

KORNFELD ZSIGMOND

ÍRTA
RADNÓTI JÓZSEF

A S Z E R Z Ő K I A D Á S A

28522. — Révai Irodalmi Intézet Nyomdája Budapest, V., Vadász ucca 16.
(Nyomdaigazgató; Linzer M.)

ELINDULÁSA

I.

1878. A magyar belpolitikában a szögre akasztott bihari pontok kormánya már harmadik éve élvezi zavartalanul a hatalom gyönyöreit. A világpolitikában a sanstefanói béke a legfőbb probléma és a berlini kongresszus próbál rendet teremteni a Balkán zűrzavarában. A német fejlődés fölfelé ível, tizenkét évvel vagyunk Königrätz és nyolc évvel Sedan után. Az orosz hatalom megpróbál szemközt fordulni a német erővel, de a Hohenzollernek és Habsburgok összetartása engedékenységre kényszeríti a Romanovokat. A berlini kongresszus megengedi a bosnyák okkupációt és a Ballplatz nem törődik a bécsi Reichstag tiltakozásával és nem kérdezi meg a magyar parlamentet. Egy rezesbandával akarja okkupálni Boszniát és ez a kaland rengeteg véráldozatba és száz millió forintba kerül.

A világgazdasági helyzet ezekben az időkben nem egységes és nehezen áttekinthető. A kontinens sorsát a német fejlődés irányítja. Franciaországban a mindig gondolni rá és sohasem beszélni róla elvében lobog a reváns gondolata. Oroszország a török háború véráldozatait nyögi és pénzáldozatait próbálja kiheverni. Az Északamerikai Egyesült Államok kezdik fölszívni Európa emberfölöslegét. A vallási üldözöttek és a politikai menekültek után megkezdődik a kalandorok, az érvényesülni nem tudók és a földéhesek nagy vándorlása az Újvilág felé. Egy új népvándorlás, megint csak Keletről Nyugatra. Egy új szelekció, amely rengeteg munkaerőt és tehetséget visz át az Atlanti óceán nyugati partjára.

A magyar belpolitikában viszonylagos szélcsend van. A miniszterelnöki székben szilárdan ül a generális, Tisza Kálmán. A nagyhatalmi politikát Bécsben, a külügyminisztérium élén, Andrassy Gyula gróf irányítja. Idehaza a szabadelvűség dominál, világszemléleti kérdésekben nincs is nézeteltérés a kiegészítés tábora és a függetlenségi eszme har-

cosai között. A gazdasági fejlődés minden lehetősége adva van. A dunai monarchia a legegészségesebb gazdasági egységnek látszik. Az állampénztárak ugyan üresek Bécsben is, Budapesten is és a boszniai kaland csak még jobban elmélyíti a kincstári válságot.

A magyar kincstárnok, a kiegyezés óta, Lónyay és Kerkápoly után a harmadik, egy harminchároméves fiatalember: Széll Kálmán. Benne lobban fel először a gondolat: a közvetlen adók mellett kiépíteni a közvetett adórendszert és ennek segítségével fenntartani az államháztartás egyensúlyát. Minden pénzügyi tervét és egyensúlyozási igyekezetét felborítja azonban a drága okkupáció és Széll Kálmán, aki harmincéves korában lett miniszter, harminchároméves fejjel látszólag véglegesen bukott emberként távozik a pénzügyminiszteri palotából. A pénzügyi káoszért, amelyet az okkupáció felidézett, nem akarta vállalni a felelőséget.

A magyar pénzügyi életnek akkor négy számottevő szerve volt. A születés sorrendjében: a Pesti Hazai Első Takarékpénztár Egyesület, amelyet 1840-ben alapított Fáy András, a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank, amely 1841-ben kapta meg a királyi szabadalomlevelet és amelynek fő-résztvényesei sorában maga József nádor is helyet foglalt, a Magyar Általános Hitelbank, amely 1868-ban alakult és a Magyar Leszámítoló és Pénzváltó Bank, amely a Malvieux bankházból fejlődött ki 1870-ben.

Az Erlanger-féle Franco-Magyar Bankot és a bécsi Anglobank által alapított egykori Angol-Magyar Bankot elsöpörte az 1873-i krach és az Általános Pest-lipótvárosi Takarékpénztár megbukott, mert vezérigazgatója félmillió forintnál többet sikkasztott.

1878-ban a domináló szerep a Magyar Általános Hitelbanké volt. Amíg a Hazai Takarékalap tőkéje 2,400.000, a Kereskedelmi banké pedig 2,500.000 forint volt, a Hitelbank 10,000.000 forint teljesen befizetett alaptőkével és külföldi kapcsolatai folytán szinte korlátlan lehetőségekkel rendelkezett.

A Rothschildok bankja volt és a frankfurtiak, ahogyan az osztrák, német, francia és angol Rothschildokat közös néven nevezték, akkor élték virágzásuk legszebb idejét. Volt magyar köztudat, amely a kiegyezést jelentékeny mértékben a Rothschildoknak tulajdonította, akik így vél-

ték megmenteni az államcsőd előtt álló Ausztriát a teljes összeomlástól, A Rothschildok abban az időben valóban teljes pénzügyi erőt és ennek folytán példátlanul nagy politikai befolyást jelentettek egész Európában.

A Hazai takarékok a katolikus arisztokrácia és a főpapság pénzügyi intézete volt, a protestáns mánások és a gazdagodó és fölfelé törekvő zsidók egy része a Leszámítolóbank körül csoportosult, a kereskedelem bankja a Kereskedelmi bank volt, az állam bankárja pedig a Hitelbank.

Az akkori idők bankvezérei lehetőleg rideg, eléggé műveletlen, kevéssé világlátott és tájékozott emberek voltak. Inkább tisztakezűek, mint tisztafejűek. A tisztességet nagyon sokra tartották és a tudást meglehetősen alábecsülték. Ismerték a tartozik és követel rovatok egészséges egyensúlyának kötelezettségét és a hitel egyetlen pozitív alapjának az ingatlant tartották. Az ipari vállalkozások iránt nem volt érzékük, a közlekedési vállalatokat nem tartották üzleti jellegűeknek, a kereskedelmi váltóktól pedig, néhány ritka kivételtől eltekintve, idegenkedtek. Beck Miksa, a Leszámítolóbank igazgatója volt talán az egyetlen, aki világot látott és ismerte a nyugati bankok szokásait, üzleti elveit. És volt egy huszonhatéves fiatalember, aki még nem tudott kialakulni, mert nagyon kis eszközök álltak rendelkezésére: Lánczy Leónak hívták és 1878-ban még az azóta rég megszűnt Magyar Általános Földhitel Részvénytársaságnak volt a vezérigazgatója.

A Magyar Általános Hitelbankot 1878-ban Weninger Vince, Frank Antal és Mauthner Zsigmond vezették. Weninger Vince, aki egy évvel később tragikus körülmények között halt meg fekete himlőben, nem volt markáns egyéniség. Jószándékú ember volt, aki igen tiszteletreméltó dolognak tartotta, hogy ő volt a vezérigazgató. Sok gonddal és kevés elgondolással vezette az intézetet Frankkal és Mauthnerrel együtt, akik igen hűséges és megbízható könyvelők voltak. Ez a vezetőség minden irányítást Bécsből várt és kapott; a nagyrészvényes Rothschild-háztól és a Credit-Anstalttól, amely szintén részvényese, betevője és dirigense volt az akkori Hitelbanknak. Abban az időben szerződés alapján a Hitelbank nyereségének negyven százaléka a Credit-Anstaltot illette.

A Hitelbank fejlődését, arányainak és jelentőségének megnövekedését általában nem akadályozta az a tény, hogy legfőbb irányítása

Bécsből történt. Bécsben azonban felismerték a pesti lehetőségeket, megéreztek a több üzlet és nagyobb haszon kilátásait és elhatározták, hogy megszervezik a Magyar Általános Hitelbankot és kitermelik és kinevelik azokat a magyar értékeket, akik egy nagy pénzüzetet vezetésére hivatottak lesznek.

Az instruktor szerepére kiszemeltek egy fiatalembert, aki akkor huszonhat éves volt és a Credit-Anstalt prágai fiókjának helyettes vezetője. Kornfeld Zsigmondnak hívták.

1878 januárjában járt először Budapesten. Kiküldetésben. Maga sem hitte volna, hogy ebből a kiküldetésből egykor küldetés lesz. Nem volt elragadtatva Budapesttől. Mint diák, Prágában tanult, mint fiatal bankember, Bécsben nevelkedett, Berlinben és Párizsban dolgozott, Prágában volt előkelő pozíciója. Inkább a kötelességtudás hozta Budapestre, mint az ambíció. A vágya Bécs volt, a Credit-Anstalt. Ott látta a lehetőségeket. Magyarországot és Budapestet nem ismerte, ez a világ ismeretlen volt előtte, ezek az emberek idegenek voltak számára.

A Hitelbankban nem fogadták sem nagy örömmel, sem nagy rokonszenvvel. Az ellenőrt látták benne és nem a tanítómestert. Az arisztokrácia egy része, egy sereg exkluzív burger, az asszimilálódó zsidóság és a miniszteriális zsenri, amely akkor a Hitelbankot és vezetését jelentette, nem fogadta szívesen a feketeszakállas, égő szemű, vézna, alacsony fiatalembert. Jött és nem győzött.

Azután beszélgetni és beszélni kezdett és győzött. Szólt finoman, hűvösen, elegánsan, választékosan. Azt a németséget, amelyet beszélt, nem ismerték az akkori pesti világban, vagy csak nagyon kevesen ismerték. Ez Goethe nyelve volt. Nem értették meg, csodálkoztak rajta és fölfigyeltek rá. A lelki elegancia, amely ebben a választékos stílusban megnyilatkozott, egészen különösen hatott mindenkire, akinek az ifjú Kornfeld 1878 januárjában Budapesten bemutatkozott. Nem hódította meg az embereket, de tiszteletet parancsolt maga iránt.

Egyetlen ember volt, aki a szellemi felsőbbiséget nem tudta észrevenni és megérteni és aki nyers és kíméletlen volt a bemutatkozó Kornfelddel szemközt. Egy miniszteri titkár, a pénzügyminisztérium hitelosztályának egyik tisztviselője, aki somogy megyei németséggel vágta ki

a tanácsot, hogy Kornfeld úr menjen vissza Bécsbe, mert Magyarországon nem lehet jövője. Ezt a kínos és kellemetlen jóslatot húsz évvel később Kornfeld Zsigmond azzal viszonzta, hogy az illető urat, amikor mint miniszteri tanácsos nyugalomba vonult, bevásztatta a Hitelbank igazgatóságába, hogy életstandardját emelje.

Nem lehetetlen, hogy ez a hányavetiség, amellyel első budapesti napjaiban találkozott, ébresztette fel Kornfeld Zsigmondban először azt a gondolatot, hogy csak azért is. Beleszólt valaki az életébe, egy idegen, egy ismeretlen, akinek meg akarta mutatni, akinek meg kellett mutatnia, hogy téved. Később már elfelejtette, minden bizonnyal megbocsátotta ezt az inzultust, de akkor mélyen bánthatta. Az a tény, hogy ezt a súlyos ködobást húsz évvel később kaláccsal viszonzta, jogosulttá teszi azt a föltevést, hogy ez a gúnyos és lenéző fogadtatás dacos ellenhatást váltott ki belőle és olyan ambíciókat ébresztett, amelyek addig talán nem is foglalkoztatták.

Kornfeld Zsigmond 1878 március 13-án lépett a Hitelbank szolgálatába, mint igazgató. A tavasz hónapja különösen nevezetes az életében. 1852 március 27-én született, 1878 március 13-án lépett a Hitelbankba és 1909 március 24-én halt meg.

A Rothschildok és a Credit-Anstalt bizalmi embereként jött. Már dolgozott, amikor a Hitelbank közgyűlése is megválasztotta az intézet igazgatójává. Első szereplése a Hitelbank jelentésében így van megörökítve:

„A napirend tárgyául az alapszabály 30. cikkére tekintettel (választás 5 évre) kitéztük még egy igazgató választását a két év előtt üresedésbe jött igazgatói állomás betöltése céljából. Úgy az üzlet kiterjedése, mint annak sokoldalúsága az állomás betöltését szükségessé teszik és bátorodunk e helyre Kornfeld Zsigmond urat, a bécsi hitelintézet prágai fiókjának helyettes vezetőjét ajánlani.”

Az indítványt egyhangúlag elfogadták. Nem is lehetett volna nem elfogadni. Rothschild akarta így és az ő akarata akkor parancs volt. 1

Mint ellenőr, rendcsináló és oktató jött Rothschild akaratából azzal az ígérettel és azzal az elhatározással, hogy dolgovégeztével visszamegy a Credit-Anstalthoz. Azután nem akart visszamenni és nem tudott el-

menni Budapestről. Magyar lett a lelke mélyéig, a csontja velejéig, egész szívével, minden tehetségével.

Kiejtésében mindvégig volt valami idegen akcentus, gondolkozásában és érzésében tökéletesen magyar lett. Egy új Ankerschmidt lovag, akit egészen új és más utakra vitt a magyar föld és a magyar levegő hatalmas átalakító ereje, mint amely utakon elindult. A zseni nem ismer határokat és korlátokat és nem ismeri a lehetetlent. A tiszta és nemes jellem legyőzi a természetes és mesterséges akadályokat.

Kornfeld Zsigmond zseni volt és tiszta és nemes jellem volt. Álmai voltak, fantáziája volt és lendülete. Egyenes úton járt és mindig emelt fővel járhatott.

A Sors gazdag és szép élettel ajándékozta meg. És ő ezt a gazdag életet továbbadta ajándékba második és igazi hazájának.

II.

Honnan jött?

Kornfeld Zsigmond a csehországi Jenikauban született 1852 március 27-én.

Apja szeszfőző volt, egyszerű és józan ember, azzal a vágyakozással, hogy gyermekei számára megteremti az intellektuális pályákon való érvényesülés lehetőségét. Ezek az utak akkor nyíltak meg először a monarchiában a zsidók előtt. Kornfeld Zsigmond egyik bátyja orvos lett, a másik ügyvéd, neki magának sokféle vágyakozása volt.

Mindenesetre tanulni akart. És lehetőleg orvos akart lenni, segíteni szeretett volna és gyógyítani. Az eszményképe a nagybátyja volt: Reb Áron Jenikau. Bölcs és tudós és pálinkafőző, amaz idők szokása szerint. Olyan tiszteletben állt és olyan híre volt, hogy rabbinusok gyülekezetében csak állva beszéltek róla és amikor meghalt, a Times-ban harmincesoros nekrológ méltatta munkásságát és jelentőségét.

Reb Áron bölcs volt és jó volt. Kornfeld Zsigmond egyetlen anekdotában őrizte emberi ideálja nemes emlékezetét, ez volt egyik legkedvesebb története, amelyet szívesen és szeretettel szokott elmondani.

Forró nyári napon Reb Áron Jenikau gyalog indult el, hogy a szomszéd faluba menjen. Valaki megszólította:

— Reb Áron, miért kínozod magad ebben a rettenetes hőségben, amikor egy kocsi csak két forintba kerül?

— Azért, mert azt a két forintot inkább egy szegény embernek adtam — hangzott a felelet.

— De Reb Áron — szólt az ellenvetés — van neked még két forintod, hogy egy kocsira ülj.

— Azért adtam annak a szegény embernek mindjárt négy forintot — felelte Reb Áron és tovább gyalogolt a forró napsütésben.

A hatvanas évek derekán meghalt Reb Áron és Kornfeld Zsigmond apja megvakult és elszegényedett. Tizennégyéves volt ekkor és hatodik gimnazista.

Nem járhatott tovább iskolába: kenyeret kellett keresnie. Prágába került egy kisebb banküzletbe, majd 1868-ban Bécsbe, a Thorsch bankházhoz, amelynek kitűnő nemzetközi relációi voltak. Berlinbe küldték, majd Sedan után Párizsba. A francia kommün alatt Kornfeld Zsigmond a körülrárt Párizsban volt. Hogy mit élt át, arról sohasem beszélt senkinek. Hogy mit látott, soha el nem mondta. De hogy a kommunardok rémtettei és Gallifet szörnyű terrorja nem múltak el fölötte nyomtalanul, azt igazolni látszik az a tény, hogy egész későbbi életében irtózott az erőszaktól és igen nagy és mély megértést tanúsított minden emberi szenvedés iránt.

1872-ben tért vissza Párizsból. Húsz éves és már rengeteget látott és tapasztalt és tanult és tudott. Áttekintése gyors, ítélőképessége biztos, munkabírása rendkívüli, szervezőereje bámulatos. Komoly és mértéktartó, hűvös és zárkózott. Nem akart közeljutni senkihez és nem engedett magához közel senkit. Tisztelte a tekintélyeket és tudott respektust kelteni maga iránt. Ekkor nyilatkozott meg először lelkesebb és mélyebb érdeklődése a költészet, a művészetek és a filozófia iránt. A finomságot, a jóízűlést és a választékosságot kedvelte. Goethét olvasta és Descartes-ot, majd Spinozát és Leibnizot. Spinoza volt rá a legnagyobb hatással, az ő filozófiája irányította gondolataiban és cselekedeteiben. Egyik legkedvesebb latin citátuma volt a spinózai filozófia alaptétele: *ordo et connexio idearum idem est ac ordo et connexio rerum*.

Így látta a gondolatok rendjének és kapcsolatának azonosságát a dol-

gok rendjével és kapcsolatával. Az indulatokat, a vágyat, az örömet és a szomorkodást megvetette és imádta az értelem legfőbb spinózai fokát: az Isten értelmi szeretetét. Ez a megismerés vezette harminc évvel később is, amikor már mint bankvezér, magyar főrend, politikai tényező és európai hírű pénzkapacitás, a zsidó vallás megreformálásának gondolatával foglalkozott és élete, magatartása és munkássága szélsőségeiből megnyugodni mindannyiszor Spinozához menekült.

Az estéket töltötte tanulással és olvasással, nappal dolgozott. Párizsból visszatérve nem talált Bécsben megfelelő elhelyezkedést: Prágába ment, ahol a Böhmischer Bankverein igazgatója lett. Innen hívták meg 1876-ban a Credit-Anstalt prágai fiókjához, amelynek helyettes vezetője lett. Egy hónappal azután, hogy ezt a pozícióját elfoglalta, főnöke átengedte neki a tényleges vezetést. Kornfeld rendet csinált, a fiókot teljesen átszervezte és felvirágoztatta.

1877 decemberében Bécsbe hívták. Maga Rothschild Albert fogadta, később legőszintébb híve és zsenijének lelkes csodálója.

Rothschildot meglepte és elragadta Kornfeld nagy tudása, jártasága és fanatikus magabízása. Megkérdezte, hajlandó volna-e elmenni Budapestre a Magyar Általános Hitelbankhoz?

— Szeretném előbb megnézni a dolgokat és embereket — felelte Kornfeld és pár nappal újév után elutazott Budapestre.

Amikor visszatért, elmondta Rothschildnak, hogy őt ugyan eltanácsolták Budapestről, de azért vállalja a megbízatást.

Visszament Prágába, elrendezte dolgait, összecsomagolt és 1878 március 12-én megérkezett Budapestre.

Másnap, 1878 március 13-án bevonult a Hitelbankba. Ez a tizenharmadika valóban nem jelentett szerencsétlenséget sem neki, sem a Hitelbanknak.

III.

Megállt itt, megvetette a lábát, dolgozott és teremtett. Kialakult és kitökéletesedett, megnőtt súlyban és jelentőségben, hatalmasság lett, kialakult egy egészen rendkívüli és kivételes ember.

Harcai voltak idehaza és küzdelmei voltak Bécsben, de sohasem volt igazán nyugtalan, kifelé mindig tudott hűvös maradni és egy bizonyos

merevséget és szertartásosságot minden körülmények között meg tudott őrizni. Lobogott benne a zseni öntudata és önérzete, de sohasem volt lenéző, bántó vagy szarkasztikus. Távól állt tőle minden frivolitás, sem cselekedeteiben, sem szavaiban soha nem volt könnyed vagy felszínes, bár tudott nagyon nyájas lenni és szeretetreméltó és a finom és választékos elmésséget rendkívül kedvelte és nagyrabecsülte.

Az igénytelen külső kényszerített rá bizonyos szertartásosságot, bár a zseni kisugárzó erejét azonnal meg kellett éreznie mindenkinek, aki vele érintkezett. A vele való társalgás sohasem múlt el nyomtalanul senkire nézve. Kicsire, nagyra, idegenre, ismerősre, barátira és ellenségre egyaránt igen mély hatást tudott gyakorolni. A tekintetében volt valami lenyűgöző, az őszinteségében volt valami fölemelő és a cselekedeteiben volt valami magával ragadó.

A legegyszerűbb és legnehezebb életutat választotta a maga számára: mindig az egyenes úton járt. Ez őszintén és belülről jött. De mert kemény volt, kíméletlennek látszott és mert merev volt, póznak látszott, holott csak a teljes emberi és üzleti korrektség álláspontján állt és ezt legelsősorban önmagára nézve tartotta kötelezőnek. Nem akart népszerű lenni. Hitt az emberekben és szerette az embereket, de a véleményükkel keveset törődött, mert őszinte hittel bízott önmagában, szándékai tisztaságában és ítélete biztonságában. Neki nem volt szüksége senkire, de ő szívesen segített mindenkit azzal, amire rászorult: tanáccsal, anyagi javakkal vagy erkölcsi ajándékokkal.

A legjobb emberi tulajdonságok legértékesebb eleven gyűjteménye volt. A legellentétesebb értékek és tulajdonságok halmozódtak ebben a törekeny testben; a legerősebb lélek lakozott benne. A legszigorúbban megszabott erkölcsi törvények szerint élt, gondolkozott és cselekedett. Külön oltárt emelt lelkében a tisztaságnak, a korrektségnek és az igazságosságnak.

Meg volt benne a céltudatos és határozott törekvés a tökéletes igazságosság felé. Azt vallotta, hogy úgy kell élni és cselekedni, hogy az ember soha ne bánjon meg semmit. Önmaga számára szabta a legszigorúbb törvényeket és ezeket mindenkor híven betartotta. Nem tudott elnéző lenni azokkal szemközt, akiknél az őszinteség vagy a jóhiszeműség hiá-

nyát tapasztalta. A tudatlanságért haragudott, a léhaságot megvetette és az emberi gonoszságot még gyűlölni is tudta, bár a hevesebb indulatokat lehetőleg távoltartotta magától.

Jó ember volt, ennek az egyszerű szónak legnemesebb értelmében és anélkül, hogy kereste vagy akarta volna, hogy annak tartsák. Nem a közvélemény érdekelte, hanem a maga belső érzése szerint cselekedett. Nem másokkal akart egy véleményen lenni, hanem önmagában kereste a harmóniát. A szellemi munkát, a lélek kisugárzását és az agy teremtőerejét helyezte mindenekfölé.

A tiszta és őszinte és megtámadhatatlan bankmérlegen kívül a tiszta és megtámadhatatlan lelkiismeretet is fontosnak tartotta az emberi életben. A tudást szomjazta, a megismerést kutatta és az összhangot áhította. Voltak hibái és lehettek tévedései, de egész emberi és bankári élete makulátlan volt.

Bankár volt és sok csapás és sok keserűség és sok csalódás érte életében, de soha senki nem mondhatta el róla, hogy nem mondott neki igazat.

Így állt itt, ilyen készen, megéretten és befejezetten 1885-ben, 33 éves korában, amikor végleg elhatározta, hogy Budapesten marad és nyelvén is magyarrá válik.

AZ ÁLLAM BANKÁRJA

I.

A Hitelbank tiszta nyeresége 1878-ban 1,167.628 forint volt. Az állampénztár viszont üres volt.

Nem annyira üres, mint Kerkápoly alatt, amikor a legenda szerint olyan nagy volt a szegénység, hogy a hídpénzt naponként kellett az államkasszába beszállítani. De a régi adósságok magas kamatait fizetni és az állam fizetőképességét csorbulatlanul fenntartani csak új adósságcsinálással lehetett. Kerkápoly uszorakölcsönökkel dolgozott és amikor 1873-ban a 153 millió forintos uszorakölcsönbe belebukott, rövid interregnum után Széll Kálmán próbálkozott meg a pénzügyi rendcsinálással.

Mikor Széll az okkupáció miatt elment, Szapáry Gyula gróf vállalta a pénzügyi tárca vezetését és az a kilenc esztendő, amelyet ebben a pozícióban eltöltött, a magyar gazdasági és pénzügyi újjászületés előkészítésének igen nevezetes korszaka volt. A parlamentben, a zárszámadási bizottságban, majd a pénzügyi bizottságban ekkor jut először szóhoz és szerephez Lukács László és a pénzügyminisztériumban ebben az időben kezd dolgozni és előretörni egy harmincéves, ambiciózus titkár: Wekerle Sándor.

Talán nem is véletlen, hanem valóban a Sors kifürkészhetetlen akaratára, hogy ugyanebben az esztendőben foglalta el íróasztalát a Magyar Általános Hitelbankban Kornfeld Zsigmond.

Az állam függő adósságokkal dolgozott. A költségvetés betartásáról beszélni sem lehetett. Az előirányzott bevételek nem folytak be, az előirányzott kiadásokat rendszerint túllépték. Minden miniszter önálló kiskirály volt, az államháztartás irányításából hiányzott az egység és még inkább az erős kéz. Parlamenti ellenőrzés sem volt, mert a képviselő-

házat csak a költségvetés érdekelte, illetve a budget politikuma, a zárszámadásokkal senki sem törődött. Ezekről az időkről írja Lukács László volt miniszterelnök, 1878-ban a zárszámadási bizottság előadója, a következőket:

Az 1878. évi általános választások alkalmával jutottam be a képviselőházba. A képviselőház megalakulásakor a Ház zárszámadási bizottságába választottak be. E bizottság abban az időben körülbelül azon a színvonalon állott tekintély dolgában, mint a naplóbíráló bizottság. A fiatal képviselőket, akik nem tudtak maguknak egy tekintélyesebb bizottságban helyet szorítani, betették a naplóbíráló, vagy legjobb esetben a zárszámadási bizottságba. Az állami zárszámadási bizottsággal majdnem senki sem törődött. Míg a költségvetési előirányzatot hónapokon át tárgyalták, azzal a kérdéssel, hogy a költségvetés gyakorlati végrehajtásában minő eredményre vezetett, nem foglalkoztak. A bizottság előadója rendszeren általános figyelmetlenség közepette volt kénytelen a legfontosabb eredményekről jelentést tenni és a Ház egy óra alatt végzett az egész zárszámadással.

Emlékszem, hogy mint előadó oly nagy zajban voltam kénytelen beszédemet elmondani, hogy alig voltam képes magam a saját hangomat hallani. Az egyetlen képviselő, aki beszédemet meghallgatta, a nagytekintélyű ellenzéki Somssich Pál volt. ő a szónoki emelvény alján állva hallgatta meg az új képviselőket és véleményét velem szemben ebben fejezte ki: az Isten éltesen, édes öcsém.

Csodálatos volt az az érzéketlenség, amelyet a törvényhozás az állami pénzügyekkel szemben tanúsított, pedig minden ok megvolt arra, hogy az állami életnek eme nagyfontosságú ágazata a leggondosabb figyelemmel kezeltesse. Az állami pénzügyek ebben az időben a legkedvezőtlenebb képet mutatták. A kiadások állandóan meghaladták a bevételeket, úgy, hogy a hiány a Széll Kálmán által kezdeményezett reformok dacára, állandó volt az államháztartásban. Az állam rendes bevételei még a rendes kiadásokat sem voltak képesek fedezni, aminek következtében nemcsak beruházási célokra, de még a rendes kiadások egy részének a fedezésére is kénytelen volt a pénzügyminiszter kölcsönöket venni fel.

A pénzügyminiszter sohasem volt képes magának tiszta képet alkotni az egy év folyamán felmerülő összes szükségletekről, mert időközönként mindig merültek fel a többi tárcák részéről olyan szükségletek, amelyekről a pénzügyminiszternek előzetes tudomása nem volt és amelyeknek sürgős fedezéséről mégis neki kellett gondoskodnia. Az egyes miniszterek

a saját költségvetéseiket meghaladó kiadásokkal járó intézkedéseikhez nem tartották szükségesnek a pénzügyminiszter előzetes hozzájárulását kikérni. És így, miután ez utóbbi nem volt abban a helyzetben, hogy társai gazdálkodását ellenőrizhesse, az állami pénzügyekben a legnagyobb rendetlenség kapott lábra, amit az évenként többször is szükségessé vált járadékkibocsátással ideig-óráig takargatni lehetett ugyan, ami azonban állampénzügyi szempontból a legnagyobb veszélyt rejtette magában. Szapáry gróf akkori pénzügyminiszternek, úgy látszik, nem volt meg a kabinetben az a tekintélye, amely szükséges lett volna ahhoz, hogy a bajok orvosoltassanak.

A képviselőház zárszámadási bizottsága, felelőssége tudatában, igyekezett mindent megtenni arra, hogy a kormányt a költségvetés betartására szorítsa. Évi jelentéseiben e célra szolgáló legkülönbözőbb javaslatokat terjesztett a képviselőház elé, amelyek egy tői-egyik elfogadtattak ugyan, de senki sem volt, aki azok végrehajtásáról gondoskodott volna. Ezért a bizottság üléseiben sokszor igen élénk, sőt éles viták folytak az egyes tagok és a kiküldött kormányképviselők között; miután a miniszterek maguk nem tartották érdemesnek az üléseken személyesen venni részt. A bizottság nagy szigorúsággal igyekezett bírálatot gyakorolni és nem egy esetben rosszalásának adott kifejezést egyes kormányintézkedésekkel szemben. Különösen nagy feltűnést keltett az úgynevezett „sorsolási kölcsön” esete, amelyben arról volt szó, hogy az egyik előző kormány egy szerződés megkötése alkalmával túllépte a törvényben nyert korlátokat. Ez alkalommal, ami eddig példátlan eset volt, a bizottság kihallgatás végett maga elé idézett szolgálatban már nem álló minisztereket. Kihallgatta Lónyayt, Kerkápolyt, Széllt és természetesen az akkori minisztert, Szapáryt. A jelentés elkészítésére egy háromtagú albizottság küldetett ki, amelynek tagjai voltak, hogy minden párt képviselve legyen, Fröhlich Gusztáv, Zsembery István és én.

Szapáry Gyula gróf egyik első miniszteri ténykedése volt, hogy összehívatta a pénzügyi bizottságot, mert olyan fontos és nagyszabású állampénzügyi intézkedésről volt szó, amelyet nem akart parlamenti alá-támasztás nélkül kezdeményezni.

75 millió forint kellett 1878 december elsején a 6%-os kincstári utalványok beváltására és ugyancsak 75 millió forintra volt szükség 1879 augusztus elsejére. Szapáry a pénzügyi bizottság ülése előtt magához kérte Kornfeld Zsigmondot, aki kész tervezettel jelent meg az audiencián. A tervezet szerint a Rothschild-csoport hajlandó közreműködni

abban az irányban, hogy a magyar állam függő adósságait járadékkölcsönre változtassa át. A Rothschild-konzorcium tagjai voltak:

Magyar Általános Hitelbank,
Credit-Anstalt, Bécs,
S.-M. von Rothschild, Bécs,
Moritz Wodianer, Bécs,
de Rothschild Frères, Párizs,
M. A. von Rothschild, Frankfurt,
Disconto Gesellschaft, Berlin,
S. Bleichröder, Berlin.

Kornfeld működése ezekben a műveletekben mindjárt kezdetben egészen új és meglepő helyzetet teremtett, 1878-ban és különösen 1879-ben, az ő személyes agitációjának hatása alatt a német, német-alföldi és francia piacokon 313 millió forint névértékű magyar aranyjárdékot tudtak eladni egyre emelkedő kurzusokon. 1880-ban a Rothschild-csoport már abban a helyzetben volt, hogy az aranyjárdék utolsó tételét 87.1 %-os árfolyamon vette át a magyar államtól, míg az első 40 milliós tétel átvételi árfolyama csak 80.5 volt. Az 1879 és 80-i műveletek hadszíntere elsősorban Franciaország volt. Kornfeld ebben az időben évenként 3—4-szer is megfordult Párizsban, ahol ugyancsak a Rothschild-háznál keresett és talált olyan kapcsolatot, amelynek előnyeit a magyar államhitel és az akkor születő magángazdálkodás igen szerencsésen élvezte. A Szapáry-féle rendcsinálás a magyar államháztartásban kellően alátámasztotta Kornfeld akcióit, de kétségtelen, hogy sikerét erősen növelte a nagy francia pénzbőség is, amely alig tíz évvel a szedáni vereség után olyan mértékben jelentkezett, hogy Franciaország nemcsak Európát tudta ellátni pénzzel, hanem az Egyesült Államok újabb gazdasági fellendülését is a francia tőke mozdította elő.

Így született meg a 400 millió forint névértékű 6 %-os magyar aranyjárdék. Nagy sikere volt. Kornfeld, akit a pénzügyi bizottság egyik ülésére is meghívtak, sugárzó arccal jelentette, hogy a legjobb európai piacokon a legnagyobb érdeklődés mutatkozik a magyar aranyjárdék iránt. A 400 millió forintos kibocsátásból 385 millió forintot sikerült gyorsan és könnyen ki-

helyezni. A Rothschild-csoportnak mindössze 15 millió forint névértékű járadéka maradt. Pár hónappal később ezen is könnyen túladott.

Az ülésen megkérdezték, hogy nem tartja-e túlmagasnak és a magyar állam hitelére lealázónak a hat percentes kamatozást?

— Megalázónak a mai világgazdasági helyzetben nem tartom, — felelte Kornfeld — de magasnak igen. Életem egyik főcélja lesz, hogy ez a kamattétel a lehető legalacsonyabb legyen.

Szólt, meghajolt és távozott. Ezt az ígérését is megtartotta, aminthogy egész életében mindig minden ígérését híven megtartotta.

1880-ban a Rothschild-csoport vállalta a 44 millió forint névértékű Tiszaszabályozási és Szegedi nyeresémi-kölcsönkötvények kibocsátását. Ez volt a magyar közhitel első 4. százalékos jelentkezése az európai piacokon és ennek az új típusnak a kihelyezése is teljes sikerrel járt. A pénzbőség igen nagy volt egész Európában és bár a 4 százalékos típus kihelyezéséhez a nyeresémi-kölcsönkötvény formájára volt szükség, az érdeklődés oly nagy volt az összes piacokon a járadékok iránt, hogy a beruházási láz szinte járvány szerű en terjedt el az egész kontinensen.

Nemzetközi fezőrök jelentek meg Budapesten és pénzt kínáltak a kincstárnak beruházási célokra. Ez érlelte meg Tiszában és Szapáryban az elhatározást, hogy vasúti beruházási elsőbbségi kötvényeket bocsátanak ki.

Szapáry a kész tervezetet megmutatta Kornfeldnek és megmondta neki, hogy az államnak több ajánlata van. A kincstár szerette volna demonstrálni, hogy bár szívesen állja a kapcsolatot a Rothschild-csoporttal, amely mindenkor nagy készséget és megértést tanúsított, de még sincsen teljesen ráutalva. Kornfeld azt a tanácsot adta, hogy hirdessen az állam nyilvános árlejtést a vasúti beruházási elsőbbségi kötvények átvételére és adja azokat a legtöbbet ígérőnek.

Főlényesen okos tanács volt, előkelő gondolat egy bankár részéről, aki itt Budapesten a magyar állam külföldi bankárcsoportjának helytartója volt. A nagy európai pénzbőség készítette Kornfeldet erre a tanácsadásra, mert ő is demonstrálni akart. Azt kívánta igazolni, hogy a Rothschild-csoport minden körülmények között a legkulánsabb és leghívebb kiszolgálója a magyar kincstári érdekeknek.

Az árlejtés őt igazolta. A vasúti kötvényeket mint legtöbbet ígérő,

106 forint 11 krajcáros árfolyamon a Rothschild-csoport vette át. A nyilvános árlejtésnek ez a sikere erősen megszilárdította a kapcsolatot a magyar kincstár és a Rothschild-csoport között, mert az anyagi összeköttetésnek igen értékes és jelentős erkölcsi bázist is adott.

Kornfeldnek rendkívül fejlett erkölcsi érzéke volt minden üzleti kérdésben. A morált mindig a profit fölé tudta helyezni. Tisztelte a Kamatot és megbecsülte a Hasznot, de a Tisztesség oltárán mindkettőt megmondolás nélkül fel tudta volna áldozni.

II.

A nyolcvanas évek első esztendői a gazdasági újjászületést jelentették egész Európában. Franciaország már teljesen kiheverte a veszített háborút, Németország kivételes lendülettel fejlődött, Oroszországban aránylagos nyugalom volt, Anglia gazdagodott, az egységes Olaszország kezdett gazdaságilag is kialakulni és ezúttal a Balkán felől sem fenyegette közvetlen veszedelem Európa békéjét, a technikai fejlődés új csodái jelentős lépésekkel vitték előbbre a világot. A tengerentúli Unió nagy mohósággal szívta fel Európa emberfölségét. Nagy volt a pénzbőség és egyre fokozódott a vállalkozási kedv és nem volt munkanélküliség. A háború nem rombolt és szinte az egész emberiség békésen épített.

A kamattételek az egész világon olcsóbbodtak, a tőzsdéken egyre fokozódó volt az élénkség és igen nagy kereslet jelentkezett világszerte a fixkamatozású állampapírok iránt. A dunai monarchiára nézve ez különösen fontos volt, mert sem Ausztria, sem Magyarország államháztartását nem sikerült még olyan mértékben rendbehozni, hogy az egyensúly biztosított-nak lett volna mondható.

Magyarország nem tudott lépést tartani az általános európai konjunktúrával, de azért kellően érezte az egyre javuló világgazdasági helyzet kedvező hatását. Egy új gazdasági politika első kísérletei jelentkeztek: friss erővel tört utat az iparosodási törekvés, amely mint szólam már 1848 óta volt divatban és egy új közlekedési politika első elképzelései öltöttek testet.

A legfőbb üzleti tevékenység azonban változatlanul az állambankári teendők ellátása volt. A kincstárnak pénz kellett és az adósságcsinálást ebben

a kedvező időben könnyűszerrel lehetett folytatni. A Rothschild-csoport készséggel állt rendelkezésre és a magyar állam hitelét az összes európai piacokon a lehető legkedvezőbben ítélték meg. Szapáry beterjesztette az 1881. évi XXXII. törvénycikket, amely 4%-os aranyforintra szóló kötvények kibocsátására adott felhatalmazást és 1881 május 19-én az első 160 millió forintos részletet Budapesten, Bécsben, Berlinben, Párizsban és Londonban többszörösen túljegyezték és az érdeklődés olyan nagy volt a magyar állampapírok iránt, hogy 1881 június 18-án 40 millió és szeptember 29-én ugyancsak 40 millió már csak a Rothschild-csoport szűkebb piacain került kibocsátásra és talált fölvetelre. Kornfeld járt Párizsban és ezúttal üzletileg először Londonban és mindenütt sok barátot szerzett Magyarországnak. 1881 márciusában ezenfelül a Rothschild-csoport átvett 25,977.600 forint névértékű 5%-os papíráradékot, majd ugyanezen év decemberében 10,191.700 forint névértékű ugyancsak 5%-os papíráradékot a „törlesztési hányadok fedezésére”.

A magyar pénzügyi politika ezekben az időkben még mindig és változatlanul az adósságcsinálás volt. Az adómorál ismeretlen volt, az adózunk vagy nem adózunk nem erkölcsi kérdés volt és nem is gazdasági, hanem politikai. A gazdaságpolitikai iskolázottság viszont szinte teljesen hiányzott a közéletből. Széll, Wekerle, Lukács és Popovics akkor kezdtek kialakulni. Széll már bukott pénzügyminiszter volt, Wekerle államtitkár, Lukács miniszteri tanácsos és Popovics fogalmazó. A parlament pénzügyi bizottságának elnöke egy európai hírű geológus volt: Zsigmondy Vilmos. Behatóan és nagy érdeklődéssel foglalkozott pénzügyi kérdésekkel is és volt érzéke a bajok és veszedelmek fölismerése iránt.

A legnagyobb hiba az államháztartás ellenőrzésének szinte teljes hiánya volt. Az államszámviteli törvényt még hírből sem ismerték és minden miniszter annyit költött a költségvetési tételekre való tekintet nélkül, amennyit legjobb esetben az ország érdekében és legtöbb esetben a maga politikai céljainak szolgálatában szükségesnek tartott. Szapáry, aki maga volt a megtestesült jószándék, ezekkel a törekvésekkel szemközt tehetetlennek látszott. Az ellenzéken nagyon kevesen és nagyon keveset értettek gazdasági kérdésekhez, a Tiszapártban Falk Miksa, Hegedűs Sándor, Láng Lajos és Rakovszky István, az

állami számvevőszék későbbi elnöke foglalkoztak ugyan az állam pénzügyi helyzetével, de a politikai tilalomfák előtt ők is megálltak. Falk publicista volt, Hegedüst és Lángot politikai ambíciók hevítették, egyedül Rakovszky látta át a számok súlyát és jelentőségét és hitt Lukács Lászlónak, aki őszintén föltárta a helyzet fenyegető veszedelmét egy Tisza Kálmánhoz intézett memorandumban. Tisza és gazdasági vezérkara nem hitt az államháztartás organikus betegségében és csak átmeneti bajokat látott, amelyeken átmeneti intézkedésekkel mindig tehet segíteni.

Rothschildnál a segítség — ez volt a jelszó és ez volt a megnyugtató. Ha fenyegető fizetési terminus közeledett vagy váratlan pénzhiány jelentkezett az államkincstárban, hívták Kornfeldet, a pesti csodadoktort. Kornfeld Bécsbe utazott, tárgyalt és eredménnyel tért vissza mindannyiszor. Tíz, húsz, harminc millió járadékkötvényt mindig el tudott adni és amit sokszor a legnehezebb időkben produkált, azt már nem is művészetnek tekintették, hanem bűvészeinek.

Szapáry azonban nem tartotta helyesnek a pénzügyi kormányzásnak ezt a kipróbált és bevált módját és jogot követelt ahhoz, hogy a költségvetés szigorú betartásának őrzője legyen. Nem akart hiteltüллépést és nem akart kínos meglepetéseket, ezért 1886-ban fölvetette a tárcakérdést és mert Tisza a politikumot fontosabbnak ítélte a pénzügyeknél, 1887 februárjában engedte Szapáryt távozni és maga vette át a pénzügyminisztérium vezetését. Ekkor lett Wekerle államtitkár és Lukács miniszteri tanácsos és a hitelosztály vezetője és ettől az időtől kezdődik a magyar pénzügyi élet lendületes emelkedése hatalmasan fölfelé ívelő vonalban a millenniumig.

Mindenekelőtt rendet kellett teremteni. Tisza csak addig tartotta meg a pénzügyi tárca vezetését, amíg létre nem jött az 1887-i kiegyezés Ausztriával. A kiegyezésnek ezúttal nem voltak nehézségei: maradt minden a régiben. A kvóta nem változott és a vámegység és a bankkérdés problémáját nem érintették, az új kiegyezés szinte teljesen változatlan folytatása volt a réginek. Ahogy tető alá került, Tisza átadta a pénzügyi tárca vezetését Wekerlének, aki Lukáccsal és a ranglétrán példátlan gyorsasággal haladó Popovicsal együtt megkezdte a magyar állam normális pénzügyi / életének organikus kiépítését. A munka rendkívüli iramban folyt: a köz-

vetett adók rendszerét teljesen megreformálták és kifejlesztették. Bélyegilleték, jogilleték, bor-, hús-, cukor- és sörfogyasztási adók, új szeszadó, regálemegváltás egymásután következtek. Az egész elgondolás alapja a közvetett adók megeremtése és fokozása volt, az egyenes adóknál semmiféle emelés nem történt. Nem volt szociális cselekedet, de az akkori politikai atmoszférában kétségtelenül az egyetlen lehetőség az állami bevételek fokozására.

Az állam pénzügyi helyzetének rendezéséhez azonban nem volt elég a bevételek növelése, csökkenteni kellett a kiadásokat is, illetve meg kellett akadályozni a költségvetésellenes költségeket. Államszámviteli törvény nem volt és gyors megalkotása politikai okokból lehetetlennek látszott, ezért 1889 november 5-én megszületett a képviselőház és főrendiház együttes országos határozata, amely minden, a költségvetési törvényben nem foglalt vagy azt túlhaladó összeg utalványozását a pénzügyminiszter, illetve ha szükséges, a minisztertanács előzetes jóváhagyásától tette függővé. Ez a határozat lehetővé tette, hogy az ország pénzügyi sorsát végre valóban a felelős pénzügyminiszter irányítsa.

Kornfeldet erősen lelkesítette, valósággal lázba hozta az a pénzügyi rendcsinálás, amelyet Wekerle pénzügyminiszterségének első esztendői hoztak. 1886-ban, amikor a világ gazdasági életét politikai bonyodalmak nyugtalanították és amikor a bolgár-szerb háború nyomán fenyegető német-orosz konfliktust csak nehezen lehetett elhárítani, a pénz elbujt és újra bizalmi krízis zavarta meg a gazdasági élet nyugodt menetét. Berlinben elhangzott a büszke bismarcki mondás: Wir Deutschen fürchten nur Gott és a gögös német kardcsörtetés megszüntette a háború közvetlen veszedelmét. A nyugalom helyreállt, a bizalom visszatért és egész Európában újra megkezdődött a gazdasági föllendülés.

Az átmeneti évek alatt Kornfeld állambankári tevékenysége csak kisebb tételű 5%-os állami papíráradék kihelyezésére szorítkozott, annál több gondot és munkát fordított azonban a Hitelbank kifejlesztésére. Erre az időre esik a Hitelbank szerződése a Magyar Földhitelintézettel. A szerződés értelmében a Hitelbank vállalta a Földhitelintézet zálogleveleinek elhelyezését. Öt és fél százalékos záloglevelekkel kezdődött ez az üzlet és a magyar államhitel fokozatos megnövekedésével párhuzamosan

jutottak el a három és fél százalékos típusig. Ezek a záloglevelek kedveltek és keresettek voltak Budapestről Londonig Európa minden piacán.

Az iparteremtési munka sem pihent a legnehezebb pénzügyi időkben, sőt erre a korszakra esik a Magyar Fém- és Lámpaárugyár és a Brassói Cellulose alapítása igen kemény bécsi verekedések árán. Amikor azután a Brassói első éveiben súlyos veszteségeket szenvedett, — egyetlen évben 242.700 forint volt ez a veszteség, — Kornfeldet erős támadások érték. Annyira kiélesedett a helyzet, hogy pozícióját ajánlotta föl, de Rothschild A'bert megértő közbelépése kiegyenlítette az ellentéteket.

Wekerle államtitkárságának, majd pénzügyministerségének kezdetén még a régi szokások maradtak érvényben: az állami kiadások fedezésére pénz kellett és ezt a pénzt a Rothschild-csoport adta. Még az aranyjáradék volt divatban, de a típus már 4%-os volt. 1888 januárjában 30 millió forint, áprilisában pedig 17 millió forint névértékű 4%-os magyar aranyjáradékot vett át a Rothschild-csoport, amely 1888 október 21-én kötötte meg a szerződést a kincstárral az első nagy magyar államadóssági konverzió keresztülvitelére az 1888: XXXIII. törvénycikk alapján.

Az első megbízás 164 millió forint 5%-os földtehermentesítési, 169 millió aranyjáradék és 110 millió ezüstjáradék konverziójára vonatkozott és ezt sikerült a leggyorsabban és a legteljesebb sikerrel keresztülvinni.

Erre az időre esik a Jószív-sorsjegyek kibocsátása is, amelyben a Hitelbank szintén résztvett. Ezen az üzleten az intézet 40.000 forintot keresett. Kornfeld javaslatára az 1888. évi rendes közgyűlés ezt az egész összeget a nyugdíjalapnak adományozta. Ez volt talán a Jószív-sorsjegyüzletnek egyetlen pozitív jószívű cselekedete.

A konverzió nagyobb, nehezebb és jelentősebb részére 1892-ben került a sor a valutarendezéssel egyidejűleg. Együtt született a korona és a koronajáradék. Az akkor még hátralevő egész magyar államadósságot, amely 1.062,000.000 korona volt, sikerült az egész pénzügyi világ igen nagy tetszésétől kísérve 4%-os korona járadékra konvertálni. Az egész konverzió így közel két milliárd koronaértékről szólt. Olyan nagyszabású volt ez az egész művelet és olyan teljes sikerrel járt, hogy az állam megkereste rajta a valutarendezés egész költségét.

Kornfeld óriási munkát végzett a konverzióval is, a valutarendezés

előkészítésével is. A konverziót megelőző hetek roppantul lekötötték és idegeit szinte a végsőig megfeszítették. Rendületlenül hitt a sikerben, de nem tudta titkolni izgatottságát, hiszen váratlan körülmények és idegen hangulatok is befolyásolhatták az eredményt. Az utolsó napokban már olyan nyugtalan volt, hogy nem lehetett beszélni vele. Vagy bezárkózott a szobájába, vagy idegesen járta a bankot, mindenhová benézett és sehol nem szólt egy szót senkihez. Ez a konverzió egészen az ő munkája volt, a legapróbb részletekig ő készítette elő, mint egy vezérkari főnök, úgy dolgozta ki az egész tervet, érezte a felelősség teljes súlyát, mint ember és mint bankár és mint magyar, mert ebben az esztendőben szerezte meg a magyar állampolgárságot.

Amikor azután Európa minden országából érkeztek a táviratok, hogy a konverzió a legteljesebb sikerrel járt, Kornfeld megnőtt és fölemelkedett. Talán ekkor történt először és utoljára életében, hogy indulatait nem tudta fékezni, határtalan örömét nem tudta eltitkolni. Ujjongott. Büszke volt és diadalmas. Ez egészen az ő műve volt és az ő sikere. Egy tizennégy év előtt tett ígéret beváltása volt a 4%-os magyar koronajáradék. Máskor is szívesen fogadta az értékes és értékelt elismerést, de a közvetlen ünnepeletést lehetőleg elkerülte. Most ezt sem bánta: lelkes emberek egész tömege sietett hozzá, hogy gratuláljon neki. Valóságos népvándorlás volt a Hitelbankban. Az egész magyar közvélemény, amely a kilencvenes évek elején talán még kevésbé volt egységes, mint máskor, szinte egyhangúlag el volt ragadtatva a konverzió rendkívüli sikerétől.

Az államhatalom is méltó és kivételes elismerésre készült. Wekerle tudta, hogy Kornfeld, aki szívében már régen magyarrá lett és időközben nyelvében is magyarrá változott, azzal a tervvel foglalkozik, hogy törvényes polgára legyen a magyar hazának. Azt gondolta ki, hogy királyi dekrétummal honosíttatja, ami egyet jelentett volna a nemességadományozással. Ezzel a tervvel azonban elkésett, mert időközben Kornfeld a rendes, törvényes és egyszerű úton megszerezte a magyar állampolgárságot.

Wekerle valósággal el volt keseredve, hogy a rendkívüli embernek nem szerezhette meg a rendkívüli kitüntetést. Közölte Kornfelddel, hogy miután elsiette a dolgot a magyar állampolgársággal, be kell érnie a másodosztályú vaskoronarenddel.

III.

A valutarendezés nagyobb feladat volt és nagyobb teljesítmény. Már az 1888-i konverziónál kétségtelennek látszott, hogy az osztrák értékű forint, mint fizetési eszköz, főleg a nemzetközi jellegű állampénzügyi műveletek miatt nem lesz sokáig fenntartható és a monarchiának át kell térnie az aranyvalutára. Wekerle már államtitkár korában soka¹: tárgyalt erről Kornfelddel és amikor 1889-ben átvette a pénzügyi tárca vezetését, már határozott célkitűzése volt a valutarendezés. A kérdés kétségtelenül amaz évek egyik legnagyobb és legtöbbet vitatott problémája volt a monarchia mindkét fővárosának politikai és pénzügyi köreiben.

A valutarendezés volt életének egyik legnagyobb műve, gazdasági elgondolásának egyik alaptétele. A 80-as években szinte kizárólag ez a kérdés foglalkoztatta a magyar gazdasági elméket és néhány politikusot, aki az ilyen problémák iránt érdeklődni tudott. Az államháztartás rendbehozatala ugyanis, a költségvetés egyensúlya, még nem jelentette a teljes rendet, az arany valutára való áttérés nélkül nem lehetett teljes a magyar államélet. Kornfeld, aki annyit fáradozott a magyar közhitel megjavításán, aki annyit és annyiszor tárgyalt Berlinben, Párizsban és Londonban a minél olcsóbb magyar államköölcsönök ügyében, szinte minden útján azt tapasztalta, hogy az osztrák forint nem az a valuta, amelyet Európa piacain szívesen és megnyugvással tudnak fogadni. Az első rendezett magyar államköölcsön is már aranyjáradék volt, mert csak aranyjáradékot lehetett akkor a sokat csalódott és sokat veszített befektetési piacokon elhelyezni. Ezt Kornfeld nagyon jól látta és már 1886-ban teljes erővel kiállt a valutarendezés, illetve az arany valutára való áttérés érdekében. Wekerle ugyanezen a meggyőződésen volt és az ő pénzügyminisztersége már biztosítani látszott, hogy a valutarendezés problémája tető alá jut. Amíg azonban az 1892-i és 94-i törvények megszülethettek, sok harcot kellett vívni a konzervativizmussal, azzal a maradisággal, amely az osztrák valutát védelmezni akarta és megpróbálta fenntartani. Kornfeld rengeteget agitált, írt és tárgyalt az aranyvaluta érdekében és sokszor kellett hadakoznia még azok ellen is, akik szintén hívei voltak a valutarendezésnek, de valami átmenetet akartak teremteni és az aranyvalutára való áttérés mellett fönnt akarták tartani az ezüstvalutát is.

A bimetallisták veszedelmesebb ellenfelek voltak, mint az osztrák valuta védelmezői, mert az osztrák forint sorsa megpecsételtnek látszott, a tőle való szabadulásnak megvolt a biztos többsége parlamentben és közvéleményben egyaránt, de igen sokan voltak azok, akik az ezüst pozícióját az aranyé mellett védelmezték. Kornfeld is ezek meggyőzését és legyőzését tartotta fontosabbnak és a bimetallizmushoz való ragaszkodást veszedelmesebbnek ítélte, mint a régi valuta fenntartását. Kítűnő fegyvertársa volt ebben a küzdelemben a fiatal Tisza István, aki teljes meggyőződéssel és gazdag fegyverzettel szállt síkra a valutarendezés mellett, több beszédet tartott és egy igen magvas röpiratot írt az aranyvalutára való áttérés érdekében. Tiszának ez az állásfoglalása mindenben Kornfeld álláspontjához igazodott, a röpirat számos részletében teljesen egyezett Kornfeld akkori cikkeinek eszmemenetével. Kornfeld is, Tisza is azt hirdette, hogy a valutarendezés közgazdaságilag aktuális és egyszerű politikai megoldása pedig szintén nem ütközik legyőzhetetlen nehézségbe. A magyar belpolitikai életben ugyanis nem volt komoly ellenzéke a valutarendezésnek, sőt a függetlenségi tábor az osztrák forinttól való szabadulás érdekében, igen nagy lelkesedéssel támogatta az új valuta bevezetését.

A szabadelvűpártban volt néhány bimetallista, ezeket azonban nem volt nehéz leszerelni. Az osztrák ellenállás leküzdése látszott a nehezebb feladatnak, ezt a harcot Wekerle keményen állta és ebben nagyszerű fegyvertársa volt Kornfeld, aki az osztrák bankfront vezetőinek meggyőzését vállalta. Az osztrákok azon az állásponton voltak, hogy az osztrák forint egészséges papírpénz, amelyhez hozzájárulni nem szükséges és nem kívánatos. Kornfeld velük szemközt azt hirdette, hogy éppen azért könnyű az áttérés a dunai monarchiában is az aranyvalutára, mert egy csaknem teljes értékű papírpénzrendszerre lehet támaszkodni a reform keresztülvitelénél. Kimutatta Kornfeld, hogy a világgazdasági helyzet a legalkalmasabb a valutarendezésre. Az egész világon nyugalom van, az aranybeszerzés lehetősége adott és az aranyvalutára való áttérés mint önkéntes és nem szükségszerű művelet, úgy Auszria, mint Magyarország hitelét jelentékeny mértékben fokozni tudná. Hogy mennyire igaza volt, azt semmi nem igazolja jobban, mint az 1892-i konverzió nagy sikere, ami azután el is döntötte a valutarendezés problémáját,

a megoldás ellenzői valósággal elnémultak Bécsben és Budapesten is, amikor a nagy konverzió az összes nemzetközi piacokon döntő sikert aratott.

Kornfeld tevékeny részt vett a valutarendezés előkészítésében a legapróbb részletekig. Heteken, sőt hónapokon keresztül szinte kizárólag ez foglalkoztatta, egész délelőttöket töltött a pénzügyminisztériumban és miniszteriális férfiak egész délutánokon át, sokszor a késő esti órákig konferenciáztak nála a Hitelbankban. Figyelmét semmi sem kerülte el, mindenre gondolt és gondolt mindenkire is. Wekerle volt a hadvezére a valutarendezési küzdelemnek és Kornfeld volt a vezérkari főnöke. A feladat, amelyet vállalt és a munka, amelyet elvégzett, igen nagy jelentőségű volt: harmincöt esztendőre eldöntötte a magyar gazdasági élet sorsát. Csak egy tekintetben nem tudott egyetérteni Wekerlével: Kornfeld a készfizetések fölvételeit követelte azonnal, ezt az akaratát azonban nem tudta keresztülvinni. Egy emberöltővel később, a világháború gazdasági eseményei igazolták Kornfeldet, akkor derült ki, mennyire helyesebb lett volna, ha az ő álláspontja győz és az Osztrák-Magyar Bank aranyban való felkészültsége teljesen megfelelt volna az általa felállított posztulátumoknak.

A bankári üzlet nézőpontjából jobb, hasznosabb és jövedelmezőbb volt az osztrák valuta, többet lehetett keresni rajta. De az állam pénzügyi tekintélye, a magyar egyenrangúság nemzetközi kidomborítása és a gazdasági célszerűség egyaránt az arany valutára való áttérést tette kívánatossá. Kornfeld nem csinált titkot belőle, hogy a nemzeti érdeket a bankári haszon fölé kívánja emelni és a magyar közhitel emelése és stabilitása érdekében le akar és le tud mondani az osztrák forint és az arany értékkülönbségénél elérhető pár százalékos előnyről. És azzal a helyzettel, amelyet az 1892-i konverzió sikere és az államháztartás teljes egyensúlya jelentett, elérkezettnek látta az időt az aranyvaluta bevezetésére. Anglia és Franciaország már a század elején berendezkedtek az aranyvalutára, Németország 1873-ban vezette be az arany valutát, a Habsburgmonarchiának tehát előbb vagy utóbb föltétlenül át kellett térnie az aranybázisra. Wekerle teljes politikai és gazdasági fölkészültséggel dolgozott ebben az irányban és nem volt hajlandó engedni, bár a bécsi bank-

körök minden erővel ellenálltak. Kornfeld hűséges és lelkes fegyvertársa volt, több lendületes cikket írt a bécsi lapokba is az aranyvaluta bevezetése érdekében és személyes befolyásával is igyekezett csökkenteni a bécsi ellenállást.

Bécsben különösen Taussig ellenezte az aranyvalutát. Egy alkalommal heves szóvitája volt a nagy kérdésben Kornfelddel, aki azt mondta:

— Egy pénzügyminiszternek nem is lehet más kötelessége, mint-hogy reggel és este csak az arany valutára gondoljon.

Mire Taussig így replikázott:

— Reggel és este igen. De napközben okosabb dolga is lehet.

Ez az elmésség nagyon tetszett Kornfeldnek, ő maga terjesztette, de a komoly érvek tekintetében mégis felülmaradt: a pesti álláspont győzött. Már 1892-ben annyira érett a helyzet, hogy megkezdődött az arany szükséglet beszerzése. Ezt a műveletet teljesen Kornfeld irányította, olyan szerencsésen, hogy a jól sikerült aranybeszerzés igen nagy súllyal esett latba az aranyvaluta problémájának politikai elintézésénél.

Wekerle győzött a politikai fronton, Kornfeld győzött a pénzügyi fronton és ebből a kettős győzelemből született meg a monarchia aranyvalutája, amely addig élt, míg maga a monarchia.

Mikor a nagy valutakérdés még érőfélben volt, a problémának egész kis irodalma támadt.

A Nemzetgazdasági Szemle pályadíjat tűzött ki a valutarendezés gyakorlati kivitelét tárgyaló munkára. A folyóirat fölkérésére Kornfeld Zsigmond és Kautz Gyula voltak a bírálók. A díjat Székely Ferenc kapta, akit akkor nyomban könyvelőnek szerződtettek az újjászervezés alatt álló Kereskedelmi bankhoz.

IV.

A XX. század gazdaságilag nem kezdődött szerencsésen. Harminc év távlatából nézve ugyan aranykorszaknak látszik, de elfogulatlan szemmel nézve már látni és érezni lehetett a tudatalatti és a tudatos nyugtalanságot. A francia reváns él, a német-angol verseny egyre élesebb és ma meg lehet állapítani, hogy az első német cégtáblának, amelyet 1901-ben Kairó-

ban kiszögeztek, történelmi jelentősége volt. A kínai izgalmak még nem ültek el és Oroszország belső forrongását csak egy expanzív cselekedettel lehet elnémitani. A Balkán lángol, Európa puszkaporoshordója alatt egyre fogy a kanóc zsinórja. 1900-ban a világ minden tőzsdéje pang, amint akkor Kornfeld írja: „a részvénytőzsdén az üzleti tevékenység még mindig nem működik szabályszerűen.” 1901-ben a Hitelbank az előző évi 36 korona helyett csak 30 korona osztalékot fizet és Kornfeld szerint: „majdnem valamennyi iparvállalat, amelynél érdekelve vagyunk, még mindig foglalkoztatás hiánya felett panaszkodik”.

A király Kornfeldet élethossziglan a főrendiház tagjává nevezte ki és a Hitelbank vezérigazgatója azon töprengett, hogyan hálálhatná meg királynak és hazának ezt a nagy kitüntetést. Kornfeld egy új nagy konverzióra gondolt, a világgazdasági helyzet azonban egyelőre kedvezőtlennek látszott.

De a pénz kezd megnyugodni és olcsóbbodni. 1901 második felében a váltókamatláb 2.5% és Kornfeld elérkezettnek látja az időt az új nagy konverzióra. 1050 millió korona 4.5%-os államadósságot kell 4%-osra konvertálni. A művelet nem könnyű és igen sok izgalommal jár. Megismétlődnek az 1892-i feszültségek, ez a konverzió a magyar közhitel és az új pénzrendszer nagy erőpróbája.

Kornfeld ugyan bízik, de él benne az az aggodalom, amelyet nagy hadvezérek érezhetnek az elhatározott csata előestéjén. A nyugalomát visszanyert Európában 1902 tavaszán jelentkezik elsőnek az új pénzrendszer mézesheteit élő Magyarország. Kornfeld hisz önmagában, megérzésének erejében és igazában, hazája jelentőségében és hitelében, az¹ európai gazdasági helyzet javulásában, az aranyvaluta iránt való nemzetközi bizalomban, mégis izgul és aggódik, amikor a konverzió megkezdődik. Élete és munkássága koronájának tekinti ezt a műveletet, amely valóban az is lesz, mert sikere olyan átütő, hogy egy általános, lelkes ünneplés középpontja lesz. Csak a valutarendezés ellenzőinek megcsappant tábora berzenkedik még és hirdeti, hogy az új magyar pénzrendszer elismerése nem lehet teljes a készfizetések fölvétele nélkül. Ezeknek írja Kornfeld, hogy: „a készfizetések küszöbön álló fölvételével remélhetőleg az ezirányú fejtegetések minden időre tárgytalanná fognak válni.” Ez a jóslata nem

vált be, ezt az akaratát nem tudta keresztülvinni, a készfizetések fölvétele, amaz idők nagy gazdaságpolitikai problémája megoldatlan maradt, de ez a tény a magyar közhitelt és a koronávaluta jóságát nem érintette.

Az első hivatalos jelentés a konverziós tárgyalásokról 1902 február 11-én így hangzott:

Azok a tárgyalások, melyek Lukács László pénzügyminiszter és Kornfeld Zsigmond főrendiházi tag, a magyar hitelbank vezérigazgatója, mint a Rothschild-csoport budapesti képviselője között a konverzió ügyében folytak, ma elvi döntésre kerültek. A pénzügyminiszter ugyanis nemcsak hajlandóságát jelentette ki a konverziót megcsinálni, hanem amellett is döntött, hogy a kibocsátandó új papír 4%-os koronajáradék legyen, minél fogva az egységes típus győzött. A nagy művelet keresztülvitelére nézve természetesen még nem történt semmiféle megállapodás, mert előbb még a dolog jogi részét, amilyen például az egyes konvertálandó papírok fölmondásának határideje, kell tisztázni. Ebből a célból az értékpapírok szövegének alapján Popovics Sándor dr. miniszteri tanácsos és Kornfeld Zsigmond vezérigazgató fognak tanácskozni, hogy aztán a kész elaborátumot terjeszthessék a miniszter elé. A konvertálandó papírok közt van tudvalevőleg a 223 millió forint regálekötvény is. Ez összegből egy részt, körülbelül 100 millió korona értékben, kivesznek a konverzió alól. Ezek azok a kötvények, melyek a városoknál és községeknél vinkulálva vannak és melyeknek jövedelme az illető városok és községek költségvetésében szerepel és ezek a jövedelmek nem rövidíthetők meg. Minthogy azonban a 4%-os regálekötvény a konverzió után nem szerepelhet többé, a pénzügyminiszter a községeket és városokat más módon fogja kártalanítani, hogy jövedelmük csorbát ne szenvedjen. A konverzió keresztülvitelének módjáról még nem lehet beszélni, bár valószínű, hogy a kormány és a csoport ugyanazt a módot fogja követni, mint az a tíz év előtti konverziónál történt, mikor a csoport az új koronajáradék felét fix átvette, másik felére pedig biztosította magának az opció jogát. Azonkívül a kincstár 50 százalékkal részesedett abban, ami bizonyos árfolyamon túl eléretett. Az átvételi és kibocsátási árfolyamról még korai volna szólni, de annyi ma már valószínűnek látszik, hogy a kincstár tiszta haszna a 0.5 %-os redukció mellett évi 0.3 % megtakarítás lesz, vagyis körülbelül évi 3 millió korona. És ez a megtakarítás valószínű megtakarítás lesz, mert a pénzügyminiszter ezt a kamatmegtakarítást nem szándékozik tőkésíteni és ennek alapján is koronajáradékot kibocsátani. A konverzió következtében a pénzügyminiszter külön beruházási kölcsönt nem fog kibocsátani, mert elegendő pénze van az esetleges szük-

ségletek fedezésére. A pénzügyminiszter ennél fogva arra fog szorítkozni, hogy körülbelül 66 millió koronajáradékot fog a beruházások céljára kibocsátani, mely összegnek kamatszüksége már benne van az 1902. évi költségvetésben. Ez a nagy pénzügyi tranzakció, mely újabb bizonyítéka Magyarország szilárd hitelének, hivatva lesz nemcsak pénzügyi mérlegünket javítani, amennyiben évenként mintegy 3 millió korona megtakarítást biztosít, hanem nagyban hozzájárulni a piac élénkítéséhez is. Mert mi élénkíthetné inkább a piacot, mint az üzlet, főleg, ha oly nagy üzletről van szó, mint az a konverzió, mely alkalmas arra, hogy a minden szilárd irány mellett dermedt üzletet megélénkítse és reális útra terelje.

Egy héttel később pedig a következő hivatalos közleményt adták ki:

A milliárdos konverzió ügyében létrejött a megegyezés Lukács László pénzügyminiszter és Kornfeld Zsigmond főrendiházi tag, a Magyar Általános Hitelbank vezérigazgatója, mint a Rothschild-csoport képviselője között. Az ország pénzügyeire, hitelére nézve igen örvendetes, hogy sikerülni fog a költségvetést kamatmegtakarítás által évenként körülbelül három millió koronával javítani. A konverzió eszméje alig több, mint egy hónappal ezelőtt merült fel. A pénzügyminiszter tudvalevőleg expozéjában arról beszélt, hogy többrendbeli beruházásra kölcsönt szándékozik felvenni és erre a célra a költségvetésbe fel is vette 66 millió korona névértékű koronajáradék kamatszükségletét. Az expozé elhangzása óta azonban nagyot változott a piac helyzete. Az általános gazdasági pangás következtében felhalmozódott tőkét szokatlanul olcsó kamatláb mellett sem lehet elhelyezni, a spekuláció tartózkodó, a bizalmatlanság nagy és a közönség mindenfelé csak a fixkamatozású papírokat keresi, az állami papírokat és a zálogleveleket. Ily körülmények mellett anakronizmus volna, ha a magyar kincstár nagyobb kamatot fizetne 4 százaléknál. A pénzbőség és olcsó kamat e korszakát fel kell használni, mert nem tudni, hogy később nem alakulnak-e ismét kedvezőtlenebbé a viszonyok. Egy milliárdnál nagyobb az összeg, mely után a kincstár 4 százaléknál nagyobb kamatot fizet. A konvertálandó papírok ezek: az 1889. évi aranyban kamatozó 4%-os államvasúti kölcsön 177 millió forint, az 1888. évi 4%-os aranyberuházási kölcsön 217 millió márká, az 1889. évi 4%-os ezüst államvasúti kölcsön 116 millió forint, az 1876. évi harmadik kibocsátású 5%-os magyar keleti vasúti kötvények 93 millió forint, végül az 1888. évi 4%-os regálékölcsön 223 millió forint, összesen tehát mintegy 1100 millió korona.

Minthogy ily különféle típusú papírok konverziójáról volt szó, természetesen, hogy mindenekelőtt az iránt kellett tisztába jönni, hogy a konvertálandó papírok helyébe milyen új papírt adjanak ki, hogy az eddigi arany-

ban kamatozó papírokat ismét aranykötvényekkel cseréljék-e ki, vagy pedig valamennyi új kötvény koronaértékre szóljon-e? A kérdés megoldása nem volt oly könnyű. A konvertálandó papírok túlnyomó része Ausztriában és Németországban van elhelyezve, a koronaérték a külföldön talán még nem ment át egészen a köztudatba, a valutarendezés formailag még nincs befejezve és Bécsben erős ellenáramlással kell megküzdeni. Különösen ez az utolsó momentum az, mely nagyon kitüntette magát: Bécsben már annyira mentek, hogy a valutareform és a kiegyezés között új junktimot próbáltak csinálni. Azzal fényezetődtek, hogyha nem teszünk engedményeket a vámtarifánál és a kiegyezésnél, akkor ne is számítsunk arra, hogy befejezzük a valuta műveletét. Ez osztrák kedvességek célja nem volt más, mint meg-
hiúsítani a nagy konverziót. Lukács László energiája és Kornfeld Zsigmond igazgató hazafisága, aki különös ambíciót helyezett abba, hogy ez a nagy mű sikerüljön, legyőzött minden akadályt és ma már odáig jutottunk, hogy a konzorcium bécsi és berlini tagjai a hét végén Budapestre jönnek aláírni a szerződést, melyet a pénzügyminiszter és Kornfeld vezérigazgató csináltak.

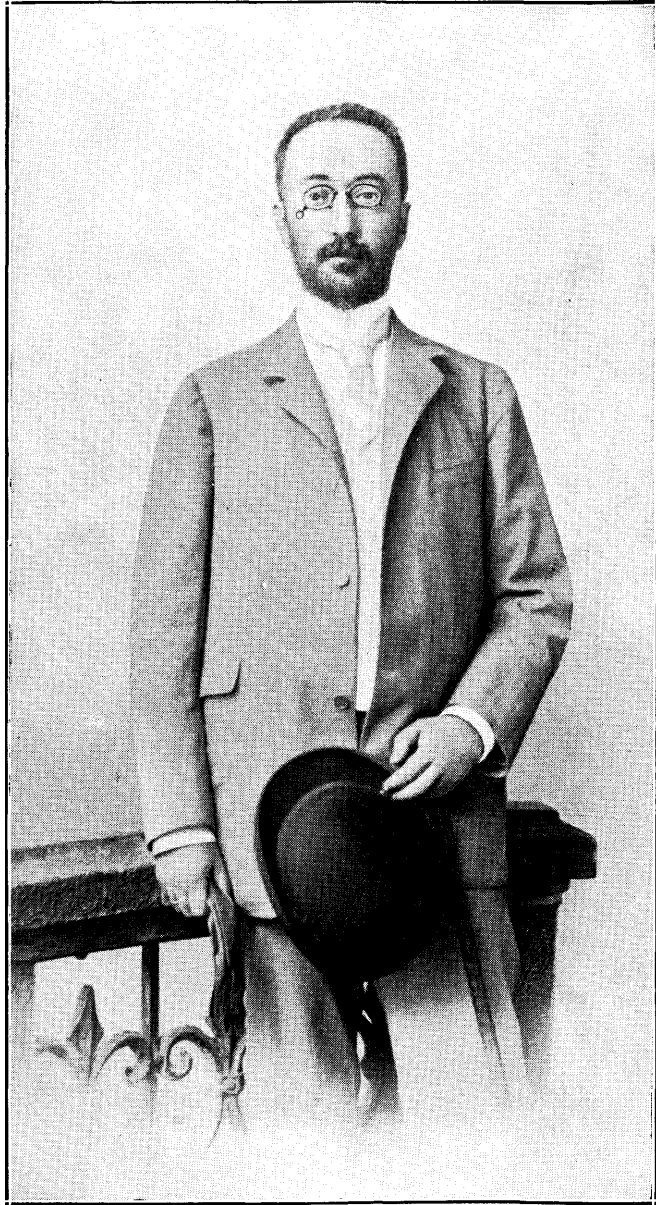
A szerződés feltételei természetesen nem kerülhetnek még nyilvánosságra, csak az a bizonyos, hogy mint azt már a tárgyalások első napján írtuk, az összes konvertálandó kötvények egész összege ellenében 4%-os koronajáradékot fognak kibocsátani. Először azért, hogyha már különböző típusú papírt konvertálunk, ne essünk abba a hibába, hogy ismét több fajta kötvényt teremtsünk, mikor a koronajáradékban már van oly típusunk, mely keresett és leszámítva a 2% osztrák járadékadót, a pari körül jár, másodszer pedig és ez egy főmomentum, hogy a valutarendezés lényegileg be lévén fejezve, a formai befejezés, a készfizetés megkezdése, csak rövid idő kérdése és így a koronaérték tulajdonképpen aranyérték. Ez a konverzió tehát egyúttal a koronaérték és a valutareform szankcióját jelenti a külföld részéről. Egy másik kiváló momentuma e tranzakciónak, hogy a magyar kincstár a kamatmegtakarítást nem kívánja új járadékkötvények kibocsátásával tőkésíteni, hanem egészen a költségvetés javára fordítani. Ezzel függ össze a pénzügyminiszternek az a szándéka is, hogy mostanában nem bocsát ki más, úgynevezett beruházási kölcsönt, még azt a 66 millió koronajáradékot sem, melynek kamatszükségletét fölvette az 1902. évi költségvetésbe.

Ami a konverzió egyéb részét illeti, az hasonló, mint annakidején az 5 %-os papíráradék konverziójánál volt. A konzorcium a kibocsátandó kötvények felét fix veszi át, másik felére pedig opciót biztosít magának. Minthogy a fölmondandó papírok tulajdonosai, tapasztalás szerint, túlnyomóan hajlandók elfogadni az új kötvényeket, a művelet valószínűleg

simán fog menni. A legutóbbi nagy konverziónál tíz évvel ezelőtt a fölmondott papírok tulajdonosainak mintegy 78 százaléka fogadta el cserébe az új papírt, úgyhogy csak 22 százalék került nyilvános aláírásra. Valószínű tehát, hogy ez a mai viszonyok között még kedvezőbben fog ismétlődni, ami nagyon könnyíti az egész műveletet. Még egy fontos újítás szerepel a szerződésben és ez az, hogy a magyar királyi postatakarékpénztár szintén tagja lett a konzorciumnak és először nyílik alkalma részt venni az állam üzletében. A csoport többi tagjai ezek: a Magyar Általános Hitelbank, Osztrák Hitelintézet, Osztrák Földhitelintézet, a Rothschild S. M. bankház, a berlini Disconto társaság, a Bleichröder és Mendelssohn berlini cégek, a berlini Ipar- és Kereskedelmi Bank s még néhány bank és cég. A külföldi bankok képviselői e hét végén Budapesten aláírják a szerződést. Lukács László pénzügyminiszter pedig már a jövő hétfőn beterjeszti a képviselőházban a konverzióról szóló törvényjavaslatot. Az országgyűlés ezt a fontos javaslatot a budgetvita megszakításával gyorsan le fogja tárgyalni, úgyhogy a nagy mű keresztülvitelét a jövő hónap elején már meg is kezdhetik.

1902 március 16-án jelent meg a konverziós szerződés aláírásáról a következő hivatalos kommuniké:

A konverzió-szerződést ma délután a pénzügyminisztérium, a magyar királyi postatakarékpénztár és a Rothschild-csoport képviselői aláírták. A szerződés aláírását délben több órai tanácskozás előzte meg. Dél előtt 11 órakor a csoport tagjai, Rothschild Albert báró kivételével, aki csak délben érkezett Budapestre, megjelentek Lukács László pénzügyminiszternél, ahol a szerződés tervezetét harmadik olvasásban behatóan megvitatták és megállapították a végleges szöveget. E csaknem háromórás tanácskozás alatt számos fontos, a szerződés keretén kívül eső végrehajtási módokat dolgában is megállapodásra jutottak. Délután ötödfél órakor a csoport képviselői, ezúttal már Rothschild Albert báróval, aki előzőleg látogatást tett Széll Kálmán miniszterelnöknél, megjelentek a pénzügyminiszternél, ahol az aláírásra előkészített szerződéstervezeteket alá is írták. Az aláírások így következnek: a magyar királyi postatakarékpénztár nevében: Hollán Sándor miniszteri tanácsos, a Rothschild S. M. ház nevében: Rothschild Albert báró, az Osztrák Hitelintézet részéről: Mauthner Gusztáv lovag, az Osztrák Földhitelintézet részéről: Taussig Tivadar lovag, a berlini Disconto társaság részéről: Schöller, a Bleichröder cég részéről Schwabach főkonzul, a Mendelssohn és társa cég részéről: Fischel Artúr, a Berlinben, Darmstadtban és a Frankfurtban székelő Bank für Handel und Industrie részéről: Andreáé Jean igazgató, főkonzul, a Magyar

Általános Hitelbank részéről: Kornfeld Zsigmond vezérigazgató és Ullmann Adolf igazgató, a magyar pénzügyminisztérium részéről Lukács László miniszter. A törvényjavaslat, amely még nem nyerte meg az előzetes szentesítést, a képviselőházban csütörtöknél előbb aligha lesz benyújtható. Súlyt helyeznek arra, hogy a bizottság a javaslatot még a húsvéti szünetek előtt tárgyalja, míg a törvényhozás két háza a szünetek után fog a javaslatokkal foglalkozni. Ma este Széll miniszterelnök ebédet adott a konverzió befejezésében résztvevő urak tiszteletére.

A 4%-os koronajáradék így oszlott meg Európa különböző piacain:

Magyarország	308,493.900
Ausztia	244,714.400
Németország	297,605.100
Franciaország.....	59,386.800
Németalföld	60,258.000
Belgium.....	4,335.800

A konverzió eredményeit a sajtóban legérdekesebben és leglelkesebben a következő vezércikk méltatta, amely 1902 májusában jelent meg a Budapesti Hírlapban:

A magyar milliárdos konverzió közzétett eredményéből tiszta képet kapunk arról, hogy a magyar állam adóssága hogyan oszlik meg az európai államok között s hogy az egyes államok mekkora összeggel járultak hozzá a konverzió rendkívül fényes eredményéhez. Ebben a kimutatásban legelőször is az fog feltűnni, hogy Magyarország kevéssel adósa Ausztriának, mert állami kötvényeinknek csak csekély része van elhelyezve Ausztriában, kerekszámban mindössze 245 millió korona. A konverzió kimutatása azt a meggyőződést kelti föl az elfogulatlan szemlélőben, hogy a magyar állam tekintélye és pénzügyi hitele gyökeret hajtott Európa köztudatában. A konverzió eredménye egy csapással oszlatja el azt a ködképet, amelyet nálunk sokan alkottak magukban arról az állítólagos függő viszonyról, amelyben Magyarország pénzügyei tekintetében áll Ausztriával. Most tisztán áll előttünk az, hogy Ausztia vajmi keveset tett állami hitelünk megszilárdulásáért, sokkal többet tett Németország, mert ott nagyobb mértékben, számszerint 298 millió koronányi összegben vannak elhelyezve adósságcímleteink, mint Ausztriában. De Németországnál is többet tettünk mi magunk pénzügyi önállóságunkért, mert a most konvertált állami kötvényeinkből 308 millió korona hever saját kezünkben, ez akkora összeg,

amikorát magunk is alig hittünk volna. Ámde, ha Ausztriáról nem mondhatjuk, hogy valami nagy érdemei vannak állami hitelünk szilárdulásában, azt igenis mondhatjuk, hogy Ausztria éppen a konverzió alatt nagyot vették ellenünk, mert harci híreket eresztett világgá a kiegyezésről, tette pedig ezt azzal az átlátszó szándékkal, hogy a külföldet fellármázza, megtévessze és mindenütt bizalmatlanságot keltsen irántunk. Ausztria sohasem tett állami hitelünkért annyi jót, amennyi rosszat elkövetett ellene az egyetlenegy múlt héten. Ellenben mi Ausztriának igenis nagy szolgálatot tettünk a konverzióval, mert ha a külföld koronaértékünket elfogadja aranyértéknek, az Ausztriának épúgy hasznára válik, mint nekünk. A konverzió eredménye magában foglalja pénzügyi önállóságunk nemzetközi elismerését az osztrák áskálódások ellenére is, épúgy, ahogy a kiegyezés, midőn törvénybe iktatta a magyar befolyást a külügyek vezetésére, kivívta a nemzetközi elismerést politikai önállóságunk számára az osztrák centralisták minden erőlködése ellenére is.

Amennyire az utóbbi időben személyes érintkezés révén sikerült németországi érdekelt szakkörök véleményét kipuhatólnunk Magyarországról, mondhatjuk, hogy Németországban a nálunk történt pártközi béke megkötését már eleve is olybá vették, hogy az az erőgyűjtés politikája. Az pedig, ami azóta a magyar parlamentben lefolyt: a vitakozás komoly modora, a személyi elkeserítésnek lehető legszűkebb körre való szorítása, a tárgyilagos eszmeváltás és a nemzeti önérzet erősebben pezsdülő vérlük-tetése, mindez arra vall, hogy a kormány és parlament egymást megértik, hogy a parlament kifogyhatatlan medencéje annak a nemzeti erőnek, amelyet visszanyertünk az alkotmányosság helyreállításával, annak az erőnek, amelyet a kormány Magyarország önállósítása érdekében kezel. Ez a németországi körök felfogása a mostani helyzetünkről Ausztriával szemben és a apirenden lévő gazdasági tárgyalásokkal szemben. Nyilvánvaló dolog, hogy a konverzió sikerét az erőgyűjtés e politikájának kell betudnunk és nekünk ma már úgy tetszik, hogy Európa nemcsak pénzügyi önállóságunkat tartja megmásíthatatlan befejezett dolognak, hanem láthatóan szimpatizál mindazzal a törekvésünkkel, amely arra lelkesít bennünket, hogy pénzügyi önállóságunkat minél erősebben, minél öntudatosabban domborítsuk ki Európa szeme előtt. Európa irántunk való bizalmának egyik legfényesebb tanúsága az, hogy a konverzió még Franciaországban is egyszerűen, minden fönnakadás nélkül, gyorsan és simán ment végbe, mindamellert, hogy Magyarország, amit a franciák épúgy tudnak, mint akárcsak maguk a németek, a hármas szövetségnek legerősebb pillére, sőt több, éltető ereje, a legmegbízhatóbb támasztéka ebben a monarchiában és mindamellert, hogy Franciaországnak, mint jól tudjuk, az utolsóelőtti kiállítására óta még

a maga külön oka is megvolt rá, hogy duzzogjon ellenünk. A franciák jártak ezzel az alkalommal legelői annak elismerésében, hogy pénzügyi önállóságunk fölötté áll minden politikai szempontoknak. Ebből pedig két fontos tanulságot kell leszűrünk.

Az első az, hogy a valutarendezés befejezését, illetve a készpénzfizetés fölvetését tovább halasztani nem szükséges. Az Osztrák-Magyar Banknak ma már akkora ércfedezete van, mint Európa bármely más jegybankjának, sőt érckészlete nagyobb is, mint amilyenel más jegybankok bírnak. A valutaműveletet Ausztria mindezeig az alatt az ürügy alatt halasztgatta, hogy Európa bizalmatlan Magyarország iránt és ebből kifolyólag valutarendezésünk iránt is. Az osztrákoknak roppant nagy gondot okozott az, hogy a külföld csupa bizalmatlankodásból Magyarország iránt nem bízik valutánkban sem és majd visszadobja hozzánk a magyar papírokat. Ennek a kettős aggodalomnak immár nincsen semmi alapja sem. A külföld vonakodás nélkül cserélte át a birtokában lévő magyar aranykötvényeket koronajáradékokra, ezzel bebizonyította, még mielőtt befejeztük a valutarendezés műveletét, hogy készpénznek veszi a valutarendezést nálunk. Ha már most a külföld ezt teszi, még mielőtt befejeződött teljesen valutarendezésünk, mennyivel inkább fog megbízni valutánkban, ha a rendezés végére jut és a készpénzfizetéssel be is tetőzzük.

A másik tanulság meg az, hogy ne legyünk mi magunk kisebbhitűek magunk iránt és saját erőnk iránt, mint a külföld. A külföld bizalmát irántunk nem csökkentette se a kiegyezés válsága, se az osztrák újságok harci zaja, se az építőipar válsága nálunk, se a fenyegetődzések a külön vámterülettel, amelyekkel mostanában osztrák lapok kedveskednek. Ha a külföld egészségesnek, fejlődésre képesnek és megbízhatónak tartja gazdasági viszonyainkat meg pénzügyi helyzetünket, akkor Lukács László pénzügyi kormányzata bizonyára derekasan rászolgált a külföldnek e kedvező véleményére, ámde akkor bízunk magunk is életerőnkben és fejlődőképességünkben. Helyzetünk nem lehet oly kétségbeejtő, amilyenek közülünk is sokan hirdetik, ha éppen ebben a mostani helyzetben megmutathattuk az egész világnak, hogy pénzügyi tekintetben nem állunk többé Ausztria gyámkodása alatt. Ennek megvan a maga biztató jele a jövőre nézve is, mert ha immár teljesen felszabadultunk pénzügyi téren az osztrák gyámkodás alól, akkor annak szükségképpen az a logikai folyománya, hogy nem állhatunk többé gazdasági téren sem Ausztria gyámkodása alatt.

Ez a konverzió volt méltó befejezése Kornfeld államhitelműveleteinek. Nem volt egyszerű; 1901-ben bukott meg az olasz konverzió és az ő merészsége, magabízása és éleslátása kellett hozzá, ebbe a nagy mű-

veletbe belevágni. A konverzió kezdete nem is volt sima és izgalmak nélkül való, az első két hét sokszor kínos és gyötrelmes várakozásokban telt el, a külföldi táviratok kezdetben csak igen csekély érdeklődésről adtak hírt. Az utolsó terminus veszedelmesen közeledett és az eredmény alig volt több a semminél. Már mindenki balsikertől félt, csak két ember maradt optimista az egész fronton: Kornfeld és a konverzió miniszteriális intézője: Popovics Sándor. Az utolsó három nap azután az optimizmust igazolta, a konverzióknak olyan fényes sikere volt, mint sem azelőtt, sem azóta a világ egyetlen konverziójának sem: a konvertálandó értékpapírok 97.3 %-át jelentették be átcserélésre. Az utolsó napon éjfélig ült együtt a Hitelbankban a konverzió egész vezérkara és Bécs, Berlin, Párizs, Amsterdam, Zürich csak úgy ontotta a táviratokat a konverzió fényes sikeréről. Az első tíz nap levertsége egyszerre eltűnt, a diadal teljes volt, a siker rendkívüli, a magyar közhitel megint fényes diadalt aratott az egész világon. Nem volt büszkébb és boldogabb ember Kornfeldnél és az egész közvélemény, politikai élet, gazdasági front és sajtó lelkesen méltatta és ünnepelte.

Az ő számára a nagy siker után még hátra volt a munka nehezebb része: az elszámolás.

Nagyon sokat járt Bécsbe, ahol együtt ült az üzleti vezérkar: Blum Gyula, a Credit-Anstalt igazgatója, Taussig lovag, a Boden ura, Stiedry, a Rothschildok prokuristája és Kornfeld, lelke és irányítója az egész műveletnek. Legtöbb csatáját Taussig lovaggal vívta, akivel nagyon jó barátságban volt, de aki a maga igazát, jogait és érdekeit védelmezte. Egy nagy viaskodás után, amelyben megint Kornfeld maradt felül, mosolyogva mondta kísérőinek:

— De azért Taussig nagyon okos ember.

A konverzió erkölcsi és anyagi sikere teljes volt, az elszámolásokat is befejezték s ekkor Kornfeld váratlan intézkedést tett, amely élesen jellemzi őt, gondolkodását és gesztusait. Behívatta a leszámolás intézőjét és a következő utasítást adta neki:

— Kérem utaljon át a konverzió hasznából 90.000 koronát egyik vállalatunknak, amelynek most rossz éve volt, hogy abból dividendát

fizethessen. Én a magam részéről egészen lemondok az engem megillető tantiemeről.

Még ebben az esztendőben 62,100.000 korona névértékű magyar korona járadékot vett át a Rothschild-csoport.

A Földhitelintézet megint 3.5%-os zálogleveleket bocsátott ki. Oroszország megkezdte a japán háború anyagi előkészítését: 300,000.000 márka 4%-os kölcsönt vett fel a közép-európai piacokon a Rothschild-csoport közvetítésével. A Ballplatz favorizálta ezt az orosz kölcsönt, az volt az álláspontja, hogy ennek segítségével elő lehet mozdítani az osztrák-magyar—orosz közeledést, a külügyminisztérium valósággal rákényszerítette ezt a hitelműveletet a Rothschild-csoportra. Kornfeldnek jelentékeny szerepe volt a kölcsön előkészítésénél és kibocsátásánál, valósággal ő irányította a tárgyalásokat. A bécsi orosz nagykövet személyesen jött el hozzá Budapestre, hogy köszönetet mondjon neki és közölje vele, hogy megkapja a legnagyobb orosz kitüntetések egyikét. Kornfeld nagyon udvariasan, de nagyon hűvösen fogadta az orosz nagykövetet és a következőket mondta neki:

— A köszönetet tudomásul veszem, de a kitüntetésből nem kérek.; Bankár vagyok, aki a kormány óhajtására ezt az üzletet csinálom, de zsidó vagyok és az Ön hazájában üldözik, sőt gyilkolják a zsidókat, én tehát orosz kitüntetést nem fogadok el.

Többször megkísérelték, hogy elhatározása megmásítására rábírják,; de sikertelenül. A bécsi és berlini bankárok megkapták az orosz or dókat, de Kornfeld, akinek a legnagyobb kitüntetést ajánlották fel, hajthatatlan! maradt.

Kornfeld azonban nemcsak az orosz ordót nem fogadta el: saját személyét illetőleg lemondott az őt megillető tantiemeről is. A kölcsön nagy-szerű üzlet volt, Kornfeld ezzel a gesztussal kereken háromszázezer! koronáról tudott lemondani. Nem kívánt keresni a zsidóüldöző oroszokon sem erkölcsileg, sem anyagilag.

Sem előtte, sem utána nem volt bankár a világon, akiről hasonló cselekedetet tudott volna följegyezni a krónika.

Az 1902-i konverzió világraszóló sikerének hatása alatt Smialovszky Valér országgyűlési képviselő „Államhitelünk és konverziónk” cím alatt lelkeshangú röpiratot írt, amelyben ama reményének adott kifejezést, hogy egy évtizeden belül meglehet a reményünk arra, hogy a 4% -os konverziót 3% -os konverzió követi, ha a magyar állami gazdálkodás az eddigi mederben folytatódik és ha pénzügyeink sorsát még akkor is Kornfeld Zsigmond intézi.

Ez a jóslat nem válhatott valóra, mert egy decenniummal később Kornfeld Zsigmond már nem volt az élők sorában.

A HITELBANK ÉLÉN

I.

A politikai életben gyorsabban tájékozódott és könnyebben tudott helyezkedni az idegen fiatalember, mint amaz apró intrikák és személyi harcok között, amelyeket küldetése a Hitelbankban földézett. Nem szerette a kicsinyes dolgokat és tudta a maga igazát és jelentőségét és érezte maga mögött a Rothschildok bizalmának erejét. A kulisszák mögött fokozta az izgalmat Weninger Vincének, a névleges vezérigazgatónak váratlan és tragikus halála, amely fölvetette a hatalmi problémát Kornfeld és Frank és Mautner között. A fiatalság, a tudás és a tehetség harca volt ez a közép-szerűség ellen és a küzdelem kompromisszummal végződött. Frank ugyan egy napon arra a kellemetlen meglepetésre ébredt, hogy Kornfeld megszüntette a vele való közös dolgozószobát. Amikor megjelent a bankban, tudatták vele, hogy íróasztalát áthelyezték, mert Kornfeld igazgató úr egyedül kíván dolgozni egy szobában. Annál is inkább, mert akkor már miniszteriális férfiak és képviselők jártak hozzá és ezeknél a megbeszélések-nél és informatív jellegű tanácskozásoknál nem volt szükség harmadik személy jelenlétére. Kornfeldnek nem kellett tanú; egész életében mindig híven állta azt, amit kimondott.

A kompromisszum elkerülhetetlen volt. A huszonhétéves Kornfeld, aki nem volt magyar állampolgár és akkor még egyetlen szót sem tudott magyarul, kezében tarthatta ugyan a Hitelbank egész irányítását, de nem lehetett a Hitelbank névleges vezérigazgatója. Kellott találni egy reprezentatív férfiút, akinek van sok hajlandósága és valami üzleti érzéke egy bank-vezéri állás betöltésére. Így fedezték fel Pallavicini Ede örgrófot, akit az 1879 január 5-én megtartott rendkívüli közgyűlésen igazgatóvá választottak. Az igazgatótanács azután vezérigazgatóvá tette és az igazgatóság elnökéül jelölte ki.

Nem volt a legszerencsésebb választás. Legfőbb pozitív emberi értéke

az volt az örgrófnak, hogy nem becsülte túl a saját jelentőségét és a saját képességeit. Az egyszerű banküzletet még csak értette valahogyan, bár attól is irtózott, mert nevelése, műveltsége, világszemlélete egyaránt antimerkantilista volt, de a nemzetközi pénzműveletekhez és az államfinanciákhoz keveset értett. Nehezen tudta megmondani, hogy mit akar és még nehezebben tudta megérteni, hogy mit akarnak tőle. Elég művelt, de gőgös arisztokrata volt, aki lenézte a vele együtt dolgozókat, nem méltányolta az üzletfeleket, de nem tudott megfelelő tekintélyt tartani fölfelé sem, mert nem tudta titkolni azt a gyengéjét, hogy a mesterségében járatlan. Volt benne sok hatalmi vágy, szeretett rendelkezni és megpróbált tekintélyt tartani, de mindez csak bizonyos határokon belül sikerült neki. Sok heves összetűzése volt Kornfelddel, aki ilyenkor mindannyiszor visszavonult szobájába, ahová azután Pallavicini utánament és szeretetreméltóan megbékítette.

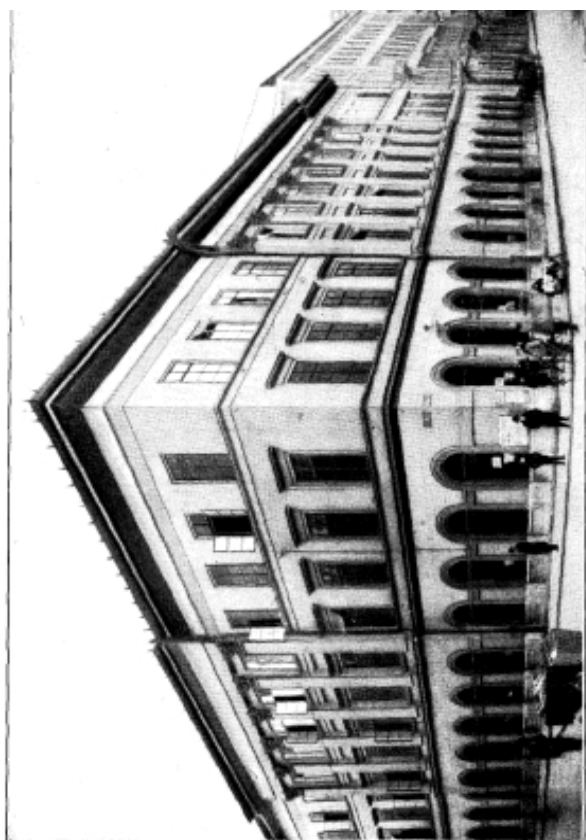
A hatalom vélt birtokában reprezentálni akart és kezdetben szeretett volna egyedül tárgyalni, főleg állampénzügyi kérdésekben. Egy nehezebb és fontosabb jellegű kérdésben azután egyszer Lukács László, akkor miniszteri tanácsos és a hitelosztály vezetője őszintén megmondta neki:

— Örgróf úr, én így nem értem a dolgot. Legyen szíves és holnap hozza magával Kornfeldet, ő majd megmagyarázza, hogy miről van szó. Megmagyarázza nekem is és Önnek is.

Ez egy pillanatra ugyan megdöbbenette Pallavicinit, de tetszett neki és hatott rá. Annyira okos volt, hogy ez a nyers és egyenes őszinteség lefegyverezte. Sohasem tárgyalt többé állampénzügyi kérdésekben Kornfeld nélkül. Szeretni sohasem tudta azt a férfiút, aki jobbkeze volt, de megtanulta tisztelni és saját balkezét soha többé nem használta ellene. Sőt voltak később nehéz és veszedelmes helyzetek, harcok és üldöztetések, amikor nyíltan, őszintén és bátran Pallavicini volt az, aki keményen megállt Kornfeld oldala mellett. Ő volt az, aki később még saját presztízsenek rovására is, segítette Kornfeldet a Hitelbank elnöki székébe emelni.

Az Országos Ipartanács egyik ülésén Pallavicini vehemens kirohanást intézett az ipar ellen. Szólásra emelkedett erre (Leipzigier Vilmos, a magyar ipari élet egyik magvetője és csöndes gúnnyal megjegyezte:

— Az örgróf úr igen nagy tájékozatlanságot árul el, noha az intézet,

amelynek köztudomás szerint vezérigazgatója, elég jelentékeny mértékben kezd érdekelve lenni a magyar ipari életben.

Ez megint hideg zuhanyként hatott az örgrófra. Egy-két intrikától és egy-két kitöréstől eltekintve, hagyta dolgozni Kornfeldet az állampénzügyi kérdésekben és nyugodtan nézte Kornfeld közlekedésügyi és ipari koncepciójának kivirágzását is.

Az államkassza sebeit állandóan és szinte rendszeresen a Rothschild-csoport hegesztette be. Minden tavasszal pénz kellett az államháztartás hiányainak pótlására és a nyolcvanas években mutatkoztak egy nagy beruházási elgondolás első megnyilvánulásai is.

Kornfeld ráterelte az államhatalom figyelmét Fiúméra és a Hitelbank ebben a tekintetben is kitűnő példát mutatott, amikor bekapcsolódott a Steinacker és Társa cégbe, amelyből később a Fiumei Hitelbank nőtt ki, majd megalapította a Fiumei rizshántolót, amely az 1918-i összeomlásig az ország egyik legjobb és leghasznosabb ipari vállalata volt.

A tenger felé néző tekintet teremtette meg kivételes gyorsasággal a budapest—pécsi vasutat is, ami a magyar vasúthálózat kiépítésének egyik legjelentősebb kezdete volt.

Ezzel egyidejűleg kezdett kialakulni és kifejlődni a pesti bankvilág is. 1881-ben újjászervezték a Pesti Magyar Kereskedelmi Bankot. A Hitelbank és Kornfeld nagytehetségű versenytársat kapott, amikor az újjászervezeti intézet élére Láczy Leót hívták meg.

Maga a Hitelbank, mint bank is példátlan arányokban fejlődött. Üzleti terjedelme rohamosan megnövekedett, első helyiségei szűknek bizonyultak és az intézet megvásárolta 350.000 forintért a Nádor ucca 12. számú házat, hogy arányainak megfelelő hajléka legyen.

A Hitelbank nádoruccai székházán, amely akkor már a magyar gazdasági élet centruma volt, nem volt felirat. Csak a nádoruccai rácsos kapura volt ráhímezve a vasmonogram: M. Á. H., egyébként azonban semmi nem jelezte, hogy ez az egyszerű sarokház a legnagyobb magyar pénzügyintézet palotája. Nem véletlenség volt ez, hanem Kornfeld tudatos és öntudatos büszkeségének érdekes megnyilatkozása. Sokszor szóvá tették előtte, hogy miért hiányzik a felirat a palotáról, mire ő így felelt:

— Mindenkinék tudni kell, hogy ez a Hitelbank, mindenkinék tudni kell, vagy legalább is tudni illik ...

1881 augusztusában költözött át a Hitelbank az új székházba és ekkor kezdett Kornfeld megbarátkozni és foglalkozni azzal a gondolattal, hogy pesti kiküldetését nem tekinti átmenetinek és első hároméves szerződésének lejártával hozzájárult annak meghosszabbításához. Az igazgatóság ebben az értelemben tett javaslatot az 1881-i rendes közgyűlésnek és az a spontán meleg ováció, amelyben a részvényesek részesítették, szemmel láthatólag nagyon jól esett neki és meghatottan mondott köszönetet, bár a népszerűséget sohasem kereste.

Huszonkilenc éves volt ekkor, fiatal házas és fiatal apa. Láta a feladatokot és látta a lehetőségeket, hevítette a munka és az alkotás és az érvényesülés vágya. Lendítette a felülről egyre növekvő megbecsülés, a teljes hatáskör, a bécsi megértés és bizalom és az a tisztelet, amellyel Tisza Kálmán és Szapáry Gyula adóztak tudásának, tehetségének és szolgálatkészségének.

Bankár volt, idegen volt, osztrák állampolgár volt, beszélni még nem tudott magyarul, de már kezdett magyarul érezni. Lelkében ekkor indult meg a beolvadási folyamat a nagy magyar közösségbe, amelyről megérezte, hogy szívesen öleli magához.

II.

1882 derekán, mint már annyiszor a gazdasági tendenciák törvényszerű hullámzása alapján, megtört a világkonjunktúra emelkedő vonala: a párizsi tőzsde összeomlott. A francia vállalkozási kedv olyan expanzív volt és a francia spekuláció olyan nagyarányú, hogy a túlfeszített húrnak el kellett szakadnia. A szuezi siker példátlan nimbuszt kölcsönzött Lessepsnek és a francia kistőke 1500 millió frankot adott össze a Panama-terv megvalósítására 1880-ban és 1881-ben. A politikai botrány csak 1888-ban tört ki és Lessepsset csak 1893-ban ítélték el, de a párizsi tőzsde már 1882-ben érezte, sőt tudta, hogy a Panama-terv másfélmilliárd frankja elveszett. Ez, olyan pánikot és értékrombolást idézett elő, amelyhez képest az 1873-i tőzsdei összeomlás arányai valósággal eltörpültek.

A krízis olyan nagy volt, hogy minden kibocsátási tevékenységet szüneteltetni kellett. A bizalmi válság kiterjedt az állampapírokra is.

A nemzetközi bankári tevékenység szinte teljesen megbénult, a párizsi krízis nyomasztó hatását egyformán érezték Budapesten, Bécsben, Berlinben és Londonban.

Kornfeld kénytelen volt belenyugodni ebbe a helyzetbe, de nyugodni nem tudott. Emissziós munkát nem végezhetett, ezért intenzívebben foglalkozott másik célkitűzésével: a közlekedési és iparteremtési politikával. A budapest—zimonyi vasút építéséhez szükséges 12 millió forintot lebírhatalan akaraterővel és páratlan ügyességgel még ebben a lehetetlen helyzetben is elő tudta teremteni és a legsivárabb gazdasági viszonyok közepette is keresztül tudta vinni, hogy a Hitelbank megalapítsa a Kőolajfinomítót és megvásárolja a Franklint.

Ez idézte föl első összeütközését Bécsben Rothschild Alberttel. Már a Fiumei rizs alapítása sem találkozott a bécsi körök teljes tetszésével. A banküzletnek és az áruüzletnek a magyar tenger felé való törekvését még csak elnézték és tudomásul vették Bécsben, nem láttak benne tendenciát, csak egyszerűen üzletet, amely a legjobb kilátásokkal biztatott és amely később valóban be is váltotta a hozzáfűzött várakozásokat. A vasútépítéseket sem ellenezték, mert a vasutat is kitűnő üzletnek tartották olyannyira, hogy a magyar vasutak építésénél a Rothschild-ház is, a Credit-Anstalt is részesedést vállaltak. Az iparteremtési tendenciákat azonban nem nézték jó szemmel Bécsben, ahol egy magyar ipari kialakulást károsnak és veszedelmesnek ítélték az osztrák iparra nézve.

Kornfeldnek igen kemény és elszánt harcai voltak Bécsben ebben a kérdésben. Már az első kísérleteknél megpróbálták elgáncsolni és később ezek a küzdelmek egyre vehemensebbekké váltak. Kornfeldnek minden erejére, ékesszólására és befolyására szüksége volt, hogy a bécsi ellenzést legyőzze. Olyan éles volt az ellentét, hogy maga is meghátrált egy időre és azon a fronton próbált alkotni, ahol a legkevesebb ellenzésre találkozhatott, így jutott el a mezőgazdasági ipar gondolatához és ezért hívta életre a Georgiát, miközben Bécsben észre sem vették, hogyan teremti meg és fejleszti az osztrák cukorgyárak legveszedelmesebb konkurensévé Wekerlével közös elgondolás alapján és az államhatalom okos támogatása mellett a magyar cukoripart.

A Franklin megszerzése legszemélyesebb ténye volt. Ezt különösen

ambicionálta: a nyomdát és a könyvkiadást. Nem csupán üzletnek tekintette, ez szívügye volt. Minden szabad idejében tanult és olvasott. Átérezte a bankári hatalomnak azt a kötelezettségét, hogy a könyvkiadás számára szilárd alapokat kell teremteni. Amikor sokkal később először vett részt a Franklin egyik ülésén, a következőket mondta:

— Az urak dolgába én nem akarok beleszólni, mert a magyar irodalmat még nem ismerem és csak most határoztam el, hogy meg fogok tanulni magyarul, ami mindenesetre hosszabb időt igényel, mert a nyelv, amely rokontanul él Európában, rendkívül nehéznek látszik. Egyetlen kívánságom van csupán: a Franklinnak nem szabad többé álmoskönyvet kiadni. A népet nem szabad butítani...

Szóvátette az írók alacsony díjazását is, de bár szava súlyos volt, ezen az igazságtalanságon még ő sem bírt segíteni.

III.

1885-ben kezdett magyarul tanulni és 1890-ben lett magyar földesúr. Egy évvel előbb rázta meg anyagilag a Frankfurter-cég összeomlása, de olyan erővel élt benne a föld után való vágyakozás, hogy nem tudott és nem akart várni. Megvette a rakovici birtokot, csaknem hitelbe. Kitűnő vétel volt és ennek köszönhető, hogy a Földhitelintézet a vételár hetven százalékát hitelezte. Magyar földesúr lett és magyar állampolgár és magyar mecénás, irodalmi, tudományos és képzőművészeti törekvések lelkes istápolója, a magyar közhitel harcosa és őre és a magyar iparteremtés első úttörője.

A nagy konverzió sikere még jobban megerősítette a magyar kincstár kapcsolatát a Rothschild-csoporttal, megnövelte a Hitelbank tekintélyét és jelentőségét és megszilárdította Kornfeld hatalmi pozícióját idehaza és Bécsben egyaránt. A vezérigazgató még Pallavicini, az ellentétek még ki-kiéleződnek, de Kornfeld akarateréje, tudása, koncepciója, megértő merkantilizmusa, szigorú korrektsége végül is teljes behódolásra készíteti az örgrófit. Az ellenségből őszinte tisztelő lesz, a gőgös arisztokratából kellemes barát, aki egy évtizeddel később lelkesen hadakozik, hogy Kornfeld a Hitelbank teljes hatalmú ura lehessen.

Kornfeld maga tiszteletben tartotta Pallavicini különködését és igyekezett őt a maga céljainak megnyerni. Ha egyes üléseken, ahol formailag Pallavicininnek kellett volna elnökölni és természetesen Kornfeld irányította a tanácskozást, megmondta a maga véleményét, azt rendszerint így vezette be:

— Bizonyára Pallavicini őgróf úrnak is az a véleménye, hogy ...

Pallavicinit kezdetben meglepte a szellemi oktrojnak ez a finom formája, eleinte mosolygott hozzá, később megszokta és szívesen beleegyezett.

A kilencvenes évek elején kezdett itt-ott együtt dolgozni más fővárosi pénzintézetekkel is. A regálemegváltás és a Józsví-sor s jegyek kibocsátása volt az első üzleti kapcsolat már a nyolcvanas évek végén, de ez még nem teremtette meg az igazi közeledést. Csak később, a valutarendezés aranyszükségletének beszerzésénél, a MFTR alapításánál és a főváros százmillió kölcsönénél szűnik meg az önként vállalt izoláltság és Kornfeld kezd megbarátkozni a barátkozás gondolatával, bár mélyebb kapcsolat sohasem tudott kialakulni. Neki a Hitelbank mindent jelentett, aminthogy ő mindent jelentett a Hitelbanknak. A Hitelbank elsőbbségét nem engedte elvitatni és a Hitelbank elsőbbségéhez mindenki szemközt ragaszkodott. Egyszer tárgyalás folyt a Tröszt és a Vasútforgalmi fúziójáról és ő maga tárgyalta Urbán Adolffal, akkor a Vasútforgalmi igazgatójával. A tárgyalások során Urbán megjegyezte:

— A bankári teendőket a fuzionált vállalatoknál természetesen a Wiener Bankverein fogja ellátni.

Kornfeld ránézett és csöndesen felelte:

— Uraságod ügylátszik a vállalat műszaki igazgatója.

Ezzel mindent megmondott, amit mondani akart. Urbán távozott és a tárgyalások megszakadtak.

A Hitelbank nagyarányú fejlődésének kezdete is erre az időre esett. Az intézet résztvett 1890-ben a Magyar Kereskedelmi Részvénytársaság, a mai Angol-Magyar Bank, alapításában, Budapest székesfőváros 15 millió forintos 4.50%-os kölcsönének folyósításában, majd 1891-ben a horvát-szlavon-dalmát 5%-os földtehermentesítési kötvények 4%-os konverziójában. Megvette a Budapest-Szentlőrinci téglagyárat és megkezdte a tár-

gyalásokat a Magyar cukoripar egy jelentős részvény tételének átvételére. Résztvett a Hitelbank, mint a Rothschild-csoport tagja, Trieszt város 11 millió forintos és a morva állam 8 millió forintos kölcsönének kihelyezésében.

Erre az időre esik a Hitelbank első tőkeemelése: a 10 millió forintos alaptőkét 14 millió forintra emelik. A tőkeemelés sikere teljes: a tartalékalap 1,767.621 forinttal gyarapszik, de ezt a tőkeemelési több befizetést a m. kir. pénzügyi közigazgatási bíróság adóköteles nyereségnek deklarálja és 278400 forint adóval terheli.

1893-ban alapítja a Hermest, hívja életre a Zsírót és résztvesz a Magyar Helyiérdekű Vasutak alapításában.

Az államháztartást a konverzió és a közvetett adók behozatala és kifejlesztése szinte teljesen rendezte. Az adók rendesen befolynek, a kincstárnak állandóan van fölöslege és még a beruházásokra sem kell új kölcsönöket felvenni, telik a fölöslegekből. Igaz, hogy nincs szükség a vállalkozás terén állami beavatkozásra: a magángazdálkodás lázasan dolgozik. Ezek az állami jólét és a magángazdasági prosperálás nyugodt évei. A pénz olcsó az egész világon. A vállalkozási kedv mindenütt lán-gol. Béke van. A négyszázalékos magyar koronajáradék népszerű érték-papír Európaszerte, a nagy konverzió után is inkább keresik, semmint visszakinálják.

Béke van és dolgozni lehet. Béke van és bizalom van. Nincs bizalmi válság, mint volt 1882-ben és nincs fogyasztási krízis, mint volt 1886-ban. Minden fejlődik és virágzik. Erre az időre esik a legtöbb nagy alapítás nemcsak a Hitelbank érdekkörében, hanem más tereken is. 1892-ben ölt testet például a csepeli gondolat, a konzervgyáros Weiss Manfréd 1892-ben alapítja a csepeli töltény gyár at.

Kornfeld elemében van. A banküzlet fejlődik, az áruüzlet jól megy, a malmok keresnek, a tőzsde egészségesen funkcionál, a nemzetközi piacokon mindenütt az állampapírok kereslete van túlsúlyban, a magyar közhitel egyre javul, az iparvállalatok jól vannak foglalkoztatva és nyereséggel dolgoznak, a magyar föld jól terem és a magyar mezőgazdaság példátlanul olcsó, 3.5%-os hosszúlejáratú hitellel tud dolgozni, a Magyar

Földhitelintézet ilyen típusú zálogleveleit a Hitelbank szinte korlátlan mennyiségben tudja kihelyezni.

Kornfeld elemében van. Két nagy művén dolgozik: a magyar valuta-rendezésén és a Magyar Folyam- és Tengerhajózási alapításán. A valuta-rendezés hivatalos program Budapesten és Bécsben, de különösen bécsi bankkörökben igen éles ellenzéssel találkozik. A MFTR alapítása a leghevesebb bécsi harcokat jelenti. A Dunagőzhajózásinál állítólag érdekelve volt az uralkodóház, de mindenesetre érdekelve volt a Boden, a Rothschild-csoport nagysúlyú tagja és mindenképpen jelentős és befolyásos pénzügyintézet, amelyet ugyancsak kivételes képességű pénzember: Taussig lovag irányított. Bécs valóságos hadifőlvonulást rendezett a MFTR ellen, de Kornfeld nem tágitott. A magyar kereskedelmi kormány élén Baross Gábor, a vasutak vezetősége, amely kezdetben ugyan ellenezte a hajózási vállalat alapítását, de később annál lelkesebben támogatta, a kereskedelmi érdekeltségek, a bankfront jelentős része, a szabadelvűpárt többsége, szinte az egész ellenzék, mindenki MFTR-párti volt. A pesti egység végül is legyőzte a bécsi ellenállást, különösen Lukács Béla, Baross utódja, az új kereskedelmi miniszter állt olyan erővel Kornfeld mellé, hogy 1895 elején meg lehetett tartani a Magyar Királyi Folyam- és Tengerhajózási részvénytársaság alakuló közgyűlését. A vállalat alapításában résztvett. a Hitelbankon kívül a Leszámitolóbank és érdekeltséget vállalt a Hazai takarékpénztár, illetve a Hazai bank. Ez volt az első eset, hogy egy olyan alapításban, amelyet maga gondolt ki és maga épített föl, Kornfeld más pesti intézetnek is helyet engedett.

1894-ben egy délelőtt igen nagy izgalom támadt a Magyar Leszámitoló- és Pénzváltó Bankban. Az intézetben megállt a munka, mert az összes osztályokon végigfutott a hír: Kornfeld Zsigmond az intézetbe érkezett és meglátogatta Beck Miksát. Ez akkor valóban esemény volt. Kornfeld a rendkívüliséget és a legnagyobb magasságot jelentette a pesti bankvilág tudatában és magabizartozottsága, a pesti bankoktól való tartózkodása nevezetessé tette azt a tényt, hogy meglátogatta Beck Miksát, akit becsült és értékelt és akivel 1894-ben a MFTR alapításáról tárgyalt. Hogy kilépett elvonultságából és meglátogatta Beck Miksát, ez esemény volt, amelyről napokig beszéltek és sokan voltak, akik nem

akarták elhinni, hogy ez a látogatás kizárólag a MFTR alapításával volt összefüggésben. Még a tőzsdén is mozgalmat keltett a látogatás híre: a Leszámítolóbank részvényei aznap két forinttal emelkedtek. Kornfeld ebben az időben már teljesen kialakult, volt politikai és gazdasági programja, határozott célkitűzése minden irányban. A kiegyezési politika híve volt, de lobogott benne a kossuthi elgondolás: az iparteremtés vágya, a tenger felé való törekvés, a jó közlekedés kiépítése és egy független, európai színvonalú és európai jelentőségű nagy magyar mobilbank. A fantázián kívül és az alkotó zsenitől eltekintve adva volt számára az alkotás lehetősége is, az 1882-i és 1886-i megrázkódtatások után a béke, nyugalom és bizalom évei következtek és az 1892-i konverzió és az 1894-es valutarendezés után a magyar gazdasági élet is szinte elképzelhetetlen magasságokba lendült. Wekerle és Lukács olyan rendet teremtettek az államháztartásban, hogy öt éven át nemhogy kölcsönkre lett volna szükség, hanem maga az állam tudott igen nagy összeget költségvetési feleslegeiből beruházásokra fordítani.

A Hitelbank rendkívüli fejlődésnek indult. Amit ma Kornfeld kidagolt, azt holnapra meg lehetett valósítani. Az intézet egyre önállóbb lesz és egyre számottevőbb tagja a Rothschild-csoportnak. A Rothschild-csoport akkor a nagy triász: Rothschild Albert, Kornfeld Zsigmond és Taussig Tivadar. A Credit-Anstaltban ebben az időben jut nagyobb szerephez Blum Gyula, aki évekig Egyiptomban élt, ott rendezte a pénzügyeket és megkapta a pasai címet. A Dimitrino gyár világszerte ismert Blum pasa cigarettáit róla nevezték el. Blum Rothschild kegyeltje volt és Kornfeld zsenijének őszinte tisztelője, Kornfeld később meghívta a Hitelbank igazgatóságába is.

IV.

Nagy lendülettel fejlődött a Hitelbank ipari konszernje. A Fegyver, a Tröszt, a Danubius, a Hungária malom, több kisebb vállalat ekkor létesül vagy olvad be a Hitelbank érdekkörébe. 1896-ban az intézet részvesz a 117 milliós osztrák beruházási kölcsön kibocsátásában. Ez a monarchiában az első 3.5%-os államkölcsön. Egyidejűleg Kornfeld eladja

Európában a Földhitelintézet 3.5%-os zálogleveleit is. 1897-ben megszületik a 3.5%-os koronaértékre szóló magyar járadékkölcsön is, amelyet a maga egészében a német piac vesz át. Kornfeld tíz napot tölt Berlinben, ahol gazdasági és politikai körök is a pénzfejedelemnek és a zseninek kijáró tisztelettel fogadják.

A Hitelbank újra főlemeli alaptőkéjét 3 millió forinttal. Az új részvényeket, 138 darab kivételével, a régi részvényesek veszik át.

1898-ban megtorpan a lendület. A belpolitikai helyzetet a kiegyezés nyugtalanítja, a világpiacon a termelés és fogyasztás krízisének átmeneti jelenségei mutatkoznak és bár a béke csak távoli pontokon van veszélyeztetve, a bizalmi válság felüti fejét és a kötvények elhelyezése nem könnyű feladat. A helyzet annyira romlott, hogy „az egyesült budapesti pénzügyintézetek nem voltak abban a helyzetben, hogy a folyó évi (1898) március elsején 16,000.000 korona névértékű fővárosi kölcsönkötelezvények átvétele tekintetében lejárt opciójogot gyakorolhassák”. A Földhitelintézet visszatért a 4%-os záloglevéltípusra és Kornfeld a Ganz és Társa 6,000.000 korona névértékű kötelezvényeit 4/5%-os alapon helyezi el.

A kamatláb világszerte magas a tőzsdéken pangás-van. Európában növekszik a munkanélküliség és a kivándorlás. A krízis ugyan nem mélyül el, de a stagnálás a gazdasági életben romlást jelent és a XIX. század utolsó éveit egész Európában lefelé menő gazdasági tendenciát mutatnak. A pénz szeizmográfja először mutatja a közeledő nyugtalanságot, de a kilengés csekély. Kornfeldnek sem munkakedvét, sem egyensúlyozottságát, sem optimizmusát nem érinti a válság: nyugodtan dolgozik tovább. A Hitelbankot néhány nagyobb veszteség éri és az igazgatóságban több megjegyzés hangzik el abban az irányban, hogy az intézet expanzív törekvései fokozzák a veszteségeket. Ezek a megjegyzések elsősorban arra vonatkoznak, hogy a Hitelbank részesedést vállalt francia petróleumüzletekben, amelyet a párizsi Rothschildok kezdeményeztek.

Kornfeld Párizsba utazott, fölkereste a Rothschild-család fejét, Alphonse bárót, őszintén föltárta előtte a helyzetet és arra kérte, hogy engedje ki a Hitelbankot a petróleumüzletekből.

— Mit meg nem tesz az ember a barátaiért! — mondta mosolyogva

Rothschild Alphonse és ezzel már el is volt intézve az a kérdés, amely Budapesten annyira nyugtalanította a kedélyeket.

Az 1895-i tőzsdei krach nyomán támadt vihar villámlásainál Kornfeld Zsigmond meglátta barátait és ellenségeit, megérezett adottságokat és felismert lehetőségeket és cselekedett. Az igazgatóságban igyekezett minél nagyobb teret és befolyást biztosítani a születési arisztokráciának, nem snobságból, mert hiszen öntudatos volt, magabízása, zárkózottsága egyaránt kizárták azt, hogy az arisztokráciához való ragaszkodását kapaszkodásnak lehessen tekinteni. Azt az arisztokráciát szerette, amely korrekt volt, amely a közérdeket tisztelte és amelyből hiányzott az egyéni haszon után való vágyakozás.

Az ügyvezetésben is az önzetlenséget és a föltétlen korrektséget akarta dominálóvá tenni. Ezért hívta meg az ügy vezetőségbe Barcza Károlyt és Ullmann Adolfot 1895-ben.

Ullmann Adolf akkor a Kőolajfinomító vezető igazgatója volt. Kornfeld szoros és őszinte barátságot tartott az Ullmann-családdal már a nyolcvanas évek elején. Egy 1879-i megállapítása szerint az Ullmann-ház volt az egyetlen Budapesten, amely abban az időben rendes könyveket vezetett. Ullmann Sándor, aki képviselő volt, Ullmann Károly és Ullmann Emil hívei és tisztelői voltak és híve és tisztelője volt Ullmann Adolf, aki a Hitelbanknál kezdte pályafutását, onnan került a Kőolaj élére és akit az 1895-i izgalmak és megpróbáltatások után Kornfeld hívott vissza a Hitelbankhoz, hogy a bankosztály élére állítsa.

Ullmann csodálta Kornfeld zsenijét, tisztelte kivételes tudását és meghajolt felsőbbbsége előtt. Kornfeld megbecsülte Ullmann munkakészségét, tiszteletreméltónak ítélte emberi jóságát és magával egyenrangúnak tartotta korrektségben és megbízhatóságban, ami az ő szemében talán a legtöbbet jelentette. Nem is csalódott benne soha egy pillanatra sem, Ullmann Adolf másfél évtizeden át hűséges és igaz híve és munkatársa volt, és bár a tizenöt év alatt nem kevesebb, mint tizenegyszer volt közöttük olyan feszültség, hogy Ullmann írásban adta be lemondását, az ellentétek mindannyiszor elsimultak, mert Kornfeld érezte, hogy hívebb, korrektebb és igazabb embert Ullmannnál nehezen tudna találni.

A zseni előtt való behódolás nyilatkozott meg Ullmann szavaiban

Kornfeld halála után is, amikor örökének betöltéséről volt szó. A legenda szerint Rothschild báró megkérdezte Ullmann Adolfot, hogy meri-e vállalni Kornfeld után a Hitelbank vezérigazgatói tisztét. Mire Ullmann így felelt:

— Még egy Kornfeldet úgyszem találunk. És nem Kornfeld én is vagyok.

1899-re megérett a Hitelbank önállósága. A kapcsolat a Credit-Anstalttal szívélyes és baráti maradt, de bázisa már nem az alárendeltség volt, hanem az egyenrangúság. A Hitelbankban még nem ült el a harci zaj. Kornfeld ugyan teljes hatalmú úr, de mindig akadnak, akik lázadznak ellene. Vagy azok, akik a maguk kis peccenyéjét miatta nem tudják megsütni a Hitelbank tűzénél, vagy azok, akik a zseni abszolutizmusát sem tudják elviselni, vagy azok, akik még mindig az idegent látják benne és nem akarják elhinni őszintén átértzett izzó magyarságát. Példás korrektsége, puritánizmusa ugyancsak szálka egyesek szemében. Kornfeld nem fél tőlük és nem törődik velük, megy a maga útján, halad kitűzött céljai felé. Itt-ott visszaüt, elsősorban azok felé, akik a Hitelbankot a maguk üzletének szeretnék tekinteni és akiknek az a törekvésük, hogy a Hitelbank révén ők maguk minél többet keressenek. Ezek ellen hozza 1899-ben az igazgatósági tanács a következő szabályzatot:

„Az igazgatósági tanács szabályként állította fel, hogy az igazgatótanács azon tagjai, akik korábbi tevékenységükből kifolyólag az intézet irányában nyugdíjigényekkel bírnak, ezeket díjazott kiküldetésük tartamára igénybevenni nem fogják”.

Ebben az időben megnyílik előtte az emelkedés útja: Pallavicini Ede örgróf visszavonul. Ezt a Hitelbank hivatalosan így jelenti be:

„Pallavicini Ede örgróf úr kijelentette, miszerint nincs azon helyzetben, hogy az igazgatóság tagjául leendő újbóli megválasztását elfogadhatná”.

Ezzel megnyílt Kornfeld előtt a Hitelbank vezérigazgatói tiszte, a tényleges hatalom mellett a névleges hatalom lehetősége is. Mindenki meghódolt előtte, a másik fronton csak az irigyei maradtak és azok, akiknek tehetetlenségét az ő tehetsége nem engedte érvényesülni. Ezek az apró belső küzdelmek ugyan itt-ott zavarták Kornfeldet, de ambícióját inkább fokozták és munkakedvét és munkabírását nem csökkentették.

V.

Ahogy együttértett az üldözött és szenvedő orosz zsidókkal, tudott együttérezni a Hitelbank dolgozóival is. 1903-ban mutatkozott először, mint a világháború előjele, a pénz vásárlóerejének intenzívebb csökkenése. A drágaság. Ez vezetett az első nagy fizetésrendezéshez a Hitelbankban. Erről az intézet 1903-i évi jelentése a következő érdekes és megörökítésre alkalmas szavakkal számol be:

„Megemlítendőnek tartjuk, hogy tekintettel a megélhetési viszonyok lényeges megdrágulására, indítatva éreztük magunkat, összes alkalmazottaink javadalmazását — az igazgatók fizetésének kivételével — általánosan szabályozni”.

Az általános gazdasági helyzet egyre romlik. A belpolitikában kezdődik a nyugtalanság. Az állami beruházások szünetelnek. Kornfeld folytatja iparteremtési munkáját, a Hitelbank fejlődik és teljesen reorganizálódik. A régi szervezet megszűnik és 1905 július elsején megalakul az új igazgatóság.

Elnök: Kornfeld Zsigmond.

Aelnökök: Herz Gyula lovag és Ribáry Sándor.

Az igazgatóság tagjai: Barcza Károly, Blum Gyula, Horváth Elemér, Kochmeister Frigyes báró, Lukács Antal, MáriaFy Ágost, Mérey Sándor, Pallavicini Ede örgróf, Radvánszky Géza báró, Strasser Sándor, Zichy Nándor gróf.

Az ügy vezetőség tagjai: Barcza Károly, Horváth Elemér, Ullmann Adolf, dr. Stettner László.

Az elnökválasztást nagy belső harc előzte meg. Kornfeld elnöksége ellen a liberális Lukács Antal, a Földhitelintézet vezetője ágált azzal az egyetlen érveléssel, hogy ne legyen zsidó a Hitelbank elnöke, hiszen ezt a tisztet azideig a történelmi arisztokrácia két kiválósága: Andrássy Aladár gróf, majd Szapáry Gyula gróf töltötte be. Kornfeld elnöksége mellett a leghatározottabban Zichy Nándor és Pallavicini Ede foglaltak állást és Pallavicini némi keserűséggel mondta Kornfeldnek:

— Lám, én, a konzervatív és antiszemita, Kornfeld mellett vagyok, Lukács úr, a liberális, ellene.

A választás végül is egyhangú volt. Kornfeld elnök, vezérigazgató, a teljes hatalom gyakorlója. A hatalom nem öncél és nem eszköz nála, hanem a több munkát és a nagyobb felelősséget jelenti. Mindent elér, amit akart, mindent megtehetett, amit elgondolt. Akik vele versengtek és akikkel ő nem versengett viszont, ha tekintélyben, hatalomban nyomába sem juthattak, vagyonban túlhaladták őt és díszben is: megkapták a magyar báróságot. Megkínálták vele Kornfeldet is, Tisza is, Lukács is, Wekerle is. Ezt a bárósítást rokonszenvvel fogadta volna a közvélemény, de Kornfeld nem akart báró lenni. Az volt a válasza, hogy ezt a kitüntetést csak halála küszöbén hajlandó elfogadni. Gyermekének kívánta a báróságot, ő maga nem akart báró lenni. 1908 őszén már nagyon beteg volt és Bécsben járt Ullmann Adolf-fal. Megint szóba került a báróság, amely teljesen elő volt készítve. Kornfeld mosolyogva mondta, hogy még korán van, majd csak közvetlenül halála előtt. Ullmann hazautazott, Kornfeld elment egy bécsi orvosprofesszorhoz, aki alaposan megvizsgálta. A professzor nem mondott semmi aggasztót, de Kornfeld megérezte, hogy baj van: veséje beteg és érlemeszesedése elhatalmasodik. Távíratot diktált titkárának, Gerber Miksának. A távirat Ullmannnak szólt, ez volt benne:

„Azt érzem, hogy a délelőtt megbeszélte ügyben meg lehet tenni a szükséges lépéseket.”

Ez a báróságra vonatkozott és komoran, de fölényesen csendült ki belőle a halál előérzete. Egy befejezett, mindig egyensúlyozott és mindig elégedett élet részére az orvosi vélemény nem volt több, mint a „délelőtt megbeszélte ügy”. Hat héttel később, 1909 januárjában Kornfeld megkapta a báróságot és 1909 március 24-én meghalt.

Hitelbanki elnöksége, amely 1905 július elsejétől haláláig tartott, az intézet hatalmas iramú fejlődését jelentette. Akkor kapcsolta be a textilipart a Hitelbank érdekkörébe és kezdte kifejleszteni az intézet vidéki hálózatát. Egymásután jöttek létre a nagy nemzetközi üzletek, óriási emissziók, amelyekben a Hitelbank teljes presztízzsel és megnövekedett kvótával vett részt. A 300 milliós 3.5%-os német kölcsön, a 10 millió fontos 4.5 %-os japán kölcsön, új orosz kölcsön, a marokkói állami bank alapítása, a Boden tőkeemelése, a Credit-Anstalt tőkeemelése. Az ipar-

teremtés és az iparfejlesztés folytatódik; a Karton után a Pamutipar kerül a Hitelbank érdekkörébe, majd a Beocsini.

Kornfeldet új probléma kezdi foglalkoztatni: a kivándorlás. A kilencvenes évek elején még nem tartotta veszedelmesnek, mert látta a kivándorlók hazavágyakozását és a folyton érkező dollárküldeményekben a magyar valuta alátámasztását. De amikor a kivándorlás egyre növekedett és látta a statisztikai adatokat arról, hogy egyre több kivándorló szerzi meg az amerikai állampolgárságot és telepszik meg véglegesen az Unióban, élesen állást foglalt a kivándorlás ellen. Ez Rákosi Jenő hatása lehetett, akinek álma a harminc millió magyarról nagyon megfogta Kornfeld fantáziáját. 1906 márciusában írta a kivándorlásról, hogy „a bizonytalanság érzete kezd mindinkább tért foglalni a tekintetben, vajjon a mezőgazdaság és ipar rendelkezésére fog-e állani egyáltalán és minő feltételek alatt a fenntartásukhoz, illetve fejlesztésükhöz szükséges munkaerő”.

1907-ben a Hitelbank a fejlődés új állomásához érkezik: alaptőkéje 60 millió korona. Az intézet ekkor lép életének negyvenedik évébe és Kornfeld, aki hitt a bankok organikus létében, mosolyogva mondta:

— A Hitelbank most lesz negyven éves. Kezd férfivá serdülni. A bankorganizmus később fejlődik, mint az emberi szervezet, de hosszabb életű. Egy jó bank 120—150 évig is él.

Ez az esztendő a fejlődés mellett sok izgalmat okozott, mert 1907 második fele a krízisek egész sorát jelentette. A balkáni vulkánok kitöréssel fenyegettek. Megszületett a trializmus gondolata Bécsben, dolgozott az orosz pánszláv agitáció északon és délen és Berlin nyugtalankodva figyelte az eseményeket. Akkor volt a bizonytalanság, hogy a termelés csökkent, a munkanélküliség növekedett és a tőke sietve vonult vissza az összes piacokon. A tőzsdéken áresés volt és üzletelenség, hatalmas cégek és vállalatok omlottak össze Londontól Bagdadig. A balkáni bizonytalanság megrontotta egész Európa életét és Magyarország politikai és földrajzi helyzeténél fogva mindezt felfokozott mértékben érezte. Nagy vidéki pénzüzetek omlottak össze, mint a Kassai Takarékpénztár, a Kolozsvári Mezőgazdasági Bank és Takaréék és a Temesvár-Józsefvárosi Takaréék. A gazdasági depresszió szinte teljes volt: a pesti bankfrontot ugyan nem érte komolyabb megrázkódtatás, de a hitelszövetkezetek egész sora

bukott meg és egyik napról a másikra jelentékenyeknek hitt vagyonok tűntek el.

Kornfeld, bár már beteg volt és gyenge szervezete erősen viaskodott a betegséggel, óriási munkát végzett. Mint a legelszántabb árvízi hajós dolgozott az elöntött területen, mindenhol segített, ahol segíteni lehetett. A Hitelbank hatalmas apparátusa teljes lélekkel dolgozott minden veszélyeztetett ponton és hogy az egzisztenciák ezrei helyett csak százak pusztultak el, az elsősorban Kornfeld segítő akaratának volt köszönhető. Egy epyedszázad távlatából, világháború és nagy gazdasági összeomlások után az 1907-i gazdasági válság szinte jelentéktelennek látszik, a számok beszédes tanúsága szerint azonban rendkívül súlyos krízis volt. Veszedelmes, hogy Magyarországot sújtotta a legjobban, mentsége volt, hogy nem terjedt ki az egész világra, bár az európai országok kisebb-nagyobb mértékben szinte kivétel nélkül megérezték.

Kornfeld emberi és bankári nagysága a veszedelemnek ezekben a napjaiban mutatkozott meg teljes valójában. Mintha igazolni akarta ama azt a felfogást, hogy a bajban kell igazi formát mutatni, mert kedvező viszonyok között könnyű érvényesülni. Minden irányban volt biztató szava és megnyugtató cselekedete, mindenkin segített, aki nem önhibájából, hanem a viszonyok nyomása alatt került bajba. A Hitelbank példaadása az egész bankfrontot belátásra, megértésre és segítségre készítette. Az a roppant erő, amit akkor a pesti bankfront jelentett, meg is mentette a helyzetet: néhány súlyosabb természetű összeomlástól elteíntve, az 1907-i krízis is elsimult. Kornfeld nagy munkát végzett. Amilyen ftngeszű volt az alkotásban, olyan kivételes hozzáértést, akaratot és befctást tudott mutatni a mentési munkálatokban is. Mindennap késő estig dolgozott, tárgyalt, rendelkezett és rengeteget szivarozott. A legerősebb és legfeketébb havannákat szívta akkor, ezek ártottak neki legtöbbit. Amikor ezért szemrehányásokat tettek neki, így felelt:

— Csak a havannák erősillatú füstjében látom egy kicsit rózsa-színűeknek a dolgokat és igen nagy szükség van rá, hogy optimista tudjak maradni.

Optimizmusa, kitartása, segítő támogatása segítette át az országot az 1907-i krízisen, amelynek talán legfőbb áldozata az ő egészsége lett.

A válság megszűnt, az annexiót már egy nyugodtabb gazdasági atmoszférában lehetett végrehajtani 1908-ban, a gazdasági front visszakapta életerejét, de Kornfeld nem lett többé egészséges. A gazdasági krízist le tudta győzni, de feláldozta önmagát.

Ha megkérdezték volna, akkor nyugodtan és ünnepélyesen tudta volna válaszolni, hogy szívesen hozta meg ezt az áldozatot.

VI.

1906-ban a Budapesti Hírlap negyedszázados jubileumára dióhéjba szorítva megírta a Hitelbank történetét.

Ezt írta:

Az alkotmányos korszak visszaállításával egyidejűleg 1867-ben keletkezett Magyarországon az a nagy pénzügyi intézet, amelynek működése és jelentősége szorosan összefügg magának a magyar államnak közel négy évtizedes pénzügyi történetével. Mi sem bizonyítja eklatánsabban ennek az alapításnak nagy és messzeható jelentőségét, mint az a tény, hogy az alapítók között az arisztokrácia, a nemesség és a kereskedelem legkiválóbb neveit találjuk s amikor az aláírást megnyitották, Bécsben egyetlen napon 6 millió forintnál többet jegyeztek.

Valóban nagy hivatása volt a Magyar Általános Hitelbanknak. Voltak 1867 előtt is tekintélyes pénzügyi intézeteink, de a magyar államnak magának nem volt bankárja, aki összeköttetései révén a külföld millióit hazánk közgazdaságának megszerezte volna s éles, messzetekintő szemmel a közgazdaság minden terén kezdő, alkotó, gyámolító munkát végzett volna.

Ilyen auspiciumok között, ily célokkal és feladatokkal kezdte meg működését a kiegyezési év október elsején a Magyar Általános Hitelbank Sennyey Pál báró elnöke, Rothschild Anzelm báró és Wodianer Albert báró alelnöke alatt.

Alig esett túl az alapítás első formáiban, máris megkezdte nagyarányú akcióját azzal, hogy a fontos vasúti összeköttetéseknek egész sorát segítette megteremtetni. Finanszírozza már az első évben az alföldi, a barcs—pécsi, az arad—temesvári és a győr—gráci vasutakat, megalapítja a Drasche-féle gyárat, a magyar-belga hajóépítőtársulatot, a szegedi gázműveket, keresztülviszi a magyar vasúti kölcsönt és egy pesti városi kölcsönt, szorosabb összeköttetésbe lép a vidéki bankokkal, Kassán fiókot létesít, tervezi a közraktárak építését, az Unió viszontbiztosító megalapítását, szóval már egyévi fennállásával igazolta nemcsak létjogosultságát, hanem nagyra

való hivatottságát is. Csakhamar alkalma nyílt súlyos politikai s gazdasági viszonyok közt kiállani az erőpróbát. 1869-ben résztvett a magyar-galíciai vasút finanszírozásában, a déli vasúti elsőbbségek értékesítésében, az Austro-egyiptomi bank alapításában és egyéb kisebb konzorciális üzletekben.

Az állam és az intézet között való szoros kapocs 1870-től datálódik. Az állami pénzek kezelése, a magyar kincstári jegyek kibocsátása és beváltása ráruházott a Magyar Általános Hitelbankra. Ugyanebben az évben folytatta az intézet a vasútépítő akciót; átadott a forgalomnak a csaba—vásárhely—szegedi és a zombor—eszek—villányi vasúti vonal. 1871-ben fejezték be a nagyvárad—csabai, a magyar nyugoti és az arad—temesvári vonalakat. Ugyanez évben terjesztette ki működését az intézet a magyar malomiparra is és megalkotta az intézeti alkalmazottak nyugdíjintézetének bázisát. Az 1871/72-i évekre esik az intézet alaptőkefelelmeleése előbb 6, később 10 millió forintra.

Az 1873-i év, a krach súlyos esztendeje, fényes bizonyosságát szolgáltatva annak, hogy a Magyar Általános Hitelbank szolid alapokon épült. Nemcsak hogy a pénzpiacok viharja meg nem rendítette, sőt hathatós részt vett a budapesti piacon szükségessé vált segítőakcióban s az év végén kiderült, hogy munkakörét még kiterjeszteni is sikerült; ebbe a korszakba esett az államkormányzás bankügyeinek átvétele, az államkölcson, a szerbiai és boszniai sóexportüzlet és a malomüzlet megkezdése. A krach visszahatása az intézetre csak a két utána következő évben mutatkozott és 1877-ig kedvezőtlen események hatása alatt szükségessé vált az intézet kezelésének gyökeres reformja. A bizonytalan politikai és a kedvezőtlen gazdasági viszonyok mellett is sikerült a 6%-os magyar arany járadékot elhelyezni s az 1879-i év a nagy leírások dacára közel 1½ millió forint tiszta nyereséget hozott. A Hitelbank keresztülvitte a kincstári jegyek átalakítását aranyjáradékká, megteremtette Boszniában s Hercegovinában a sóüzletet s a szegedi árvízkatasztrófa után Szeged rekonstrukciójában s az ottani pénzintézetek lábraállításában tevékeny akciót fejtett ki.

Az 1881. évben már kitűnt, micsoda jelentősége van a Hitelbanknak az állampénzügyek konszolidálásában. A 6%-os magyar aranyjáradék konverziója 4%-os címletekre, az 5%-os papíráradék kibocsátása ebben az évben történt meg, az intézet tevékeny és sikeres akciója mellett.

Résztvett ugyanez évben az intézet a bosnyák bányarészvénytársaság és a fiumei rizshántológymű alapításában. 1882-ben már az ipari téren való tevékenysége nagyban jelentkezik: megalapítja a kőolajfinomító részvénytársaságot.

Csak nagy vonásokban vázoljuk ezzel a Hitelbank üzletének óriás fejlődését, mert hisz vaskos monográfiát kellene írni, ha fel akarnók ölelni

mindazt, amiben része és érdeme volt az intézetnek. A 80-as évek végére esik az 5%-os törlesztési kölcsön nagy konverziója (434 millió forint), a magyar fém- és lámpaárugyár és a brassói cellulózegyár alapítása. Amellett az évi papíráradékkibocsátás elhelyezéséről gondoskodik, 1889-i évben nevezetesen: a regálemegváltási kötvények átvétele, a kassa—oderbergi és a budapest—pécsi vasút elsőbbségeinek konvertálása. Majd a következő évben konvertáltatnak az 5 %-os földtehermentesítési kötvények, az 5 %-os vasúti ezüstkölcsön; keresztülviszi Budapest székesfővárosnak egy 4½ %-os kölcsönét, megalapítja a mezőgazdasági ipar-részvénytársaságot, az Eszterházy fideikommisszum bérletét és a mezőhegyesi cukorgyárat. S mindezek mellett, amivel a gazdaság minden terére kiterjedő tevékenységét bizonyítja, nem hanyagolja el egy pillanatra sem a rendes banküzletet s egy csomó apróbb hitelművelettel növeli jövedelmeit.

Mindez azonban csak szerény előkészítése annak a nagy, korszakos pénzügyi műnek, amely igazán aranybetűkkel van feljegyezve financiánk történetében: a valutaszabályozásnak. Csak két adatot kell egymás mellé állítanunk, hogy finaciális fejlődésünket kellőleg illusztráljuk: 1877-ben nem lehetett a hatszázalékos magyar aranyjáradék aláírását keresztülvinni és másfél évtizeddel rá a készfizetések felvételére, a magyar kamatozású kötvények beváltására és 4 %-os magyar koronajáradék kibocsátására gondolhattunk. Pedig óriási pénzügyi műveletről volt szó: 482 millió forintnyi magyar kötvény beváltásáról és közel 300 millió forint osztrák kötvénynek beváltásáról, illetve konvertálásáról, tetejébe pedig a készfizetések felvételére szükséges arany mennyiség beszerzéséről. S a roppant művelet sikerült. Elhelyeztetett 1.062 millió korona 4 %-os koronajáradék, 42 millió forint 4%-os magyar aranyjáradék és 6443 millió korona osztrák 4 %-os koronajáradék. Ennek a pénzügyi műveletnek fényes sikere még élénk emlékezetben van s e műveletben egyértelműen elismerték a Magyar Általános Hitelbank vezető szerepét. Az 1892/93-iki évre esik még a 60 millió forint osztrák 4 %-os aranyjáradék sikeres aláírása, a magyar cukoripar részvénytársaság újjászervezése, a Hermes bankház alapítása és a hidegkút—tamási és kaposvár—mocsoládi vasút terveinek realizálása. A reakövetkező évben még két alapításnál volt része a Hitelbanknak: a magyar folyam- és tengerhajózási és a Schoenichen-Hartmann hajó- és gépgyár részvénytársaságok alapításában. A millenáris évben a főváros 100 millió kölcsönében vett részt s ugyanez évben felemelte alaptőkéjét 34 millió koronára. A következő években a politikai és gazdasági viszonyok kedvezőtlen alakulása között is fenntartotta az intézet kiterjedt üzleti tevékenységét, de nagyobb szabású műveletre 1902-ig nem nyílt alkalom. Ekkor vitte keresztül a 4½ %-os magyar állampapírok konvertálását s ezzel kapcsolatban átvett a vezetése

alatt álló konzorcium 1.087 millió korona 4%-os koronajáradékot. Az 1902. évi konverzió olyan fényesen sikerült, hogy a régi kötvényekből 97% konvertáltatott és csak a fennmaradó kis hányad került készpénzben visszafizetésre.

Apróbb üzleteiről felesleges itt részletesen megemlékezni, valamint annak a konstatálásáról, hogy az ipari és kereskedelmi érdekek ápolásában lankadatlan tevékenységet fejt ki állandóan. Csak még egynéhány adatot, melyek a Magyar Általános Hitelbank hatalmas fejlődését illusztrálják.

Öt-öt évi időközökben az intézet fontos üzletágainak fejlődése a következő számokat mutatja:

	Leszámítolás	Folyószámla bizományi üzlet	Pénzt. forgalom
1867/68	75'0	30'8	322'0
1872	136'2	59'6	554'6
1877	96'2	1.677'2	447'6
1882	91'2	1.767'4	984'6
1887	125'8	1.823'2	892'8
1892	184'6	3.663'4	1.337'2
1897	206'0	4.986'0	1.805'0
1902	469'0	7.889'4	2.753'0

Az 1905. év elején a bank alaptőkéjét 34 millió koronáról 10 millió koronával 44 millió koronára emelte fel s egyúttal elhatározta, hogy Magyarország több helyén fiókintézeteket állít fel; az 1905. év folyamán kilenc ilyen fiók nyílt meg és pedig: Brassón, Győrött, Kassán, Kecskeméten, Nagyváradon, Pécsen, Pozsonyban, Szabadkán és Temesvárott. A fiókok mind igen kielégítően fejlődnek.

Az 1905. év kimutatása szerint a tiszta nyereség 5,553.115 korona 38 fillér volt, amelyből 38 korona osztalékot fizettek ki részvényenként. Az intézet értékpapírállománya $11\frac{1}{4}$ millió koronát tett ki, tartalékalapja $20\frac{1}{2}$ millió korona. A folyószámla- és bizományi üzlet összes forgalma 5,906,538.071 korona, az ércváltóké és ércértékeké 398,273.484 korona, a pénztári forgalom 2.712,696.262 korona volt. Az intézet elnökei voltak az alapítás óta: Sennyey Pál báró, Wodianer Albert báró, Andrássy Aladár gróf és Szapáry Gyula gróf.

A célokat, melyeket a Magyar Általános Hitelbank maga elé tűzött, elérte, és sikereivel, üzleteredményeivel és erejével az európai nagy pénzüzetek sorában is számottevő helyet biztosított magának.

VII.

Az igazi nagyvonalúság jellemezte a bankvezetésben, az apró részletkérdések sohasem foglalkoztatták, mindig csak a lényegre tekintette, a nagy eredményeket nézte. Egy vállalati igazgatósági ülésnek egészen más jellege és nívója volt, ha azon ő is résztvett. A század elején történt, hogy a hamburgi rizsgyárak trösztbe tömörültek, hogy felvegyék a versenyt a holland rizsgyárakkal és ebbe a trösztbe bele akarták vonni Kornfeld egyik alapítását, az akkor virágzó Fiumei rizshántolót is. At egyesített gyárak részvényeit kínálták fel a Fiumei rizs részvényeiért és a vállalat vezetőinek egy része szeretett volna belemenni ebbe az üzletbe, Kornfeld azonban mereven ellenezte ezt a megoldást.

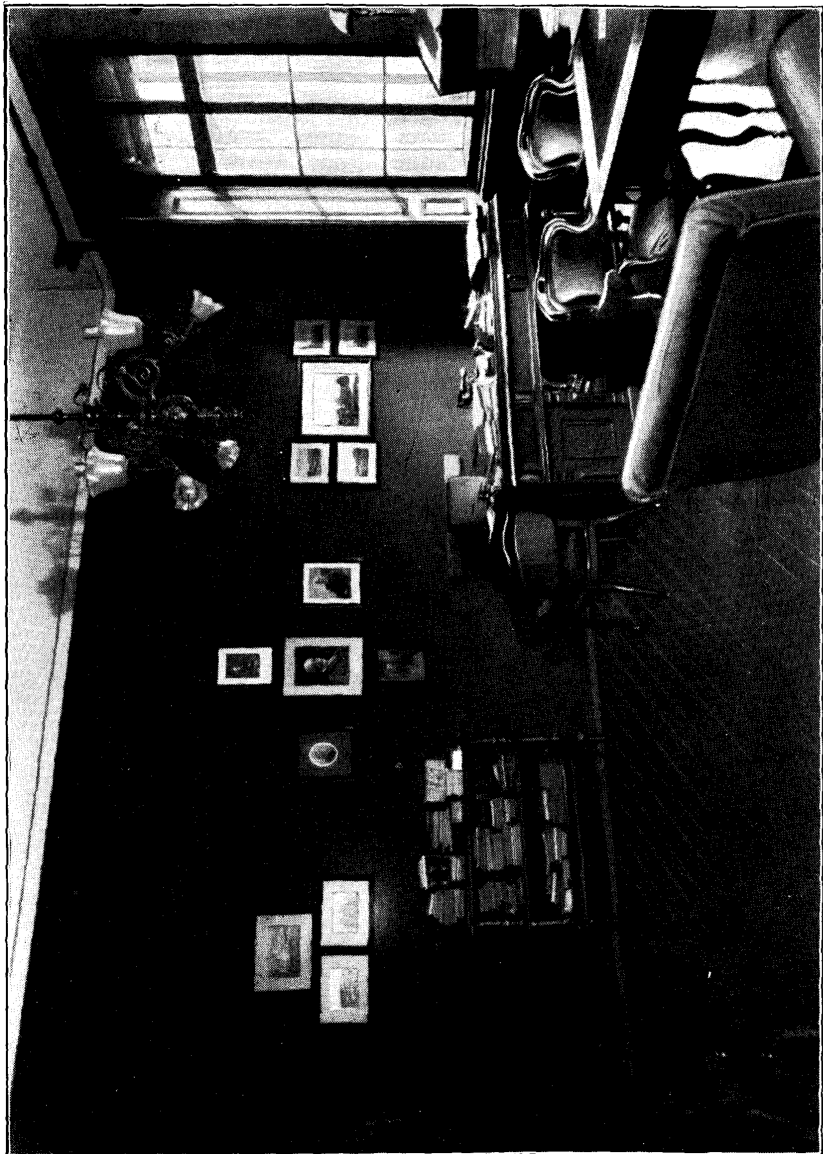
— Mint minden részvény a világon — mondta — a mi részvényeink is eladók megfelelő áron, de részvényeinket előttünk ismeretlen részvényekért el nem cseréljük.

Ebben is igaza lett: a hamburgi tröszt egy évvel később megbukott.

Ha egy mérleget nézett, ott is csak a lényeg érdekelte, a rezsitételek foglalkoztatták és a lehetőségekre volt kíváncsi. Ha akart valamit, vagy ha nem akart valamit, mindenképpen a maga kérésselhetlen és megdöntetetlen logikájával dolgozott. Az volt az álláspontja, hogy mindenki a maga dolgát végezze és a maga dolgát a legjobban végezze el és csak azt csinálja, amihez ért. Egy alkalommal igen meleg és lelkes szavakkal dicsérte meg Russó Illést, akkor a Fiumei rizshántoló vezetőjét, aki néhány perccel később, az elismerésen felbuzdulva, egy finansziális kérdésben tett javaslatot Kornfeldnek. Az elnök ránézett, azután csöndesen, harag nélkül, de annál határozottabban jegyezte meg:

— Ha Ön a Taussig volna, akkor felelnék arra, amit előterjesztett, így azonban nem tartom szükségesnek, hogy javaslatával foglalkozzam.

Nem halmazta az állásokat, nem gyűjtötte a stallumokat, nem szorgalmazta a jövedelmeket. Amikor 1909 tavaszán meghalt, mindössze tizenkét tantiemes stalluma volt a Hitelbank elnöki tisztevel együtt. Igazgatósági tagja volt a Credit-Anstaltnak, elnöke a Cukoriparnak, a Ganz villamosságának, a Kőolaj finomítónak, a Fiumei rizsnek, a M. F. T. R.-nek, a Franklinnak és a Hungária malomnak és alelnöke volt a Ganz-Danubiusnak, a Fegyvergyárnak és a Beocsininak

KORNFELD DOLGOZÓSZOBÁJA — HALÁLA UTÁN

A jövedelme sem volt legendás, vagy rendkívüli. Utolsó szerződése értelmében, mint a Hitelbank vezérigazgatója 24.000 korona évi fizetést kapott és 10.000 korona lakbért, viszont a fogatát ő bérelte, illetve tartotta. A tiszta nyereségből tantiém illette meg, amely elég tekintélyes volt és Rothschild egyenes és határozott kívánságára részt kellett vállalnia a konzorciális üzletekből is. Ezek a jövedelmei együtt nőttek a Hitelbankkal és jó évben többet, rossz évben kevesebbet jelentettek. Harmincegy éven át vezette Európa egyik legjelentősebb pénzintézetét és soha egyetlen fillér illegitim jövedelme nem volt.

Mert hiányzott belőle minden pénzsóvárság és mert a rábizott javakkal hűségesen sáfárkodott, mint az eleven tisztesség élt a köztudatban és mint a nagy bankvezér mintaképe.

Élete utolsó cselekedeteivel nagyranövelte a Hitelbankot és szinte teljesen függetlenítette Béctől, a Credit-Anstalttól, amellyel hű és jó testvéri viszonyt tartott, de egyéni súlya és hatása megfordította az egykori helyzetet: nem a Credit-Anstalt dirigált többé a Hitelbankban. Ellenkezőleg: a bécsi problémák megoldásában döntő szava volt Kornfeld Zsigmondnak.

1906-ban Ribáry halálával Kornfeld kedvére és az ő akaratából átalakult a hitelbanki vezetőség: az intézet alelnöke Zichy Nándor gróf lett és belépett az igazgatóságba Haupt-Stummer Lipót báró. Ezt megelőzőleg Lukács Lászlót és Harkányi János bárót hívta meg az igazgatóságba, ahol őszinte tisztelet, szeretet és megbecsülés vette körül.

Megszűnt már régen minden ellenmondás és minden ellenzékieskedés, a kornfeldi hatalom és a kornfeldi akarat az egész vonalon, a Hitelbank egész belső és külső életében teljes mértékben érvényesült. Az emberek belátták, hogy mindig neki van igaza és alávetették magukat az ő akaratának.

1907-ben átszervezte az ügyvezetést is. A Hitelbank alaptőkéjét 60 millió koronára emelte és a tiszta nyereség 7,744.690 korona volt. Az ügy vezetőség új címeiket kapott:

Kornfeld Zsigmond
egyszersmind elnöklő,

Ullmann Adolf
egyszersmind elnöklő-helyettes,

az ügyvezetőség tagjai pedig Horváth Elemér, Lukács József és Klein Gyula lettek.

Ezzel a garnitúrával dolgozott azután haláláig teljes bizalommal és teljes megértéssel, mert az apró féltékenykedéseket nem volt hajlandó észrevenni és a kicsinyes intrikákra nem is figyelt.

Hatalom, hír, dicsőség, hódolat, elismerés, mindez osztályrészul jutott, az elsőbbséget és a felsőbbiséget meg nem tagadták és el nem vitatták tőle. Olyan utakat vágott, olyan iramot diktált és olyan erővel lendített, hogy hatóereje nagyon sokáig megmaradt és Kornfeld Zsigmond valóban élt még akkor is, és eleven életet élt, amikor már nem volt az élők sorában.

A TŐZSDE VEZÉRE

I.

A kilencvenes évek elején a magyar államháztartás egészséges, az aranyvaluta növeli a monarchia nemzetközi hitelét. A Hitelbank virágzik és Kornfeld folytatja az iparteremtési politikát. Ebben az időben vásárolja meg a nádoruccai bankpalotához a Zrínyi uccai szomszéd házat 260.000 forintért és ebben az időben születik meg benne a független és önálló Hitelbank gondolata. Nem akar hűtlen lenni a Credit-Anstalt-hoz és nem akarja a Rothschildokkal való szoros kapcsolatot megingatni, de ki akarja építeni az önálló Hitelbankot. Az álma egy hatalmas pénzügyintézet, amely kifelé a magyar közhitel öre, befelé a kereskedelem támasza és az iparteremtés előharcosa legyen. 1894-ben jár le a Hitelbank és a Credit-Anstalt szerződése és ezt a szerződést már nem meghosszabbítják, hanem megújítják. Az új szerződésben a Hitelbank már nem vazallusa a Credit-Anstaltnak, hanem szinte egyenrangú társa, testvérintézete, amely a maga függetlenségét megőrzi és saját sorsát maga intézi. A szerződést hosszú és izgalmas tárgyalások előzik meg. Kornfeld nem enged és álláspontja végül az egész vonalon győz, csak a szerződés időtartama tekintetében kénytelen deferálni. Bécsben jól látják, hogy mire törekszik, de érzik, hogy útjában nem tudják megállítani, igyekeznek tehát lehetőleg kitolni az önállósítási törekvések határidejét. Így születik meg az 1894-i szerződés, amely 1900 december 31-ig szabályozza a Hitelbank és a Credit-Anstalt kapcsolatát. Ekkor mondja Kornfeld bizalmas baráti körben:

— 1900-ban is jóbarátok maradunk, de azért egészen másként fogunk beszélni egymással.

Minden cselekedete egy egységes belső elgondoláson alapult. Nem volt rapszodikus, nem volt csapongó, nem tudott ellankadni és nem akart elkedvetlenedni, bár a hangulatváltozásokra volt hajlandósága és a

téves meggyőződést szívesen áldozta föl a jobb meggyőződésért. Működési és szereplési vágya az emberi jóság és a kultúra őszinte és lelkes szolgálatán kívül több irányban is megnyilatkozott:

szolgálni akarta hazáját; mindig a politikai és gazdasági béke és megértés érdekében dolgozott;

a bankot föl akarta virágoztatni;

ki akarta fejleszteni a magyar gazdasági életet;

egységet és békességet akart teremteni a gazdasági frontokon;

európai nivóra akarta emelni és magyarrá akarta tenni a budapesti tőzsdét.

A tőzsde már bécsi, berlini, párizsi és prágai működése idején is rendkívül érdekelte és bár a tőzsdék jelentőségét sohasem becsülte túl, szerepüket rendkívül fontosnak tartotta. Ez nem is lehetett másként egy bankárnál, akinek üzleti tevékenysége az emissziókban és az alapításokban kulminált és aki állampapírokat, zálogleveleket és részvényeket mindig a tőzsdéken keresztül értékesített.

A pesti értéktőzsdének a nyolcvanas években alig volt jelentősége; kevés részvény volt forgalomban és kevés üzletet kötöttek. A súlypont a gabonatőzsdén volt, ahol elég jelentékeny forgalmat bonyolítottak le és amely már bele tudott kapcsolódni a gabonatőzsdék nemzetközi forgalmába, érezte a külföldi tőzsdék hatását és a maga ellenhatását éreztetni tudta a külföldi tőzsdékkel. Az értéktőzsde teljesen helyi jellegű volt, a Magyar Hitel, a Dräsche és egy-két malomrészvény voltak spekulációs értékei, már amennyiben egyáltalán volt spekulatív jellegű üzlet és forgalom. Kornfeld már a nyolcvanas évek derekán igen élénk érdeklődést mutatott a tőzsde iránt és érdeklődése erősen föl kavarta azt a tespedt nyugalmat, amely a tőzsde életét olyan unalmassá és jelentőség nélkül valóvá tette. 1888 március 5-én szerepelt először Kornfeld a tőzsdén, egy viharos közgyűlésen, amelyen heves támadások érték a vezetőséget, különösen Kochmeister Frigyeset, aki a tőzsde elnöke volt. Kochmeister nem akart hozzájárulni a tőzsdetanács fölfrissítéséhez és ragaszkodott a régi tanács újraválasztásához. A jelölő közgyűlés így is döntött. Az ellenzék erre külön listával vonult föl az 1888 április 8-án tartott választó közgyűlésre és listáján Kornfeld Zsigmond is szerepelt. Az ellenzéki

mozgalom kisebbségben maradt és Kornfeld csak három évvel később, 1891 március 22-én került be a tőzsdetanácsba, ekkor azonban már egyhangúlag választották meg és igen lelkes ovációkban részesítették. Az ünneplésből kijutott Szávoszt Alfonznak is, aki Kornfeldnek egyik leghívebb kortese volt és akit vele együtt választottak be a tanácsba.

Első harca a Zsíróért folyt. A bankvilágot megnyerte a tervnek, de az egész tőzsdetanácsot szemközt találta magával. Kochmeister összehívta ebben a kérdésben a konferenciát és Kornfeld nagy beszédet mondott, amelyben a Zsíró működési tervét ismertette és kifejtette az okokat, amelyek szerint egy tőzsde egészséges funkcionálása Zsíró nélkül elképzelhetetlen. Szenvedélyes közbeszólásokra nyugodtan válaszolt, de nem értették meg. A vita valamennyi szónoka ellenezte a Zsírót, mire Kornfeld bejelentette, hogy lemond a tőzsdetanácsosságról. Lemondását, amelyet sajnálattal bár, de tudomásul vettek, 1892 október 12-én jelentette be írásban.

A tőzsde felé való duzzogás azonban nem akadályozta meg Kornfeldet abban, hogy tovább folytassa akcióját a Zsíró érdekében, amely nem is maradt sikertelen. Egy évvel később, 1893 november 22-én bankközi értekezlet tárgyalta Kornfeld zsíró-tervezetét. Az értekezleten Kochmeister elnökölt. Kornfeld tervezetét egyhangúlag elfogadták és őt a Zsíró elnökévé jelölték. A kérdés december 2-án kerül újra a tőzsdetanács elé és a behódolt Kochmeister igen meleg szavakkal mondott köszönetet Kornfeldnek. Nyolc nappal később, 1893 december 10-én megalakult a Zsíró, amely első elnökévé Kornfeld Zsigmondot választotta.

II.

Élete legizgalmasabb és legviharosabb küzdelmét 1895-ben vívta meg a túlhajtott tőzsdei spekuláció ellen. Az 1892-i nagysikerű konverzió és az 1894-i valutareform után, amikor az államháztartás gépezete nagyszerűen működött és a kincstár jelentékeny feleslegekkel rendelkezett, a budapesti tőzsdén egyre nagyobb méreteket öltött a játék, amelyet még csak fokozott a bécsi tőzsde optimizmusa és a világtőzsdéken uralkodó általános hosszrendencia. A két Hitelrészvény, az Államvasút, a Déli-vasút, a Közúti, a Dräsche és még néhány ipari érték volt Budapest és Bécs

kedvelt játékpapírosa. A tőzsdejáték hihetetlen arányokat öltött és Kornfeld, aki szerette a tőzsdét és aki tudta értékelni jelentőségét, az emissziókban és az alapításokban való döntő szerepét, féltette ettől a túlzott játéktól magát az intézményt, annak sorsát és a jövőbeli lehetőségeket. Nyugodt és biztos ítélete, puritán gondolkozása, a veszedelem felismerése, elhatározó lépésre készítették. Nem tudta nézni az árfolyamok fantasztikus túlhajtását, az irreális kapcsolatot kurzus és kamatozás között és a legenergiusabb eszközökkel meg akarta akadályozni, hogy egy olyan összeomlás következzen be, aminőt külföldi események már többször mutattak. Nem akarta sem az 1873-i bécsi, sem az 1882-i párizsi események megismétlődését, meg akarta menteni a magyar gazdasági életet egy szörnyű megárázkodtatástól.

A nagyobb baj megelőzésére egy kisebb baj felidézését tartotta a legalkalmasabbnak és ezért elhatározta, hogy a Hitelbank 1894-i 24 forintos dividendáját leszállítja 22 forintra. A terv megvalósítása rendkívüli nehézségekbe ütközött. Idehaza a Hitelbankban az egyetlen Pallavicini kivételével szinte mindenki ellene fordult, csak Bécsben értették meg, hogy mit akar és helyeselték elhatározását. 1895 februárjában, amikor a pesti tőzsdén javában tombolt a hossz és a Magyar Hitel árfolyama közel 500 forintig emelkedett, maga a tőzsde vezetősége is, amelyben Kornfeld akkor átmenetileg nem foglalt helyet, belátta, hogy a túlzott spekuláció leküzdésére rendkívüli intézkedésekre van szükség. A tőzsdeépület és a tőzsde egész környéke szinte egész nap zsúfolva volt abban az időben, olyan sokan tódultak be a tőzsdékre, hogy valósággal lehetetlenné tették a hivatásos ügynökök munkáját és a tőzsdetanács kénytelen volt rendeletben eltiltani a nem hivatottak megjelenését a tőzsdeépületben és karhatalmi intézkedéseket kérni e rendelkezés érvényesítésére. Ez az intézkedés nagy forrongást idézett elő és egy napra megakasztotta a hossz tombolását, de már másnap folytatódott a játék és addig nem látott méreteket öltött a Mária-Valéria uccai épületben. Február utolsó hetében, pontosan 1895 február 23-án azután terjedni kezdett a hír, hogy a Hitelbank leszállítja osztalékát 24 forintról 22 forintra. A hírt senki sem hitte el, a híresztelést mindenki kontremenmanővernek tartotta, de azért a spekuláció valahogy mégis reagált rá: a hossz megállt. Február 24-én,

szombaton délután 6 órakor azután kiderült a valóság: a tőzsdeteremben az akkori szokásoknak megfelelően felolvasták a Hitelbank mérlegét és osztalékproponícióját, valósággá lett a híresztelés, mert nyíltan deklarálódott, hogy a Hitelbank dividendája az előző évi 24 forinttal szemközt csak 22 forint lesz. Ez a bejelentés idézte fel az 1895-i nagy krachot, teremtett egy elkeseredett közhangulatot Kornfeld ellen, mert mindenki tudta, hogy ez az ő akarata. Megtagadták tőle az intenció nemességét, a szándék tisztaságát, valóságos gyűlölettenger áradt feléje a tőzsdén, a sajtóban, a közvéleményben csak őt támadták és igen kevesen voltak, akik meg tudták érteni és át tudták érezni, hogy Kornfeld valóban a túl-hajtott spekulációt akarta megállítani és ezzel igazán a legjobbat akarta. Hogy miként festett az 1895-i krach, milyen volt mozgalmasságában, arányaiban, megítélésében, arra nézve hadd adjam itt az akkori idők egyik legragyogóbb tollú publicistájának, a közgazdasági újságírás úttörő mesterének, Braun Sándornak a Pesti Napló 1895 február 26-i számában megjelent tudósítását egész terjedelmében:

(B—n) Sok esztendőn keresztül emlékezetes lesz a mai nap a budapesti börze történetében. Nincs politikai válság, nincsenek gazdasági bonyodalmak, a távíró nem hozott háborús híreket, fejedelmek nem haltak meg, nem történt semmi, semmi és a börze boltozatán mégis sötét, komor felhők tornyosultak: lejátszódott egy komoly krízis, a krach minden külső nyilvánulásával, de reméljük romboló következmények nélkül.

Magyarország vezető bankjának igazgatósága vállalkozott arra a szomorú nevezetességű szerepre, hogy botor eszközökkel rontsa a budapesti piac esztendők munkájával és sikereivel szerzett, becsületesen megérdemelt jó hírét. Mi történik Magyarországon? kérdezi majd holnap Berlin, Párizs, London és az egész művelt világ. Hát rejtett gyűjtőanyagokat halmozott össze Budapesten valami romboló kéz, hogy egyszerre borulhat lángba minden? Hát Budapesten felhőtlen égből szakad a zápor és külső jelek, intések, fennakadások, bajok, hitelválságok nélkül csak úgy megrendelésre készül a krach? Hát nincsenek ott konszolidált viszonyok, nincs ott valódi fellendülés és nem a fellendülés szárnyain emelkedtek az értékek? Hát föstött kulisszák vannak Budapesten a falak helyén, hogy egy sovány ember ujjának egyetlen legyintésére szétmállik, amit erősnek gondolt a világ? Mindezek a kérdések ennek a mai éjszakának az árnyékában fognak megszületni. És a kérdés nagyon szapora faj: egyetlenegy száznak tud életet adni. Majd röpülnek felénk szóban, nyomtatásban a vádak,

ráfogások, a degradációk, kicsinylések: feleljen értük aki ránk idézte: Kornfeld úr, a Magyar Általános Hitelbank igazgatója.

Nem pusztán abból a forrásból fakad a börzének Kornfeld úr ellen való felháborodása, hogy helyes ok nélkül, csakhogy a magyar értékpiacon örvendetes fejlődésének útját szegje, nagyobb üzleti eredmény mellett a tavalyinál alacsonyabb mértékben állapította meg a Hitelbank idei osztalékát. Nem ez az egyetlen ok. Adatokkal lehet igazolni, hogy régtől fogva nem nézi jó szemmel a piac örvendetes gyarapodását és hogy azt az emésztő vihart, mely ma mérget hullatott, ő készítette elő öntudatosan. Ő kezdte meg múlt ősszel a letétek tömeges felmondását és az ellátás megnehezítését. Erre a cselekedetére láttuk a skiccét annak a képnek, amely ma a süllyesztő mélység feketeségével rótt az emlékezetbe szomorú színeit. De az őszi viharból a börze gyorsan magához tért és mint a bajvívó az első harc után, csak annál igazabb szenvedéllyel küzdött hódító híréért. Ez a hír fényes lett. Megirigyelték mindazok, akik nálunk a haladás ellenségei és meg akarták tépni. Olyan okokból, amelyeket most a nagy megpróbáltatás napján szóvátenni nem akarunk, a sötétség lovagjainak szövetségeseik akadtak a bankokban, amelyek példátlanul alacsony likvidációkkal, a lombard megszorításával és a letétérték tetemes apasztásával akarták a börze erejét próbára tenni. Épnek bizonyult az erő. A bankok szinte megszégyenültek. Hallottunk tőlük ilyes nyilatkozatokat. És nem tehetünk róla, hogy ilyen nehéz időben operetté jut eszünkbe, de úgy tettek, mint a Rip-féle korcsmáros. A szegény Rip gyakran volt szomjas és sokat ivott rováásra. A korcsmáros szívesen adott neki, mert jóképű ember volt; de egyszerre csak megsokallta a hitelezést és rászólt Ripre, hogy csak akkor ad bort, ha készpénzben fizet. Rip azt felelte, hogy van pénze és mutatott is száz tallért. A korcsmáros majdnem elszaladt tőle:

— Hiszen ha van pénzed, akkor nem kell.

És mérte tovább a bort hitelbe. Így voltak bankjaink is. A múlt havi ultimo alkalmával mindenki fennakadástól tartott. De hogy a bankok felé csak úgy szórták a pénzt, röstelkedve vonultak félre, hogy hiszen ha van, nem kell. Csak látni akarták, van-e? így történt, hogy az utolsó ultimo után a hónap elején nemhogy hanyatlás lett volna, de fellendülés volt.

Ezt a nagy ellentállást Kornfeld úr megsokallta. És két nappal az osztrák hitelmérleg publikálása előtt, szombaton, a hétzáró realizálások napján, két nappal a prolongáció előtt, tehát a börze technikája szempontjából a legsúlyosabb időben, közzéteszik a Magyar Hitelbank mérlegét, amellyel úgy akarja a börzét megtépni, hogy a tavalyiaknál magasabb

kurzusokra a tavalyinál alacsonyabb osztalékkal felel. Néhány szóban ez a helyzet kulcsa.

Kitűnő forrásból eredő információink szerint alább beszámolunk arról az okról is, amely a Hitelbank mérlegének publikálását az idén olyan nagyon siettette. Ez az ok meg fogja döbbsíteni mindazokat, akiknek helyes fogalmaik vannak a piac egészséges fejlődésének fontosságáról és egy vezető bank kötelességeiről.

Az Osztrák Hitelintézet mérlegének publikálása után nagy megkönnyebbülés, bátran mondhatjuk, megnyugvás lépett a rémület helyére. De aki csak egyetlen órára is ilyen gyilkos helyzetbe tudta sodorni azt a börzét, amellyel a magyar hitel, a magyar gazdálkodás sorsa elválaszthatatlanul egybe van forrva, az minden időkre elvesztette a jogosultságát arra, hogy a piac sorsának intézésében vezetőszerpet vigyen.

Mértéktelen áresések, aggodalmak és nagy veszteségek sorozzák a mai napot a börze legsúlyosabb napjai közé. Nagy veszedelem volt minden igaz alap, minden komoly gazdasági ok nélkül. Ez az egyetlen megnyugtató momentum, mert a felhők gyors eloszlását ígéri.

Az üzlet rendje, a budapesti értéktőzsdén egy hét óta megbomlott. Nem kell ennek a rendbomlásnak okait kutatni, mert nyilvánvaló. A múlt héten a tőzsdetanács új rendszabályainak mértéktudás nélkül való keresztülvitele adta meg a rendbomlás magvát. De ez a mozgalom csakhamar elült, miután nivellálta azt a túlemelkedést, amely az egészséges értéktőzsdén sima mezején mindinkább növekedett és szembeszökő lett. A letelt napok izgalmi azonban még meglehetősen erősen voltak érezhetőek, amikor egy újabb, jelentőségében hasonlíthatatlanul nagyobb mozgalom előszele mutatkozott. Előbb kósza hír gyanánt, majd utóbb szájról-szájra hallatszott az a hír, hogy a magyar értéktőzsdén vezető papírjának, a Magyar Hitel-részvénynek ezidei osztaléka kisebb lesz a tavalyinál. Ez a múlt hét közepén történt, a Hitelbank mérlegének publikációját pedig szombat estére ígérték meg. A legkellemetlenebb bizonytalanság három napja telt el időközben — bőséges idő a legkülönbözőbb egymásnak ellentmondó, vagy egymást túllicítáló kombinációkra. S mi sem természetesebb, mint hogy ezek a kombinációk a legnagyobb mértékben bizonytalanná tették a helyzetet, egyrészt tartózkodást, másrészt félelmet keltve azokban, akik a dologban érdekeltek voltak. Érdekeltek volt pedig benne az egész magyar pénzvilág és az összes internacionális pénzpiacok. Végre szombat este tényleg kihirdették a Hitelbank mérlegének adatait, amelyből megtudtuk, hogy a Hitel-részvény ezidei osztaléka 22 forint lesz, azaz két forinttal csekélyebb a tavalyinál.

Ez az egymagában is jelentős tény még sokkal nagyobbra növelte

jelentőségét azzal, hogy ennek révén nyilvánvaló lett az a tendencia, amellyel a Hitelbank a tőzsdei spekuláció ellen dolgozott. Ez a tendencia, ha más eszközökkel is, de ugyanahhoz a célhoz visz, amelyet a tőzsde bevallott ellenségei óhajtanak.

A Hitelbank a tőzsde ellen dolgozik! Ez a nyilvánvaló tény természetesen a legnagyobb megütközést keltette. A leghatalmasabb magyar pénzintézet, amely létesülése, fennállása és prosperálása összes oszlopaival ép a tőzsdére támaszkodik, a tőzsde ellenségeivel egy célért lelkesedik, ezt valóban nem várta senki. S a spekuláció, miután egy viharos hetet zárt le maga mögött, annak minden átszenvedett félelmével s közvetlenül az ultimó-prolongáció előtt állott, ennek minden eshetőségeivel — bizony nem is állhatott ellent annak a támadásnak, amely onnan érte, ahonnan csak támogatást és minden eszközzel való istápolást várhatna. A meghökkennt értékpapír-tulajdonosok — mit tehettek egyebet — siettek lerázni nyakukról az ominózussá válni kezdő Hitelrészvény ügyét. A mindenkor gyenge bázison mozgó vasárnapi magánforgalomban ilymódon oly nagymérvű realizációkat eszközöltek, amelyek egy rendes üzleti nap forgalmában is nagyobbmérvű változást idéztek volna elő. A vasárnapi magánforgalom csekély ellentálló képessége a realizációk hatalmas nyomása alatt tökéletesen megsemmisült és helyet adott a derűt kifejlődésére. Ez a magyarázata annak a nagymérvű hanyatlásnak, amely a vasárnapi magánforgalom képét egy-egy válságos nap képéhez tette hasonlóvá.

Ily előzmények után a legkellemetlenebb bizonytalanság közepete nyílt meg a mai tőzsde és oly mozgalmasan folyt le, hogy a budapesti tőzsdének kétségkívül legemlékezetesebb napjai közé fog tartozni. A vasárnapi magánforgalomból áthozott izgatottságot tetemesen fokozta az a feszült várakozás, amellyel a tőzsde az Osztrák Hitelintézet mérlegének mára hirdetett publikációja elé nézett. A vélemények egymástól igen elütőek voltak. Az üzlet az elképzelhető legnagyobb változatossággal cikk-cakkszerűen ide-oda kapkodó és hatalmas hullámokat csapkodó menetben folyt le.

A megnyitáskor nyugodt volt a hangulat, mert a spekuláció meglehetősen tartózkodással viselkedett. Ennek következtében az árfolyamok nívója kedvezően állapotodott meg s már úgy látszott, hogy az üzlet menete ma nyugodtabb lesz. Csakhamar megkezdődtek azonban a becslések, amelyek az Osztrák Hitelintézet osztalékát akarták megállapítani. S egyidejűleg felvették ismét a realizáció fonalát azok a börzeirodák, amelyek a tegnapi besszben is nagy szerepet játszottak. Ezek szabadulni igyekeztek kötelezettségeiktől s nagyhangú sürgős kínálatukkal csakhamar ismét a lanyha irányzatba terelték az üzlet menetét, úgyhogy az

árfolyamok ismét süllyedni kezdtek, bár ez a visszaesés igen mérsékelt volt. így tartott ez délig. A déli tőzsde támaszkodva az ultimó-ellátás akadálytalan lefolyására s arra a bécsi hírre, hogy 19 forint lesz az Osztrák Hitelrészvény osztaléka, újra az emelkedés útjára terelte az áralakulást. A realizációk nem szüntek ugyan meg, de a piacra hozott értékeket a megfelelő mértékben mutatkozó kereslet abszorbeálta, módot adva így az árfolyamok fokozatos javulására. Az Osztrák Hitelrészvény szelvénye a becslések alapján élénk forgalom tárgya lett s 18.50 forintos átlag-árfolyamot ért el. Az Osztrák Hitelrészvény árfolyama pedig egészen közelebe jutott a 400 forintos árfolyamnak.

A déli tőzsde közepetáján újra túlsúlyba jutott a kontremin. Kezdetben nagy erőfeszítéssel és csekély eredménnyel ment ugyan a dolog, de utóbb mégis serényebb lépésekkel haladt előre az árfolyamok leszorítása. A kínálat vehemenciával dolgozott s ennek következtében az utótőzsde már a déli tőzsde zárlatából hozta át a lanyha hangulatot. Az izgatottság az egész napon át igen nagy volt, de ekkor tetőpontjára fokozódott. Az árfolyamok elképzelhetetlenül mozgalmasan, a rendszernek vagy az állandóságnak legteljesebb híjával estek egyik szélsőségből a másikba, hogy mindegyikből visszapattanva ismét folytassák vad hullámzásukat. Képet ad erről már önmagában ez a négy szám: 398.50—387.50—390.20—394.—, amely az Osztrák Hitelrészvénynek néhány pozícióját jelzi rövid két órán belül. Teljes kép látható pedig az alábbi táblából, amely az árfolyamok hullámzását a mai nap folyamán áttekinthetően mutatja.

Az utótőzsde is be volt már fejezve s a spekuláció teljesen elkedvetlenedve, kimerülve, úgyszólván apatikusan várta a publikáció hírét a a legalacsonyabbra redukált árfolyamaival a legrosszabbra is elkészülve lévén. Végre megérkezett az első sürgöny Bécsből: Az osztalék 19 forint. Azt a hurrá-kiáltást, amellyel a hírt fogadták, nyomon követte egy másik kiáltás, amelyben a megsanyargatott börziánerek véleményüket nyilvánították a legutóbbi napok roppant izgalmainak okozói ellen. Abzug Kreditbank! Abzug Kornfeld! A rendszerint kettéoszló vélemények helyén a tőzsdén ezek a kiáltások egy szívből-lélekből törtek ki. S az új életre ébredt tőzsde, hogy megmutassa erejét, úgyszólván bosszút álljon megsanyargatásáért, hirtelen hatalmas hossz-akciót indított meg szapora fokozatossággal és nagy lépésekkel emelve fel jó magas nivóra az árfolyamokat. Természetesen az Osztrák Hitelrészvény volt a legelső favorit, amely 387.50 forintról hirtelen 398.50 forintra szökkent fel s ezzel a pozícióval fejezte be a mai változatos pályafutását.

Már a tegnapi vasárnap délelőtt is méltán sorozható a feketenapok-

hoz. De a rombolás ma két óra tájban kezdte elérni tetőpontját. A tőzsdeteremben, amidőn a déli tőzsde végefelé már a bankok képviselői és a látogatók is nagyrészt távoztak, mint egy nagy zivatar előtt, félelmetes csönd támadt és a jelenlevők sápadt és ijedt arcáról mindenki valami veszedelmet olvashatott le. Mindenki érezte, hogy valami nagy bajnak, csapásnak kell most bekövetkeznie.

Senkinek sem volt kedve a tőzsdeterembe beküldött eladási megbízásoknak eleget tenni, mert érezte, hogy ebben a pillanatban hasztalan lesz minden fáradozása. Így történt aztán, hogy ebben az időben a déli tőzsde zárlati árfolyamai mindenki előtt már csak magas számok gyanánt szerepeltek. Egyszerre népesedni kezdett a tőzsdeterem, de az ott megjelent arcok idegeneknek tűntek a rendes látogatók előtt. Az értékpapírbirtokosok közül sokan maguk jelentek meg, mintegy érezve, hogy a börzén temetésre készülnek: látni akarták a romokat. Vége nagy és hangos kínálat jutott felszínre, de a vevők nem akartak jelentkezni. Az Osztrák Hitel délben 398 forinton záródott, most forintokkal olcsóbban kínálták, de hasztalan. Senkisem akart venni olcsón sem. A következő kötés 393, azután 391 volt, az ijedtség azonban akkor lett a legborzasztóbb, amidőn a Hitel 390 alá süllyedt és így sem lehetett eladni. „388-al adok!” — kiabáltak sokan, de rimánkodó arcuk láttára sem volt senki, aki tőlük vegyen.

Vége segély érkezett. Bár 388-al szívesen adtak volna sokan, de a csakis interveniáló vételek célzataival bíró megbízások keresztyúlvívői 390-el vették meg a kínált részvényeket. De akkor csak úgy ömlött a sok áru a vevőkre. Nem akart nyugodtság beállani még ekkor sem. Mindenki csak akkor tudott fellelegzeni, amidőn már valamikép az árutól megszabadult. Maguk a legvérmesebb kontreminőrök is megijedtek e látványtól és sajnálkozva látták, hogy dobálják oda az eddig annyira kedvelt Osztrák Hitelrészvényt. Az interveniáló vételeknek jó sokáig kellett tartani, míg egy kissé eltűnt az előbbi ijedtség és nyugodtabb lett a hangulat. A tőzsde körül nagy csoportokban voltak rémültarcú emberek, akik várták a legújabb híreket. Egy-egy árfolyamot hozó galopint körülvettek és kérdezősködésekkel halmozták el.

Az arbitrázs ma délután szünetelt, mert annyira elrémült az itteni árfolyamoktól, hogy hiányzott a rendes bátorsága a vételek teljesítésére.

Közeledett a tőzsde vége. Lehangoltan és fáradtan hagyták el egyenkint a tőzsde látogatói a termet, és csak a lépcsőkön és folyosókon elegyedtek egymással szóbeszédbe, a mai délután eseményeit és okait tárgyalván. Mindenfelé a Kornfeld nevet lehetett hallani: ezzel mindent megmondták. Csak még egy parányi kilátás látszott mindenki előtt a

további bajok elhárítására, de senki sem merté hinni, hogy ez a remény teljesülni fog.

Az Osztrák Hitelintézet vájjon 19 forintot fog-e fizetni, vagy kevesebbet: ettől függött sokaknak az egzisztenciája. Hat órákor délután szokták kihirdetni, mennyi lesz az osztalék, amelyet az Osztrák Hitelintézet részvényeseinek fizet. De ma, mintha csak nehéz elhatározás tárgya volna a kérdés Bécsben, ezúttal később jött és nehezen, izgalmasan várták a percet, amelyben meg kell a hírnek jönnie. A bécsi telefon apró kamaráit már rég lefoglalták, hogy minél előbb meg lehessen tudni a fontos hírt.

Körülbelül hét és negyed óra volt már, amidőn egy bécsi cég itteni képviselője lélekszakadva sietett a várakozó tömeg közé. Egyszerre csend lett. Mindenkinék figyelme és tekintete egy pont felé irányult, ahonnan csak ez a három rövid szó hanzgott a tömeg felé:

„Dividende 19 Gulden”.

Egyszerre egy kiáltás szelte át a levegőt: „Éljen az Osztrák Hitelintézet, a mi megmentőnk”. Már a következő percben a harag és bosszú hangján, mint egy vezényszóra „Abzug Kornfeld” kiáltásokban tört ki a tömeg. Ez volt a börze kritikája.

Az örömtől és megkönnyebbüléstől sugárzó emberek egy pillanatig még csöndesek voltak, de már egy pillanat múlva megkezdték az üzletet. Egyszerre nagy vételkedv mutatkozott, amely az általános megnyugvás közepette fokozódott.

— 396-al veszek, 397-tel veszek, 398-al veszek, — kiabálták. Mindenféle öröm, meglegedés és megkönnyebbülés. A forgalom megkezdődött, a kötések sűrűn ismétlődtek. Az olcsón vett hitelrészvényeket kezdték eladni.

Az üzlet végén a lépcsőn levő villamosláng egyszerre elsötétült és a már jókedvű társaság egyes tagjai elkiáltották:

— Adok elektrikus részvényeket. — Nagy nevetés volt erre a tömeg válasza. Ez volt a mai napon a börze első derús perce.

Bécsben is a legnagyobb feltűnést keltette, hogy a Magyar Általános Hitelbank az idén két nappal korábban tette közzé mérlegét, holott rendes gyakorlat volt, hogy az Osztrák Hitel mérlegpublikálása a Magyar Hitelbankét meg szokta előzni. De megvan ennek is a maga története, amely nagyon jellemző arra, hogy Kornfeld, a Magyar Hitelbank igazgatója, milyen szándékos rosszakarattal járt el a börzével szemben.

Ha a Magyar Általános Hitelbank kisebb osztalékot bejelentő publikációja csak az Osztrák Hitelintézet kielégítő, a várakozásnak megfelelő mérlegének közlése után következett volna be, a börze a Magyar Hitelrészvény kisebb osztalékát teljes nyugalommal fogadta volna és rögtön

átlátja vala, hogy az egész osztalékcsontkítás csak mesterséges machináció műve és nincs semmiféle összefüggése a gazdasági helyzettel.

De hogy a Magyar Általános Hitelbank, amelytől effektív nyereségei révén minden illetékes faktor legalább 24 forintos osztalékot várt, 22 forintos dividendát jelentett be, ebben a budapesti börze intést vélt látni arra, hogy valami kooperáció történt a Magyar Általános Hitelbank és az Osztrák Hitelintézet közt arra, hogy az Osztrák Hitelbank is kisebbre szabván osztalékát, együtt idézzenek föl krachot a börzén.

Ez volt Kornfeld úr számítása, mert ő nagyon jól tudja, hogy abból a szoros kapcsolatból, amelyben a két bank egymással van, az egyiknek üzleteredménye után szokták megítélni a másikat. Kornfeld úr ebben a számításában nem is csalódott és a cselvetés sikerült. De az Osztrák Hitelintézet ma közzétett mérlege bizonyította, hogy ez a bank teljességgel nem akarta taposni Kornfeld úr mesgyéjét és a mérleg szigorú realitással való összeállítására útján a legnagyobb pánik közepette adta vissza a budapesti piacnak is már-már elvesztett önbizalmát.

A két hitelintézet között tehát a börzeellenes tendenciában nemcsak kooperáció nem volt, de éppen azért, mert az Osztrák Hitelintézet Kornfeld úr gyűlölködését nem akarta támogatni, sietett Kornfeld a Magyar Hitelbank mérlegének oly időben való közlésével, hogy megtehesse romboló hatását, még mielőtt az Osztrák Hitelintézet mérlege e hatás ellensúlyozására siet.

A mai nap a bécsi börzén is a legsúlyosabbak egyike volt. A félelem ma sokkal komolyabb volt, mint a fekete pénteken és a boldogtalan emlékeztető fekete szombaton. A börze nyelvén a mai napot szürke hétfőnek nevezték el. Egyáltalában még érthetetlen azok előtt is, akik a tőzsde viszonyait alaposan ismerik, hogyan támadhatott nyugtalanító politikai hírek nélkül ily mérvű ijedelem.

A nagy pánik külső oka az a csalódás, amely a Magyar Hitelbank osztalékának bejelentésével a tőzsdét érte. Ehhez hozzájárultak azok a nehézségek, amelyek a cukoriparban mutatkoztak. A tőzsdetechnikai helyzet legnagyobb hibája az volt, hogy majdnem az egész spekuláció à la hausse volt angazsálva, tehát a kontremine fedező beavatkozása a válságos pillanatban, amikor az árfolyamok hanyatlani kezdtek, hiányzott.

Az a kevés nagy spekuláns, aki idejekorán lebonyolította ügyleteit, már három nappal ezelőtt megkezdte munkálatát és már körülbelül el is intézte volt, amidőn már a régi árfolyam alig 2—3 forintnyi csökkenéssel állott fenn. De már szombaton kezdődött a futás nyakra-főre és az árak rohamosan hanyatlottak. Az irányadó lapok vasárnapi tőzsdekommentárjai egyhangúlag besszre vallottak és ez okozta a vasárnapi magánfor-

galom esztelen zavarodottságát. Aggodalommal várták tehát a mai napot, amelyen tapasztalat szerint el kellett készülnie arra, hogy a kisebb bankházak és bankirodák feleiket ki fogják hajszolni pozícióikból. Ennek megfelelően az előtőzsde alacsony, de még mindig megfelelő árak mellett indult. Midőn azonban délben a cukoriparban fizetésképtelenséget jelentettek — a Drucker-féle cukorgyárról volt szó — bekövetkezett a tulajdonképpeni veszedelem, úgyhogy az árfolyamok zárlatig 10 forintra csökkentek. A tőzsde hivatalos zárata után félhárom és három óra között állandó árfolyam egyáltalában már nem volt megállapítható és a Hitelrészvény e rövid időben 389/50-re, a Länderbank 277-re, az Alpesi 80-ra, a Magyar Hitel 460-ra szállott le. Újból azt híresztelték, hogy az Osztrák Hitelintézet csak 18 forintnyi, sőt más verzió szerint csak 17 forintnyi osztalékot fog fizetni. Jellemző, hogy a valuták ebben a viharos mozgalomban helytállottak, sőt a járadék, nevezetesen a magyar aranyjáradék árfolyamát megtartotta. Este, amikor a Hitelintézet 19 forintnyi osztalékát hivatalosan közölték, az egész vonalon javulás mutatkozott és a Hitelrészvények a 400-at is elérték. E javulás döntő befolyású a holnapi napra, amelyet most már megnyugvással várnak.

Az Osztrák Hitelintézet a múlt évi mérlegről a következő kommunikét küldte szét:

„A Hitelintézet igazgatótanácsa mai ülésén az igazgatóság javaslatára elhatározta, hogy a közgyűlésnek 1894-re tizenkilenc forintos osztalék kiosztását, a tartalékalap 250.000 forintra való dotálását és a 65.000 forintnyi maradéknak az ezévi nyereség- és veszteségszámlára való írását fogja javasolni. A konzorciális üzletekből eredő nyereség, amennyiben 1894 december 31-ig leszámoltatott, a múlt évi tiszta nyereségbe van számítva. A Hitelintézet igazgatósága.”

A 19 forintnyi osztalék megfelel a névleges tőke ir88%-os és a publikáció után jegyzett 396-os árfolyam 4-9%-os kamatozásának. A legutóbbi időben elért legmagasabb 417 forintos árfolyamhoz képest az osztalék 4-56 %-os kamatozást jelent. A múlt évben a jövedelmezőséget a 365-ös árfolyam szerint mérték, amelynél a részvények 5'2%-kal kamatoztak. Az intézet a múlt évben 131.000 forintot fordított a tartalékalapra, amely ezzel a 8 milliónyi alapszabályszerűleg előírt mértéket érte el. Az idén veti meg alapját a rendkívüli tartaléknak, amelyet a 1894. évi nyereségből 250.000 forintra dotál. A 19 forintnyi osztalékot, amely az 1868—1872. alapító esztendő osztalékát meghaladja, el lehetett érni anélkül, hogy a magyar konverzió-műveletekből eredő nyereséget felhasználták volna, s minthogy az üzleteredmény egyáltalában az egyes ipari ágak kedvezőtlen helyzete és bizonyos tőzsdei áramlatok dacára

örvendetes fellendülést mutat. Az ezévi mérleg állandóságot ígérő eredményt enged remélni. A tiszta nyereség 5,393.000 forint, tehát az 1893-iki-nál 89.000 forinttal kisebb. De tekintettel arra, hogy 1893-ban 300.000 forint az intézeti épület értékéből leíratott, az idén pedig leírás nem volt, a tiszta nyereség ez évben 211.000 forinttal kisebb, amely hiány a konzorciális üzlet kedvezőtlenebb eredményeire vezetendő vissza.

Azt a szédítő hullámozást, amelyen az árfolyamok ma keresztülmentek, a következő táblázat mutatja:

	Előtőzsde		Déli tőzsde		Utőtőzsde		Magán-
	9	11	12	1 óra	3 óra	4 óra	forga-
	óra	óra	óra	20 perc	30 perc	30 perc	lom
Osztrák Hitelrészvény	399'25	398'—	399'—	398'60	387'50	390'25	395'—
Magyar Hitelrészvény	471'—	469'50	470'25	469'25	460'—	462'—	465'—
Osztrák-Magyar Államvasút	388'—	388'—	388'50	388'—	378'50	384'40	384'50
Leszámítoló Bank	307'20	306'75	307'—	307'25	300'—	307'—	306'60
Jelzálog Hitelbank	282'—	282'50	281'—	383'50	278'—	280'—	280'50
Rimamurányi	269'56	269'50	268'80	269'—	263'—	268'50	268'—
Városi villamosvasút	303'—	302'—	300'—	297'—	290'—	294'—	295'—

Dacára a mai nap nagy megrázkódtatásainak, mindössze két jelentéktelenebb fizetésképtelenség történt. Egy kisebb ügynök és egy magán-spekuláns jelentett inszolvenciát. Az előbbi mintegy 10.000, az utóbbi 100.000 forinttal akadt meg.

Az egykorú magyar lapok szinte kivétel nélkül állástfoglaltak Kornfeld ellen, igen vehemens támadások érték még olyan oldalról is, ahol a tőzsdejátékot vele együtt elítélték és a tőzsdei túlkapasokért lehetőleg Bécsset és az átkos közönsügyes kormányt tették felelőssé. így a Magyarország 1895 február 26-i számában a következő támadás jelent meg Kornfeld ellen:

(bi) A tőzsde falai és egész szerkezete recseg-ropog, mintha egy szörnyű égháború remegtetné oszlopait. A fizetésképtelenségek egész sorát rejtegeti a tőzsde a legnagyobb titoktartással, nehogy szélesebb körökbe jusson az a hír, hogy a tőzsdén a hetvenhármas krach jelei mutatkoznak. Milliók meg milliók mentek át a kis ember kezéből a milliomos bankárok vasszekrényeibe, s az összeomlott kisebb pénzházak egész sora jelzi a bukásnak bár titkolt, de mégis hatalmas mérveit. És a romok közül

a tönkrejutott kisemberek ajkáról csak egy nevet hallani, ez a Kornfeld Zsigmond neve, a Magyar Hitelbank igazgatójáié.

Az az egész kínos játék, mely vasárnap a tőzsde falai között lejátszódott, Kornfeld mesterműve volt. Ő inszcenálta azt a vasárnapi krachot, mely nagyon is emlékeztetett az 1873-as „Black Friday”-re. Hogy Kornfeld Zsigmond úrnak, a Magyar Általános Hitelbank igazgatójának minő érdeke van a budapesti tőzsde megrontásában, azt józanul alig magyarázhatnák, ha nem állana Kornfeld az osztrák befolyás alatt, melynek ujjmutatására jobb ügyhöz méltó buzgalommal igyekezett a magyar piacot Bécsnek kiszolgáltatni.

Kornfeld, a Rothschild-csoport budapesti főképviselője, aki egyenes rendeletet kapott arra, hogy az Osztrák Hitelintézettel egyetértőleg megsarcolják a tőzsdét a tőzsdejátékok korlátozásának címe alatt. A két hitelintézet egyetértőleg elhatározta, hogy az osztalékokat a tavalyinál alacsonyabban fogják megszabni, mert ezen a módon elérhetőnek vélték azt, hogy a túlspekulációt egy hirtelen besszei lehütsek s hogy egyszersmind ennek a bessznek hatása alatt fedezeti vételeiket olcsó pénzen eszközölhessék.

Ez volt a két hitelbanknak megállapodása. De a bécsi Osztrák Hitelintézet sokkal nagyobb tapintattal bír az ilyen tőzsdemanőverekben, mintsemhogy kitette volna jóhírnevét hasonló műveletek balsikerének, s a Rothschild-csoport többi tagjaival olyképpen állapodott meg, hogy a két hitelintézet egyidejű támadása könnyen levegőbe röpíthetné a budapesti tőzsdét, mely ekképpen megszűnne fejőstehene lenni a bécsieknek, s azért jobb lesz adagonként adni be a keserű pilulát és először az egyik, azután a másik hitelintézet fogja alacsonyabban megállapított dividendáit közzétenni.

Hogy e megállapodásból kifolyólag a magyar hitelintézetet küldöttek előre pészmekegnek, az csak természetes. És így történt, hogy a régi szokás ellenére a Magyar Hitelbank osztalékáról két nappal előbb tették közzé a kommunikét, mint az Osztrák Hitelintézetéről. Hogy a Magyar Hitelbank alacsonyabb dividendája minő hatást gyakorolt tőzsdénkre, azt mindenki látta. Ez a hatás teljesen igazolta az Osztrák Hitelintézet igazgatóinak véleményét, mert ha az Osztrák Hitelintézet szintén alacsonyabb osztalékot ad, akkor a budapesti tőzsde teljesen összeomlik, ami bizonyára elsősorban a bécsi milliomos bankároknak s nevezetesen a Rothschild-csoportnak lett volna kellemetlen.

Ezért tehát, mikor a Magyar Hitelbank coupja már maga is túlságosan romboló hatást keltett és elősegítette a bécsiek spekulációit, az osztrák hitelintézet sietett osztalékát legalább is a tavalyi magasságra

emelni. Ennek köszönhető, hogy az Osztrák Hitelintézet tegnapi kommunikációja kissé megvigasztalta a tőzsdét.

Hogy Kornfeld úrnak ez az udvariassága, mellyel a magyar pénzes értékpiacon értékeit olyan készséggel szolgáltatta ki a bécsi piacnak, mennyibe került nekünk, arról egyelőre kevés pozitív adatot mondhatnánk. Az azonban bizonyos, hogy a bécsi milliomos bankárok tömege, a haute finance, mely a történeteket már tervben is körülményesen ismerte, teljes öntudatossággal adta magát a kontreménre, s most az előidézett derút folytán a legnagyobb könnyúséggel fedezte 20—25 frtnyi árcsökkenéssel eladásait. Ennek következtében azok az átháramló milliók, melyeket a budapesti tőzsde kisemberei veszítettek el, nem is a budapesti kereskedők kezébe mennek át, hanem Bécsbe vándorolnak Kornfeld úr szívességéből.

A Magyar Hitelbanknak kétségkívül nagy hálaival tartozunk azért, amit legújabbán piacunk érdekében tett s köszönettel fogadhatjuk azokat az intézkedéseket, melyeknek segítségével a tőzsdejáték korlátozásának címe alatt újabbán már néhányszor sikerült eret vágni a magyar piacon. Mert ez nem az első eset, melyben a Hitelbank megmutatta, hogy mire jó a tőzsdejáték korlátozása és report üzérkedéseivel már régen ismeretessé tette áldozatkészségét az egész piacon. De ez az intézet az, mely a legmesszebbmenő állami kedvezményekben részesül s melynek a magyar hitelélet első oszlopaként kellene szerepelnie. Ez az intézet adja magát kezébe a bécsi spekulációnak.

A tőzsdén határozottan el van terjedve az a hír, hogy Kornfeld igazgató állása az imént előfordultak után tarthatatlanná lesz s hogy Kornfeld valószínűleg önként válik meg a Magyar Hitelbanktól. Az igazgató úr különben most, hogy nagy művének kellemetlen utóhangjaitól távol tartsa magát, — Abbáziába ment üdülni.

Kornfeld érezte a vihart, látta a hatást és elutazott. Nem megfutamodott, csak egyszerűen elutazott, mert tudta, hogy a mesterségesen felidézett hosszletörés és a mesterségesen szított gyűlölködés egyetlen ellenszere: várni.

Mikor megkérdezték, hogy miért utazott el a vihar kitörésekor, felelt egyik legjellegzetesebb mondásával:

— Az embernek sokszor van bátorsága, hogy oroszlanok ellen küzdjön, de gyakran nincs ereje hozzá, hogy a szűnyogokat elviselje ...

Elutazott Abbáziába, míg idehaza tombolt a vihar és folyt a patkánylázadás. Mindenki, akit az ő akarata félretett, az ő tisztakezűsége nem en-

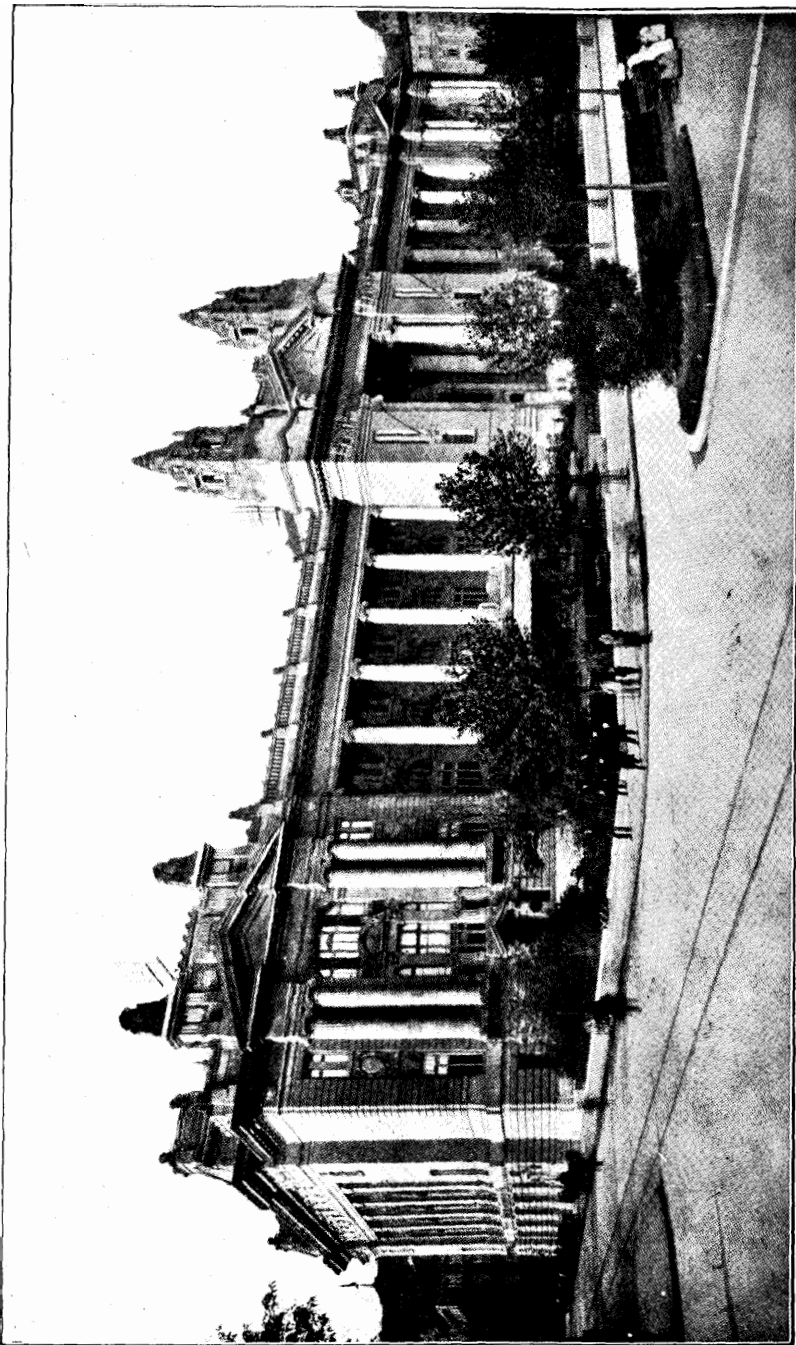
gedett érvényesülni, mindenki, akinek haszonlesését az ő puritanizmusa lehetetlenné tette, összefogott ellene. Negyvennyolc órán át olyannak látszott a helyzet a Hitelbankban, hogy Kornfeld visszatérése lehetetlennek tűnt fel, még azok szemében is, akik látták és belátták, hogy a legjobbat akarta és igen nagy szolgálatot tett a magyar gazdasági életnek, amikor a megokolatlan spekulációt megállította és letörte. A döntő tényezők azonban, elsősorban a Rothschildok és a Credit-Anstalt és a Hitelbank igazgatóságának arisztokrata tagjai teljesen neki adtak igazat s amikor egy hét múlva hazajött, nyugodtan dolgozhatott tovább, mintha semmi nem történt volna. Még a tőzsdén is teljesen a jobb belátás kerekedett felül és mert az üzlet nem állt meg, de most már rendes és normális mederbe terelve folytatódott tovább, egy hét alatt elfelejtettek minden izgalmat, elszállt a harag, megszűnt a gyűlölet, aminek legfrappánsabb bizonyítéka volt, hogy a tőzsde rendes közgyűlésén Kornfeld Zsigmondot ezúttal másodszer beválasztották a tőzsdetanácsba és egy évvel később általános és lelkes tőzsdei ünneplés kísérte azt a tényt, hogy a tőzsde Kornfeldet alelnökévé választotta.

III.

Amint a tőzsde alelnöke lett, már ő volt a lelke és irányítója a tőzsde egész életének. Ebben a pozíciójában is ugyanaz a gondolat vezette, mint a Hitelbank élén: egységet és megértést teremteni az összes magyar gazdasági frontokon. Lelkes táborot tudott maga köré vonni, mindenki a reá osztott szerepet játszotta és mindenki a végső cél érdekében dolgozott. A merkantilizmus és agrárizmus megbékélésének és együttműködésének gondolatát a tőzsdén keresztül vélte a legkönnyebben megvalósíthatni, mert az árutőzsdén találkozott egymással a két harcos áramlat és ha ott az érdekeket össze lehetett volna egyeztetni, ez látszott a béke legszilárdabb alapjának. Az agráriusok támadták a tőzsdét, hadakoztak a határidőzlet ellen és kikezdtek az értéktőzsdei spekulációt is. Kornfeld a legszabadabb tőzsdének legőszintébb híve volt, mert ebben az intézményben látta egy iparosodó agrárország egészséges gazdasági életének legfőbb szabályozóját. Szabad tőzsdét akart teremteni. Lankadatlan harcot folytatott a tőzsde autonómiájáért és mert az volt az érzése, hogy a tőzsde nép-

szerütlenségét a magyar agrártömegek előtt az intézmény német nyelve még csak fokozza, elsőnek szállt síkra a tőzsde teljes megmagyarosítása érdekében. Kornfeld ismerte a tőzsdét, a tőzsde lelkét, érzékenységét, hangulatváltozásait, kívánságait, együtt élt a tőzsdével, sőt a tőzsdén még elzárkózott és ünnepélyes szokásait is levetette. Annyira tisztelte a tőzsde autonómiáját, amelyet meg akart teremteni, hogy teljesen demokratikus alapokon vezette az intézményt, állandó kapcsolatot tartott fenn a tőzsdén dolgozókkal, meghallgatta panaszait, kívánságait, észrevételeiket. Nézte az embereket, figyelte az embereket és megbecsülte az embereket a tőzsdén, ott fedezett fel egy fiatal banktisztviselőt, aki első munkatársa lett a tőzsde megmagyarosításának munkájában. Frommer Rudolfnak hívták és Kornfeld utasítása alapján ő teremtette meg a tőzsde magyar nyelvét. Ez a kezdet elég volt ahhoz, hogy Frommer tehetsége elindulhasson az érvényesülés nagy útján. Kornfeld ránézett, észrevette, felfedezte és Frommer a legnagyobb magyar karrier egyikét futotta meg. Akit ő észrevett és akit ő felfedezett, az valóban karriert csinált. Akit ő indított útnak, célhoz érkezett.

Már alelnöksége idején kezdett foglalkozni egy új tőzsdepalota ter-
 vével és amikor 1899-ben Kochmeister Frigyes lemondott az elnökségről
 és ténylegesen is átadta a vezetést Kornfeldnek, gyors tempóban készült
 el az új tőzsdepalota terve és 1905-ben Kornfeld hatalmának, munkássá-
 gának zenitjén a tőzsde szabadságtéri impozáns hajlékába költözhetett.
 Nagyon büszke volt a megmagyarosított tőzsdére és a hatalmas új tőzsde-
 palotára egyaránt. És soha nem szűnt meg dolgozni a gazdasági béke
 érdekében ő, aki egy személyben volt bankfejedelem, tőzsdeelnök, föld-
 birtokos és rengeteg iparvállalat megteremtője és sorsának irányítója.
 Azt az egységet, amit az ő személye jelentett, akarta megteremteni az egész
 magyar gazdasági életben, egységet akart a bankfront, az ipar, a kereske-
 delem és a mezőgazdaság között. Az ő személye tudta is egyesíteni az ellen-
 tétes áramlatokat, benne megbízott mindenki. Mikor a legszenvedélyeseb-
 bek voltak a harcok a merkantilisták és agráriusok között, az ő személyét
 kivételes tisztelet övezte minden oldalról. Az egységet ugyan nem tudta
 megteremteni, de az ellentéteket letompította és elérte azt, hogy az ellen-
 felek között volt tisztelet és megbecsülés egymás iránt. A tőzsdetanácsot

A BUDAPESTI ÁRU- ÉS ÉRTÉKTŐZSDE

természetesen a maga képére formálta át és azokkal vette magát körül, akiket a legméltóbbaknak és leghivatottabbaknak ítélt. Csak szellemileg, lelkiileg, anyagilag és erkölcsileg teljesen független embereket engedett a tőzsdetanácsba és szigorúan őrködött a tanács presztízse fölött. Nagyon szerette és becsülte Geiger B. Zsigmondot, a tőzsde alelnökét, aki rendkívül hasznos és értékes munkatársa volt, mikor azonban Geiger fia inszolvens lett, magához kérte és felszólította, hogy azonnal mondjon le. Megmondta, hogy fájó szívvel teszi ezt, de kénytelen vele, mert a tőzsde érzékenysége nem bírja el azt, hogy vezetőinek sorában olyan ember foglaljon helyet, akinek családjában bejelentett inszolvenca történt.

Ebben a kérdésben rendkívül szigorú, sőt kérlelhetetlen volt, az inszolvenca terén az erkölcsi megítélésben nem tűrt megalkuvást. Hogy miként gondolkozott ebben a tekintetben, azt élénken jellemzi, hogy sétái során gyakran találkozott egy egyszerű öreg emberrel, aki mindig nagy reverenciával köszöntötte és akit ő is mindig rendkívül melegen üdvözölt és gyakran megállt, hogy néhány percig beszélgesse vele. Móric fia, sétáinak kísérője, egyszer megkérdezte, hogy kicsoda ez az ismeretlen öreg úr és miért jár neki annyi melegség és tisztelet. Kornfeld így felelt:

— Ez az ember húsz évvel ezelőtt inszolvens lett és akkor hatvan percentet fizetett, azután állásba ment és húsz év óta kávé ebédet és kávé vacsorázik, csak azért, hogy megfizethesse a negyven százalékos és a kamatokat.

A tőzsdetanácsot magához közelebb állónak érezte, de a tanácsban is különös figyelemmel és megbecsüléssel viseltetett Weiss Fülöp iránt, aki az ő elnöksége alatt a tőzsdetanács tagja volt. Kíváncsi volt a véleményére, hozzászólásait figyelemmel hallgatta, szinte viszonzni látszott azt a ragaszkodást és nagybecsülést, amellyel iránta Weiss Fülöp viseltetett. Kétségtelen, hogy volt a két ember magatartásában valami taktika is, illetve kétségtelen, hogy Weiss Fülöp nagy ragaszkodásának bázisa a Lán-czyval való antagonizmus volt, ő szívesen orientálódott mindenki felé, akiben Lán-czy ellenlbasát látta. De bizonyos, hogy Kornfeld nem ezért becsülte Weiss Fülöpöt, hanem a józan embert, a rutinos bankigazgatót, a tisztán látó tőzsdést tisztelte benne. Kornfeld soha sem látott ellenfelet vagy ellenséget Lán-czyban, inkább Lán-czy volt az, aki az ő felsőbbiséget

nem tudta elviselni. Többször ki is tört ellene, különösen azokban az időkben, amikor már együtt is dolgoztak a közhitel szolgálatában. Egy emissziónál, amikor Kornfeld mereven ragaszkodott ahhoz, hogy az üzlet vezetője a Hitelbank legyen, Lánczy ki is fakadt:

— Miért akar engem Kornfeld úr vezetni? Hát nem vagyok én elég nagykorú, hát engem még vezetni kell?!

Szerette a maga képeére formált tőzsdetanácsot, de minden tekintetben szigorú volt a tanács tagjaival szemben. Komolyan vette azt a kötelezettséget, hogy a tőzsdetanácsosok a tőzsdebíróságnál dolgozzanak. A század elején egyes tanácsosok részéről lanyhult az érdeklődés a tőzsdebíróság munkája iránt, mire Kornfeld publikáltatta, hogy hányszor jelentek meg a tőzsdetanácsosok a tőzsdebíróság ülésein. Halmi Deutsch Sándor, aki egyszer sem jelent meg a tőzsdebíróságon, ezt a publikálást maga ellen irányulóknak vette és lemondott a tőzsdetanácsosságról. Kornfeld a lemondólevelet a következő szavakkal jelentette be a legközelebbi tanácsülésen:

— Ezt óhajtottam.

Tudott nagyon röviden nagyon sokat mondani. Egy tőzsdei közgyűlésen az általános gazdasági helyzetről szólva, azt hirdette: „A hazaszeretet és a tisztesség fogalmairól a gazdasági termelés valamennyi táborában csak egy nézet uralkodhatik”.

Tudott méltatni és jellemezni. A tőzsde 1901 március 27-én tartott közgyűlésén, amelyet először vezetett mint a tőzsde elnöke, így méltatta elődjét:

Közvetlenül a tavalyi közgyűlés megtartása után, báró Kochmeister Frigyes úr leköszönt tőzsdetanácsosi állásáról s azzal együtt a tőzsdetanács elnökTrisztéről is. Hiábavalónak bizonyultak fáradozásaink, amelyek arra irányultak, hogy az érdemdús férfiút elhatározásának megmásítására bírjuk. Hogy mily vesztéséget szenvedett ezáltal a tőzsdetanács, a választott bíróság s az egész tőzsdeintézmény, azt néhány szóban kifejezni alig lehetséges. Báró Kochmeister úr, a tőzsde egyik alapítója, annak megalakítása óta állott az intézmény élén s biztos kézzel vezette az áramlatok és válságok ezernyi viszontagságaiban. Fényes tulajdonságai, amelyek fölött nyomtalanul suhantak el az évek s kivált a jellemének rendíthetlenségébe és igazságosságába vetett általános bizalom természetszerű hatást

gyakoroltak intézményünk tekintélyére, amely az ő vezérlete alatt szerény kezdetből nagy jelentőségre emelkedett. Ez a jelentőség nemcsak magában a tőzsdeforgalomban, hanem kivált a tőzsdei választott bíróság tevékenységében talál pregnáns kifejezést. Nem kis része van az ő egyéniségének abban, hogy a szerződő felek mindinkább fokozódó mérvben kötik ki a tőzsdei választott bíróság illetékességét s hogy a bíróság munkaköre oly terjedelmet ért el, hogy feladatainak teljesítése már szinte nehézségeket kezd okozni. Jellemző a volt elnökre, hogy ő korára való hivatkozással oly időben vonult vissza, amikor még teljes fényben ragyognak mindama tulajdonságai, amelyek őt ékesítik. De megnyugtatásunkra szolgál Kochmeister Frigyes báró úrnak az az ígérete, hogy szükség esetén a jövőben is támogatni fog bennünket kipurált tanácsaival.

A tőzsdetanács kötelességének tartotta, hogy báró Kochmeister Frigyes érdemei iránt táplált hálájának két irányban adjon kifejezést. Egrészről elhatározta, hogy a tőzsde vagyonából volt elnöke nevét viselő alapítványt létesít, amelyről a napirend egyik későbbi pontjában fogunk Önöknek jelentést tenni, másfelől kimondotta, hogy elkészíteti a nagyrabecsült férfiú mellszobrát s azt örök időre a nagy tőzsdeteremben állítja föl. íme Önök előtt a szobor. Helyesnek véltük, hogy annak leleplezését ebben a percben a rendes közgyűlés alkalmával ejtsük meg. Hadd hulljon le tehát a lepel! Boldogok vagyunk, hogy báró Kochmeister Frigyes úr a maga szemével győződhetik meg a szobor hasonlatosságáról s szívünk mélyéből örülünk, hogy e meghitt vonásokba tekinthetünk. Szolgáljanak azok kedvező előjelül arra, hogy intézményünk javára képesek leszünk és sikerülni fog azokon az utakon tovább haladni, amelyeket számunkra báró Kochmeister Frigyes kijelölt!

Az új tőzsdepalotára nagyon büszke volt, bár kezdetben sok támadás érte a tőzsdetermek rossz akusztikája miatt. Ezt a kérdést nagyon fontosnak tartotta és rendkívül sokat tárgyalt szakértőkkel és szinte állandóan jelen volt a heteken át tartott kísérleteknél. Mikor végre sikerült az akusztikát megjavítani, a szakértők egy részét bőkezűen megjutalmazta a saját zsebéből.

A tőzsdéről, annak jelentőségéről, helyzetéről, ellenségeiről és jövőjéről szolt 1907. évi elnöki megnyitójában, mondván a következőket:

Ismét olyan törekvésekről kell megemlékeznünk, amelyek működésünket kedvezőtlen színben tüntetve föl, újból arra irányulnak, hogy bizonyos, a tőzsdére vonatkozó rendszabályok életbeléptetése immár elodázhatatlan szükségnek ismertessék el. Bár ritkábban és visszhangra alig

találva, ismét fölhangzanak azok az ismert jelszavak, amelyek higgadtabb felfogás érvényesülésével, látszólag erejüket veszítették. Szilárd meggyőződésünk ugyan, hogy ez a jelenség előítélet és elfogultság szülte múltó áramlatok eredménye, amely a mindnagyobb tért hódító elfogulatlan vélemények érvényesülését meg nem akadályozhatja, de ha még oly csekély jelentőséget tulajdonítunk is annak, önmagunk iránti kötelességünk, hogy vele szemben egész határozottsággal és nyomatékkal állást foglaljunk. Anélkül, hogy a szerénység ellen vétenénk, teljes önérzettel hivatkozhatunk arra, hogy noha intézményünket kizárólag a magunk erejéből tartjuk fenn, az a többi gazdasági körök érdekeinek rovására nemcsak egyoldalúan a kereskedelmi érdekeket, hanem az egész ország általános gazdasági érdekeit szolgálja. Aki működésünket elfogulatlanul figyelemmel kísérte, annak be kell vallania, hogy azok az elvek, amelyek működésünket irányítják, valóban nem egyes külön osztályok, hanem az összesség érdekében gyökereznek s hogy mindenkor aggódó gonddal örködtünk e princípiumok sértetlenségén. Az árjegyzések körüli eljárásunk, alapszabályainknak a tőzsdére nem való elemek távoltartása s az üzleti visszaélések megtorlása érdekében alkotott intézkedései, a jogosulatlan spekuláció megakadályozását célzó alapszabályi intézkedések s tanácsi határozatok és választott bíróságunknak idevágó gyakorlata, továbbá az egyes felmerülő esetekben az összes érdekkörök véleményének kikérése, a tőzsdeigazgatás egyéb részeit nem is tekintve, mindmegannyi bizonyítékai a köz érdekeinek kielégítésére irányuló törekvéseinknek. Mindez — természetesen — nem jelenti azt, hogy intézményünket minden részében tökéletesnek tartjuk s hogy azzal szemben a bírálatnak helye nem lehet. Sőt ellenkezőleg, már számtalanszor hangsúlyoztuk, hogy minden ténykedésünket a nyilvánosság ellenőrzése alá helyezni s ennek bírálatát egyenesen kikérni óhajtjuk. Joggal elvárhatjuk azonban, hogy ez a bírálat ne előítéletből és elfogultságból fakadó jelszavak, hanem a tények objektív megítélése alapján történjék. Egyébiránt az a kontroverzia, mely köztünk és elleneseink között fennáll, teljes mértékben csak akkor fog tisztázódhatni, amikor a tervbevett tőzsdetörvény megalkotásáról lesz szó, amikor is módot fogunk keresni arra, hogy az intézményünk jelenlegi szervezetéből származó előnyöket megvilágítsuk és bebizonyítsuk, hogy az odavetett jelszavak szerint megvalósított reformok nemcsak kereskedelmünkre, hanem ezzel kapcsolatban általános gazdasági viszonyainkra is kártékonyan hatnának. De bár a tőzsdetörvény megalkotásától, többször előadott nézetünk szerint, magunk is a helyzet tisztázását s további fejlődésünk biztosabb alapjának létesültét várjuk, annak a meggyőződésünknek kell kifejezést adnunk, hogy az országnak semmiféle érdeke sem fűződik ahhoz, hogy minden más

kérdést megelőzve, elsősorban a tőzsdénkre vonatkozó törvényes intézkedésekkel foglalkozzanak, akkor, amidőn az ország legfontosabb érdekeit érintő kérdések egész tömege vár megoldásra s amikor kétségen fölül áll, hogy tőzsdénk, elismert működésével, rendeltetésének jelenlegi szervezetében is teljesen megfelel s — mint említettük — nemcsak, hogy nem áll hátrább a külföld hasonló intézményeinél, hanem azokat nem egy tekintetben túl is szárnyalja. De bármiként is történjék, annyi kétségtelen, hogy a tőzsdetörvény céljának csak úgy fog megfelelni, ha megalkotásánál nem múló életű jelszavak és áramlatok, hanem az ország higgadt megfontolással felismert valódi érdekei fognak érvényesülni.

Ez volt a hattyúdala a tőzsdén, ahol a palota, szobra, az intézmény magyarsága, soha nem képzelt megpróbáltatásokon át is megmaradt szellemi és erkölcsi ereje hirdetik Kornfeld Zsigmond emlékezetét.

IV.

A tőzsde megmagyarosításáért folytatott akciója 1902 májusában kulminált. Akkor határozta el magát a legerélyesebb lépésre az intézmény megmagyarosítása érdekében. A tőzsdetanács Kornfeld javaslatára kimondta, hogy az értéktőzsdén és a gabonacsarnokban idegen nyelven kikiáltott ajánlatokat a hivatalos árfolyamok megállapításánál figyelembe venni nem lehet. Az elnök a maga részéről külön felhívást intézett a tőzsde tagjaihoz, amelyben arra kérte őket, hogy a tőzsdei forgalomban kizárólag a magyar nyelvet használják.

1904-ben a tőzsdetanács elsősorban külső nyomások hatása alán megint belső rendcsinálást kezdeményezett a tőzsdén és olyan intézkedéseket foganatosított, amelyeket a tőzsde ügynökei magukra nézve sérelmesnek találtak. Egy hétfői napon, amikor az új rendet életbe akarták léptetni, délelőtt tíz órakor a tőzsde egész közönsége felkerekedett és kivonult az uccára azzal az elhatározással, hogy tüntető sztrájkjal tiltakozik az új rend ellen. Ez a tüntetés nagy izgalmat keltett a tőzsdén és sietve értesítették róla Kornfeld elnököt, aki a Nádor uccában beült fogatába és a Mária Valéria uccába hajtatott. Nagy izgalom és zajongás fogadta, amikor kiszállt a kocsiból. Kornfeld odaszólt az első ügynöknek, akit meglátott:

— Vegyen tízszer Magyar Hitelt.

Az ügynök sarkonfordult és rohant be a terembe. A távolabbállók nem hallották, hogy mit mondott neki Kornfeld és rohantak utána. A teremben felhangzott a „veszek” kiáltás és az egész affér el volt intézve.

1898 januárjában Erdély Sándor igazságügyminiszter ankétet hívott egybe a szövetkezeti törvény reformjáról. Az ankétre meghívta Kornfeld Zsigmondot is, aki felszólalt és a megértést és együttműködést hirdette a merkantilisták nevében. Annyira megnyerte mindenki tetszését Kornfeld konciliáns állásfoglalása, hogy a szövetkezeti eszme legpregnansabb képviselőinek egyenes kívánságára felkérték, hogy vállaljon igazgatósági tagságot az Országos Központi Hitelszövetkezetben. Kornfeld vállalta ezt a tiszteket és 1898 november 20-án az Országos Központi Hitelszövetkezet közgyűlésén igen lelkes ovációk közepette választották be az intézmény igazgatóságába. Néhány évvel később azonban, amikor azt látta, hogy szövetkezeti részről türelmetlenség mutatkozik a megértést kereső merkantilizmussal szemközt, beadta lemondását.

V.

A Schossberger-krízis, amely a pesti tőzsde életének egyik legizgalmasabb eseménye volt, Kornfeld Zsigmondnak köszönheti, hogy nagyobb baj nélkül múlhatott el. Egykorú tudósítás így mondja el a bukás történetét és Kornfeld szerepét a krízis elintézésében:

Nagy veszedelemben forgott ismét a budapesti piac azáltal, hogy az egyik legrégebb és legnagyobb cég beltágya magánspekulációi révén óriási börzevesztéseket szenvedett és már odáig jutott, hogy nem bírt eleget tenni kötelezettségeinek. Kornfeld Zsigmond, a Magyar Általános Hitelbank vezérigazgatója bölcs és erélyes közbelépésének köszönhető, hogy a fenyegető veszedelem elmúlt, mielőtt kárt okozhatott volna.

Tornyai Schossberger Nándor báró, a Schossberger S. és fia cég beltágya, a cég tudta nélkül a saját külön számlájára rengeteg börzespekulációkba bocsátkozott. A la hausse, vagyis áremelkedésre spekulált és abban a hiszemben, hogy a papírok már olyan olcsók, hogy azoknak okvetlen emelkedni kell, óriási mennyiségben vásárolta össze a budapesti és bécsi börzén. A papírok számát még nem tudják pontosan, a börzén 56 és 80.000 között taksálják. A spekuláció természetesen hitelbe ment, mert ennyi

papírt készpénzzel kifizetni legalább is 40—50 millió koronára lett volna szükség. Az ilyen spekulációnál mindig köteles az illető kiegyenlíteni az árkülönbözetet. A kontremin tudva azt, hogy egy kézben mily nagy a hausse-pozíció, támadást intézett ellene és lenyomta az árfolyamot, minek következtében Schossberger Nándor báró kénytelen volt folyton fizetni a differenciákat, ami oly óriási mennyiségű nemzetközi papírnál, amilyen az osztrák és a magyar hitelrészvény, az osztrák-magyar államvasúti részvény stb., nem csekély összeg.

Schossberger Nándor báró, aki atyja előtt titkolta magánspekulációit, fizetett, amíg bírta, de végre mégis megakadt, nem bírt több pénzt szerezni. A kontremin látva a helyzetet, annál inkább szorította és arra akarta kényszeríteni, hogy bontsa fel angazsmánjait. Ez volt a válságos pillanat, mely magát a céget is magával rántotta volna, lévén az ifjú báró a cég egyik tulajdonosa. Ebben a kényszerhelyzetben rászánta magát arra, amit már előbb kellett volna neki megtenni, hogy feltárja a helyzetet atyjának, Schossberger Zsigmond bárónak, aki Marienbadban nyaralt. Magának azonban nem volt erre elegendő bátorsága, hanem Krausz S. nevű ügynökét küldte Marienbadba, aki ott aztán feltárta az öreg báró előtt a kritikus helyzetet.

Az öreg Scïosberger sietett vissza Budapestre, ahol csakhamar megindultak a tanácskozások és tárgyalások. Mindenekelőtt tisztán föl kellett deríteni a helyzetet és állást foglalni aziránt, hogy a cég helytálljon-e egyik tagjának magánspekulációiért. Négy napig tartott ez a szörnyű helyzet, hisz nem kevesebb, mint 6 millió korona differencia fizetéséről volt szó. A cég kérdését olyformán tisztázták, hogy a kereskedelmi törvényszékhez sürgős kérvényt adtak be, melyben kérik, hogy Schossberger Nándor báró kilépését a cégből vegyék tudomásul, illetőleg nevét töröljék a cégből. A törvényszék soronkívül elintézte a kérvényt és a hivatalos Központi Értesítő tegnapi rendkívüli kiadása jelentette, hogy tornyai Schossberger Nándor báró kilépett a Schossberger S. és fia cégből és az egyedüli cégtulajdonos ezután tornyai Schossberger Zsigmond báró.

Most következett még csak tulajdonképpen a nehéz munka, amelyet Kornfeld Zsigmond époly lojálisán, mint okosan oldott meg. Minthogy az angazsmánok nagyrésze Bécsben volt, Kornfeld igazgató közbenjárására az Osztrák Hitelintézet és az Osztrák Földhitelintézet is hozzájárult az orvoslás amaz egyedül helyes módjához, hogy a három intézet segítséget nyújt ahhoz, hogy az összes angazsmánbeli papírokat tényleg átveszik és kivonva a forgalomból, elzárják a kasszákba. Kornfeld igazgató ezáltal valószínű katasztrófától mentette meg a piacot, melynek következményei kiszámíthatatlanok lettek volna. Mily pusztulás lett volna, ha annyi ezer

darab papírt kényszereladás útján vetnek a piacra! A budapesti piac, mely így is csak tengődik, egészen tönkre ment volna és a közönség sírhatna pénze, elpusztult vagyona után. Most ellenben a ma délelőtt létrejött tranzakció, ellenkezőleg a javulás csiráját hordja magában. A kontremin kénytelen az eladott papírokat szolgáltatni, vagyis megvenni és készfizetés mellett átadni a banknak.

Így védett, mentett, gyógyított, segített mindig, ha közérdekről volt szó. Dédelgette és lendítette a tőzsdét, örködött fölötte.

Elnöke volt a tőzsdének és szinte azt merném mondani, hogy sok tekintetben olyan volt, mint maga a tőzsde: érzékeny és csalhatatlan.

AZ EMBER

I.

Kornfeld, a magyar állampolgár, a magyar bankár és a magyar földesúr a kilencvenes években már kitűnően beszélt és olvasott és írt magyarul. Kiejtésén ugyan mindvégig megérezett bizonyos idegenszerűség, mondatfűzésében nem tudta kikerülni a germán gondolkozás és műveltség hatását, de tiszta magyarságra és igaz magyarosságra törekedett, szerette volna magát a magyar nyelvben tökéletesíteni és ez az igyekvése nem csökkent a növekvő korral és az emelkedő pozícióval sem.

Hogyan tanult meg magyarul?

Először Biró Tamással kísérletezett, egy miniszteriális úrral, aki kitűnő ember lehetett, de rossz nyelvmester, mert a tőle való tanulást Kornfeld mindjárt az első kísérletek után abbahagyta.

1885 tavaszán egy napon Kőrösy József, a statisztikus, a magyar statisztikai tudomány nemzetközi híré és jelentőségű úttörője, a himlőoltás apostola, a főváros statisztikai hivatalának megteremtője és vezetője magához kéretett egy Balogh Ármin nevű fiatal pedagógust, akiről az volt a véleménye, hogy nagyon jól tudott tanulni és mégjobban megtanult tanítani. Balogh enciklopédista volt és valami egészen különösen zengő és választékos magyarsággal tudott beszélni.

— Egy úr van itt, aki magyarul akar tanulni, — mondta Balognak Kőrösy — egy bankigazgató, akiről csak annyit tartok szükségesnek megjegyezni, hogy nem olyan, mint a többi.

Ez a bankigazgató, aki magyarul akart tanulni, Kornfeld Zsigmond volt. Hogy Kőrösy, aki már akkor tekintély volt, így aposztrofálta őt a fiatal pedagógus előtt, az a tudós részéről a legnagyobb behódolást jelentette. A pedagógusok és tudósok ugyanis már akkor, vagy már akkor is a lehető legrosszabb véleménnyel voltak a bankigazgatókról általában. Ez a vélemény a nyolcvanas években nem is volt megokolatlan: a bank-

igazgatók általában tudatlanok voltak és főleg műveletlenek, a maguk mesterségén kívül más alig érdekelte őket és azt, hogy az a nemesség, amelyet a vagyon szerzett, szintén kötelez és hogy a pénzhatalom is obligé, csak később kezdték megtanulni.

A fiatal tanár, akiben igen kevés volt az anyagiasság és igen sok volt a tudósok és a tudomány tisztelete, csak Kőrösy nyomatékos kérésére vállalta, hogy megpróbálkozik a jelentkező tanítvánnyal, akiről csak annyit tudott, hogy más, mint a többi, kiszemelt mesterénél egy decenniummal idősebb és igen fejlett érzéke és lobogó vágyakozása van mindenféle tudás iránt.

Egy vasárnap délután félnégykor látogatott el hozzá először Kőrösy kíséretében és a rokonszenv egyszerre lobbant föl a két emberben: a mester nagyon megszerette a tanítványt és a tanítvány a mestert. A bankigazgató és a pedagógus között csakhamar eltűnt minden távolság és a kölcsönös tiszteletnek, ragaszkodásnak és megbecsülésnek egy olyan kapcsolata született meg, amely élete utolsó percéig élt Kornfeld Zsigmondban és amely Balogh Árminban azóta is olthatatlan lánggal lobog.

A zseninek ezt a bűvös és lenyűgöző és föloldhatatlan hatását nem lehet tagadni. Kornfeldnek egy másik híve, hódolója és munkatársa szokta mondogatni:

— Az én életem 1909 március 24-én, Kornfeld halála napján, véget ért. Azóta csak létezem.

Az első találkozás és az első magyar óra délután félnégytől este félkilencig tartott. Kornfeld ezekkel a szavakkal búcsúzott Baloghtól:

— Az az érzésem, hogy ez a délután felejthetetlen lesz nekem és remélem, hogy Önnek is.

Azután nagy buzgalommal, szorgalmasan tanult magyarul, szinte azt lehet mondani, hogy egyre növekvő lelkesedéssel. Gyorsan haladt, mert Balogh tanítási módszere a fogékony és roppant befogadóképességű lángészhez igazodott és mert Aranyon és Petőfin keresztül tanult meg magyarul. Általában filológusnak érezte magát és nem szerette a matematikát és az volt a vágyakozása és elképzelése, hogy negyvenéves korában visszavonul és életét az irodalomnak és a tudománynak szenteli.

Udvariaskodó, finomkodó és bizonyos mértékig szertartásos volt

otthonában is, amelyet pedig elárasztott a szeretet fénye és a melegség világossága. Sokszor megérezte nyomasztó hatását annak a distanciának, amelyet mindenkivel szemközt betartott és amelyet vele szemközt még azok is betartottak, akik a legközelebb álltak hozzá. Egyszer azt mondta Balognak:

— Nem is képzelem, milyen teher lehet az emberre nézve az a tény, hogy hatalom van a kezében. Saját nővérem is elfogultan beszél velem.

Megelégedettségén és lelki egyensúlyozottságán, beidegződöttségét annak a leibnizi elvnek, hogy alles was ist, ist vernünftig, szilárd tudatán annak, hogy mindig helyesen és igazságosan cselekedett, az ilyen kifakadás nem változtatott. Súlyos tifuszbeteg volt, napokon át feküdt hágy-mázás lázban és amikor a veszedelem elmúlt és lábadozott, akkor mondta ki a múlt és a jövő felé:

— Azt hittem, hogy az életnek vége lesz. Nem félttem a haláltól, mert abból, amit életemben cselekedtem, soha nem bántam meg semmit.

A magyar mellett újra kezdte a latint. És megtanult olaszul. Mindent komolyan csinált és szinte mindig komoly volt. Tudott örülni, de nagyon ritkán volt elragadtatva. Nem kedvelte a szélsőségeket, nagyon haragudni sem tudott, mindenesetre mérsékelt volt, mértéktartó és ceremóniás.

Az irodalom volt a bálványa. Goethe, Petőfi, Arany, Dante. A költészetben el tudott mélyedni, egy-egy vers mélyen meghatotta. Maga is verselt, igen sok német verset írt. A Szeptember végén-t annyira szerette, hogy lefordította németre. Nappal kibocsátott, forgatott, konvertált, keresett, kiegyenlített, egy nagy bank, szinte egy egész ország gazdasági sorsát intézte, este költeményeket olvasott és költeményeket írt. Anélkül, hogy bármilyen tekintetben szélsőséges lett volna, benne magában találkoztak a legnagyobb szélsőségek.

A Szeptember végén fordítása sikerült. Íme:

SOMMERENDE.

*Es stehen Blumen noch auf nahen Matten,
Ins Fenster leuchtet noch der Pappel Grün,
Doch siehst Du weiter dort noch winterlichen Schatten?
Fern im Gebirg, schon schnee'ge Wolken ziehn?*

*So glüh'n im Herzen mir noch sommerheisse Strahlen,
 So blüht im Busen mir noch lenzesfrohe Pracht,
 Doch siehst Du wie im schwarzen Haar schon malen
 Sich Silberfäden: reif der Winternacht?*

*Ach, jede Blume welkt, alles Sein muss enden ...
 Komm, liebliches Gemal, lehn Dich ans treue Herz,
 Die Du mich noch umfasst mit liebesstarken Händen,
 Droht morgen Dir nicht schon der herbste Trennungsschmerz?
 Oh, sag' mir, Teure, wenn meine Uhr geschlagen,
 Wirst ewig weinen Du an meines Grubes Rand
 Und wird es keine neue Liebe wagen,
 Den Namen auszulöschen, der Dich mir verband?*

*Wirst Du den Witwenschleier tragen bis ans Ende?
 — Wenn nicht! Treulose, komm zum Hügel hin,
 Ich spreng' ruh'gestört meines Sarges Wände
 Und um die mitternächtige Stunde hoV ich ihn,
 Zu trocknen, ach, um Dich vergossne Tränen,
 Die Du so wenig Treue hast für mich
 Und stillen werd' mit ihm ich wundes Liebessennen,
 Denn ach, auch dann noch, dort noch ewig lieb ich Dich.*

És hadd álljon itt egy verse, amelyet 1878-ban írt egy emlékkönyvbe:

*Ich zögerte bis ich mich hier
 am Fusse hoher Berge,
 in Wiesengrün und Waldrevier
 der lauten Welt verberge,
 zu füllen das gebotne Blatt
 mit stambüchlichen Grüssen,
 die, hoff ich, in der Alpenluft
 in froheren Reimen fliessen.*

*Was staunend hier das Auge schaut
 in wechselndem Entzücken:
 den reinen Himmel, der sich blaut
 ob eisiger Gletscher Rücken,*

*den Bergbach, der zum Thale rauscht,
den starren Fels umschäumend,
die duftumfangne Blumenzier
aus hartem Boden keimend:*

*Dies sei des Lebenslaufes Bild,
der, Nichte, Dir beschieden:
was in ihm gletscherhaft und wild
er werd umwölbt von Frieden.
Der Bergbach der den Stein gesprängt,
ihm gleich der feste Wille,
der unentwegt von Felsennot
was Recht ihm scheint erfülle!*

*Der Blumenreichtum, den hier trägt
das feste Steingefüge,
es sei auf starken Grund gelegt,
zum Schönen Dir die Liebe;
es sei der anmutvolle Reiz
den guter Sinn verleihet,
das mädchenhafte sanft Gemüt
des Jeder sich erfreuet.*

*Wie sich der Tag zu Ende neigt
und letzte Sonnenstrahlen,
was laut und lebhaft sich gezeigt,
in milderem Lichte malen,
das Bild der Ruhe und des Glücks
die über Allem schweben,
dies sei, mein Kind, das Spiegelbild,
des Abends Deines Lebens.*

*Auch er vergeht; es kommt die Nacht
mit ihren tausend Sternen
und eine andre Weltenpracht
erscheint in weiten Fernen.
Was hier Du einst verloren hast
Du kannst es wieder finden,
nur auf der Erde wird es Nacht,
wenn Sonn und Licht verschwinden!*

Was Minianauspfein schenkt brast
die fte Mannesfing
es fnd auf starkem Grund gefest
zum Offenern der in drabs
so fndes unentwollt Key
der guten Arm sefene verlapft
der unentwollt fndt Grund
das fndes fndt fndt.

Man fnd der Key gefund nist
mit lichte Baumfnd
woll lund lichte fndt fndt
in unentwollt lichte unentwollt
das fndt der Key fndt fndt
der nist. allem fndt
der fndt, unentwollt, der fndt
der unentwollt unentwollt.

Key fndt; nist unentwollt
mit unentwollt unentwollt
mit unentwollt unentwollt
fndt in unentwollt fndt.
Key fndt der unentwollt fndt.
der unentwollt es unentwollt fndt
Key auf der fndt unentwollt fndt
unentwollt unentwollt fndt unentwollt!

Az államfinanciákat és a banküzlet lényegét nála jobban senki nem ismerte. És verseket írt és filozófusokat olvasott és taglalt és igen nagy képzőművészeti képzettséggel rendelkezett. A história kezdetben alig érdekelte, később ez az érzéke is kifejlődött és a pápaság története és Szent Ferenc élete és Kempis Tamás Krisztus követése című munkája foglalkoztatták. És Renant olvasta és hosszúnappor egész nap híven böjtölt, amint mondta tradícióból és azért, mert böjtölni nehezebb, mint nem böjtölni. És húsvétkor szédert adott és a második szédereste után szinte minden esztendőben elutazott Rómába és kereste az igazságot kövekben, emlékekben, művészetben. Másokban kereste, mert önmagában hordta és önmagában mindig meglelte. Kíméletlen talán tudott volna lenni, de igazságtalan soha.

A színházat általában nem szerette, keveset járt színházba, inkább olvasott és elmélkedett. Egyetlen operettet látott életében: a János vitézt. Ez nagyon tetszett neki, sőt annyira tetszett, hogy másodszor is megnézte. Maga Petőfi János vitéze is egyike volt kedvelt olvasmányainak.

Mindent akart tudni és mindenről akart tudni. A tapasztalatot tartotta a legfőbb és legfontosabb dolgok egyikének. A filozófusoktól nagyon sokat tanult és rengeteget foglalkozott velük, különösen Spinozához tért vissza tiszta elmélyedéssel, de a saját életfilozófiáját maga alkotta meg.

Légy igazságos, ez volt legfőbb elve. Ne ítélj meg szigorúbban más, mint ahogyan magadat megítéled, hirdette. Sohase szorulj senkire, mondagatta. Mástól ne várj semmit, mindent önmagádtól várj, tanította és saját tam'tásához igaz hűséggel alkalmazkodott.

Boldog, jólelkű és szelíd férj volt és büszke apa. 1879-ben nősült, Frankfurter Bettyt vette feleségül, a legismertebb és legmódosabb bécsi zsidó családok egyikének leányát. Megértő és finomlelkű hitvest és élettársat kapott. Odahaza az a tisztelet, melegség és nyugalom vette körül, amelyet megkívánt és amelyért a figyelmesség, a gondoskodás és a jóság teljességét adta cserébe. Gazdagon nősült, fiatalágához, helyzetéhez és az akkor feltörő zsidóság anyagi viszonyaihoz képest igen nagy hozományt kapott 1879-ben és tíz évvel később, 1889-ben nemcsak hogy az egész hozományt visszaadta, hanem még saját vagyonának jelentékeny részét is feláldozta, csakhogy a Frankfurter név tel-

jes tisztaságban kerüljön ki abból az összeomlásból, amelybe sógorának, Frankfurter Sámuelnek könnyelműsége sodorta. A könnyelmű ifjú súlyos ítéletet mondott önmaga fölött: a halálba ment. Kornfeld sohasem beszélt erről az összeomlásról és erről a tragédiáról, csupán egyszer mondta ezeket a különös szavakat:

— Csak azt csodáltam, hogy az a fiatalember, aki engem és feleségemet tönkretett, tudott jelenlétemben mosolyogni.

De mert a fiatalember maga ítélkezett, ő nem mondott több és más ítéletet fölötte. Az egész kérdés egyetlen gesztussal, egy igen nagy pénz-áldozattal el volt intézve számára. Negyven éves korában akart visszavonulni, erre lelkileg is, anyagilag is igen alaposan fölkészült. És harminchétféves korában érte ez az anyagi összeomlás, amely egész életprogramját fölborította. Gazdag embernek hitte magát és egyik napról a másikra szegény ember lett. Törvény, szabály, köztudat, semmi nem kötelezte rá, hogy a Frankfurter-cég minden adósságát ő fizesse ki, mégis megtette. A saját íratlan törvényének kemény parancsa szerint cselekedett.

Annyira természetesnek és helyesnek találta azt, amit csinált, hogy nem is jelentett számára különösebb megrázkódtatást, önmagát nyugtatta meg azzal a mondással, amelyet később is gyakran ismételt:

— A vagyon nem az igaz élet lényeges kelléke. Gyermekeimre is csak annyi vagyont akarok hagyni, hogy soha az életben ne kelljen még-ha jolniok.

A negyvenéves korban való visszavonulás tervéről azonban le kellett mondani. És mert a földön minden rosszból származik valami jó, a bécsi Frankfurter-cég összeomlásából származott az, amit Kornfeld Zsigmond 1889-től 1909-ig alkotott.

II.

Attól a rétegtől, amely gazdasági úton érvényesült és társadalmi úton kereste az érvényesülést, szinte teljesen távoltartotta magát. Ami érték volt benne, megbecsülte, ami jóság volt benne, tisztelni és szeretni is tudta, de a közvetlen érintkezést kerülte. Szeretett mindenről tudni. Mint bankár és mint politikus, — mert az volt minden idegszálával és minden vágyakozásával, — egyaránt fontosnak és szükségesnek tartotta

a jó és gyors informáltságot, de ennek a világnak apró cselszövései, gyarló hiúságai, kicsinyes harcai nem érdekelték és nem foglalkoztatták. Neki is voltak hírhordozói, de ő csak a lényegét ítélte fontosnak és csak a cselekedetek érdekelték. Ullmann Emil volt egyik legbuzgóbb és legszolgálatkészebb informátora, egy igen jószímatú ember, aki sokat forgott a legkülönbözőbb társaságokban, mindig érdeklődött, figyelt és megfigyelt és igyekezett mindenről tudni, ami Kornfeldet érdekelhette. Mert hogy róla mit mondanak, kevésbé foglalkoztatta, a bölcs ember nyugalomával és fölényével tudott nem törődni vele, de az embereket szerette jól látni és a dolgokat akarta jól tudni. Ezért szerette Miklós Andort, aki akkor fiatal újságíró volt és valóban még ebben a mesterségben is a legjobb informáltak egyike. Kornfeld sokszor és mindig szívesen látta magánál otthonában is és nagy jövőt jósolt neki. A zseni, mint vátesz sem tévedett. Miklós Andort annyira szerette, hogy be akarta protezsálni a Budapesti Hírlaphoz közgazdasági rovatvezetőnek. Együtt járt Sorrentóban Zilahy Simonnal, a Budapesti Hírlap igazgatójával, aki az akkori idők legnagyobb lapkiadó hatalmassága volt és akivel Kornfeld megértő baráti kapcsolatot tartott fenn. Annyit beszélt neki a fiatal Miklós Andorról, hogy hazaérkezve Zilahy magához kérette Miklóst és felajánlotta neki a Budapesti Hírlap közgazdasági rovatát. Miklós abban az időben a Pesti Naplónál dolgozott és hangban, felfogásban, bátorságban egészen új utakat vágott a magyar közgazdasági újságírás terén. Zilahy ajánlata meglepte, de gondolkodás nélkül elhárította magától a valóban nagy megtiszteltetést azzal, hogy azt a szabadságot, amelyet a Pesti Naplónál élvez, nem tudná feláldozni. Mikor Kornfeld értesült arról, hogy protezsáló munkája nem sikerült, mert a protezsált volt az, aki nem fogadta el a felajánlott pozíciót, nagyon meg volt hatva. Tetszett neki, hogy valaki a szabadságot többre ítéli a jólétnél, a biztonságnál és a hatalomnál. Az eredetiség és az egyéniség imponált neki, a szabadságra való törekvést tiszteletben tartotta.

Egy ideig szorosabb baráti kapcsolatot tartott fenn Hatvany-Deutsch Sándorral, aki lelkes híve, valóságos hódolója volt és akit ő is kellően értékelt. A nexus olyan szoros volt, hogy Hatvany-Deutsch Sándor végrendelete végrehajtójául Kornfeld Zsigmondot jelölte ki. De a legjobb

barátság és a legnagyobb megbecsülés sem tudta rábírní Kornfeldet arra, hogy az igazságosság érzetét leküzdje magában. A Hatvany-Deutschsalád a kilencvenes években és a század elején érte el virágzása tetőpontját és anyagi hatalomban és befolyásban igen nagy jelentőségre tett szert. Hatvany-Deutsch Sándor a Hazai takarékszövetkezet és a Hazai bank igazgatóságában foglalt helyet, még mielőtt a Kornfelddel való barátság kimélyült volna. Így a Hitelbank igazgatóságába Hatvany-Deutsch József került, aki talán kisebb erőt képviselt és az üzleti szellem gyengébb felfegyverzettségével tudott jelentkezni, de korrekt gondolkodás és magatartás tekintetében semmi kívánni valót nem hagyott hátra. Mikor azonban Kornfeld meglepetésszerűen arról értesült, hogy Hatvany-Deutsch Károlyt be akarják választani a Leszámlítolóbank igazgatóságába, ezt olyan terjeszkedési túlzásnak ítélte, amelyet nem volt hajlandó tudomásul venni. Hogy egyetlen család három tagja négy vezető pénzügyi intézmény irányításában vegyen részt, ezt nem tartotta méltányosnak, igazságosnak és a bankok érdekeivel összeegyeztethetőnek. Figyelmeztette Hatvany-Deutsch Sándort, aki azonban nem törődött a figyelmeztetéssel és Hatvany-Deutsch Károly belépett a Leszámlítolóbank igazgatóságába. Erre Kornfeld felszólította Hatvany-Deutsch Józsefet, hogy mondjon le a Hitelbank igazgatósági tagságáról. Ez meg is történt. Hatvany-Deutsch Sándor ekkor törölte végrendeletéből Kornfeld Zsigmondot, mint végrendeleti végrehajtót és a két ember között megszakadt a barátság és jórészt az érintkezés is. A sors később úgyszólván illuzóriussá tette ezt a végrendeleti akaratot, mert Hatvany-Deutsch Sándor, aki egy hónappal idősebb volt Kornfeldnél, négy esztendővel túlélte őt.

A bankban lehetőleg mindenkit szívesen fogadott Kornfeld, minden propozíciót meghallgatott és kérést lehetőleg el nem utasított. Otthonában zárkózottabb volt és bár a szegénység kopogtatására a Bajza ucai palota ajtai is mindig megnyíltak, meghittebb baráti körét az írók és gondolkodók legjava alkotta. Egyszer azt mondta Balogh Árminnak:

— Ha van ismerőse, szegény ember, akinek pénz, segítség vagy munka kell, csak küldje hozzám.

Később pedig erre kérte:

— Ha van barátja, akiről az az ítélete, hogy gondolkozni tud, hozzá el hozzám.

Így alakult ki lassan egy szoros szellemi és lelki baráti kör, Kőrösy József, Balogh Ármin, Marczali Henrik, Gozdsu Elek, Riedl Frigyes, Rákosi Jenő, Lederer Béla, Gyulai Pál, később Alexander Bernát, Goldziher Ignác, Heinrich Gusztáv és Kármán Mór.

Kármán Mórtól sokat várt és tudását és munkásságát igen nagyra értékelte. Kármán logikája és pszichológiája, neveléstani tudása jelentékeny hatással voltak rá és módot akart adni neki, hogy kizárólag tudományos munkásságának élhessen. Ezért tízezer forintot gyűjtött neki, amely összegből hétezeröttszáz forintot a sajátjából adott és az volt a kikötése, hogy a pénzt minden ceremónia és a forrás megnevezése nélkül kell átadni a nagy pedagógusnak, hogy ne is mondhasson érte köszönetet. Ez volt a megállapodás. Néhány nappal később Kármán megjelent Kornfeldnél és meghatottan mondott neki köszönetet. Kornfeld meg volt döbbenve. Nem tudta elképzelni, hogy ki követhette el az indiszkréciót és nem tudta elhinni, hogy lehet cselekedni megállapodás ellenére is. Ez valósággal lesújtotta, mert ő a maga részéről soha életében még gondolatban sem tudott volna megszegni egy megállapodást.

Mikor megtudta, hogy a megállapodást Kőrösy nem tartotta be, minden szentimentalizmus nélkül meglazította ezt a legrégebbi barátságot is.

A köszönetet és a hálálkodást nem szerette, bár a hűség, a ragaszkodás és az őszinteség iránt igen fejlett érzéke volt. Egyenes volt és szókimondó mások felé és szerette a hálát a szemekben és a cselekedetekben, de nem a szavakban. A halk és finom és belülről jövő emberi megnyilatkozások érdekelték és lehetőleg kerülte azokat a helyzeteket, amikor a megajándékozott ember a megalázottság érzetét kelti és a hálálkodás szavait keresi.

Goldziher Ignácot úgy ismerte meg, hogy a világhírű magyar tudós egy kéréssel fordult hozzá. Nem magának kért és a kérés teljesítése nem is volt egyszerű, de Kornfeldnek már kész volt az elhatározása, hogy a nagy orientalista kedvére cselekszik. Szentől-szembe azonban nem adott határozott választ, mert nem akarta, hogy Goldziher köszönetet

mondjon neki. Azt válaszolta, hogy minden lehetőet megtesz és néhány napon belül értesítést küld.

Goldziher kissé lehagoltan távozott Kornfeldtől. Több előzékenységet várt el. Másnap reggel azután megkapta a levelet, hogy kívánsága minden tekintetben teljesült. Annyira meg volt lepve és meg volt hatva, hogy valóságos extázisban sietett barátaihoz és a felindultság lelkesedésével hirdette:

— Ennek az embernek egyetlen emberi cselekedete többet ér, mint az én összes műveim.

Így tudott cselekedni és hatni mindenkire, aki a közelébe jutott és akivel érintkezésbe került. Nem illeszkedett, nem alkalmazkodott, nem tudott megalkudni. Megalkotta a maga véleményét és aszerint cselekedett. Nem szívesen látta be, ha tévedett, de belátta. Igaza mellett azonban kitartott a végsőkig és soha nem engedett. Inkább azonnal kész volt levonni a konzekvenciákat, de az igazságnak érvényt akart szerezni mindenáron. Nem az ő igazának, hanem az igazságnak. Ha az igazságról, a megingathatatlanul átértzett meggyőződésről volt szó, akkor nem törődött a népszerűtlenséggel és nem félt a kegyvesztettségtől sem. A tömegek kegye különben sem érdekelte, de nem kereste a hatalmasok jóindulatát sem, ha ez a meggyőződéséről való lemondást követelte. Alkudni tudott, de megalkudni nem. Nem volt a kompromisszumok embere, százszázalékos ember volt.

Minden érdemet elismert és minden értéket értékelt. Ha valami nem tetszett neki, azt is megmondta. Egyszerű elismerését a legnagyobb jutalomnak és kitüntetésnek tekintették. Kritikája éles és határozott volt, de sohasem volt bántó vagy gúnyos. Ha le akart sújtani, akkor is finomodó volt és választékos. Egy üzleti előterjesztésre egyszer ezt a megjegyzést tette:

— Udvariasságból nem nevetek.

Ez nála a lesújtó vélemény teteje volt.

Amikor az agya zakatolt, amikor kigondolt valamit, nem szerette a magányt. Be-behivatott valakit a bank igazgatói vagy cégvezetői közül, akik meglehetősen riadtan álltak meg előtte. Nem tudták, miről van szó, nem tudták, mit akar tőlük.

Járt fel és alá nagy léptekkel. Majd megállt és maga elé meredt. Azután ránézett az előtte állóra és járt tovább. Újra megállt, újra járkált. Azután föltett egy kérdést, amelyre azonnal és pontosan kellett válaszolni. A feleletet előre ismerte, mert kitűnően ítélte meg az embereket és nagyon jól tudta, hogy kitől mit lehet kérdezni. De úgy érezte, hogy mástól is hallania kell a választ, ez erősítette, igazolta és lelkesítette. Ha a válasz az volt, amelyet várt, akkor elégedetten megveregette az illető vállát, ha nem tetszett a felelet, hátat fordított neki. Akkor gyorsan távozni kellett az esetleges komolyabb következmények elől.

Így születtek üzletek, vállalatok, alkotások és karrierek. Érdem nélkül senki nem részesülhetett elismerésben és nála nagyon sokat kellett tudni, mert többet tudott mindenkinél.

A magabízása határtalan volt. Minden összehasonlítás bántotta, mert rivális nélkül valónak érezte magát. Egyszer egy újságcikk nem titkolt támadó éllel párhuzamot vont Kornfeld és Lánczy között. Erre megjegyezte:

— Nem tudom, hogy mit akarnak tőlünk. Ő Lánczy és én Kornfeld vagyok.

„Én Kornfeld vagyok”, ezt büszke öntudattal mondta és érezte és átérezte. Ismerte saját értékét és önmaga miatt sohasem volt nyugtalan és elégedetlen.

III.

A mások tudását, tehetségét és tisztességét azonban szintén a legnagyobb tiszteletben tartotta. A szellem iránt szinte alázatos hódolattal viseltetett, a bölcsesség előtt fejet hajtott és a gondolkozás és magatartás korrektségét igen nagyrabecsülte. Nemcsak tekintélytartó volt, hanem tekintélytisztelő is. Wekerlét, Lukácsot és Popovicsot, a nagy triáoszt, őszinte ragaszkodással és megbecsüléssel szerette. Wekerlében a tehetséget, Lukácsban a tudást és az embert és Popovicsban a tehetséget, a tudást és az embert. Hieronymi fölényes okossága tisztelettel töltötte el, Baross kivételes energiáját sokra értékelte. Széll Kálmánhoz szeretettel ragaszkodott és különösen bukása után állt mellette igaz hűséggel és valósággal viaskodott miatta, hogy politikai pályájának

befejezése után újra méltó helyet kapjon a gazdasági életben. Falk Miksának igaz barátja volt és Rákosi Jenő zsenijét olyan szeretettel vette körül, aminővel csak egyik zseni tudja szeretni a másikat.

A legnagyobb hűséget, a legteljesebb ragaszkodást azonban az a barátság fejlesztette ki, amelyet magyar nyelvmesterével, Balogh Árminnal kötött. Vele tanult, vele utazott, vele vitatkozott, vele kártyázott, vele nem haragudott. Vele mindig megértették egymást, ha nem is voltak mindig egy véleményen. Balogh Ármin egyszerű tudós maradt a legnagyobb pénzhatalmasság legközvetlenebb közelében is és a rendkívül művelt és finom pénzfejedelem módfelett tudta tisztelni és szeretni a puritán tudóst. Kornfeldnek csodálatos érzéke volt a szép, a magasztos és a misztikus iránt. A szép elbűvölte, a magasztos magával ragadta és a misztikus lenyűgözte és a bűvöletben, az elragadtatásban és az áhítatban támadt egy rendkívüli testvéresülés a két férfi között. A harmóniának egy olyan kapcsolata, amely a mai erősebb tempójú és kíméletlenebb világban valósággal elképzelhetetlen.

IV.

Falk Miksa mondta róla, hogy korának egyik legnagyobb emisszionáriusa volt és volt benne sok a misszionáriusok lelkesedéséből, fanatizmusából, önfeláldozásából és puritánizmusából.

Úgy tudott hatni az emberekre, mint talán senki kortársai közül. Egyik legőszintébb híve, egy finomlelkű és előkelő gondolkozású magyar arisztokrata fordult hozzá fia megmentése érdekében. A fiú akkor 29 éves volt, lelkes és elszánt lump, semmi komoly munkára nem hajlamos, költekező és kötekedő, italos, éjszakázó és nőbarát, még saját társaságában is a legviharosabb életet élő fiatalember. Az apai presszió, az apai rábeszélés, az apai könyörgés nem használt és nem hatott, a fiatalembert nem lehetett jó útra téríteni, kétkézzel szórta a pénzt és vadul fogyasztotta saját életenergiáját. Az apa kétségbeesésében végre Kornfeldhez fordult, aki igen nagy hatással volt rá és akitől azt remélte, hogy kellő hatást tud gyakorolni a fiúra is. Sokáig tartott, amíg a fiatalembert rá lehetett beszélni arra, hogy elmenjen Kornfeldhez. Egyszer hányavetiségében, azzal a kiáltsással, hogy hadd lássam, mit akar tőlem az a Kornfeld és mit tud velem

csinálni, mégis elment hozzá. Kornfeld szelíden, kedvesen, de azért némi hűvösséggel fogadta és mindenről beszélt vele, csak arról nem, amit az ifjú várt. Nem példálózott előtte, nem akart hatni rá, nem beszélt a lelkére, csak egyszerűen programot adott neki munkáról, sikerekről, alkotásokról, komolyságról, a maga küzdelmeiről beszélt, a sikerszerezte mámorokról, a megelégedés örömeiről, elmondta neki a maga harcait, viaskodásait, szomjúságát a tudás iránt, a nyugodt és derűs álmok örömeit. A fiatalember kezdetben unottan hallgatta, később nem tudta róla levenni a szemét, ámulva nézte az átszellemült arcot, izgatta a ragyogó tekintet és tisztelettel töltötte el a meggyőződésnek és a megelégedettségnek és az egyensúlyozottságnak lenyűgöző ereje.

Másnap újra elment hozzá. Még dacolt önmagával, még dacolt Kornfelddel is, de érezte, hogy el van veszve, illetve meg van mentve. Megutálta addigi léha életét, amelyben már amúgy sem talált sok örömet, keserű lett a szájaíze, ha az ital mámorára gondolt, szégyelni kezdte magát, ha eszébe jutottak a vad és céltalan költekezések, amikor Kornfeld arról beszélt neki, hogy a pénz igen nagy hatalom, mert teremteni lehet vele és a nyomorúságot lehet enyhíteni. Talán két hétig tartott ez a különös beszélgetéssorozat és két héttel az első látogatás után a léha ifjú egész addigi múltját megtagadta, elfelejtette és szinte egyik napról a másikra a magyar közélet és gazdasági élet egyik legszorgalmasabb, legderekabb és legkomolyabb munkása lett. Kornfeldnek élete végéig egyik leghívebb hódolója maradt, szerette, tisztelte és csodálta őt és soha sem felejtette el neki azt, amit vele cselekedett. Kornfeld soha sem beszélt senkinek erről a nagy átalakulásról, de bizonyos, hogy belül erre az „alkotására” volt talán a legbüszkébb.

V.

A rakovici birtoknak boldog szerelmese lett. Ápolta, gondozta, becézte, tekintetével simogatta, gondok és izgalmak elől legszívesebben oda menekült, ott kapott új életkedvet, ez a birtok mindig öröme volt, büszkesége és erőssége. Ragaszkodott hozzá, valósággal csüggött rajta, szerette minden faágát, minden fűszálát és szeretett minden embert, aki ezen a birtokon dolgozott. Egyszerű zsidótemplomot is építtetett Rakovicban és megajándékozta a templomot Reb Áron Jenikau egykori tórájával.

Kis zsidó hitközséget alapított, amelynek egyik leghívebb és legkedvesebb embere, jószágigazgatója, Roth Adolf volt az elnöke és amelyet igaz szívvel és szerető lélekkel támogatott élete végéig. Ha szombaton Rakovicon tartózkodott, délelőtt tíz órakor mindig elment a templomba a hitközségi elnök kíséretében, akkor is, amikor országos előkelőségek voltak a vendégei és nem egyszer ezeket is meginvitálva az istenházába.

Mindenkiről gondoskodott, aki Rakovicon élt és dolgozott.

Legjobban persze Roth urat szerette, akinek egészen kivételes javadalma volt: 30%-ot kapott a haszonból.

— Azért adok neki ennyit — mondta Kornfeld — mert azt akarom, hogy úgy vezesse a birtokot, mintha a sajátja volna.

Nagyon szerette, de azért vele szemközt is pontos, pedáns és szigorú volt és a távolságot mindig betartotta. Egyszer reggel 8 órára kérette és Roth, akinek dolga volt a gazdaságban, vagy félórát késett. Megváratta délután két óráig, azután kiüzent neki, hogy jöjjön másnap. Ezzel akarta demonstrálni, hogy a pontosság mindenekfölött való. Kornfeld soha életében sehonnan el nem késett és mindig, mindenhová jókor érkezett.

Mindent meg tudott tanulni, a gazdálkodást is, rajongója lett a földnek, tisztelte és behódolt előtte. Rakovic külön a lelkéhez nőtt, mert nagyon meg kellett alkudnia önmagával, amikor megszerezte, ez volt életének egyetlen adóssága, de vállalta, mert a birtok iránt való vágyakozást nem tudta leküzdeni. Szerette a szép és jó életet, de a kilencvenes évek elején éveken át egyszerűbben és takarékosabban élt, hogy törleszthesse a Rakovicért vállalt terheket.

Az egész környéken mindenki ismerte és szerette az új földesurat, aki mint egészen ismeretlen ember került a vidékre és amikor később pénzügyi és politikai hatalmassága nőtt, a környéknek is legfőbb istápolója és patrónusa lett.

Tavasztól őszig, ha ráért, ha nagy elfoglaltsága megengedte, gyakran rándult le Rakovicra és szabadságidejének egy részét is ott töltötte.

Nagy vendégjárás volt ilyenkor a rakovici kastélyban, ahol Kornfeld nagyon sokat tanult és dolgozott. Vonaton utazott és a vonaton is mindig olvasott, legtöbbször kedvelt olvasmányát, Kempis Krisztus követését.

Egy szombaton a vonaton hagyta a könyvet s amikor hétfőn visszautazott, a kalauz átnyújtotta neki.

— Honnan tudja, hogy én hagytam itt ezt a könyvet? — kérdezte mosolyogva Kornfeld.

— Ezen a vonalon csak Méltóságod olvas latinul — felelte a kalauz.

Különös szeretettel gondoskodott mindenkiről, minden bérest, nap-számost ismert, beszélgetett velük, meghallgatta panaszait, orvosolta sérelmeiket, segített bajukon, gondoskodott gyermekeik neveléséről. A legjobb földesúr volt, igazi patrónus, a nép atyja és barátja. Amikor lelke átvándorolt az öröklétbe, egész Rakovic mélyen megsiratta és őszintén gyászolta.

VI.

Hogyan élt?

Egyszerűen. Józanul. Dolgosán. Komolyan vette önmagát és komolyan vette az életet. Nem szerette a léhaságokat, megvetette a frivolitást, tisztelte a tehetségeket és sajnálta a szegényeket. Mindig adott és mindent a magáéból adott. Sokat kapott az élettől, de semmit érdemtelenül. Sokat ajándékozott az életnek, de semmit meggyőződés nélkül. Volt stílusa és voltak gesztusai és tudott örülni annak, ha jót és nemeset cselekedett. Üzleti cselekedeteiben kimért volt, megfontolt és szertartásos, emberi cselekedeteiben derűs. Jósága belülről fakadt és magától értődő volt. A kéregetők hatalmas tömege kopogtatott nála állandóan, egyszer mindenkinek adott, de akiről kiderült, hogy megtévesztette, annak soha többet. Mindenről pontos följegyzést vezetett. íme például, mik voltak bankbéli kiadásai 1908 márciusában:

2. Merson	10'—
Kantor	10'—
6. W. Anna	2'—
2 csomag kártya	3'—
7. K. Ottó	2'—
B. Leó	2'—
9. W. Mór	2'—
Izr. tanítóképző segélyegylet	24'—
10. Pesti izr. hitközség fiárvaháza	20'—
Pesti Chevra Kadisa	12'—

11. özv. T. Dezsőné	2'—
B. Rezső	1'—
12. özv. H. Ignácné	1'—
Kocsiköltség (Dr. Helvey és Goldberger)	2'—
4 drb hálókocsijegy (Wien—Menton)	213'08
13. M. Henrik	2'—
B.-né (ez évben többet nem kap)	2'—
16. Hajléktalanok menhelye	12'—
S. Miksa	2'—
S. Adolf	2'—
18. Dr. Vázsonyi Vilmosné (terézvárosi báljegy)	10'—
C. Krohn, rabbi	5'—
57 szegénynek	103'—
özv. Csné.	2'—
Bné	2'—
T. Károly	2'—
portó	—40
20. Franklin-Társulat	5'—
Budai szegény gyerm. felruházó	3'—
21. K. Dávid	2'—
Dr. Sz. úr rakowitzi költségzámhája	59'—
23. Ortsgruppe Caslau für Lungenkranke	20'—
Tychynek	31'87
31. P. Károly	30'—

Minden lapra előfizetett, a Budapesti Hírlapra csak úgy, mint a Népszavára, de mindent a saját zsebéből. Mindent elolvasott, mindenről tudott, mindenről értesülve volt. Mindenből a legjobbat, a legfinomabbat, a legdrágábbat szerette, dolgokból, emberekből, ruhákból, ételekből, munkateljesítményekből. Tudott lelkesedni, rajongani, szeretni.

Megalázkodni nem tudott.

Reggel jókor kelt és mindig pontosan jelent meg a bankban. Sokat és gyorsan dolgozott. A Hitelbank óriásivá fejlődött, de ő mindig az egészet át tudta tekinteni, aminthogy az egész világgazdasági helyzetet is át tudta tekinteni. Többször készített jelentéseket a pénzügyminiszterek részére a világgazdasági helyzetről és néhányszor prognózist is adott. Ezekben a prognózisokban egyetlenegyszer sem tévedett.

Az eseményeket, amelyeket ő irányított, meg éppen előre látat.

Sokat tárgyalt és tanácskozott, gyakran járt kormányférfiakhoz. Az audienciákon mindig megfelelő szertartásossággal jelent meg, mindig minden miniszternek vagy államtitkárnak megadta a kellő külső tiszteletet akkor is, amikor ő már, mint bankár, mint főrend, mint politikai és gazdasági hatalmasság már egyenrangú volt velük, vagy fölöttük állt. Azt a tiszteletadást, amelyet ő nyújtott másoknak, megkövetelte a maga számára is. Aki ezt bármely okból, főleg ha modortalanságból megtagadta tőle, arról többé nem vett tudomást.

Könnyen tudott megharagudni és nehezen tudott megbocsátani. Csak az igazi szellemi érték iránt bírt fölmelegedni többször is.

Mindennap délben elment a tőzsdére. Ezt a közéleti tisztségét éppen olyan komolyan vette, mint bankbéli pozícióját. A tőzsde rendjére vigyázott, autonómiája fölött őrködött, üzleti szabadságát szentnek tartotta. Mindenféle intervenciót mindenféle formában a leghatározottabban elítélt, az áralakulás befolyásolását megengedhetetlennek tartotta.

Mindig elnök volt és mindig, mindenütt elnökölt. Ha nem ő ült az elnöki székben, akkor is ő elnökölt. De odahaza az ebédlőasztalnál is elnökölt, minden gyülekezetben belőle sugárzott az irányítás.

Ideális zsarnok volt. A barátot szerette, istápolta, a jóságot megjutalmazta és minden figyelmességet sokszorosán viszonzott. Az ellenséget gyűlölte, a gázságot megtorolta.

Nemcsak ő nem mondott soha valótlant, neki sem lehetett hazudni. A memóriája szinte félelmetes volt és annyira tudott mindent és olyan pontosan tudott mindenről, hogy nagyon veszedelmes kísérlet volt neki valótlanságot mondani. Ezt gyűlölte is a legjobban: a hazugságot. Megvetette és üldözte. Ilyenkor valósággal félni lehetett tőle, tekintetében tombolt a harag, az egész ember egyetlen égő szempár volt, szinte elköltözött belőle minden szelídség és jóság. A tudatlanságot és a hazugságot soha nem tudta megbocsátani.

A szeme önálló vagy legalább is különálló életet élt.

A szemével emelt föl, a szemével sújtott le, a szemével irányított. A szeme akkor is beszélt, amikor a szája hallgatott. Tetszése, nemtetszése, szándéka, akarata, elismerése, kifogása, megelégedése, korholása, hite, kételkedése, várakozása, csodálkozása, minden benne lobogott tekinteté-

ben. Az indulatokat nem szavakkal fejezte ki és nem gesztusokkal, hanem a szemével az igazgatósági üléseken egyetlen tekintettel el tudott némítani feltörő indulatokat, le tudott inteni kitörő fölháborodást vagy lelkesedésre tudott átváltoztatni aggodalmaskodó kétkedést. Nem volt Adonis, de voltak pillanatok és helyzetek, amikor a szeme megmagasította, sugárzóvá tette, megszépítette.

Minden reggel rendszerint gyalog járt be a Bajza uccái palotából a nádoruccai Hitelbankba. Egy időben minden reggel félkilencre más-más vállalati vezető jelentkezett, hogy bekísérje, mert ezt a sétát is munkára használta fel, a leghívebbek és legszolgálatkészebbek ilyenkor referáltak neki. A fogat, amelyet sajátjából tartott, ott haladt mellette lépésben az úttesten, ő hallgatta a referátumot, megtette megjegyzéseit, közben szívélyesen viszonzta a sok köszöntést, amely szinte minden lépésnél feléje áradt. Szerette ezt a népszerűséget, jólesett neki az a tudat, hogy ismerik és megérezte azt a melegséget, amellyel lépteit ismerősök és ismeretlenek kísérték. Soha sem kereste a népszerűséget, de tudta, hogy népszerű, mert érezte, hogy mindig igazságos akart és tudott lenni.

Amikor 1908 őszén már nagybetegen feküdt a bécsi Cottegeben, felvillant benne ez a tudat és megkérdezte egyik leghívebb hívétől:

— Hiányzom? Azt hiszem és úgy érzem, hogy valóban hiányzom, mert az emberek tudják, hogy amíg én a helyemen vagyok, valami nagy igazságtalanság nem történhetik velük.

Ha a bankban volt egy kis ideje, ami évenként kétszer-háromszor ha előfordult, megfigyelő sétakörútra indult az intézetben. Benyitott minden osztályba, végigment a munkatermeken, senkihez nem szólt egy szót sem, csak figyelt és megfigyelt, nézett és látott. Egy alkalommal, amint a levelezési osztályon végigment, észrevette, hogy egy tisztviselő nem dolgozik, visszatért szobájába és behívatta.

— Hogyan tudott a munkahelyén tétlenül ülni? — kérdezte.

— Akkor pillanatnyilag éppen nem volt dolgom — volt a bocsánatkérő válasz.

— Miért nem olvas, ha nincsen dolga? — hangzott a kornfeldi dorgatórium.

VII.

Közel két évtizede élt már Budapesten, amikor először vett részt a Pesti Izraelita Hitközség életében. 1896 tavaszán küldöttség kérte fel, hogy vállalja a képviselőtestületi tagságot. Vállalta. És mint minden testületben, ahová belépett, ő lett az irányító, a hitközségi életben is csakhamar vezető szerepet játszott. Elöljáró lett, majd elnökhelyettes, de facto pedig elnök: semmi nem történhetett nélküle, akarata ellenére pedig éppen nem. Az elnökséget nem vállalta, mert nagy elfoglaltsága és felelősségérzete ezt nem tették számára lehetővé, de a legfőbb gondoskodást és irányítást fenntartotta magának. Weinmann Fülöp királyi közjegyző, aki az elnöki tisztet betöltötte, boldog volt, ha a gondokat megoszthatta vele és a felelősséget egészen ráháríthatta. Kornfeld vállalta a munkát, a gondot és a felelősséget, de amikor 1907-ben egy vezetőségi ülést az ő előzetes megkérdezése nélkül olyan időpontra hívtak egybe, hogy ő nem lehetett volna jelen, lemondott az elnökhelyettesességről. Lemondása nagy izgalmat keltett. Küldönc vitte a lemondólevelet Weinmannhoz, aki öt perccel később már jelentkezett Kornfeldnél a Hitelbankban és valósággal könyörgött neki, hogy a lemondást vonja vissza. Kornfeld engedett és ettől fogva haláláig nem történt semmi a hitközség életében az ő tudta nélkül vagy éppen akarata ellenére.

Az álma egy nagy reform volt: a modern zsidó egyház megeremtése. Chorin Áron és Kornfeld Áron nyomdokain akart haladni és ehhez a nagy reformhoz kereste a segítőtársakat eredménytelenül. Az elöljáróságban nem értették meg őt, aki ismerte Krisztus életét, csodálta Aquinói Szent Tamást és Assisi Szent Ferencet. Kornfeld a rabbinusi karban próbált reformtörekvéseihez támaszt keresni és az ő akaratából került Budapestre a prágai főrabbi, aki reformer hírében állt és aki bevonulván Budapestre, konzervatívabb és elfogultabb lett elődeinél is.

Kornfeld végül is beírta azzal, hogy segített, gondokat csökkentett és fájdalmakat enyhített. Egy levelét találtam a pesti izraelita hitközség irattárában, egy levelét, amely egyike a legszebb emberi dokumentumoknak.

Főrend volt, bankvezér, tőzsdeelnök, ezer dolga és ezer gondja volt és íme, mire terjedt ki figyelme és gondoskodása neki, aki annyi embernek adott állást és kenyeret és aki kérni sem restellt a más részére akkor, amikor ő a maga eszközeivel nem tudott segíteni.

Íme, a levél:

BuomsT, 1903.november 24.

BUDAPEST, 1903.november 24.

M é l t ó s á g o s U r a m,
I g e n t i s z t e i t E l n ő k U r !

Ne méltóztatassék rossz néven venni, hogy a következő kis
Ugyben idejének néhány perczét igénybe veszem. A Chevra Kadisánál
1886. óta egy Weisz Samuel nevezetű rabbiféle ember van alkalmazva.
Megismerkedtem vele szomorú alkalomból s láttam, hogy igen tisztel-
séges, jóra való és jámbor egyéniség. Ennek az embernek 11 gyermeke
van és embertársainak jótékonyágát soha igénybe nem vette. A leg-
utóbbi időben azonban igen nagy csapás érte, felesége hirtelen meg-
halt s gyámoltalan gyermekeiről való gondoskodás feladata csak ő
reá nehezedik. Azon van, hogy legidősebb leányát férjhezadja s ta-
lált is egy fiatal embert a ki a leányt nőül venné; de orthodox hi-
ténél fogva oly állásra szorul, a melyben a szombatot a régi ritus
szerint megtarthatná. Mindezeket előrebocsátván, bátor vagyok Méltó-
ságodhoz a következő kéréssel fordulni. Ugy értesültem, hogy a
közsaégi irodában lehetne ezt az embert szerény fizetéssel alkalmaz-
tatni. Nem tudom megbírálni, lehetséges-e ez vagy nem s természetes
csak az esetre, ha az a szolgálati pragmaticával összeegyeztethető,
bátorkodom az Ugyet Méltóságod szives figyelmébe ajánlani. Az ille-

tő fiatalembernek egy hozzám intézett levelét van szerencsém szives
betekintés végett idecsatolni ép úgy, mint egy pár sort, a mely
Weisznak családi viszonyaira vonatkozik.

Midőn a háborgatásért ismételten Méltóságod szives elné-
zését kérném s kegyes fáradozásait ez ügyben előre is köszönném,
maradtam

kiváló tisztelettel

Méltóságos Elnök Urnak

kész híve

Méltóságos

K o h n e r Z s i g m o n d u r n a k
a P e s t i C h e v r a K a d i s a e l n ö k e

B u d a p e s t .

VIII.

Mindenkinek megadta a tiszteletet és a maga részére is megkívánt minden tiszteletadást, a túlzásokat azonban nem kedvelte. Volt a Hitelbanknak egy fiatal igazgatója, aki nagyon szeretett volna elérni valamit és egy délelőtt azzal a kéréssel fordult hozzá, hogy szíveskedjék őt a Bajza uccai palotában magánkihallgatáson fogadni. Ezen a magánkihallgatáson azután a fiatal igazgató frakkban jelent meg.

Kornfeld végigmérte és végighallgatta, az előterjesztett kívánságot teljesítette is, de soha többé meg nem engedte neki, hogy elmenjen hozzá a Bajza uccai palotába.

Minden emberről, akivel dolga volt, önmagában mérleget csinált. Az aktívákat jóindulattal, a passzívákat megfelelő elnézéssel mérlegelte, szeretet volt benne és sugárzó jóakarát, segíteni és lendíteni akart mindenkin, mindaddig, míg valakiben nem csalatkozott.

Erkölcös és puritán felfogása, a mások léhasága és erkölcstelensége, a különböző konfliktusokból leszűrt tapasztalatok arra az elhatározásra készítettek, hogy bár mindenkit szívesen fogadott a Hitelbankban, ragaszkodott ahhoz az elvhez, hogy nőt sohasem fogadott tanuk nélkül.

Az újságírást igen fontosnak ítélte és a hetedik nagyhatalommal való kapcsolatot minden tekintetben sokra értékelte és hasznosnak tartotta. Veszedelemet látott azonban abban, hogy akár a Hitelbank tisztviselői, akár az intézet érdekkörébe tartozó vállalatok vezetői cikkeket írjanak, állást foglaljanak és egyik legelső vezérigazgatói teendője volt, hogy úgy a hitelbankiakat, mint a vállalati embereket az előzetes engedély nélkül való újságcikkírástól eltiltotta.

Frommer Rudolf, aki legkedveltebb emberei közé tartozott és aki abban az időben szívesen és nagy előszeretettel írt cikkeket, nem szívesen respektálta ezt a tilalmat és nem tudta megállni, hogy nászútjárói Firenzéből ne írjon egy útlevelet a Pester Lloydnak. Még ezért az útleírásért is igen szigorú dorgatóriumot kapott, mert Kornfeldnek az volt az álláspontja, hogy a tilalmat mindenki respektálni tartozik.

IX.

Filozófiai, irodalmi és történelmi tudása és képzettsége mellett egészen kivételes és rendkívüli képzőművészeti tudással és ismerettel és érzékkel is megáldott volt. Állandó olaszországi utazásai, Velence, Firenze és Róma műtörténeti kincseiben való elmélyedései kifinomították ízlését, fokozták tudását és olyan műértővé fejlesztették, hogy a hivatások között is kevés méltó párja akadt. Egy pesti bankigazgató egy alkalommal a hágai múzeumban járt és meglepődve állapította meg, hogy Potter hatalmas alkotása, a nagy bika előtt vagy 30—40 ember gyűrűjében egy alacsony úr áll, aki nagy lendülettel beszél a képről és akit a kis csoport csodálkozva és áhítattal hallgat. Közelebb ment a kis csoporthoz és meghatva állapította meg, hogy a figyelemmel hallgatott képzőművészeti előadó nem más, mint Kornfeld Zsigmond, a magyar főrendiház élethossziglan kinevezett tagja és a Magyar Általános Hitelbank elnöke, aki német hallgatóival németül, francia hallgatóival franciául és olasz hallgatóival olaszul beszélgetett.

X.

Családi élete nemes és tiszta volt, féltékeny gonddal őrködött az otthon nívója fölött és igen sok gondot fordított gyermekei nevelésére. Otthonában volt a legmelegebb szívű, a legjobb, a legmegértőbb és egyben a legszigorúbb és legérzékenyebb is. Elsőszülött fia, Kornfeld György már egészen ifjú korában romantikus velleitásokat mutatott és kevés hajlandóságot árult el a gyakorlati életben való elhelyezkedésre. Álmodozó volt, költői hajlamú és bár ezt a gondos apa a maga finomlelkűségével és műveltségével egyáltalán nem perhorreszkálta, mégis sok fájdalommal és szomorúsággal nézte, mennyire nem keresi az ifjú György az elhelyezkedés adottságát és a beilleszkedés lehetőségeit. Nem akarta letörni romantikus vágyakozásait, nem akarta megakadályozni, hogy hajlamai szerint éljen és boldoguljon, csupán annyit kívánt tőle, hogy legalább az ügyvédi diplomát szerezze meg, hogy megállni tudjon az életben és tudjon mire támaszkodni az apai gondoskodáson kívül is. A fiatalember idegessége és nyugtalansága azonban még ennek a kívánságnak sem tudott deferálni és 1902 augusztusában

Kornfeld György agyonlőtte magát, mély és gyógyíthatatlan sebet ejtve az apai szíven, amely ezt a tragédiát nem tudta elfelejteni.

Négy fia volt: György, Móric, Pál és Ferenc és egyetlen leánya, Mici, akit rajongásig szeretett, becézett és akinek jövő sorsa felett féltékeny gonddal őrködött. A kilencvenes évek végén egy napon azzal tért haza, hogy napközben benézett a zsidó nőegyleti bál rendezőbizottságának váci-uccai irodájába, hogy személyesen is ellenőrizze a báli előkészületeket. Ezt a bálát a jótékony célon kívül azért ítélte különösen fontosnak és jelentősnek, mert ez volt leánya első bálja.

Amikor benyitott a báli irodába, ott történetesen öt bálrendező fiatal-ember tartózkodott, akik közül véletlenül négy kártyázott és egy dolgozott. Ezt a dolgozó bálrendezőt akkor dr. Brüll Móricnak hívták.

Kornfeld elmesélte odahaza, hogy volt a báli irodában és elmondta, hogy találkozott egy rokonszenves fiatalemberrel, aki nem kártyázott.

Kornfeld ugyan nem tartotta bűnnek a kártyát, sőt azt lehet mondani, hogy maga is, ha nem is szenvedélyes, de passzionátus kártyás volt, hiszen szinte mindennap kártyázott családi körben és utazásai alatt vasúton és külföldön is szinte rendszeresen játszott különböző kommerszjátékokat, sőt a Kornfeld-ház az elsők között volt Budapesten, ahol bridget játszottak. A nemkártyázó ifjú azonban mégis feltűnt neki és elmondta odahaza, hogy mennyire rokonszenves volt. A bálon azután bemutatták dr. Brüll, később Domony Móricot Kornfeld Micinek és ebből az ismeretségből röviddel később házasság lett.

Kornfeld maga főleg vonaton szerette az időt kártyázással eltölteni, kísérőivel mindig kártyázott különösen Budapest és Bécs között, tized-fillérekbe játszott, 1—2 koronás differenciákról lehetett csak szó, azonban mindig nyerni akart, természetesen nem a pénzért, hanem mert presztízsét a kártyafronton is meg akarta őrizni. Valósággal személyes sértésnek vette, ha a kártyában diadalmaskodtak felette. A Riviérán vagy a belga tengerparton a nagy játékkaszinókban szintén szeretett játszani, mindig volt valami szisztémája, mindig szeretett volna győzni a gép fölött, mert az emberi értelmet magasabbrendűnek ítélte, de az ő szisztémái sem váltak be, ezen a ponton nem tudott erősebb és diadalmasabb lenni. Egyszer

Ostendében háromezer frankot vesztett el saját csalhatatlannak vélt szisztémája alapján, akkor mosolyogva megelégette és feladta a küzdelmet és nem hadakozott többé a rulettgép ellen.

XI.

Nem engedte, hogy azokat bántsák, akiket ő szeretett vagy becsült, de egy kis szelíd gúnyt azért itt-ott megengedett magának.

Egy protezsált járói volt szó, akit előkelő pozícióba helyezett és akiről valaki megjegyezte:

— Hogy lehet ezt az embert kedvelni, hiszen ez a legnagyobb smokk az egész világon?!...

Mire Kornfeld szelíden megjegyezte:

— Az egész világon? Hogy lehet ilyet mondani? Mit tudja Ön, hogy nincs-e egy nagyobb smokk, teszem azt, Valparaisoban?!...

AZ ELŐADÓ

I.

Sok cikket írt, számos beszédet mondott és két érdekes és magvas előadást tartott egymástól közel húsz esztendő távolságban.

Az egyik előadást Budapesten tartotta 1887 március elsején a Magyar Tudományos Akadémia nemzetgazdasági bizottságának ülésén a sóbánya-jegyekről.

Íme, ez a felolvasás egész terjedelmében:

Amaz ismert egyezmények, melyek a sóbánya-jegy ékre nézve az 1867-iki kiegyezési törvényekben foglaltatnak, ez idő óta, mint a kiegyezésnek meg nem másítható alaphatározatai, semmiféle módosítást nem szenvedhettek.

E kérdés megbeszélés tárgyát képezte ugyan többször, különösen pedig szó volt amaz előnyről, mellyel az osztrák pénzügyminiszternek a sóbánya-jegyek és államjegyek közt megengedett virement jár, de vannak egyéb szempontok is, melyek alá e kérdés eshetnék, és melyeket tudunkal rendszeresen eddig nem tárgyaltak.

Azért oly pillanatban, amelyben a bank-privilegium megújítására vonatkozó tárgyalások folynak és a valuta rendezésének lehetőségéről tárgyaló enquetet szándékoznak összehívni, nem lesz talán haszon nélkül erről egyet-mást elmondani. Mert éppen e tárgyalások, e szándék kedvező alkalmat nyújtanak ama kérdésnek — ha csak akadémiai — fölvetésére is, vájjon azok a föltevések, melyek annak idején a kiegyezésnek a sóbánya-jegyekre vonatkozó részében fölállítottak, az időközben beállott fejleményekben igazolást nyertek-e; továbbá amennyiben a kiegyezési törvények egy jognak szabad gyakorlását engedték, vájjon e joggal oly módon éltek-e, mely a kiegyezésnek és premisszáinak egyaránt megfelel,

A kiegyezés alkalmával tudvalevőleg a sóbánya-jegy ékre vonatkozó viszonyok így állottak.

Az osztrák pénzügyminiszter e cím alatt körülbelül 100 millió forinttal tartozott, mely összeg 1848 óta egymásután különböző nagyságú tételekben vétetett föl. Ez adósság alapján kibocsátott jegyeknek jellege az

volt, hogy azok az ausseei, gmundeni és halleini sóbányákra betábláztattak és hogy kibocsátásuk napjától járó négy és később hat havi esedékességi határidőre szólta.

A kamatláb célszerű szabályozása következtében 1866-ig módjában volt az osztrák pénzügyminiszternek e rövid lejáratú jegyek forgalmát a törvényes összegben megtartani. Ez évben azonban, amelynek háborús eseményei a monarchiának pénzügyi rendezésére is annyira végzetessé váltak, a sóbánya-jegy ékre nézve is határozott intézkedések lettek szükségesek. Oly időben, amelyben az állami szükségletek fedezésére nem volt más eszköz, mint papírjegyek nyomtatása, közel volt az esetleg beváltandó sóbánya-jegyek fedezésének arkánuma is.

Az osztrák pénzügyminisztert ugyanis az 1866. évi augusztus 25-i törvénycikk arra hatalmazta föl, hogy a beváltásra fölmutatott sóbánya-jegyekért ugyancsak államjegyeket adhasson ki.

Az illető törvénycikk idevonatkozó része így hangzik:

„A kibocsátott háromszáz millió államjegy az 1863 november 17-i törvény által száz millió forint legmagasabb forgalomra korlátolt sóbánya-jegyekkel oly összekötetésbe hozatnak, hogy az állam terhére forgalomban lévő pénzjegyek és a forgalomban lévő sóbánya-jegyek összegei összesen legfeljebb 400,000.000 forinton túl nem mehetnek, egyúttal azonban a pénzügyminiszter fölhatalmaztatik, azesetre, ha a sóbánya-jegyek forgalma az ez érték részére meghatározott főösszezen alól süllyedne, a sóbánya-jegyek kevesletét az államjegyforgalom szaporítása által pótolni, míg az esetre, ha sóbánya-jegyek után növekvő kereslet mutatkozik, a 100,000.000 forinttal fönnálló maximumuk keretében növekvő kelendőségük arányában az állam jegyforgalom megfelelőleg kisebbitendő lesz.”

Az 1867-i kiegyezés tárgyalásai természetesen azt hozták magukkal, hogy a tulajdonképpeni államjegyekre vonatkozó intézkedések kapcsán a sóbánya-jegyekről, illetőleg az azokat pótló állam jegy ékről is a kétoldalú törvényhozás határozott rendet állapítson meg.

A két törvényhozás közt folyt többszörös tárgyalások után, amely tárgyalásokra még alább vissza kell térnünk, végre egyezmény jött létre, amelynek lényege tulajdonképpen nem volt más, mint az addigi állapotnak igazolása és megtartása a jövőre nézve.

Későbbi fejtegetéseink érdekében azonban ez egyezménynek bizonyos értelemben sajtáságos részletét már most kell kiemelnünk. Míg ugyanis Magyarország a legnagyobb nyomatékkal a birodalmi tanácsban képviselt országok és tartományok államadósságainak közösségét megtagadta, a sóbánya-jegy ékre nézve oly törvényes határozatokat fogadott el, amelyekben a közösség, bár egyenes kifejezést nem nyert, megtartatott; sőt olyan

alakban tartatott meg, mely ezt a közösséget jó időkben, tudniillik olyan időkben, melyekben az osztrák hitel jó, mellőzi, ellenben annak érvényét mondja ki oly időpontokra nézve, amelyekben vagy általános, vagy különös okokból kedvezőtlen, válságos viszonyok állanak be.

A sóbánya-jegy ékre vonatkozó kiegészési törvénycikk következőképpen szól:

„Az államjegyekből és váltópénzjegyekből álló s összesen 312,000.000 forintot tevő függő adósság mindkét fél közös jótállása alá helyeztetik.

Mivel pedig a gmundeni, ausseei és halleini sóbányákra bekebelezett 100 millió forintnyi zálogjegyek, amelyeknek kamatoztatásához és törlesztéséhez szükséges összegekből a Magyarországra eső évi járulék az 1. és 2. §§-okban megállapított áll ndó és változhatatlan összegekben már be van foglalva, oly kapcsolatban állanak az államjegyek forgalmával, hogy a zálogjegyek és az államjegyek ,z együttvéve 400,000.000-t meg nem haladhatnak ugyan, de e véghatáron belül a zálogjegyek időnkénti kevesbedése a forgalomban államjegyekkel pótolandó; a két fél jótállása az államjegyeknek e kapcsolatából időnként eredhető többletére is kiterjesztetik.

Az államjegyekből és váltópénzjegyekből álló függő adósságnak minden más szaporítása, valamint jövőben annak megalapítására (Fundierung) szolgáló rendszabályok, csak a két minisztérium kölcsönös beleegyezésével s a két törvényhozás (birodalmi tanács és országgyűlés) jóváhagyása mellett jöhetnek létre.”

Ebből könnyen kitetszik, hogy míg Magyarország a forgalomban lévő sóbánya-jegyekért nem kezeskedik, addig a forgalmat pótolandó államjegyekért jótáll és minthogy a priori föl lehet tenni, hogy nyugodt, rendes viszonyok közt a sóbánya-jegyek a forgalomban fönntarthatók, zavart és esetleg válságos időkben pedig forgalmuk csökken, esetleg teljesen megszűnik, a főntemlített következmény önként ajánlkozik.

Igaz, hogy e körülmény majdnem egészen elveszti fontosságát, ha az 1867-i kiegészés, illetőleg az akkor uralkodott vélemények szempontjából tekintjük. Mert az akkori fölfogás kizárta a lehetőséget, hogy a sóbánya-jegyek beváltása által beálló államjegy szaporodás nagyobb fokozást nyerhessen, mivel az osztrák pénzügyminiszter ama föladata, hogy a sóbánya-jegyek forgalmát a törvényes színvonalon tartsa és mindent megtegyen, hogy e célt elérje, mind a két oldalról elismertetett és nemcsak Magyarország érdekében, hanem az egész monarchia gazdasági jövőjének álláspontjából is kizárólag a föltevés bírta rá mind Magyarországot, mind az osztrák birodalmi tanácsot, hogy a többször említett sóbánya-jegy ékre vonatkozó egyezményt elfogadják.

Legyen szabad e tekintetben az akkori törvényhozási tárgyalásokra visszanyúlni.

1867 december 21-én tartott beszédében, amellyel az egyezményt megszavazásra ajánlotta, Lónyay pénzügyminiszter következőkép nyilatkozott:

„Egyébiránt annak, hogy a valóságban mikép mutatkozik a két jegy közti viszonylat, fölvilágosítására bátorodom elősorolni a jelen évben az egyes hónapokban mikép állott a zálogjegyek forgalma, miből világosan kitűnik, hogy ha a forgalomból több folya ki, mint a forgalom által kívánatlik, ez évi tapasztalat szerint a maximum 2,432.588 forint, a minimum 26.508 forint. Ennélfogva azt tartom, hogy miután a rendelet értelme szerint is, ha bizonyos összeg zálogjegy befoly, időről-időre az ismét folyóvá teendő s azért államjegy beváltandó, a szaporulat rendes viszonyok közt nagy nem lehet. Úgy hiszem, hogy e számok a múltból eléggé bizonyítják, hogy a két jegy közti viszonylat nevezetes befolyást az államjegyek forgalmára nem szokott gyakorolni.”

Az osztrák birodalmi tanácsnak felsőházában Hock báró, mint előadó, 1867 december 20-án szószertint a következőt mondotta:

„ ... Továbbá lehetséges és volt is már néhányszor eset reá, hogy a 312 millió összegben fölül még néhány millió (einige Millionen) bankjegyet a forgalomba bocsátani kell.”

És később:

„Végre ugyanaz beáll akkor is, ha annak idején ama néhány millió megalapításáról (Fundierung) lesz szó, mely a sóbánya-jegy éknek csökkenéséből ered.”

Az egész monarchiára érvényes és igen fontos föltevés tehát a következő: föladata az osztrák pénzügyminiszternek a sóbánya-jegyek forgalmát fönn tartani és minden lehető megtenni, hogy az államjegyek kibocsátásának rendkívüli eszköze minél ritkábban és minél csekélyebb összegig használtassék.

Nem lehet a jelen értekezés föladata, hogy ítéletet mondjon arról, vajjon a pénzügyminiszter e föltevés szerint járt-e el vagy nem, illetőleg vajjon az 1867-ben úgy az osztrák, mint a magyar törvényhozásban kiállításba helyezett forgalmi mozzanatok be nem állása az osztrák miniszter akaratával, vagy akarata ellen történt-e. Itt elsősorban ama ténynek konstataálásáról van szó, hogy a föltevés, amelynek értelmében a sóbánya-jegyek végleges visszafizetésükig mindig a törvényes összegben tartassanak forgalomban, vagy legfeljebb csak néhány millióval az összegben alul maradjanak, nem valósult és másodsorban vizsgálni fogjuk, minő következményei

voltak az eredeti várakozásoktól eltérő állapotoknak, minők lehetnek és minőknek kell lenniök egy adott esetben.

Az első ténynek konstatálása nem nehéz. Ama néhány millióból, amelyet Lónyay pénzügyminiszter és Hock báró az 1867-i tárgyalások alkalmával említettek, óriási összegek lettek, mint a következő adatokból kitűnik.

Még 1869 januárban 99,928.182½ forint sóbánya-jegy volt forgalomban, ennél fogva az államjegyek póttartaléka igénybe nem volt véve. Már ez év decemberében a sóbánya-jegyek forgalma 90,515.632½ forintra csökkent, hogy egy évvel később 59,886.432½ forintra apadjon. Az 1871-i év már 38,398.532½ forintnyi állást mutat és az 1873-i év hozta hosszú időre a legalacsonyabb forgalmat, nevezetesen 335354.582½ forintot. Innen kezdve a sóbánya-jegyek forgalma 1878-ig átlagosan körülbelül 70,000.000 forintban tartotta fenn magát és 1878 novemberben elérte az ezóta legkisebb összeget, tudniillik 46,296.547½ forintot.

E néhány adat felsorolása eléggé bizonyítja, hogy a sóbánya-jegyek érintetlenségére vonatkozó többször említett föltevés érvényre nem jutott és így tévesnek bizonyult.

Ha most arra a kérdésre térünk át, hogy a sóbánya-jegyeknek e néha tetemes forgalomcsökkenésének minő következményei voltak, és milyen hatása lehet e körülmény által okozott államjegy szaporodásnak, azt találjuk, hogy nagyjában e következményeket és hatásokat két kategóriába osztgatjuk.

Az első és fő kategória magába foglalja ama hatásokat, melyek az egész monarchiát, mint egységes területet érintik, a másodikkal pedig tárgyalni kellene azon következményeket, amelyek az említett körülményekből a monarchia két államaira nézve külön állhatnak be és főleg Magyarországra nézve, mint azon államra, amely szerződésileg és alkotmányilag befolyást nem gyakorolhat amaz eszközökre, amelyek a sóbánya-jegyek forgalmának szabályozását célozzák. Az osztrák pénzügyminiszter, akinek kezébe ez eszközök helyezve vannak, természetesen csak az osztrák parlamentnek, illetőleg törvényhozásnak felelős.

Legyen szabad először a második kategóriával foglalkoznunk, mert itt a következmények egyszerű felsorolására szorítkozhatunk és pedig azért, mert ha nem sikerülne a bizonyítás, hogy a sóbánya-jegyek mostani törvényes állapota főleg az egész monarchiára káros, hiába volna a változtatásnak kívánatosságát fejtegetni. Mert az határozottan kétségtelen, hogy a mostani állapot annak idején egyszersmindenkorra határozottatott meg és hogy annak megváltoztatására mind a két fél hozzájárulása szükséges.

Legyen szabad e következményekből tehát a legszembetűnőbbeket megemlíteni.

1. Az időről-időre beálló és jelentékenyen emelkedő kezességi köteleltséget Magyarország részéről a kibocsátott államjegyekért. Minthogy ugyanis a magyar állam a sóbánya-jegyek tulajdonosainak jót nem áll, ellenben az állam jegyekért a garanciát közösen az osztrák tartományokkal viseli, világos, hogy az állam jegyforgalom minden szaporodása egyúttal Magyarország állami kötelezettségeit is növeli. E növelés, amely alatt az 1867-i évben csak néhány millió értetett, már — mint a fentemlített adatokból kitűnik— 1869 december havában 9,484.367½ forintra, 1870-ben 40,113.567½ forintra és az 1871-i évvégén 61,601.467½ forintra, 1873-ban pedig 66,645.417½ forintra emelkedett, 1878-ig átlagosan 30,000.000 forintot tett és 1878 novemberében jutott az azóta legmagasabb pontra, tudniillik 533703.452½ forintra.

Fölösleges nyomatékosan hangsúlyozni, hogy e jótállásnak anyagi következményeire nem gondolunk, de még fölöslegesebb azt bizonyítani, hogy elvben minden állami kezesség növekedését kerülni kell, tekintet nélkül arra, vajjon a kezesség érvényesítése többé vagy kevésbé valószínű.

2. Minél több államjegy van a forgalomban, annál nehezebben értékesítheti az osztrák-magyar bank saját jegyeit. Ha tehát a sóbánya-jegyek-beváltása következtében az államjegyek összege lényegesen szaporodik, nagyon természetes, hogy az Osztrák-Magyar Bank érdekei, illetőleg jövedelmei csorbát szenvednek. Az Osztrák-Magyar Bank jövedelmeiben pedig nemcsak az ő részvényesei vannak érdekelve, mivel tudvalevőleg a hét százalékos osztalékot meghaladó nyereség fele arra fordítandó, hogy a közös 80,000.000 forintnyi adósság törlesztessék. Világos tehát, hogy a bankjövedelem csökkenése, melyet az államjegyek szaporodása okoz, egyenesen az állam érdekeit illeti. E körülmény annál sajnosabb, mert a 80,000.000 forint adósság rendesen a valuta rendezésének egyik legnagyobb akadályának tekintetik és továbbá mert, amint mindenki tudja, ez adósságnak nagysága a bankprivilegium megújításának tárgyalásaiban nagy szerepet játszik, mely szerepet fontosságában kisebbiteni nagyon érdekében volna az államnak.

Bár ez utóbbi körülmény Magyarországot és Ausztriát egyformán érinti, mégis figyelembe kell venni, hogy a birodalmi tanácsban képviselt országok a 80,000.000 forint adósságnak kisebb törlesztése által okozott veszteségért kárpótlást kapnak, még pedig igen természetesen azért, hogy a kamatozó sóbánya-jegyek helyébe kibocsátott államjegyek után kamatot fizetniök nem kell.

Midőn most a sóbányajegy-forgalom csökkenéséből a tisztán Magyarországra származó következményeket elhagyjuk, meg kívánjuk jegyezni, hogy ma legkevésbé alkalmas az idő arra, hogy ama sok vitás ponthoz, melyekben Ausztria és Magyarország közt fájdalom nagyon is heves küzdelem folyik, egy újabbat csatoljunk; sőt azt hisszük, hogy ha a sóbányajegyek jelenlegi törvényes állapotában és kezelési módjában éppen az egész monarchiára nézve nem rejlenek nagy bajok, nem tekintve az ilyen rekriminációknak különben is teljes meddőségét, általános okokból sokkal üdvösebb volna e tárgy fejtegetését abbahagyni.

De a kérdés valóban fölötté fontos a monarchiára nézve és ebben a mozzanatban rejlik a jelen elmélkedésnek jogosultsága. Természetesnek látszik azonban, hogy ha a kérdés általános vizsgálatához fogunk, annak különös hatásairól is kellett beszélnünk, amelyek tisztán Magyarországot érintik.

Nem szorul és különösen e helyen nem szorul terjedelmes bizonyításra, hogy az Osztrák-Magyar Monarchia, amaz elszigeteltségénél fogva, mely beválthatatlan papírpénzből ered, sajátos és a nagy világpiacokkal alig kapcsolatban álló kamatlábtörvényeknek van alávetve. Talán a kérdés még eldöntetlen, vajjon érccel fizető államok kamatlábának mozgása általában még valami visszahatást gyakorol-e a mi kamatlábunk hullámzására vagy sem. Abban azonban valamennyi szakértő megegyezik, hogy e visszahatás, ha megvan is ama tényezők közt, melyek a kamatlábvásárra hatnak, nem foglal el jelentékeny helyet. Mert a legnagyobb pénzszükség idejében bankjegyeket külföldről nem hozhatunk, azon igen egyszerű oknál fogva, mivel külföldön ilyenek nincsenek. Arany- és ezüstküldeménynek pedig nincs haszna, mert az arany nem törvényes fizetőeszköz és az ezüstnek verése tudvalevőleg meg van szüntetve, azon segélyeszköz pedig, melyet az Osztrák-Magyar Banknál eszközölhető arany elzálogosítása nyújt, már drágasága miatt sem jöhet tekintetbe.

Más részről pedig a monarchiában beálló pénzbőség a pénz kivitelét nem okozhatja, mert az ily bőség idején nem nagy mennyiségű használhatatlan *pénznek* vagyunk bővében, hanem csak nagy mennyiségű használhatatlan *jegyünk*, azaz valódi pénzre be nem váltható utalványunk van, melyek ennél fogva külföldön nem használhatók. Tehát világos, hogy pénzforgalmunkkal majdnem kizárólag magunkra vagyunk utalva és a kamatláb drágulása vagy olcsóbbá válása egyaránt csak oly okokból származhatik, melyek az osztrák-magyar határokon belül játszódnak le. De ez okok a legszorosabb kapcsolatban vannak a pénzjegyek kibocsátására nézve fennálló törvényes szabályokkal, illetőleg a bankprivilégium alapján kibocsátott jegyek mennyiségével.

Tudvalevőleg e mennyiség általában két kategóriából áll és pedig államjegyekből és bankjegyekből.

Az előbbieket összege változatlanul 312 millióra rúg, ahol magától értődik, hogy a sóbánya-jegyekért kibocsátott jegyek — szintén államjegyek — tekintetbe nem vétettek. E 312 milliónak szaporodása és csökkenése egyaránt lehetetlen és ezeknek mindig ugyanabban az összegben kell forgalomban maradniok.

Másodsorban a jegyek forgalmát az Osztrák-Magyar Bank által kibocsátott bankjegyek alkotják, melyeket a nevezett bank privilégiuma alapján ad ki. — Ha most 1879-től fogva máig a forgalomban levő bank- és államjegyeket áttekintjük, azt találjuk, hogy átlagosan körülbelül összesen 650 millió jegy volt forgalomban. — E forgalomban circiter 60 millió jegy van, mely az 1878., 1879. és 1880. években megengedett ezüstveretés után bocsátatott ki. — Az akkor ki veretett ezüstforintosok, amint ez természetes, a bankba folytak, mely az alapszabályok értelmében érték bankjegyeket adott. Amaz okok legnagyobb részét, melyek 1879 óta az Osztrák-Magyar Monarchiában beállott kamatlábleszállítást vonták maguk után, e 60 millió ezüst alkotja. Éppen e több év óta beállott pénzbőség, illetőleg kamatlábleszállítás bizonyítja, hogy a monarchiának rendelkezésére álló forgalmi eszközök nemcsak elégségesek, hanem inkább túlságos számmal vannak, s ez utóbbi föltevést annál inkább tarthatjuk helyesnek, mivel — bár a közönségre nézve az ezüstveretés el van tiltva — mind a két kormány évenként az állami bányákból nyert ezüsből pénzt veret és e forrásból évenként körülbelül tíz millió ezüstforintos kerül a forgalomba.

De nem tekintve is e körülményt, a forgalmi pénzeszközök szükségének folytonos apadásra van hajlama. Ennek természetes okai a közlekedés, a zsró- és csekkintézménynek fejlődése, különösen egy magában álló, elszigetelt forgalmi területen, melyre nézve pénzszükség akkor áll be, mikor a pénzjelvények kicsiny, excentrikus, nehezen hozzáférhető csatornácskákban rejtőzködnek, a pénzbőség pedig akkor, ha a pénzjelvények ugyanazon mennyisége (hiszen kívülről jövő szaporodás vagy fogyasztás nincs) a pénzközpontok főrezervoárjaiban meggyűl.

Minden új bankfiók megnyitása, egy-egy vidéknek a vasúti hálózatba belevonása a jegy forgalomnak könnyebbé válását eredményezi. — És ha megjő az idő — hiszen történnék csodák is — melyben az általános zsró- és csekkintézmény a monarchiában meghonosul, világos, hogy a létező pénz jel vény készlet nemcsak elégséges lesz, hanem hogy annak idején a használhatatlan jegyek versenye által a kamatlábra nézve aggályos viszonyok állhatnak be. Ekkor az Osztrák-Magyar Banknak valóban különös tartózkodást kell kifejtenie, hogy az említett versenyben ne nagyon is

élénk részt vegyen és oly állapotokat ne teremtsen, melyek a valutarendezés lehetőségét komolyan veszélyeztetnék, mert az Osztrák-Magyar Bank, melynek jövedelme saját jegyei értékesítésén alapul, kénytelen ez értékesítésben az államjegyekkel küzdeni. Az államjegyek mennyisége pedig változatlan és ugyanaz marad, akár pénzbőségben, akár pénzszükségben vagyunk, ugyanaz fog tehát akkor is maradni, mikor a fönntemlített körülményeknél fogva a pénzjelvények szükséglete általában kisebbé válik.

Ez esetben a jegymennyiség csökkenése kizárólag az Osztrák-Magyar Bank rovására történhetik és közel fekszik a kísértés nagyon is olcsó kínálat által a veszélyeztetett jövedelem egy részét megmenteni.

Fölösleges bővebben kifejteni, hovy ilyen eljárás igen nagy hatással volna a kamatláb menetére és ennek jelentékeny leszállításánál fogva igen nagy hatással a monarchiának egész pénzügyére. Alig látható be, hová vezet ilyen mesterséges pénzbőség, illetőleg kamatlábleszállítás. A legközelebbi hatás pedig az, hogy a valutarendezés — nem tekintve az ázsió folytonos emelkedését — már azért is alig lesz kivihető, mivel a rendezés beálltával a pénzügyi elszigeteltségből eredő és mesterségesen nyomott kamatláb egyszerre és közvetlenül föl fog szökkenni s ennek következtében bizonyosan és túlságos mértékben fog beállani ama válság, melyet egy valutarendezés vagy változtatás tervénél mindig mint lehetségest számba kell venni.

És most, e rövid kitérés után forduljunk ismét sóbánya-jegyeinkhez. Képzeljük, hogy a fönti, bőven ecsetelt viszonyok közt, egy szép nap, egyszerre, anélkül, hogy a javak megfelelő forgalma megelőzte volna, egy úgy szólva anonim pénzforgalmi eszköznek 88 millióra rúgó gyarapodása állana be, illetőleg egy másik napon ugyancsak minden a dologból folyó ok nélkül, a jegyek forgalma ugyanazzal az összeggel csökkenne. — De vajjon egyéb-e a pénzforgalmi eszközök hirtelen felszökkenésénél, ha a sóbánya-jegyek forgalma egyszerre lényegesen és pedig kamatlábuk leszállításá által, megszoríttatnék és államjegyek, melyek azelőtt a forgalomnak nem szolgáltak, a forgalomba jutnának. Az államjegyek e szaporodását tetszés szerint, vagy a már nyert tapasztalatok szerint circiter hetven millióval — ez volt a gyarapodásnak magassága 1873-ban — vagy az egész, államjegyekkel általában pótolható összeggel vehetjük tekintetbe. Megjegyezzük ez alkalommal, hogy nem világos, vajjon a sóbánya-jegyek teljes összegéig, tudniillik 100 millió forintig vagy csak legfőljebb 88 millióig bocsáthatók ki államjegyek. A törvény szövege az utóbbi fölfogás mellett szól, a törvény értelme azonban az előbbi mellett. Mindkét szám elég nagy és — midőn az összes forgalomban levő összeg körülbelül

650 millióra becsülhető — ennek csaknem heted vagy nyolcad részét teszi.

Az előbb említett ezüstbehozatal hatása már mennyiségénél fogva sem mérkőzhetik az állam jegy éknek föntérintett szaporításával. Ha ezenfelül figyelembe vesszük mindazt, amit a monarchiában általában uralkodó pénzforgalomról mondtunk, kénytelenek vagyunk a pénz jelvények mennyiségének erőszakos megváltozásának a legnagyobb jelentőséget tulajdonítani, amely szabálytalan és természetes fejlődéssel össze nem függő kamatlábban találja kifejezését.

Tényleg pedig kizárólag egyetlenegy ember tetszésétől függ, ilyen óriási változásokat az osztrák-magyar pénzpiacon eszközölni. Nem vagyunk, ha állítjuk, hogy az osztrák pénzügyminiszternek egymagában módjában áll a kamatlábra nyomatékosabban hatni, mint az Osztrák-Magyar Banknak, melyet, mint a monarchia egyetlenegy jegybankját, elsősorban megilletne, hogy ha általában lehetséges és hasznos — a kamatlábra árképzőleg hasson.

Eme jog megítélésénél, melyet az osztrák pénzügyminisztérium gyakorolhat, figyelembe kell vennünk, hogy hova irányul előreláthatólag az osztrák minisztérium, illetőleg az osztrák fiskus érdeke és itt szembeötlük, hogy ez érdek e minisztériumot arra alkalmas bírni, hogy az államjegyforgalom lényeges gyarapodását kockáztatván, a sóbánya-jegyek kamatlábat minél mélyebbre szállítsa le.

Mínthogy ugyanis a sóbánya-jegyek kamatai az osztrák költségvetés terhére könyveltetnek, világos, hogy minél kevesebb kamat fizetendő, annál kedvezőbb az államháztartás mérlege és mínthogy a pénzügyminiszter a sóbánya-jegyek esetleges beváltását a legnagyobb nyugalommal várhatja be, tisztán fiskális szempontból érthető volna, ha a pénzügyminiszter a kamatlábat ama pontra szállítaná le, melyre való tekintettel a közönség pénzét általában sóbánya-jegyekbe nem helyezi, mert akkor a kamatozó és azért költséget okozó jegyek helyébe nem kamatozó jegyeket fog kibocsáthatni. Az osztrák pénzügyminiszter eddig a legnagyobb elismerésre méltó tartózkodással nem ment el e határig, hanem a sóbánya-jegyek kamatlábat három százalékban állapította meg; de egyrészt világos, hogy további leszállítások lehetősége nincsen kizárva, másrészt pedig nemcsak a sóbánya-jegyek beváltásának előmozdításáról, illetőleg akadályozásáról lehet szó, hanem és szerintünk főleg a sóbánya-jegyek törvényes forgalomban fönntartására vonatkozó kötelezettségről is.

Tehát a kamatválságok kikerülésének érdekében, a valutarendezés lehetőségének érdekében, a monarchiának legfontosabb gazdasági fejlődési mozzanatainak érdekében nagy mértékben kívánatos, hogy óvóintéz-

kedések történjenek aziránt, hogy a sóbánya-jegyek forgalma a törvényes határt ne csak elérje, hanem meg is tartsa, és azon föltevés, mely 1867-ben többször kimondatott, tényleg érvényesüljön.

Ha már most sikerült bebizonyítanunk, hogy a mostani állapot, de még inkább a mostani állapotban rejlő eventualitások károsak, ahhoz a kérdéshez kell fordulnunk, mely eszköz volna alkalmas ez állapot hátrányait elhárítani, vagy pedig lehetőleg enyhíteni. És ez irányban úgy látszik, hogy legjobb volna a sóbánya-jegyek kamatoztatását bizonyos dologi föltételekhez kötni, nevezetesen az illetékes tényezőket arra indítani, hogy a sóbánya-jegyek kamatoztatását ne teljesen a pénzügyminiszternek, vagy bármilyen egy vagy több személynek engedje át, hanem hogy a kamatok magassága a priori, az Osztrák-Magyar Bank által meghatározott kamatlábbal bizonyos arányban álljon. Legyen e kamatok alapja akár maga a bankkamatláb, akár valamivel csekélyebb; a kamatláb megállapítása mindenesetre azon előnyt fogja magával hozni, hogy a sóbánya-jegyek szaporodása és csökkenése egy személy akaratától elvonatik és továbbá, hogy némi biztossággal föl lehet tenni, hogy ha a sóbánya-jegyek kamatlába körülbelül azonos lesz a hivatalos bankkamatlábbal, teljesezésbe fog menni amaz eredeti szándék, hogy a sóbánya-jegyek törvényes összegben fönntartassanak és az esetleges eltérés valóban ama kevés egynéhány millióra szoríttassék, melyekről annak idején annyit beszéltek.

Ilyen egyezményhez, úgy hisszük, a monarchiának mindkét állama hozzájárulhat. Elsősorban Magyarország; Ausztria azonban ugyancsak azért, mert nem tekintve az általános, tőlünk kifejtett okokat, a sóbánya-jegyek általunk ajánlott kamatozása még mindig egy nem csekély előny azon kamatlábbal (öt százalékkal) szemben, mely az akkori kiszámításnak alkalmával a sóbánya-jegyek részére számításba vétetett.

Ilyen megállapítás továbbá még más előnyt is teremthet. Az Osztrák-Magyar Banknak igen természetes érdeke az, hogy a sóbánya-jegyek, illetőleg az értük kibocsátott államjegyek által minél kevésbé zavartassék és különösen érdekében van, hogy ne álljon egy minisztérium hatalmában teljesen tetszése szerint a forgalmi pénzeszközöket gyarapítani, illetőleg megszorítani, mert a gyarapodás esetén a forgalomba jutó államjegyek versenye következtében saját jövedelme érzékeny csorbát szenved, a hirtelen korlátozás pedig, kivált ha ez alkalmatlan időben történik, oly igényekkel terheli, melyekre esetleg nem temett. Hiszen a banknak, mely az ő álláspontjából úgy is eléggé szenved a 312 millió államjegy által, folyvást számolnia kell bankpolitikájának azon nyugtalanításával és jövedelmének azon nem csekély károsításával, melyet a sóbánya-jegyek fluktuációja okoz.

Ha ez irányban legalább azon óvintézkedés tétetik meg, hogy ön-

kényes intézkedések a banknak kamatlábpolitikájába és pénzügyi érdekszférájába ne nyúljanak, további kilátásba vehető, hogy a sóbánya-jegyek pótlására szolgáló államjegyek nem túlságos nagy összegben lesznek kibocsátva, föltehető, hogy a bank vizontszolgálat fejében megfelelő engedményekre lesz hajlandó.

Magától értetődik, hogy ez engedmények tartama csak addig terjedhet, míg földözetlen államjegyek léteznek, míg a valuta rendezve nincsen.

Megjő-e a valutarendezés ideje? Reméljük, és törekedjünk arra, hogy e monarchiának végre is megadassék, hogy rendezett pénzügyekhez jusson. Mindenesetre ne mulasszunk el semmi alkalmat annak hangsúlyozására, minő sajnos a jelenlegi állapot és mennyire szükséges ama legfontosabb reformot sürgetni, mely bennünket az úgynevezett pénzügyileg érdekes nemzetek sorából az egészséges nyugatnak gazdasági színvonalára emel.

II.

A másik előadást 1906 novemberében tartotta Bécsben a Középeurópai Gazdasági Egyesület ülésén.

Ez az előadás egész terjedelmében így hangzott:

A középeurópai Gazdasági Egyesület megalapítása a középeurópai államok között immár megkötött és az évek bizonyos sorára megállapított kereskedelmi szerződésekről folytatott tárgyalások idejére esik. E szerződéseknek az idegen termékek lehető kizárása szolgál alapjául és csak a sürgős kiviteli szükség adott okot arra, hogy az egyenesen prohibitív vámoktól elálljanak és a kompenzációk terére lépjenek. Az egész vonalon a védővám eszméje jut kifejezésre, elsősorban tisztán közgazdasági okokból, de másodsorban talán egyéb motívumokból is; mert nem lehet félreismerni, hogy a nemzetek szerint való különválás iránti törekvés a politikai és gazdasági téren kívül a kultúrélet összes ágaira is átcsap. Az emberi szellem oly törekvései és sikerei, melyek évszázadokon át formájukban és tartalmilag mint az összes nemzetek közös feladatai és javai tekintettek, szándékosan nemzetek szerint kezdenek elkülönülni, és ennek következtében az elmúlt század közepe táján az alig múlt idők kozmopolitikai célokat követő felfogása ellen beállott reakció mind erősebbé válik. Hogy mily messzire fog vezetni ez a mozgalom, azt alig lehet belátni, és nincs itt helye annak, hogy esélyeit — bár csak hypothetikusán is — mérlegeljük; mindazonáltal halkan utalhatunk arra, hogy az államoknak ez a mindenfelé megindult elkülönülése már ma oly jelenségeket hoz felszínre, amelyek az elfogulatlan szemlélőt aggodalommal tölthetik el.

Hogy vájjon az emberi tudásra előny származik-e abból, hogy, mint röviddel ezelőtt egy középeurópai államban történt, a nemzeti filozófia mellett törtek lándzsát, kétséges, és nyílt kérdés marad az is, hogy vájjon — eltekintve a teoretikus és esztétikus tértől — a szigorú gazdasági nacionalizálás nem a népesség csak egyes rétegeinek jólétét, hanem magát a népet összességében mozdítja-e elő.

Erre a kérdésre jellemzőnek látszik az, hogy a fennforgó viszonyok között akadt bizonyos számú férfiú, aki arra törekszik, hogy oly tereket találjon és a harc területéből kihatson, amelyek a közös békés megmunkálásra szolgálnak és hogy oly törekvések érvényesüljenek, amelyek a fentemlített túlzó tendenciákkal nincsenek összhangban, illetve e tendenciákat az üdvös mértékre leszállítani vannak hivatva.

Már most is sokan örülnek azon, hogy ezt a kezdetet látják és e felismerés mellett nem jogosulatlan a remény, hogy egyesületünk működése mind szélesebb körökben figyelemre és követőkre fog találni. Körültekintően, távol tartva magát minden politikától, jelöli ki egyesületünk a maga területét és feladatát arra szorítja, hogy e területen belül kutatásokat tegyen, fontos kérdések megoldását előkészítse és miután tisztázta, bocsássa át a rendelkező tényezőknek.

A pénzügy fejlődése az utóbbi évtizedekben mindazoknak figyelmét, akik arra vannak hivatva, hogy az általános jólét érdekében közreműködjenek, eddigelé alig tapasztalt módon vette igénybe. Az a kezdetleges mód, melyen az emberi szellem legfontosabb találmányaival joggal versenyző eszméje a pénznek, mint értékmérőnek, érvényesült, mindinkább elégtelennek bizonyul. A pénzrendszer kérdése dominálólag előtérbe lépett és melléje csatlakozott a legkülönbélebb törekvés, mely a pénzforgalom mechanizmusának egyszerűsítésére és megkönnyítésére irányult. Bármily nagyok is az eredmények, melyeket ezen a téren elértek: még sok tennivaló maradt fenn, hogy a forgalom nélkülözhetetlen eszközét korlátlanul a forgalom szolgálatába helyezzük és megakadályozzuk azt, hogy éppen a forgalom e főszköze annak megzavarójává lehessen.

Majdnem lázítólag hat, hogy a kereskedelem, az ipar és a népesség gazdasági jóléte szenvedni kénytelen az alatt, hogy valamelyik jegybank aranykészlete véletlen okoknál fogva a rendesnél nagyobb mértékben vétetik igénybe, s hogy mindezeig nem sikerült a pénzjegyek szükségletében még keresztülviendő további megtakarítások által, a pénzkölcsön kamatlábát kellő, tartós arányba hozni az illető ország összes egyéb gazdasági viszonyaira nézve fennálló kamattétellel. Világos, hogy az, amit mi egyszerűen pénzsükének nevezünk, csak a legritkább esetben abszolút hiánya a pénznek, vagy a pénzjegyeknek, hanem inkább csak a pénz-

forgalomban beállott zavarokból keletkezik, amelyek a pénz, vagy a pénzjegyek bizonyos meghatározott mennyiségét megközelíthetetlen mellécsatornában vagy csatornácskákban megakasztják és az általános forgalomtól bizonyos időre elvonják. Éppen ezért arra kell törekednünk, hogy a pénz központi medencéi a lehetőség szerint állandóan a megfelelő eszközökkel rendelkezzenek, tehát a gazdasági terület egész vonalán csak annyi mennyiségű pénznek és pénzjegynek kellene forognia, amennyi okvetlenül szükséges és hogy mindenütt, ahol csak lehetséges, a pénznek, illetőleg pénzjegyeknek igénybevétele finansziális berendezések segítségével elkerülhetővé tétessék.

E szükség felismerése évtizedek óta általánossá vált; bevezették a cheque- és clearingforgalmat, a giroátutalásokat, a postautalványozási eljárást, s nem lehet tagadni, hogy az eredmények ezen a téren nagyok. Mindazonáltal még távol vagyunk a céltől. Az Ausztria és Magyarország közötti pénzforgalomban a hivatalos adatok szerint 1905-ben a következő számok szerepeltek: Az Osztrák-Magyar Bank által közvetített giroforgalomban a két állam közt 2191 millió korona összegű átutalás történt. A postautalványforgalom 350 millió koronára, a két postatakarékpénztár egymásközi forgalma 177 millió koronára rúgott, míg készpénzben 1241 millió korona küldetett el, melynek legnagyobb része az idevágó intézmények tökéletesbülésével bizonyára elesnék és a giro- és clearingforgalom útján való átutalás által a kamatláb olcsóbbá és állandóvá tételére szolgálna.

Ismeretes, hogy az Osztrák-Magyar Bank giroforgalma, bár az intézet mellékhelyei eddig benne részt nem vesznek — 1905-ben 48.590 millió K-ra rúgott. Hogy mily hatalmasan megnövekedett az utóbbi években, mutatja a mellékelt táblázat, azonban a német birodalom mögött messzire elmarad. Utóbbiban ugyanazon év folyamán giroszámlán 222.151 millió M vitetett át.

Hogy mit jelentenek ezek a számok, e helyütt nem szorul magyarázatra, époly bizonyos az, hogy a giroforgalom nélkül mindenféle üzletben a mai forgalom nem volna elérhető és a kisebb forgalmat is gyakran fenyegetnék hirtelen pénzválságok; ehhez a közre háruló nagy előnyhöz járul még a giroforgalmat igénybevevő egyén jelentékeny haszna, annyival is inkább, mert lehetővé válik részére a biztonság legnagyobb fokát és a költségek legkisebb mértékét feltételező giroátvitel.

Előáll már most az a kérdés, amely bennünket jelenleg foglalkoztat: miért maradjanak a clearing- és giroforgalom e nagy előnyei egy pénzrendszer területére szorítva és miért ne legyen lehetséges az előnyöket több, külön pénzrendszerrel bíró területre nézve is hozzáférhetőkké

tenni? Feltételezhetjük, hogy a lényeges előfeltételek, amelyek a giroforgalom megteremtésére egy államterület határain belül döntők, ugyanazok, mint amelyek különböző területnek egy girorendszerbe való bevonását javasolják, mert a giroforgalom ott válik szükségessé, ahol erős és sokszorosán kiegyenlítő áru- és pénzforgalom mutatkozik. Pedig az áruforgalom a német birodalom és Ausztria-Magyarország között 1905-ben nem volt kisebb, mint 1877 millió korona. A pénzforgalomról nincsenek statisztikai adataink, de ismeretes, hogy mily nagy méreteket ölt s bizonyára nem lehet kétségbevonni, hogy ha mind a két monarchiának csak egy központi jegybankja volna, a két államnak közös giroügybe való bevonása önmagától értődnék. Már most mi akadályozza azt, hogy ha ez az eset nem áll fenn és fenn nem foroghat, a giroszerű átvitel intézménye a két monarchia közt mégis be ne vezetessék?

Nem tagadható, hogy nehézségek valóban fennforognak. Ezek lényegileg abban állanak, hogy a két külön pénzrendszerrel bíró terület közötti giroforgalom bevezetése esetén, a giroforgalom összpontosítása egy intézetnél lehetetlen és előáll annak kényszerűsége, hogy végső megoldásban a giroforgalomból előálló egyenlegeknek tényleges kiegyenlítése válik majd szükségessé a két intézet közt, amely együtt és közösen végzi a giroforgalom lebonyolítását.

E kiegyenlítés szükségességéből kifolyólag az akadályok két csoportba oszthatók. Ezeknek elsejébe tartozik az, hogy az egyik jegybanknak természetesen mindig követelése támad a másiknál, amely követelés a giroátutalások alakulásához képest néha jelentékeny összeget érhet el, úgyhogy előtérbe nyomul az az elvi kérdés, hogy vajjon összeegyeztethető-e egy jegybank lényegével az, hogy valamely más, hasonló intézetnél — habár csak átmenetileg is — nagyobb követelése legyenek. A másik kérdés az, hogy mily módon redukálhatók a valutaárfolyamokban mutatkozó különbözetelek, illetőleg az ezekből támadó nehézségek, úgy a közönséggel szemben, valamint a bankok között is oly minimumra, hogy ez sem a giroforgalmat közvetítő intézetekre, sem pedig az azt igénybevevő felekre nézve lényeges ne legyen.

Ami már most az első részt illeti, a mutatkozó kellemetlen következmények csak az első pillanatra látszanak, mivel a napirenden álló kérdés közvetlenül az Ausztria-Magyarország és Németország közötti giroforgalomra vonatkozáva, azokat a viszonyokat kell tekintetbe venni, amelyek erre nézve az Osztrák-Magyar Bank és a Német Birodalmi Bankot illetőleg fennállanak. Ha azonban bepillantunk e két intézet kimutatásaiba, nyilvánvalóvá lesz, hogy a külföldön levő követelések fennállása, különösen az Osztrák-Magyar Banknál, nem csekély mértékben máris létezik.

A nevezett bank közleményei szerint annak már 1905-ben állandóan volt követelése külföldi cégeknél, amely december végével mintegy 46 millió koronára rúgott. Nem szorul bizonyításra, hogy ezen 46 millió koronán belül esetleg a Német Birodalmi Banknál is fennállhatott volna követelése, és hogy esetleg csupán a kamatkülönbözet kérdéséről lehet szó, amely előáll a Német Birodalmi Banknál és egyéb külföldi bankoknál levő követelések különböző kezelése közötti eltérésből. Elvileg azonban nem kifogásolható, hogy az Osztrák-Magyar Banknak a Német Birodalmi Banknál követelése legyen. Hasonlóképp áll a dolog a Német Birodalmi Banknál, amely legutóbbi mérlegében szintén kimutat levelezőinél künnlévő követeléseket, amely tétel akkoriban — igaz, hogy csak körülbelül 15 millió márkára rúgott, amely azonban mindenesetre alkalmas arra, hogy igenlő értelemben oldassa meg velünk azt az elvi kérdést, vajjon fenntarthat-e a jegybank a külföldi levelezőknél követeléseket? Hogy ezek a követelések mily ruganyosan alakulhatnak, az kiderül a két tárcában lévő és a bankjegyfedezetbe be nem számítható külföldi váltóállomány magasságából. Ez a váltóállomány 1905. évi december végével Németországban 53 millió márkára, Ausztria-Magyarországon körülbelül 45 millió koronára rúgott. Már pedig megvan annak a lehetősége, hogy ez a váltóállomány esetleg követelésekre alakítható át és e részben is csak a kamatkülönbözet kérdéséről lehetne szó, minthogy a két jegybank bármelyikének, mint adósnak biztonsága aligha szorul további fejtegetésre. Ezek szerint az az alapvető kérdés, vajjon a két jegybanknak lehet-e ily követeléseket fenntartania, elvileg megoldottnak tekinthető.

Ami pedig az esetleges árfolyamkülönbözeteket illeti, amelyek a két különböző pénzrendszerrel bíró területen belüli giroforgalomból a két jegy kibocsátó bankra nézve önmaguktól előállanak, ezeknek aligha van nagyobb jelentőségük, mint azoknak, amelyek a külföldön való követeléseknek fentebb említett fenntartásából, illetőleg a külföldi váltók tárcájára nézve származnak.

E tekintetben csak egy különbség állhat elő: az tudniillik, hogy míg a külföldön való befektetések és az idegen váltók megszerzése eddigelé kizárólag az illető bankvezetőség szabad akaratából történtek, addig a giroforgalom ily követelések kényszerű fenntartását vonná maga után. De még ez a mozzanat is, bármily ridegnek lássék is az első pillanatra, nem tekinthető eléggé nagy jelentőségűnek, mert hiszen az ily követelések minden órában megszüntethetők, úgyhogy azok fenntartásának kényszerűsége órákra vagy napokra van korlátozva. Különösen áll ez ama feltevés mellett, hogy az ilyen követelések igen nagy arányokat nem érhetnek el, hanem a rendes üzleti forgalom keretében mozognak, illetőleg azzal a

feltevessel, hogy a pénzforgalom Ausztria-Magyarország és Németország között olyan, hogy a két terület közötti mindennapi giroforgalom által, megközelítőleg alighanem kiegyenlítődnek. Az ily kiegyenlítés valószínűsége általában kell, hogy alapja maradjon minden giroforgalomnak és ez utóbbi jelentőségének legnagyobb részét elveszítené, ha az csak egyoldalúlag az adósok egy csoportja és a hitelezők egy csoportja közt bonyolódna le, illetőleg csak egy oldalról vétetné igénybe.

Hogy mikép fog alakulni, vagy alakulna már most ebben az irányban a viszony Ausztria-Magyarország és Németország között, az biztonsággal és matematikailag nem állapítható meg, de mindenesetre felállíthatók bizonyos hipotézisek a létező és felhasználható statisztikai adatok alapján.

E tekintetben a legközelebb fekvő anyagot a két monarchia közötti külkereskedelem statisztikája nyújtja. Ez azt mutatja, hogy monarchiánk kivitele Németországba 1905-ben 1053 millió K-ra rúgott, míg a behozatal Németországból az Osztrák-Magyar Monarchiába körülbelül 824 millió K-t tett ki. Ausztria-Magyarország Németországgal szemben való többkövetelésének ekkép előálló egyenlege egészben véve tehát 229 millió K-ra rúgott. De még ebből az összegből is le kell vonni azt az összeget, amely az Osztrák-Magyar Monarchia részéről Németországgal szemben állandóan teljesített értékpapírkamatfizetésekből ered. Ez utóbbi hivatalos oldalról származó becslés szerint évenként körülbelül 172 millió K-ra rúg, vagyis, ha levonjuk azt a mintegy 11 millió K kamatösszeget, amely az osztrák-magyar birtokban levő német értékpapírok után monarchiánkba folyik: 161 millió koronára tehető.

Ha már most ezeket a számokat egymással szembeállítjuk, akkor a 68 millió koronányi aránylag jelentéktelen különbözettől eltekintve, azt találjuk, hogy a két monarchia pénzbeli követelései egy éven belül egymást csaknem teljesen kiegyenlítik; minthogy Németországnak 1905-ben áru- és pénzbeli követelésekből kifolyólag Ausztria-Magyarországgal szemben mintegy 1064 millió K-t, Ausztria-Magyarországnak pedig Németországgal szemben körülbelül 996 millió K-t kellett fizetnie.

Ezen számokból tehát kitűnik, hogy, ha ez a kölcsönös forgalom, hónapokra és hetekre elosztva, teljesen egyenletesen alakulna, az egyik intézetnek a másikkal szemben csak alig tekintetbe jövő mértékben volna követelése, és hogy az ily követelés csakis abból fog keletkezni, hogy ez az áru- és kamatfizetési mozgalom lényegének természeténél fogva nem megy végbe egyenletesen, hanem ellenkezőleg az év egyes szakaiban jelentékeny eltolódásokat mutat.

Ezek az eltolódások, amelyekről — ami az áruforgalmat illeti — egy csatolt táblázat nyújt tájékoztatást, még fokozódnak az arbitrázs-,

értékpapír-, áruforgalomból és a vasúti szállítási díjakból előálló, előre nehezen mérlegelhető mozgalmak folytán, úgy, hogy mindenesetre tekintetbe kell venni, hogy egyszer-másszor esetleg az egyik jegybanknak a másikkal szemben lényeges követelése lehetnek.

Azonban van egy biztos mód, hogy errevonatkozólag gyakorlati tapasztalatokat gyűjtsünk és a nagy követelések felszaporodását megakadályozzuk, illetve az egyelőre még ismeretlen viszontagságokat elkerüljük: ez pedig abban áll, hogy kezdetben és bizonyos átmeneti időre, amely egyúttal az egész intézmény kipróbálási határidejeként szerepelhetne, a giroátutalásokat egyes felek részéről naponként, sőt hetenként egy bizonyos maximumhoz kötjük; mert bármily fontos legyen is a giroforgalom korlátlan használata a nagy váltó-, értékpapír- és bankműveletekre nézve: az intézmény fontossága nem egyedül azon alapul.

Ez az intézmény a pénzgazdaság tág területén, tehát a kereskedelem és ipar köreiben ugyanis már azzal van megokolva, hogy ezeknek a giroforgalom időben és kamatokban aránylag a legnagyobb könnyítéseket eredményezi, mert az, amit a giroforgalommal el akarunk kerülni, t. i. a készpénzzel való felesleges kezelés, éppen azokban a körökben nagyobb mértékben forog fenn — mint a bankoknál és bankároknál, amelyek technikai szervezetüknél és a külfölddel való chequeforgalmuknál fogva más, külön kategóriákba esnek.

Feltehetjük, hogy kereskedők, vagy iparosok részéről 1 millió K összegű fizetési kötelezettség ellátása körül felmerülő ténykedés a megszerzés munkájában nagyobb időpazarlást okoz és nem csekélyebb kellemetlenséget von maga után, mint egy húsz-harmincszor nagyobb összeg a hivatásos bankintézetek üzletkörében. Ennélfogva ki kellene fejezni azt a már érintett kívánságot, hogy a szükséges tapasztalatok gyűjtése céljából a giroforgalmat a giroátutalásokra mindenkor elfogadott összeg magasságát illetőleg bizonyos maximumhoz kell kötni, mely a nyert tapasztalatokhoz képest, lassankint emelhető volna.

Ez az eljárás egyébiránt nem új, mert mintaképét megtaláljuk a postautalványok forgalmában, mely, bár primitív és kezdetleges stádiuma a kiegyenlítő forgalomnak; és habár a különböző államok postaigazgatása közti forgalom más szempontok alá is esik, mint a két jegybank közti forgalom, mégis nyomatékkel rá kell utalnunk arra, hogy a pénzrendszerek, átszámítások és végleges kiegyenlítések különböző volta ellenére is, ez a postautalványforgalom a különböző államok közt fennáll. így 1905-ben postautalványforgalom Magyarország és Németország közt, hivatalos kimutatások szerint körülbelül 23 millió K volt, amely összegben az át-

utalások Magyarországból Németországba 14 millió K-val, Németországból Magyarországra pedig 9 millió K-val szerepelnek.

E tárgyról Magyarország egyik kiváló szakembere, a m. kir. postatakarékpénztár aligazgatója, dr. Halász Sándor min. tanácsos egy „Újítások a fizetési forgalomban” című tanulmányában teljes joggal oda nyilatkozott, hogy „ami az ugyanazon államterület girointézetei közt létesülő forgalomra nézve lehetségessé vált, annak végrehajtása nem lehetetlen a nemzetközi forgalomban sem. Ugyanazt az egyezményt, melyet például az Osztrák-Magyar Bank a giroforgalom lebonyolítása érdekében a két postatakarékpénztárral kötött, megkötheti a Német Birodalmi Bankkal is; valamint alig merülhet fel technikai akadály az ellen is, hogy idővel az egyik vagy másik postatakarékpénztár nemzetközi giroforgalmat létesítsen a majdan megteremtett német postai chequeintézetekkel. Ez a kapcsolat csak tökéletesítését jelentené a nemzetközi postautalványforgalomnak.

És tényleg joggal felvethető a kérdés, hogy mily csodálatos, hogy az, ami a kétségkívül nehezebb, a technikai pénzüggel csak közvetett kapcsolatban álló állami hatóságoknak sikerült, t. i. a nemzetközi és a forgalom folytán előálló követelések kiegyenlítésének technikai keresztülvitele, mint például a postautalványforgalom lebonyolítása, nem képesek keresztülvinni az általános pénzforgalmat szolgáló olyan intézetek, melyeknek feladata éppen az, hogy a pénzforgalom szolgálatában álljanak, s amelyek sokkal inkább vannak abban a helyzetben, hogy a beálló nehézségeket elhárítsák.

Fentebb megemlítettük, hogy a külföldi váltókban vagy a külföldi követelésekben való befektetéshez viszonyítva, a két banknak egymás között a giroforgalom bevezetéséből előálló követeléseik bizonyos kamatkülönbséget, illetve kamatvesztést vonnak maguk után ez intézetekre nézve. Már most készségesen elismerjük, hogy ezt az áldozatot, ha tényleg fennáll, az intézetektől, amelyek engedélyokmányaik keretén belül való keresetre vannak utalva, csak amúgy egyszerűen meg nem kívánhatjuk.

Ámde az igazság az, hogy ez az áldozat alig forog fenn, mert a giroforgalom magával hozza, ami éppen egyik főelőnye, hogy általa a forgalmat közvetítő intézeteknél állandóan igen jelentékeny összegek maradnak fenn kamatmentesen. Így példának okáért az Osztrák-Magyar Bank kimutatása szerint 1905 végével, ez intézetnél a giroforgalomból 161 millió K volt elhelyezve. Hogy ez nem volt kivételesen nagy összeg, kitűnik az előbbi évekkel való egybevetésből, amelyek közül például az 1904. év 233 millió, az 1902. év 171 millió K-t mutat fel. Az utóbbi 5 esztendőben a legkisebb követelési egyenleg 102 millió K volt 1903-ban. E követelés magassága

természetesen a giroügy összes forgalmával függ egybe, eltekintve attól az összegtől, amelyet a girointézményt igénybevevő cégek viszontszolgáltatásul állandóan érintetlenül hagyni kötelesek a banknál és amely a nemzetközi giroforgalmat igénybevevő cégek részéről megfelelően emelendő lesz.

Németországban a girohitelezők követelése 1905 december végén a 660 millió márkát meghaladta. Már most biztosan elvárható, hogy azok a jelenségek, amelyek e tekintetben az ugyanazon pénzrendszer területére szorító giroforgalomnál mutatkoznak, akkor is érvényesülni fognak, ha a giroügy többféle pénzrendszerrel bíró területek bevonásával megfelelőleg kibővül és bátran állítható, hogy azok az esetleges kamatvesztések, amelyekről szólottunk, e követelések által fedeztetni fognak, sőt hogy az intézetek bevételei e giroforgalom bevonása által nemcsak, hogy nem csökkennek, hanem ellenkezőleg — bár szerény mértékben — emelkedni fognak.

De eltekintve a kamatjövödelmektől, ez a követelés megjelöli azt az irányt is, melyben a giroforgalom kibővítése az általános kamatlábviszonyokra nézve is tekintetbe veendő, mert minden út, amely az eszközöknek a jegybankoknál való összpontosításához vezet, egyúttal a pénzviszonyok állandó megkönnyebbülését is eredményezi, s éppen azok az állapotok, amelyek ez értekezlet megtartása pillanatában a nemzetközi pénzpiacokon fennállanak, jogosnak tüntetik fel azt, hogy minden eszközt igénybe vegyünk, mellyel a lehető segítséghez hozzájárulunk. Bizonyára feltehetjük, hogy az eleven élet követelményeinek semmiféle alakiság nem fog zavarólag útjába állani. Éppenséggel nem akarjuk tagadni, hogy Magyarország képviselői e gyülekezetben a pénzpiac ugrásszerű eltolódásainak kellemetlenségeit, s ezeknek országukra való következményeit kiváltképp fájdalmasan érzik, mindazonáltal nem a dolgok lényegében fekvő károsodásnak kell azt minősíteni, ha a kamatok tekintetében fennálló bankviszonyokból oly helyzetek állnak elő, amelyek nemcsak a napi pénzre és a rövid lejáratú váltókra, hanem az olyan adóssági viszonyokra is irányadók, melyek hosszú évekre köttetnek meg.

Ugyanezek a körülmények állanak fenn, habár nem is ebben a mértékben, valamennyi más államterületen is és a német jelzálogkölcönt kereső félre éppen olyan nagy baj az, hogyha ő azért, mert mechanikai okoknál fogva a meglévő pénzeszközök eloszlása és forgalma zavart szenved, igényeit vagy egyáltalán nem, vagy csak lényegesen súlyosabb feltételek mellett képes kielégíteni, mint ezt az azonos gazdasági viszonyok mellett annak idején, egy hóval előbb, vagy utóbb tehetné volna, vagy tehetné. Éppen ezért nem lehet elég gyakran hangsúlyozni, hogy minden erőnkől

azon kell lennünk, hogy a pénz forgalmában beálló akadályokat lehetőleg legyőzzük, és hogy ezen célhoz még a tradíciók és szokások némi feláldozásával is lehetőleg közelebb jussunk. Ezeket az áldozatokat mindenesetre meg kell hoznunk, amikor arról a fejlődésről van szó, mely a jelenlegi megbeszélés tárgya: az áldozatok főképpen az esetleg bevezetendő intézmény technikai kezelésére vonatkoznak, amelyekre ezennel áttérünk.

Arról van szó, hogy a szegedi kereskedő, akinek casseli üzletbarátja részére fizetést kell teljesítenie, ezt olyképpen tegye, hogy az Osztrák-Magyar Banknál lévő giroszámlájáról, amely természetesen koronákban vezetetik, a megfelelő összeget a megnevezett intézet igénybevitelével akképpen utalja át Casselbe, hogy az ottani cég a neki márkában járó összeget szintén a Német Birodalmi Banknál fennálló, márkában vezetett giroszámlaja útján, költségmentesen és nyomban megkapja. Viszont a nürnbergi cég a koronaösszeget, amellyel Spalatóban tartozik, hasonló módon a Német Birodalmi Bank útján legyen képes kifizetni. Ebből a következő műveletek állanak elő:

i. az Osztrák-Magyar Bank a szegedi kereskedőnek eladja a tőle kívánt márkaösszegeket;

2. a Német Birodalmi Bank a nürnbergi számlatulajdonosnak a szükséges koronaösszeget eladás útján szintén átengedi;

3. az első esetben az Osztrák-Magyar Banknak a Német Birodalmi Banktól márkákat, a második esetben a Német Birodalmi Banknak az Osztrák-Magyar Banktól koronákat kell vennie.

Ha ezek szerint az átutalásra kerülő összegek napról-napra teljesen fednék egymást és az árfolyamokat, amelyeken mindezen műveletek végrehajthatnak, mindkét intézet egyöntetűen állapítaná meg, úgy az operációk köre teljesen le volna zárva, nemcsak összegükre nézve, hanem az árfolyamkülönbség kizárására nézve is. Ha azonban — amint ez természetes — a Németországból Ausztria-Magyarországba és viszont átutalt összegek nagyságuk tekintetében nem egyenlők: az egyik összegnek a másikkal szemben való feleslege, úgy kezelését tekintve, mint az árfolyamelszámolást illetőleg, kérdésessé válik. Ez természetesen nem érinti sem a németországi, sem az ausztria-magyarországi számlatulajdonost, mert ez abban a pillanatban, amelyben átutalása az illető jegybank részéről az e művelet számára megállapított árfolyamon elfogadtatott, az átutalás műveletét lezárta.

Arra a kérdésre, hogy ez átutalások mely árfolyamon történnek, nem nehéz felelni, minthogy úgy az Osztrák-Magyar Banknak, mint a Német Birodalmi Jegybanknak szabadságában áll ezeket az árfolyamokat tetszés szerinti időre megállapítani. Ez megállapítható mindennap újból,

vagy pedig visszavonásig, esetleg a hivatalos tőzsdei jegyzéssel bizonyos arányban, de természetesen a forgalom érdekében az illető bankjegyerület összes piaci részére az árfolyam egységes megállapítása volna kimondandó.

Azonban nem okvetlenül szükséges, hogy az Ausztria-Magyarországra nézve érvényes árfolyam azonos legyen az ugyanazon a napon Németországban fennálló árfolyammal. Ellenkezőleg könnyen elképzelhető, hogy valamely, bár minimális és az egyes számlatulajdonosokra nézve jelentéktelen, a bankra nézve azonban, az összforgalom nagysága folytán mindenesetre számbajövő bankárhaszon áll elő. Ez a haszon az egymást egy napon kiegyenlítő összegekre nézve okvetlenül biztosítva volna, még pedig annál az oknál fogva, mert az egymást kiegyenlítő összegek a két jegybank közt minden további kockázat nélkül egy bizonyos árfolyamon kiegyenlítettethetnének, illetve elszámoltathatnának. Ez árfolyamnak azonban mindenesetre ama két árfolyamhatáron belül kellene mozognia, melyet a jegybankok feleiknek felszámítanak. A legkisebb eltérés azoktól az árfolyamoktól, amelyek a közönségnek felszámítatnak, az illető intézetnek minden további véletlentől független, tiszta hasznot eredményez.

Ez az eltérés magától értetődőleg — mint már ismételten hangsúlyoztuk — csak minimális lehet, minthogy különben a giroszámlatulajdonos összehasonlítván az eddigi közvetítés költségét, a jelenleg érvényben levő eljárásra fogja magát elhatározni. E tekintetben határokat felállítani felesleges, minthogy ezek a költségek a bankok érdeke folytán önmaguktól a legcsekélyebbre fognak redukálódni, mert ismételve hangsúlyoznunk kell, hogy itt csaknem munkanélküli és teljesen biztos precipuumról van szó. Hogy ez mégis engedélyeztetik, annak oka nemcsak a mindenesetre valamivel magasabb munkateherben rejlik, hanem főképpen abban, hogy e haszonnak egyúttal némiképp tartalék avagy kockázati járulékul kell szerepelnie az átutalások ama összegeiért, amelyek egymást ki nem egyenlítik, hanem amelyek mint a napi át- és visszautalások egyenlege jelentkeznek.

Ez egyenleget illetőleg a megítélés ama kategóriái állanak be, melyek az előadás elején említették. Ha példának okáért Németországban a különböző girohelyeken egy napon összesen 5 millió márka fizettetik be abból a célból, hogy a megfelelő összeg Ausztria-Magyarországban koronaértékben kifizetésre kerüljön, míg ugyanazon a napon Ausztria-Magyarországon 8 millió K utaltatik át Németországba: úgy 100 márka után 117½ K-ás átszámítási árfolyam mellett 5,875.000 korona áll elő, mely összeg egymást kiegyenlítő és ezenfelül 2,125.000 K, amely további elszámolási viszonyoknak tárgya a két jegybank között. Maga ez utóbbi abban áll, hogy az Osztrák-Magyar Banknak a Német Birodalmi Banktól a közös kompen-

zációk által nem fedezett összeget márkában meg kell szereznie és utóbbi az összeget előbbinek eladja és az ellenértéket magától értetődőleg az Osztrák-Magyar Banknál további kompenzációk céljából rendelkezésre tartja, fenntartván magának mindenestre azt, hogy vele rendelkezessék. Az árfolyamkockázat ebből a műveletből természetesen a Német Birodalmi Bankot terheli, minthogy az Osztrák-Magyar Bank e birodalmi márkavételnél már megtalálta az ellenértéket abban, hogy teljesen ugyanazt az összeget számolta el az osztrák-magyar számlatulajdonosoknak.

Hasonló eredmény áll be megfordított esetben is, amikor az árfolyamrizikó a Német Birodalmi Bankra nézve ki van kapcsolva és csakis az Osztrák-Magyar Bankra nézve áll be.

Az az előzetes kérdés, vajjon általában megengedhető-e, hogy az egyik jegybank részéről a másikonál követelések álljanak fenn, már fennebb kimerítően tárgyalatott és igenlő értelemben eldöntöttek tekinthető.

Fennmarad tehát az árfolyamkülönbsétek kérdése, illetve ezeknek jelentősége. Még egyszer fel akarjuk hívni a kérdéssel foglalkozóknak figyelmét, különösen ami Ausztria-Magyarországot és Németországot illeti, két körülményre. Mindenekelőtt arra, hogy az áru- és kamatforgalom Ausztria-Magyarország és Németország között az összeg tekintetében csaknem teljesen fedi egymást, úgyhogy a mindenkori követelések kiegyenlítésének, még ha nem is történnék meg időleges kifizetések folytán, rövid határidőkön belül természetszerűleg be kell állania; másrészt arra, hogy ugrásszerű eltulódásokat és túlnagy átutalásokat minden egyebek nélkül a napi giroösszegek elfogadásában eszközölt megszorítások folytán el lehet kerülni.

Az intézeteknek a tett tapasztalatokhoz képest könnyű lesz ezeket a megszorításokat tágítani vagy szűkíteni. Ehelyütt azonban fontos ebből azt a következtetést levonni, hogy — természetesen a jegybankok mértékével mérve, — nem lehet szó nagy összegekről, melyek itt tekintetbe jönnek. Bizonyára fel lehet tenni, hogy amikor a nagy közérdek forog szóban, nem lényeges az az i, 2, 3, 10, 12 millió K, vagy márka, amely a napi árfolyamon akár márkában az Osztrák-Magyar Bank által, akár koronában a Német Birodalmi Bank által, szereztetik be és hogy ezek az Összegek nem foglalnak magukban oly nagy árfolyamkockázatot, amely a kérdésre nézve tekintetbe jöhet, mert még ez az árfolyamkockázat is pusztán csak ezen aggályos elnevezést viseli. Tényleg oly különbsétek lehetőségéről van szó, amelyek százalékok törtszámait között mozognak. A mellékelt számszerű és grafikai táblázatok 1905-ből ez iránt felvilágosítást nyújtanak.

Ezzel az alkalommal ismételve utalnunk kell a követelés megszüntethetőségére, tehát a még ezen szűk határok közt is mindenkor fennálló ama lehetőségre, hogy az árfolyam-esélyek csaknem teljesen kizárhatók, mert a követelések e megszüntethetősége magával hozza, hogy azok a fennálló, devizákkal való bankár szerű kereslet körébe vonhatók a jegybankok részéről.

Ez a lehetőség az intézetek számára azt a csaknem biztos perspektívát nyitja meg, hogy ezen devizatranzakcióknál nemcsak hogy semmit se veszítsenek, de sőt még valamit nyerjenek is, annál az oknál fogva, mivel a devizapiac kizárásával bekövetkező koncentrikus átengedése egy nagyobb márka-, illetve koronátételnek, erősséget jelent a devizapiacon naponta érvényesülő ellenműveletekkel szemben, amely erősség abban jut kifejezésre, hogy nem úgy, mint ezidőszerint, egy bizonyos számú eladó áll szemben egy bizonyos számú vevővel, hanem az ügylet egyik oldalán egy nagy vevő, vagy egy nagy eladó fog jelentkezni. Ez az eljárás valószínűleg a devizapiacra is azzal a kívánatos előnnyel fog járni, hogy az ingadozások kisebbekké, az árfolyamok állandóbbakká fognak válni.

Ha azonban számolunk is ezzel az önmagában is lehetséges kis veszteségi kockázattal, amellyel másrészt természetszerűleg éppen olyan nagy nyereségesély áll szemben: felmerül a kérdés, hogy vajjon azok az előnyök, melyek a jegybankokra az egymást kompenzáló átutalások biztos lebonyolításából okvetlenül hárulnak, valamint az, hogy a bővített giroforgalom folytán a giroköveteléseknek nagyobb mértéke áll be, nem alkalmasak-e ezen veszteség ellensúlyozására? Feltehetjük, hogy ez bőségesen így lesz. De ha még nem is, ez esetben mérlegelendő, vajjon a jegybankoknak, mint a pénzforgalom és az ezzel kapcsolatos kamatviszonyok legfőbb öreinek, nem ér-e meg nemcsak egy kis, hanem jelentékeny áldozatot is az, hogy a pénzforgalom megkönnyítése és az abban beálló zavarok elhárítása érdekében a maguk részéről minden lehetőt elkövessenek.

Tényleg a két jegybank — mint ismeretes — most is hoz hasonló áldozatot; ez kitűnik a dr. Koch birodalmi bankelnökkel folytatott beszélgetésből is, melyet a Neue Freie Presse ez év nov. n. számában közölt és melyben dr. Koch kijelenti, hogy a Német Birodalmi Bank az utóbbi években lényegesen megnagyobbított külföldi váltótárcáját használja fel arra, hogy a váltóárfolyamot befolyásolja.

Hogy az árfolyam, amely mellett a két jegybank a többször említett felesleget egymásnak átengedi, közöttük napról-napra állapított-e meg, vagy pedig bizonyos tőzdeszerűleg megállapított árfolyamtól tétetik függővé, alárendelt jelentőségű kérdés, melyet itt tovább tárgyalni nem szükséges.

Sokkal fontosabb az a körülmény, hogy bár a két bank kölcsönös követelései az illető államterületeken uralkodó értékben fognak előállni, mégis mikép minden egyéb hasonló érték követelésnél, azzal a körülménnyel kell számolnunk, hogy végső megoldásban, illetve szükség esetén a követelésnek felvétele effektív pénzben is tekintetbe kell, hogy jöjjön, mert egy Berlinre szóló váltó vevőjének megvan arra a módja, hogy az összeget a váltóért befolyó bankjegyek bemutatása útján a Német Birodalmi Banknál arannyá változtassa át és ennek következtében, ha a paritást Ausztria-Magyarország és Németország között ebben az arányban fenn akarjuk, vagy fenn kell tartani, a giroforgalom bevezetését is arra az időpontra kell elhalasztani, amelyben az Osztrák-Magyar Monarchiában a készfizetések felvételét törvényileg fogják elrendelni. Mi, e monarchia mindkét államának polgárait, magunkat mindenesetre olyan helyzetben levőknek tekintjük, amely azonos a készfizetések felvétele utáni állapottal. Erre nekünk némi jogosultságot nyújt a fentidézett árfolyamtáblázat, valamint jegykibocsátó intézetünk állapota is, mindamelllett teljesen érthető volna, ha a külföld részéről a készfizetések felvételének törvényhozási úton való elrendelését be akarnák várni.

Az eddig elmondottakból az a következtetés vonható le, hogyha az említett feltevések helyesek, kívánatos volna, hogy az illető kétféle pénzrendszerrel bíró területek jegybankjai a giroforgalom bevezetése iránt meg egyezésre jussanak.

Ennek feltételeit főbb vonásokban fennebb vázoltuk. Ezek:

a monarchia készfizetésének felvétele;

az átszámítási árfolyam időszaki megállapítása a közönséggel szemben, ami mellett a németországi árfolyamoknak az ausztria-magyarországi árfolyamokkal nem kell egyezniök;

megállapítása annak a módnak, amely szerint a mindennapi kompenzáció, illetve feleslegek a két jegybank között elszámoltatnak;

az elfogadandó giroutalások nagyságának egyelőre való megszorítása. Ezek íme a legszembeszökőbb mozzanatok.

Nem haboztunk abban, hogy bizonyos nehézségek beállítását konstataljuk és még kevésbé habozunk ama biztos meggyőződésünk kifejezésében, hogy az akadályokat el lehet hárítani és hogy az ezzel az elhárítással esetleg beálló kis csekély anyagi hátrányokat az eredmények felül fogják múlni.

Hiszen szemünk előtt lebeg, hogy valamennyi hasonló könnyítést célzó intézmény bevált és üzletének körét folytonosan nagyobbítja, és hogy azok az intézmények, amelyek ezirányban nemzetközileg is működnek, alig enyésznek el többé. A nemzetközi postautalványforgalom fejlőd-

dése ismeretes, és megfigyelhető az is, hogy a hasonló kiegyenlítések után való törekvés egyre terjed. Erre nézve jellemző az a megállapodás, melyet a bécsi cs. és kir. postatakarékpénztár létesített egy elsőrangú berlini intézettel.

Kísérletek történnek, hogy ott, ahol a postatakarékpénztárak léteznek, azokat a nemzetközi szolgálatba bevonják (Ausztria, Magyarország, Amerika) és Észak-Európában a skandináv főbankok között egy olyan intézmény áll fenn, mely csaknem azonos az általunk tárgyalt berendezéssel. E megállapodás főbb vonásai, valamint azok a határozmányok, amelyek az előző fejtegetések során említett egyéb idevágó intézményekre vonatkoznak, teljesség okáért az előadáshoz csatoltatnak.

Dr. Wolf Gyula tanár úr (Materialien betreffend den Mitteleuropäischen Wirtschaftsverein című művében) több helyen (i. o., 25., 52. oldal) ismételve utalt a nemzetközi giroforgalom kérdésére.

A Középeurópai Gazdasági Egyesület céljai között a 12. pont azt tartalmazza, hogy a fizetési forgalmat állam és állam közt meg akarja könnyíteni és olcsóbbítani nemzetközi giroberendezésekkel és elszámolóhely ékkel.

A német egyesület alapítása alkalmával előterjesztett előadmányban szintén utalás történik törekvéseink e részére.

Mindezekből talán levonhatjuk azt a jogosultságot, hogy e kérdéssel alaposan foglalkozzunk. Hogy ez szigorúan tudományos módon alig lehetséges, annak oka abban rejlik, hogy nincsenek pontos statisztikai adataink a diskusszió körébe tartozó fontos mozzanatokat illetőleg; mindenekelőtt nincsenek adatok a fizetési mérlegekre, valamint ezek lebonyolításának időbeli határait nézve. Ezen hiányt azonban némileg pótolják az utóbbi évek folyamán a kamatláb-, clearing- és giroügy terén gyűjtött általános tapasztalatok, továbbá a vélemények megegyezése a pénzforgalom további megkönnyítésének szükségességéről.

Ha mindazonáltal meg is engedjük, hogy mindez nem elegendő az esetleg bevezetendő nemzetközi giroforgalom állandó fenntartására: az az egy dolog biztosra vehető, hogy egy kísérletet az ügy megérdemel és minthogy a giroforgalom felhagyása semmiféle bonyodalommal nem járna, ebben az esetben elesik minden nagyobb kár lehetősége. Másrészt azonban bátran mondható, hogy ha — amit az előadó biztosan remél — a kísérlet sikerül: a nemzetközi pénzforgalom számára új perspektívák nyílnak meg, amelyeknek látóhatárát német vagy osztrák-magyar határok nem zárják el.

Mielőtt előadó javaslatát megteszi, engedtessek meg neki, hogy munkatársának az előadmány elkészítésében: Róna Zsigmond úrnak, a Magyar

Általános Hitelbank igazgatóhelyettesének és a Magyarországi Középeurópai Gazdasági Egyesület tagjának, aki az anyaggal a legodaadóbb módon foglalkozott és számos, ez előadással összefüggő statisztikai adatot gyűjtött, legőszintébb köszönetet mondjon.

Az indítvány maga így szól:

A németországi, ausztriai és magyarországi Középeurópai Gazdasági Egyesületeknek 1906 november 19-én és 20-án Bécsben székelő közös értekezlete a giroforgalom bevezetését Ausztria-Magyarország és Németország között ezen országok érdekében lévőknek, kívánatosnak tartja és reméli, hogy mindkét terület jegybankja e kérdés előkészítésével foglalkozni fog.

III.

Az előadásnak nagy közvetlen hatása és sikere volt, a középeurópai gazdasági életnek szinte minden számottevő tényezője végighallgatta és Kornfeld megállapításait sokszor kísérte lelkes taps.

Kornfeld kitűnő előadó volt, tudott hatni, magával ragadni és meggyőzni és a legszárazabb témát is érdekesen és színesen tudta tálni.

A Magyar Tudományos Akadémia nemzetgazdasági bizottságának 1887 március elsején tartott ülésén egy kicsit meghatott volt és egykorú tudósítások szerint eléggé elfogult, hiszen ez volt első magyarnyelvű nyilvános szereplése. Megilletődve foglalt helyet a felolvasóasztalnál. Tőle jobbra és balra akadémikusok ültek, az ülést Kautz Gyula vezette. A hallgatóság soraiban ott volt Wekerle Sándor, Lukács László, több miniszteri tisztviselő, a Hitelbank vezetőségének számos tagja és többen az intézet tisztviselői sorából. Ott volt az előadáson Lánczy Leó, Beck Miksa és Weiss Fülöp.

Kornfeldnek erős lámpaláza volt, de azért nyugodtan, tagoltan és óvatos hangsúlyozással olvasott. Mindvégig figyelemmel hallgatták, igaz, hogy akkor ez a téma azt a hallgatóságot rendkívül érdekelte.

Húsz évvel később, amikor híre, tekintélye és pozíciója teljességében ült le Bécsben a felolvasóasztalhoz, Közép-Európa egész gazdasági és politikai életének figyelme feléje irányult. Ez a téma is rendkívüli módon érdekelte és foglalkoztatta és a probléma jelentősége alaposan megnőtt az ő előadásában és beállításában.

Mint német előadó elsőrangú volt. Nyugalmas szertartásossága, előkelősége és ékesszólása olyan nagyszerűen hatott a kiválasztottak bécsi környezetében, hogy percekig ünnepelték, amikor befejezte és az előadás után úgy tartott cerclét, mint egy fejedelem.

Az is volt.

Pénzfejedelem volt és a szellem kiválasztott és megáldott fejedelme.

•

A sóbánya jegy ékről tartott előadása egész terjedelmében a Budapesti Szemlében jelent meg.

A Középeurópai Gazdasági Egyesületben tartott bécsi előadása külön lenyomatban jelent meg magyarul és németül a Franklin-Társulat kiadásában.

A POLITIKUS

I.

A társadalmi helyezkedés és elhelyezkedés problémája mélyebben és komolyabban sohasem foglalkoztatta. Amikor jött, idegen volt, amikor dolgozott, alkotott és anyagiakban, pénzügyi hatalomban és politikai befolyásban érvényesült, akkor az a világ, amely a pénzarisztokráciát jelentette, betolakodottnak tekintette. A legkatolikusabb arisztokrácia, a politikai arisztokrácia és az az arisztokrácia, amely a zsidóságból nőtt ki, de attól már régen eltávolodott, kedvelte, tisztelte és becsülte. A bankári és ipari arisztokrácia túlnyomó részéről neki volt igen rossz véleménye és erről az oldalról nézték kialakulását, munkásságát és érvényesülését a legnagyobb irigységgel. Nem ismert vetélytársakat, ő hitte és tudta, hogy fölöttük áll, aminthogy tehetségben, tudásban és műveltségben egyaránt túlszárnyalta valamennyit. A maga útját járta és nem törődött másokkal, annál többen törődtek mások vele. Útjait keresztezni próbálták, törekvéseit elgáncsolni igyekeztek és azt hitték, hogy izolálták, pedig ő élt a maga splendid isolation-jában, tőlük való előkelő idegenségében és a nemzeti lélekbe való beolvadásában. Zichy Nándor.. gróf egészen közel érezte magához Kornfeld Zsigmondot és Kornfeld Zsigmond közelebb érezte magához Károlyi Sándor grófot, az agráriusok nagy vezérét, mint esetei Herzpj; Pétert. Lélekben nem volt kevésbé zárkózott, magatartásban nem volt kevésbé hűvös, viselkedésben nem volt kevésbé szertartásos és gondolkozásban nem volt kevésbé előkelő, mint a legexkluzívebb születési arisztokraták. És mert maga volt a megtestesült tisztesség és mert egy hatalmas pénzintézet élén, a merkantilizmus csúcsán ülve is mindig őszinte mert lenni és igazságos tudott maradni, a születési arisztokrácia szeretett tanulni tőle és megtanulta szeretni őt. Zichy Nándor gróf egyszer azt mondta, róla, hogy Kornfeld Zsigmond volt az első ember, aki megingatta abban a hitében, hogy antiszemizmusa jogos és

igazságos. Ez az adat nem Zichy szellemi vagy lelki nagyságát van hivatva kiemelni, hanem azt kívánja igazolni, hogy Kornfeld zsenije mindenkire lenyűgöző hatást tudott gyakorolni, aki vele érintkezett.

A politikusok közül rendkívül becsülték Tisza Kálmán, Szapáry Gyula, Wekerle Sándor, Baross Gábor, Lukács László, Széll Kálmán, a fiatal Andrassy Gyula, Hieronymi Károly, később Kossuth Ferenc, Popovics Sándor. A fiatal Tiszát és a fiatal Vázsonyit nem szerette, ez a két merőben ellentétes származású, nevelésű, felfogású és diszpozíciójú ember egyformán távol állt attól az ideáltól, amelyet Kornfeld Zsigmond magának az alkotó politikusról alkotott.

A politikai világgal igen élénk érintkezést tartott fenn nemcsak helyzeténél és hivatásánál fogva, hanem azért is, mert szenvedélyes politikus volt. Ez lelkes passziója volt, szívesen tárgyalt, közvetített, egyenlített, segített, rendezett és határtalan volt az iránta való bizalom, mert mindig a legönzettelenebbül dolgozott és mindenki tudta róla, hogy egyéni ambíciói nincsenek. Nem akart több lenni és nem akart más lenni, mint amivé lett, de a közbenjárást kötelességnek érezte és még az önfeláldozást sem tartotta érdemnek. Kiállni, helytállni, a meggyőződésért verekedni, az igazságot szolgálni, a jót diadalhoz segíteni a saját érdekei ellen, de a köz szolgálatában, természetes volt nála és elképzelhetetlen volt, hogy másként cselekedjék. A gondjaira bízott javak védelmét kitűnően össze tudta egyeztetni az általános nemzeti érdekek szolgálatával és tudott úgy élni és hatni, mint aki a maga részére valóban nem akar semmit. Aminthogy tényleg nem is kívánt egyebet, mint hogy ezt úgy elhiggyék neki, mint ahogyan ezt hitte önmagában és önmagáról.

A születési és politikai arisztokrácia, amely hivatalosan és nem hivatalosan egyaránt szívesen érintkezett vele, ezt a lelkes és önzetlen önfeláldozást, a léleknek és gondolkozásnak ezt a finomságát és emelkedettségét tisztelte és szerette benne. A magyar merkantilizmusnak Kornfeld Zsigmond volt a leghivatottabb, legmeggyőződésesebb, legnagyobb hatalmú és legteltesebb műveltségű vezére, aki buzgón kereste a megértő és kiegyenlítő érintkezést az agrárfronttal, amelynek élén akkor Károlyi Sándor gróf állt. Károlyi rendkívül eszes ember volt, sok tudással, széles horizonttal és mély bölcsességgel. Kornfeld sokat hadakozott vele, de igen nagyra-

becsülte és értékelte. A gazdasági béke érdekében egyszer meglátogatta és órákig beszélgettek. Búcsúzaskor — a látogatás karácsony táján történt — Kornfeld ezeket mondta:

— Kívánok Önnek gróf úr, boldog újévet és a belső szabadságot.

Károlyi ránézett, a tekintete fátyolos lett és csöndesen mondta:

— A belső szabadságot, a lélek szabadságát, ó, ha valaki azt elérhetné!

Ez az ő hangjuk volt, ezek voltak az ő szavaik, az ő színeik. Ez volt az ő gondolkozásuk. Ez volt a stílusuk. Így éreztek és így beszéltek és így cselekedtek.

Ez az ő hangjuk volt és velük együtt múlt el. Károlyi Sándorral és Kornfeld Zsigmonddal.

II.

Passzionátus politikus volt, értett a politikához, idealista volt, rajongó. A realitások embere, az irodalmi hívő, a művészetek csodálója és a filozófia bűvara, aki egy személyben volt, minden akciójával és minden lelkesedésével a politikát szolgálta. A haladás politikáját és a fejlődését és a kiegyenlítését és a békességét. Nem félt a harctól, de a politikai nyugalmat kívánta, mert ebben látta a gazdasági lendület legbiztosabb alapját. Mindig benne élt a politikai életben, leggyakrabban anélkül, hogy személyesen jelen lett volna, egyszerűen azzal a ténnyel, hogy véleménye volt eseményekről, vagy nem volt véleménye róluk.

Ez nem volt meglepő, sőt ez volt az adott és természetes. Az állam bankárjának ismernie kellett az állam dolgait és abban a szövevényben, amit akkor magyar politikai életnek neveztek, nem volt olyan könnyű eligazodni. A kiegyezési párt, később a szabadelvűpárt; a függetlenségi párt; majd a nemzeti árnyalattal bevont opportunisták pártja, az Apponyi pártja; a néppárt, amelyet a Wekerle-ellenes küzdelem hívott életre, ezek voltak a legfőbb és legjelentősebb politikai pártok. Kornfeld Wekerle legjobb és leghasznosabb munkatársa volt és a néppárt apja, Zichy Nándor gróf, egyik legőszintébb híve és hódolója — Kornfeldnek. Később az alkotmánypárt, élén a fiatal Andrássyval, akivel kölcsönösen nagybecsülték egymást, a koalíció, az élén Wekerlével, a munkapárt, Lukács Lászlóval, akihez a barátság és megbecsülés ezer szála fűzte. Közben Széll

Kálmán, akit nagyon szeretett és aki nagyon szerette őt. És Tisza István, aki iránt nem tudott fölmelegedni és akiért nem tudott rajongani. És az állam bankárja volt, aki nem szállhatott szembe csak úgy egyszerűen a pénzügyek miniszterével. És főrend lett és delegátus lett és mert a pénzügyi albizottságban nem volt üres hely, kezdetben a hadügyi albizottság tagja volt.

Valahogyan mindenütt jelen volt, ha másként nem, akkor úgy, hogy gondoltak rá. Hogy mi lehet a véleménye, az álláspontja, hajlandó-e segíteni, közbelépni, kiegyenlíteni. Bánffyról nem volt nagy véleménnyel. Rátót ura viszont sokat járt hozzá dicsekedni és panaszkodni, mert mindkettő szokása volt. Amikor a fiatal Tisza megírta az ugrai levelet és fölborította a politikai békét és megindította a harcot az ellenzék ellen és elkövetkezett a november 18-i zsebkendőszavazás, majd a december 13-i parlamenti rombolás, Kornfeld már mint főrend figyelte a politika eseményeit. Khuen-Héderváry fölkereste őt és arra kérte, térítse el Széll Kálmánt attól, hogy Andrásyhoz csatlakozzon. Egy volt miniszterelnök állásfoglalása ugyanis abban az időben jelentékeny hatást gyakorolhatott Bécsben is és a magyar közvélemény előtt is. Kornfeld vállalta a kérés teljesítését és elutazott Rátóra Széll Kálmánhoz. Szíves fogadtatásban volt része és közbenjárása nem is volt eredménytelen: Széll megígérte legalább a passzivitást. Ámde túlságosan el volt keseredve ahhoz, hogy végleg leszerelhető legyen. És amikor a téli választásokon a szabadelvűpárt megbukott, Rátót ura is föladta a passzivitást és nyíltan Tisza ellen fordult. Nemcsak csatlakozott Andrásyhoz, hanem még az alkotmány párt elnöki tisztét is vállalta. Kornfeld nem tudott ezért haragudni rá, Andrásy az ő szívéhez is közelebb állt, mint Tisza, akinek főleg közgazdasági szereplése nem találkozott minden tekintetben a szigorú bankár tetszésével.

A szabadelvűpárt bukása elkedvetlenítette és aggodalmakkal töltötte el. A politikai bizonytalanság nyugtalanította és veszélyeztette gazdasági koncepcióit és ezért minden erejével és befolyásával dolgozott a kiegyenlítés érdekében. Amikor Tisza a bukás után visszavonult és alkotmányon kívüli kormányzás következett, Kornfeld komolyan kezdte féltetni az államháztartás és a magyar gazdasági élet egyensúlyát. Fejérváry Gézá,

a darabontkormány fejét személy szerint szerette és becsülte és igen szoros és meleg baráti kapcsolatot tartott Popovics Sándorral, aki akkor a pénzügyminisztérium adminisztratív államtitkára volt és az exlexben levő államháztartás menetét gondozta és irányította. Egyidejűleg pedig Kornfeldnek igen nagy megbecsülésben volt része a koalíció vezérlőbizottsága részéről, különösen Wekerle, Andrásy, Apponyi és Kossuth tartották vele a legjobb baráti kapcsolatot és minden gazdasági kérdésben kikérték tanácsát. Kornfeld közvetített Lukács és a koalíció között és Kornfeldre hárították az exlex alatt a szelvénybevéltás problémájának megoldását. A koronajáradék esedékes szelvényeinek bevéltásáról volt szó a darabontok alatt. Fejérváry pénzt akart szerezni, mert átérezte, hogy a szelvénybevéltás nem politikai probléma, hanem a nemzeti presztízs kérdése és megoldásától a nemzetközi magyar közhitel sorsa függ. A kormány Kornfeldhez fordult, Kornfeld pedig a koalíció vezérlőbizottságával tanácskozott. Előbb Bécsben járt, ahol föltételesen elintézte, hogy a kívánt összeg rendelkezésre álljon, azután összeült Budapesten tanácskozni Wekerlével, Apponyival, Kossuthal és Andrásyval. Csak Andrásy vallotta, hogy ezt a pénzt is meg kell tagadni a darabont-kormánytól, egyébként a többiek mind a rendkívüli függőkölcsön folyósítása mellett voltak. Ez az álláspont győzött és Wekerle maga fogalmazta meg a szerződést, amelyet a Rothschild-csoportnak a magyar kincstárral kötnie; kellett és amelyért a koalíció vezetői is hallgatólagosan vállalták a felelősséget.

Hogy az idők súlyát és jelentőségét mennyire átérezte Kornfeld, kiderül egy leveléből, amely 1905 őszén kelt és amelyben a következőket írja:

„A nemzet legfontosabb javai forognak kockán; a rendes viszonyok helyreállításától függ nemcsak a legközelebbi, hanem távoli jövőnk is.”

Magáról a szelvénybevéltási függőkölcsönről így emlékezik meg a Hitelbank jelentésében:

„Konzorciumunk néhány helybeli pénzintézet részesedése mellett a magyar királyi pénzügyminisztériummal a múlt év őszén szerződési feltételekben állapodott meg, melyek értelmében a magyar államnak kizárólag szelvénybevéltás céljaira, ezen szükségletnek megfelelő, rövid időn

belül visszafizetendő 99,172.500 korona összeget meg nem haladható előleget bocsátana rendelkezésére; a szerződés véglegesítése folyamatban van, a hitel ez ideig igénybe véve nem lett. Biztosak vagyunk abban, hogy azok az indokok, melyek bennünket ezen üzlet megkötésénél vezérelnek, az Önök méltánylásával találkoznak.”

1906 márciusában azonban mégis igénybevette a darabontkormány a Wekerle által fogalmazott szerződés alapján a kereken százmilliós folyószámlaelőleget, amelyet azután a koalíciós kormány még 1906 őszén teljes összegében visszafizetett.

A koalíció, amelynek legnépesebb pártjai lekötötték volt magukat az önálló magyar nemzeti bank mellett, a hatalom birtokában kereste a visszavonulási lehetőségeket azokon a pontokon, ahol bizonyosra kellett vennie, hogy az uralkodó vétőjával találkozik. Az önálló jegybank kérdésében egyszerűen csak a legnagyobb pénzügyi tekintélyt kellett megszólaltatni, aki mint szakember kivételes magasságban állt, aki, mint ember, megtámadhatatlan volt és aki, mint politikus, inkább népszerű volt, mint népszerűtlen olyan időkben, amikor a népszerűséggel játszani veszedelmes dolognak látszott. Kornfeld Zsigmondot kellett megszólaltatni és a koalíció sietett is, hogy ebben az ügyben kérdésekkel forduljon Kornfeldhez, aki nem is késett a válaszadással és 1908 szeptemberében a következő emlékiratot nyújtotta át Batthyány Tivadar grófnak, mint a koalíciós parlament bankbizottsága elnökének, minden föltett kérdésre adott pontos felelettel:

1. A külön magyar jegybank milyen rendszer alapján jöjjön létre?

Külön magyar jegybank létesítése esetén helyesnek vélem, hogy részvénytársaság formájában jöjjön létre, mert így függetlenségét az állammal és politikai befolyásokkal szemben jobban megóvhatja, a nyilvánosság részéről az intézet vezetésére nézve az ellenőrzés kényszerítőbb lesz és a bank hitelének az állam hitelétől való szétválasztása inkább elősegíti a bankot feladatai teljesítésében.

2. A felállítandó magyar jegybank mekkora alaptőkével létesíttessék?

Azt tartom, hogy az új bank alaptőkéje 150 millió koronában állapíttassék meg.

3. Az alaptőke beszerzése és elhelyezése miként történjék, különösen minő intézkedések által biztosíttassék az, hogy az alaptőkében való részvétel alapján külföldi befolyás túlsúlyra ne emelkedhessek?

Helyénvalónak tartom, hogy az új bank alaptőkéje kizárólag a belföldön szereztessék meg. A fennforgó körülményekkel számolva azonban nem látom megengedhetőnek, hogy Magyarországon a magánhiteltől egyszerre ily tetemes összeget elvonjanak s ezért ajánlanám, hogy a szóban lévő részvényösszeg elhelyezése fokozatosan, példának okáért 10 éven belül történjék. E célból az államnak mindenekelőtt az egész alaptőkét kellene jegyeznie és azt a maga részére megszereznie, mindazáltal azon törvénybe foglalt rendelkezéssel, hogy a kormány köteles 10 éven keresztül évenként az alaptőke megfelelő részét — a névértéknél nem olcsóbban — eladni. Kétségtelennek tartom, hogy 150,000.000 korona tőkét véve alapul, minden évben 15,000.000 korona bankrészvény könnyen lesz eladható és át fog menni a magántulajdonba, különösen ha — amit biztosra veszek — a vállalat jövedelmezősége, a közérdekek legmesszebbmenő figyelembevétele mellett kielégítő lesz.

A mondottakból önként következik, hogy véleményem szerint a közgyűlésen csak olyan részvényesek szavazatképesek, akik magyar állampolgárok.

4. Hogyan állapíttassék meg a jegyfedezeti rendszer? Az ércfedezetre vonatkozó határozatok körében adhatók-e, s ha igen, minő könnyebbségek? Minő intézkedések történjenek a bankjegy kibocsátás esetleges korlátozására nézve?

Minden készfizető jegybanknak az az alapelve, hogy képes legyen minden nála beváltásra bemutatott bankjegyet ércel beváltani. A mi esetünkben tehát a banknak abban a helyzetben kell lennie, hogy a nála bemutatott bankjegyet ércel beválthassa.

Az ércfedezet kérdése tehát összefügg azzal a másik kérdéssel, hogy mily magasra lehet taksálni észszerűen és elővigyázattal azt a bankjegymennyiséget, amelynek Magyarországon minden körülmények között a forgalomban kell maradnia, illetőleg amely bankjegymennyiség a banknál beváltásra nem kerülhet. Ezt az összeget ajánlanám azon mennyiségként megállapítani, amelynek határáig az új banknak jogában áll, alapszabályszerű feladatainak megfelelően, de aranyfedezet kényszere nélkül, bankjegyet kibocsátani, a forgalom tárgyát képező többi bankjegyek ellenben teljesen ércel és ércértékekkel (érmék, külföldi arany váltók stb.) kellene fedezve lennie. A fedezetlen bankjegymennyiség megállapításánál természetesen a forgalom minden kategóriáját figyelembe kellene venni és alapos kutatásokat kellene megejteni arra nézve, hogy ezen összeg helyessége tekintetében egészen bizonyosak legyünk. Tapasztalataim és kutatásaim alapján azon vélemény felé hajlom, hogy 300,000.000 korona olyan összeg, amely a tényleges szükségleteknek inkább mögötte marad. Eltérőleg tehát

az eddig leginkább követett ama rendszertől, amely szerint az aranykészlet a bankjegyforgalommal bizonyos arányba hozatik, már eleve megállapítandónak tartom, hogy az előre meghatározott azon összegen felül, amelyet nem okvetlenül érccel kell, hanem alapszabályszerű künnlevőségekkel is lehet fedezni, a további egész bankjegyforgalom érccel volna fedezendő.

A rendelkezésre álló adatok és becslések szerint 1907 december 31-én a Magyarországra eső bankjegyforgalom mintegy 680 millió koronát tett, azaz a Magyar-Osztrák Bank összes 2020 millió korona bankjegyforgalmának körülbelül 34 százalékát. Tegyük fel, hogy ebből 300,000.000 koronának minden körülmények között forgalomban kell maradnia és meg volna engedve, hogy a bank ezen összeget ércfedezet nélkül tartsa forgalomban, a további 380 millió koronáért kellene aranyfedezetről gondoskodni. Ebből 150,000.000 korona saját alaptökéjével nyerne fedezetet és így csak 230 millióért kellene a banknak aranyat szerezni.

5. Milyen üzletágakra terjedjen ki a bank működése?

Azt tartom, hogy az alapítandó külön jegybank tevékenysége mindamaz üzletágakra kiterjedhetne, amelyek közvetlen hivatásából folynak. Ilyenek: a bankjegyforgalom szabályozása, a megfelelő aranypolitika és a jegybankok üzletkörébe eső hitelüzletek ápolása. Az utóbbi tekintetben egyelőre azokat az üzletágakat vélem művelhetőknak, amelyeket a Magyar-Osztrák Bank folytat, kivéve a jelzálogüzletet, valamint a mobil bankok üzletkörébe eső többi üzletágakat, amelyek nézetem szerint nem tartoznak a jegybank üzletkörébe.

5. Az üzletvitel körében az ország közgazdasági érdekeinek megóvása szempontjából minő külön kikötések állapítandók meg?

Az eme kérdésnél adandó válasznál két szempont állapítandó meg. A jegybanknak egyfelől az a főfeladata, hogy az ország hiteligényeit váltókra, értékpapírokra és varransokra nyújtott kölcsönök útján kielégítse és kellő intézkedésekkel a kamatláb aránylag legolcsóbb alakulására hasson, másrészt a bank főnnállásának és kellő funkcionálásának elengedhetetlen feltétele, hogy a bank künnlevőségeinek lejáratok szerinti befolytára minden körülmények között számíthasson, minélfogva olyan hitelengedelmések, amelyek a dolog természeténél fogva a bankszerű határidőn túl való meghosszabbításokat igényelhetnek, a bank ügyviteléből a legszigorúbban kirekesztendőek. Ebből az következik, hogy a bank olyan váltókat, amelyeket az adós előreláthatólag csak többszöri prolongáció útján törlesztene, egyesegyedül olyan benyújtóktól fogadhat el, akik önönmagukban kezességet nyújtanak arra nézve, hogy azon esetben, ha a váltó újabb benyújtása a banknál bármilyen oknál fogva akadályokba ütközik, azt sajátjukból be fogják váltani. Az ezen útról való bárminemű letérést a jegybankra nézve

a lehető legkárosabbnak tartom. Az említett elv keretén belül azonban az ország karakterének megfelelően a mezőgazdasági és kisipari intézmények a lehető legnagyobb figyelemben részesítendőek, azaz ilyenfajta váltóknál elsősorban nem azok természete és az elfogadónak ama képessége, hogy a váltót lejáratkor egészében beváltják, veendő figyelembe, hanem a be-nyújtóknak hitel- és fizetőképessége.

További megfontolás tárgya lehetne ama kérdés, vajjon nem volnának-e a bank részéről — különféle kamatlábak alkalmazása mellett — három hónapnál hosszabb lejáratú váltók is leszámítolásra elfogadhatók, ami a részemről proponált fedezeti módszer alkalmazása mellett könnyebben keresztülvihető, mint a kvótaszerű fedezet mellett.

A bank helyes ügyvitelének egyik főgaranciája a vezetőség összeállításában, szilárdságában és ügyességében van. Az államkormányzatnak a bank vezetőségében való megfelelő képviseltetéséről nem szólva, az a kérdés támad, vajjon nem kellene-e a bank vezetésében bizonyos virilis állásokat teremtem, amelyek automatikusan ama férfiakkal töltenének be, akik banknál elsősorban hitelszerűen érdekelt foglalkozási ágak élén állanak. Idetartoznék talán a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara, a kompetens mezőgazdasági fórum, a Budapesti Áru- és Értéktőzsde elnöksége stb.

7. Minő külön jogok és kedvezmények lennének még a bank részére biztosíthatók?

Nem találok semmi okot arra, hogy a jegybanknak a neki adandó kizárólagos bankjegykibocsátói szabadalmon kívül más jogok lennének engedelmzendők, mint amelyek a saját alapszabályszerű ügyvitelének önállóságából önként következnek.

8. Hogyan szabályoztassék az állami és jegybank közötti viszony? Minő közreműködés követelhető a jegybanktól az állami adósságok kezelése és az állami pénztárak szolgálatának terén? Meddig terjedjen a kormánybefolyás, az egyes funkcionáriusok alkalmazása, a felügyelet és folyó ügyvitel tekintetében?

Nem látom szükségét annak, hogy az állam és jegybank közötti viszony, nem szólva az államok felügyeleti jogáról és pénzügyi részesedéséről, külön szabályoztassék és époly kevéssé tartom tanácsosnak, hogy a bankot bármely formában az állam pénzügyi műveleteinek ellátásába bevonják. Az én felfogásom az, hogy az államnak, mint gazdasági individuumnak a bankhoz ugyanolyan viszonyban kell állnia, mint bármely más gazdasági tényezőnek és hogy bármiféle eltérés ettől az iránytól zavarólag hatna azon abszolúte elengedhetetlen elv tisztaságára, hogy a bank az állammal szemben gazdaságilag és pénzügyileg minden tekintetben független legyen.

Veszélyesnek és aggályosnak tekinteném, ha a bank hivatása nem kizárólag arra szorítkoznék, hogy szabadalma alapján a bank a forgalmat szabályozza, továbbá ezzel összefüggően az általános kamatlábra nézve zsinórmértéket teremtsen és ezen alapon az országnak az ő hatáskörébe vágó hitelígyekeit kielégítse. Ezen hatáskörnek bármely kibővítése — véleményem szerint — egyenlő volna a bank elemi feladatainak gyengítésével és ámbár megengedem, hogy a banktól lehetne követelni bizonyos szolgáltatásokat, amelyeket esetleg az államnak, vagy az illető instanciáknak nagyobb nehézség nélkül teljesíthetne, ezen előny jelentéktelen arra, hogy a bankot és egészen speciálisan egy újonnan alapítandó jegybankot elemi feladataitól eltéríttessük.

A kormánynak a bank egyes vezetőközegei kinevezésére való befolyását a többi jegybank példájára kívánnám megalapítani. Ebben a tekintetben az elnök (kormányzó) kinevezése az igazgatósági tagok (főtanács), valamint a vezető igazgató választásának jóváhagyására vonatkozó jog, továbbá az alapszabályok módosítására vonatkozó engedélyezés joga stb. volna elsősorban tervbe veendő.

9. A szabadalom mennyi időre szóljon?

A magam részéről amellet érvelnék, hogy a külön magyar jegybank szabadalma 15, esetleg 20 évre szóljon.

10. Minő közvetlen és közvetett pénzügyi szolgáltatásokat kell a banktól kikötni, figyelemmel a 4., 8. és főleg a 9. kérdőpontban foglaltakra is?

A banktól a neki adott bankjegykibocsátói szabadalom fejében az állam részére a nyereségből megfelelő részesedés volna követelendő. Az államnak a szabadalom adásáért a nyereségben való részeltetése tekintetében a különféle rendszerek között azt tartom leginkább ajánlatosnak, amely úgy a bankjegyek adókötelezettségére, mint a közvetlen nyereségreszesedésre nézve a Magyar-Osztrák Bank és a Monarchia két állama között jelenleg fennáll. Ennél messzebbmenő szolgáltatásokat nem tartok tanácsosaknak.

11. Szükséges-e, hogy az önálló magyar jegybank már keletkezésekor készfizető bank legyen és pénzünk értékállandósága minő intézkedésekkel biztosítandó?

Szükségesnek tartom, hogy a külön magyar jegybank létesülése esetén mindjárt kezdettől fogva készfizető bank legyen. Jegybankunk készfizető volta esetén összes értékeink az aranyértékekkel egyenrangúakká lesznek és különösen az összes magyar váltótárca — a váltókötelezett egyenlő fizetőképességét feltételezve — a német, francia és angol váltótárcával egyenértékűvé válik, illetőleg a maga részére a világpiacot nyitva tartja.

Hogy a külföldi tőkepénzesre milyen jelentősége van azon biztosságnak, hogy Magyarországból származó jövedelmeit nem egy — legalább elméletileg véve — minden ingadozásnak alávetett valutában tudja, egészen kézenfekvő dolog. De Ausztriával szemben is elsőrendű érdekünk, hogy a bank a készfizetéseket azonnal felvegye. A magyar hitel tekintetében Ausztriában a tisztán tárgyilagos mozzanatokhoz bizonyos szubjektív érzések is járulnak, amelyek különösen külön jegybank létesítése esetén, esetleg élenken fognak kifejezésre jutni és amelyeknek káros következményei lehetnek, ha valutánk biztosságára, megbízhatóságára nézve diszkussziók támadhatnak. Ilyenmű diszkusszióknak minden létalapja megszűnnék, ha a bank eleve készfizető volna és valutánk, valamint valutahitelünk tekintetében minden kétség a legesleghatározottabb módon már eleve eloszlanék.

Szükségünk van rá és megvan bennünk az az igyekezet, hogy pénzügyi és gazdasági összeköttetéseket létesítsünk más országokkal is és Magyarországnak Ausztriához való viszonyának minden tekintetbevétele és ápolása mellett is iparkodnunk kell, hogy hazánk a nyugati országok pénzügyi érdekkörébe is jusson. Véleményem szerint ez a külön jegybank létrejötte esetén csak úgy sikerülhet, ha a bank mindjárt kezdetben készfizető lesz és nem szorul arra a hitelre és elnézésre, amelyben a hatalmas Magyar-Osztrák Bankot és a Monarchia mindkét államát együttesen készséggel részesítik, de amelyre nézve még kérdéses, vájjon arra Magyarország egymagában teljes mértékben számíthat-e.

Ami pénzünk állandóságának kérdését illeti, az a bank készfizetésének megállapításával legnagyobb részt már el van intézve. E részben minden más a bank üzletviteléhez tartozik és e téren kikötésekkel, vagy megállapodásokkal sokkal kevesebbet lehet elérni, mint a vezetőség szellemével és komolyságával. Hazánk minden vezetőférfiának egyik feladatául kell tekintenie, hogy a külön jegybank vezetőségét, hivatásának legszigorúbb felfogására szorítsa és minden áramlatnak ellenszegüljön, amely arra irányulna, hogy az új intézetet mindenféle hitelek kielégítésére igen könnyen elérhető forrásnak tekintsék.

12. Mely intézkedések teendők a külön magyar jegybankra való átmenetel megkönnyítése céljából?

Az egyetlen szükséges átmeneti intézkedést a Magyar-Osztrák Bankal létesítendő megfelelő megállapodásban látnám.

Ezt az emlékiratot, amely az akkori politikai élet egyik feltűnő eseménye volt, egy nyílt levél kísérte, amelyet Kornfeld Zsigmond ugyancsak Batthyány Tivadar grófhhoz intézett. Ez a nyílt levél politikum volt,

helyesebben ez volt a politikum, a kérdés lényegében való állásfoglalás, amelyet a koalíció urai Kornfeldtől vártak és elvártak. A memorandum ugyanis csak a föltett egyenes kérdésekre adott egyenes feleleteket arra az esetre, ha az önálló magyar bankot akarnák létesíteni. Hogy helyes volna-e az önálló magyar bank, ebben a kérdésben foglalt állást a nyílt levél, amely valóban nyílt, mert sugárzik belőle egy komoly és igaz és tiszta lélek meggyőződése és őszintesége. Igen nagy hatása volt a nyílt levélnek, szinte mindenkit lefegyverzett, csak a legszélsőbb baloldal támadt ellene, így hangzott:

Méltóságos Gróf Úr,
nagyon tisztelt Elnök Úr!

Van szerencsém Méltóságodnak idemellékelve azon kérdésekre adott válaszomat tiszteletteljesen előterjeszteni, amelyeket a magyar országgyűlés képviselőházának bankbizottsága 1908 április 9-én azon célból közölt velem, hogy azokra nézve nyilatkozzam. Egyidejűleg bocsánatot kérek, hogy szakvéleményemet nem — mint a tisztelt bizottság eredetileg kívánta — élőszóval adom elő, de makacs rosszullétem kényszerített reá, hogy fürdőhelyre utazzam. A bocsánatkéréshez hálás köszönetemet fűzöm azon kegyes engedelemért, hogy feleleteimet írásban utólag szabad előterjesztenem.

Válaszomban a feltett kérdések szó szerinti szövegének megfelelően annak kifejtésére szorítkoztam, hogy véleményem szerint minek kellene történnie, ha a külön magyar jegybank létesítése határozatnák el és válnék ténnyé. Az a kérdés, vajjon helyes-e külön bankot létesíteni, a kérdőpontokban nincs érintve s ezért azt feleleteimben nem tárgyaltam. Mivel azonban — akármennyire is eltérünk tőle formai okokból — ez marad a szőnyegen levő tárgy tulajdonképpeni magva, engedje meg Méltóságod megjegyznem, hogy nagy áldozatombá került ez irányban véleményem nyilvánításától tartózkodnom és feleleteimben éppen a legfontosabb pontra nézve oly értelmezéseknek szabad teret hagynom, amelyek gondolataim menetének nem felelnek meg. Ne méltóztassék ezért rossz néven venni, ha Méltóságodnak irántam tanúsított jóindulatára támaszkodva, erre a főkérdésre nézve ezen helyen nyilatkozom, egyidejűleg arra kérve Méltóságodat, hogy teljesen bölcs belátása szerint határozza el, vajjon levelem ezen részét is a tisztelt bizottság tudomására hozza, illetőleg az aktákhoz csatolja-e. Hivatásom és állásom keretén belül évek hosszú során át arra

irányuló őszinte törekvésem és fáradozásom, hogy a magyar hitelnek — amennyire erőmtől telt — szolgáljak, talán megbocsáthatóvá teszi azon szerénytelenségemet, hogy nézetemet nagyon tisztelt Elnök Úrnak s esetleg a tisztelt bizottságnak és a nyilvánosságnak előadom.

Végeredményben az a véleményem, hogy hazánk gazdasági viszonyai ezidőszert egy külön jegybank létesítését nemcsak parancsolólag nem követelik, hanem nézetem szerint e részben eddigi, Ausztriához való viszonyunknak, illetőleg a közös banknak a következő szabadalom tartamára való fenntartását tanácsosnak mutatják. Azon fejtegetéseknél, amelyek engem ezen véleményre vezettek, nem jut szerep azon kérdésnek, vajjon külön magyar jegybank létesítése lehetséges-e és felállításának keresztülvitele nem ütközik-e nagy akadályokba. Azt hiszem ugyanis, hogy azon technikai akadályok, amelyek a külön jegybank létesítése elé gördülnek, nem jelentősek; továbbá azt a félelmet sem tartom igazoltnak, hogy a külön magyar jegybank nem lesz képes a készfizetéseket fenntartani s egyáltalában azon feladatának megfelelni, hogy hazánk hiteligényeit kielégítse. Ez irányban nam táplállok aggodalmat és fejtegetéseimmel egészen elfogulatlanul állok azon választással szemben, amelyet a külön magyar jegybank teljesen normális működése és a jelenlegi állapot közt tehetek, megjegyezvén, hogy normális működésen természetesen Magyarország pénzügyi és gazdasági viszonyainak megfelelő normalitást értek, amely tehát a hitelrendszer és a kamatláb tekintetében nemcsak lehetővé tesz, hanem egyenesen föl is tételez különbséget Magyarország és a többi országok közt.

Az ilyképpen felvetett kérdésre adandó válasznál két mozzanatnak van döntő jelentősége. Meg kell vizsgálnunk, vajjon a fennálló intézmény úgy működik-e, hogy vele modern fogalmak szerint meg lehetünk elégedve; a második mozzanat az, vajjon ha erre igennel is válaszolhatunk, nincsenek-e a szóbanlevő intézmény közvetlen működési terén kívül álló olyan momentumok, amelyek kívánatossá teszik a változtatást.

A mondottak első részére áttérve, azt hiszem, hogy — anélkül, hogy elfogulatlan szakértői oldalról ellenzéssel találkoznom — bizton állíthatom, hogy okunk van az Osztrák-Magyar Bank jelenlegi vezetésével minden tekintetben megelégedetteknek lennünk. Nem hiszem, hogy a világ bármely államában a közönséget a jegybank kielégítőbben, előzékenyebben és okosabban szolgálná ki, mint Magyarországon. Csak azon rendszabályoknak foganatosításában, amelyek a bank arany politika jávai összefüggnek, a budapesti paritásnak a bécsivel szemben való energikusabb érvényesítése volna az a szempont, amely a szabadalom megújításánál tekintetbe volna veendő. Ebben az egyben látok Magyarország hátrányára

különbséget, amely azonban könnyű szerrel ki volna küszöbölhető. A közönség részére nyújtott hitelek és kényelmi berendezések kezelésében nem tudok a bank vezetésében Magyarországra nézve Ausztriával szemben hátrányos különbséget felfedezni. A bank vezetésének abszolút helyességére nézve már fentebb nyilatkoztam. A bank eddigi közösségében tehát a legkisebb támpontot sem látom arra a föltevésre, mintha a bank hazánk gazdasági fejlődésével ellentétbe helyezkednék, vagy arra károsan hatna.

Ami a második kérdést illeti, vagyis hogy nincsenek-e a közvetlen pénzügyi működési mozzanatokon kívül más momentumok, amelyek az eddigi rendszerrel való szakítást kívánatosá teszik, erre már nem találok oly könnyűnek a feleletet. Itt ugyanis mindenekelőtt politikai mozzanatok a mértékadók, amelyekre e helyt — ahol csak mint pénzügyi szakembernek kell nyilatkoznom — természetesen nem akarok kitérni. Jóllehet lelkiismeretbeli kötelességemnek tartom itt is kiemelnem, hogy politikai meggyőződésem szerint hasznos és tanácsos olyan, Ausztriával közös intézményeknek fenntartása, amelyek hazánknek tényleges önállóságát a legkevésbé sem érintik és Magyarországra nézve anyagi hátrányokkal semmiképpen sem járnak, hanem Ausztriával való teljes paritásunk folytán a Monarchia mindkét része államiságának egyenrangúságát a bel- és külfölddel szemben olyannyira helyes világításba helyezik, hogy ebben az irányban bármely félremagyarítás lehetősége ki van zárva.

De nemcsak tisztán politikai szempontból nehéz a feltett kényes kérdésre felelni. Nem tagadható ugyanis, hogy a külön magyar jegybanknak — hogy így fejezzem ki magamat — sokkal intimebb a jellege a magyar gazdasági életre nézve, mint amilyenre a közös bank szert tehet és továbbá az is kétségtelen, hogy bizonyos rendszabályok, amelyek esetleg egyedül Magyarországra nézve látszanak szükségeseknek és amelyek alkalmazása a kormány beleegyezésétől függ, könnyebben keresztülvihetők, ha megállapításuknál más fórumok kizáratnak. Szememben azonban a most említett momentumok nem szolgáltatnak elegendő alapot arra, hogy már a legközelebbi tíz évre lépjen életbe a fennálló rendszer megváltoztatása, különösen ha azon szempontból bocsátkozunk — a külön bank gazdasági helyzetét tekintve — a tárgy további megvilágításába, hogy előreláthatólag milyen állapot fog a bank mai funkcióival szemben bekövetkezni, ha külön magyar jegybank létesül. Ez irányban az a különben már fentebb is nyilvánított véleményem, hogy habár a külön bank is mindenképpen képes lesz hazánk hiteligényeit kielégíteni és ha a bank — amit másképp el sem képzelhetek — már eleve készfizető, bankjegyei belső értékének és értékelésének ügye is alaposan szabályozva lesz, nem szabad szem elől tévesztenünk azt sem, hogy ezeket az eredményeket, amelyek önmagukban

véve az eddigi állapottal szemben haladást nem jelentenek, az ország összes gazdasági tényezőinek jelentékeny anyagi áldozatokkal kellene megvásárolniuk. Ezek az áldozatok abban állnak, hogy a külön bank részéről alkalmazandó kamatláb a legnagyobb valószínűség szerint jóval magasabb volna, mint az Osztrák-Magyar Banké. A bank eddigi közösségénél fogva Magyarország a hitel sok kategóriájában azt az előnyt élvezzi, hogy az a hatás, amelyet Ausztriának rendkívüli gazdagsága a bankpolitikára szükségképpen gyakorol, teljes mértékben reánk is kiterjed, abban ellenben minden szakvélemény megegyezik, hogy a külön magyar jegybanknak huzamosabb éveken át olyan kamatlábpolitikát kell követnie, mely a magánhitelt jóval megdrágítja. E mellett tekintetbe veendő még az, hogy a készfizetések felvétele a külön jegybank részéről — amelyet véleményem szerint e nélkül létesíteni nem volna szabad — a kamatláb ügyét még inkább ki fogja élesíteni, úgy hogy az új bank létrejöttének elmaradhatatlanul az volna a következménye, hogy az adósok hitelezőikkel szemben jóval több terhet viselnének. Ehhez járul még az is, hogy hitem szerint az új bank a hitel megszabásánál nem lehet bőkezűbb, mint az Osztrák-Magyar Bank eddig volt. Már annyiszor hangoztatták az itt tekintetbe jövő okokat, hogy helyesebbnek tartom azokkal bővebben nem foglalkozni, annyival is inkább, mert már szakvéleményemben is nyilatkoztam róluk. Összefoglalva a mondottakat, véleményem a következő:

1. A külön magyar jegybank létesítésének jelentékenyebb akadályai nincsenek.

2. A külön magyar jegybank zavartalan működésére bizton lehet számítani, föltéve, hogy a bank a készfizető bank elveinek megóvásával s világosan és határozottan megszabott feladatainak szigorú szemmel-tartásával alapítatik és vezetetik.

3. Teljesítményeivel a külön magyar jegybank gazdasági téren nem képes és e szerint nem is fog az országnak többet nyújtani, mint jelenlegi működésével az Osztrák-Magyar Bank.

4. A külön magyar jegybank alapításával a kamatláb nem jelentéktelen mértékben megdrágul, legalább is fennállásának első éveiben.

5. A külön magyar banknak a hitelek engedélyezésénél hosszú időn át inkább szigorúbbnak kell lennie, mint amilyen most az Osztrák-Magyar Bank.

6. A fennálló bankközösség Magyarország hitelének a nemzetközi piacon nem árt, sőt a közös jegybank pénzügytechnikai terén Ausztriával szemben meglevő teljes paritásunk inkább javára válik Magyarország nemzetközi hitelének.

Mindezen okoknál fogva saját álláspontomból tanácsosnak tartanám az Osztrák-Magyar Bank szabadalmát a bank ügyvezetésében való bizonyos módosítások mellett, egy további időtartamra, amely talán összeesnék az Ausztriával fennálló kereskedelmi szerződések időtartamával, meghosszabbítani és a külön magyar jegybank létesítését egyelőre elhalasztani.

Ha Méltóságod a fentieket elolvasni kegyes, méltóztatik belőlük látni, hogy igyekeztem a kérdést egészen tárgyilagosan önmagában megvilágítani és Méltóságodnak előadni. Érveléseimből továbbá azt méltóztatik látni, hogy míg egyrészt, meggyőződésem szerint, az Osztrák-Magyar Bank munkássága Magyarországra nézve is alig hagy valami kívánni valót, másrészt ugyanazokat a funkciókat egy külön magyar jegybank is kétségtelenül teljesen kielégítően látná el.

A két rendszer összehasonlításának tehát lényegében csak az az eredménye, hogy azok a költségek és áldozatok, amelyeket az egyik rendszer megkövetel, jóval magasabbak, mint a másikéi. Az összehasonlításból következik továbbá, hogy annak az egész kérdésnek, vajjon a bankközösség továbbra is fenntartassék-e, vagy külön magyar jegybank alapíttassék-e, az ügy minden fontossága mellett sem vagyok képes azt a jelentőséget tulajdonítani, amelyre ez a kérdés az utóbbi időben a közvéleményben szert tett. Azon sokaknak dogmatikus felfogásától, akik a bankközösség okvetetlen fenntartása mellett szállnak síkra, ép oly messze állok, mint azon szenvedelemtől, amellyel sokan a külön magyar jegybank mellett érvelnek. Ha az ország többsége politikai okokból a külön magyar jegybank mellett dönt, azt annak a tudatában tegye, hogy evvel az állampolgárok nagy részére nem csekély áldozatokat ró. Sokan és közöttük magam is megfontolandónak tartjuk, vajjon az ország elemi érdekeinek megfelelő-e, hogy nem okvetlenül szükséges politikai célok kedvéért az egyéni jólét túlságosan megterheltség. Mert abban bizonyára egyetértünk valamennyien, gazdasági és politikai pártok egyaránt, hogy gazdasági létünk feltételeinek enyhítése és szilárdítása felette szükséges.

Fogadja nagyon tisztelt Elnök Úr nagyrabecsülésem kifejezését, amellyel maradtam

Rakovicon, 1908 szeptember 12-én

Méltóságod igaz tisztelője

Kornfeld Zsigmond s. k.

Hogy mekkora politikai hatása és jelentősége volt Kornfeld Zsigmond állásfoglalásának a bankkérdésben, élénken igazolja az a cikk, amelyet a Budapesti Hírlap 1908 szeptember 16-i számában Rákosi Jenő írt erről az állásfoglalásról. íme:

A tavasszal megtartott országgyűlési bankértekezletnek egy adója volt még. Az ország vezető bankjának elnöke s a tőzsde elnöke egy személyben, ezenfelül pedig a magyar pénzügyi élet egyik föltétlen tekintélye. Kornfeld Zsigmond, aki mind e három kvalitása révén számot tarthatott rá, hogy véleménye szinte döntő súllyal essék a latba a bankkérdés finansiális, banktechnikai és közgazdasági megítélése szempontjából. De ezenfelül politikai szempontból is nagy várakozással nézett az ország közvéleménye Kornfeld nyilatkozata elé, mert éppen azok, akik az önálló magyar bank fölállításának legfőbb szóvivői, Kornfeld ismételt nyilatkozataiból azt a benyomást meríthették, hogy a kérdést politikai szempontból ítélve meg, inkább az önálló bank híve, banktechnikai, közgazdasági és finansiális szempontból pedig szintén igen távol áll attól az állásponttól, amely az önálló bank fölállítását akár lehetetlennek, akár előrelátható pénzügyi következményeiben végzetesnek látja.

Kornfeld Zsigmond a bankankét idején megbetegedett s kénytelen volt munkássága köréből elvonulni. De gazdasági életünk evolúciójának ez az alapvető kérdése nyugodt magányában annál inkább megérlelődött benne s ma közzétett véleménye, mely a föltett kérdésekre klasszikus szabotossággal válaszol s a vonatkozásaiban bonyolult ügynek egyetlen lényeges motívumán sem siklik át, döntő fontosságúnak látszik az ankét egész anyagának mérlegelésénél.

Kornfeld előterjesztését két részre osztja. A kérdőív tizenkét pontjára megadja a magángazdasági élet, pénzügyi kérdések és banktechnika tüzetes ismeretén alapuló és éles, bíráló szemmel kialakított válaszait. Ez a vélemény azon a tételen alapul, amelyet Batthyány Tivadar grófhhoz, a bankbizottság elnökéhez intézett nyílt levelében állít föl s úgy szövegez, hogy a külön jegybank létesítésének jelentékenyebb akadályai nincsenek.

Ámde ez a nyílt levél többet is mond. Ez a nyílt levél az előterjesztés másik és talán a mai pillanatban nyomósabb része, mert kitér a kérdőívben föl nem vetett, de mindnyájunk lelkében égő fundamentális kérdésre, vajjon szükséges-e vagy okos-e a jegybank elkülönítése s eléggé megokolható-e gazdasági és politikai motívumokkal az önálló bank fölállítása.

A válasz e föl nem tett kérdésre nagy súllyal rontja le az önálló bank fölállítási módjaira vonatkozó munkálat egész aktuális jelentőségét. A nyílt levél éleselméjű, tiszta logikával boncolja a kérdést.

Az önálló bank kiállítható. Sem technikai, sem pénzügyi akadályai nincsenek. A készfizetés fönntartása nem ütközik nehézségbe, a hitelígények kielégítése éppen olyan kevésbé. De már e pontnál megmondja, hogy a normális viszonyok dolgában Magyarország és a többi országok között különbséget tesz, természetesen Magyarország kárára, amely kárt ma Ausztria kedvezőbb gazdasági viszonyaiból a közösség révén reánk háruló haszon kétségtelenül ellensúlyoz.

Az önálló bank felállításánál főkérdésnek tartja, vajjon a közös bank hogy szolgálja érdekeinket. Erről pedig a legjobb véleménnyel van s azt hiszi, hogy egy önálló magyar bank úgy a hitelnyújtás bősége, mint ára dolgában kénytelen volna mostohább rendszabályokkal élni, mint a mostani közös bank. A közös bank szolgáltatának tökéletesítésére csak egy rendszabályt ajánl, nevezetesen azt, hogy az aranypolitika dolgában a budapesti paritásnak a bécsivel szemben való energikusabb érvényesítésére szoríttassák. Egyebekben pedig az önálló bank fölállításától a kamatláb szükség-szerű kélesítését várja, úgyhogy az új bank fölállításának az volna a követ-kezménye, hogy az adósok hitelezőkkel szemben több terhet viselnének.

Emellett a közös bankban a paritás és állami önállóság kérdése föl-tétlenül jól domborodik ki s így megfontolandónak tartja, hogy nem ok-vetlenül szükséges, hogy politikai célok kedvéért az egyéni jólét túlságosan megterheltség.

Ezeknek kijelentése után a szakvélemény inkább akadémikus jelentő-séggel bírna, ha nem volnának benne rejtett és találó megjegyzések, amelyek az önálló bank eszméjének széles táborában táplált jogosulatlan reményekre céloznak. Rámutat többek között annak a tarthatatlanságára, illetőleg óva int attól, hogy sokan az új intézetet mindenféle hitelek kielégítésére igen könnyen elérhető forrásnak tartsák.

Egyebekben a készpénzfizetést föltétlen követelménynek mondja, már csak Ausztria esetleges ellenséges magatartására való tekintettel is, de határozottan ellene van annak, hogy az államot a bankhoz szorosabb viszony fűzze, mint a bank bármely kliensét, mert a jegybank hivatása csakis a bankjegyforgalom szabályozása s ezzel összefüggően a hitelígények kielé-gítése. Érdekes a vélemény egyéb pontjai között a vezetőség összeállítására vonatkozó javaslata, amely szerint a vezetőségben automatikusan részt követelhetnének a budapesti kereskedelmi és iparkamara, a kompetens mezőgazdasági fórum és a tőzsde elnöksége, mint a bankügyekben hitel-szerűen érdekelt foglalkozási ágak testületei.

A kérdés a memorandummal és a nyílt levéllel nem jutott teljesen nyugvópontra. Kornfeldet több támadás érte és még több elismerés.

Ferenc József Wekerle útján üzenté meg neki, hogy ezt várta tőle és nagyon meg van vele elégedve. A merkantil front egy népes küldöttsége kereste föl, hogy üdvözölje és ő ezt az alkalmat ragadta meg, hogy a támadásokra válaszoljon és állásfoglalását még jobban megmagyarázza. A küldöttségnek a következő választ adta:

Igen tisztelt uraim!

Legmelegebb köszönetet mondok az igen tisztelt kartárs úrnak a bankkérdésben nyilvánított véleményemnek és különösen azon nyílt levelemnek méltatásáért, amelyet ez ügyben a képviselőházi bizottság elnökéhez intéztem. Engedjék meg továbbá, hogy önöknek is, igen tisztelt uraim, megköszönjem azon engem fölötté megtisztelő helyeslésüket, amellyel öméltósága szavait kísérték. Csupán ezen köszönő szavakra szorítkoznám és szíves türelmüket tovább nem venném igénybe, ha nem akarnám ezen kedvező alkalmat arra felhasználni, hogy néhány, a mi köreinkből is hozzám intézett kérdésre válaszoljak, illetőleg a bank ügyében adott véleményem néhány pontját kiegészítsem. Ha szívesek engem néhány percig meghallgatni, idevonatkozó véleményemet tüzetesebben vagyok bátor kifejtteni.

Mindenekelőtt azon pénzáldozatok kérdésével szeretnék foglalkozni, amelyeket az országnak a külön bank létesítése esetén hoznia kellene. Kevés kivétellel mindenki egy véleményen van arra nézve, hogy külön bank létesítése esetén, a már eléggé ismert okokból, a kamatláb az országban meg fog drágulni és fejtegetéseimben én is ezen nézetnek adtam határozott kifejezést. Ezen kamatlábemelkedés magasságáról és számszerű következményeiről azonban eddig még alig nyilatkozott valaki. Ezt a kérdést akarom tehát kissé megvilágítani s ezzel, a külön bank pénzügyi hatásának megítéléséhez pozitív adatokkal hozzájárulni, mert addig, míg erre nézve biztos támpontot nem találtunk, mindkét pártnak legbensőbb meggyőződése és legjobb akarata mellett is bizonyos frázis-szerűség tapad ahhoz, ha az egyik a pénzáldozatokra rámutatva, egészen általánosságban ellenzi a külön magyar banknak ezidőszerinti létesítését, s a másik, amely a külön bank azonnali felállítását sürgeti, anélkül, hogy a hozandó áldozatok terjedelmét ismerné, vagy legalább is emlitené, azzal érvel, hogy a külön bank létesítése megéri a pénzáldozatokat. Itt okvetlenül szükségesnek látszik, hogy az általánosságból a pozitív számok terére lépjünk, amit ezennel meg is teszek.

Azon mértékre nézve, amelyben a külön bank megalapítása esetében a kamatláb emelkednék, még a szakkörökben is igen eltérők a vélemények. Komoly nemzetgazdától és pénzügyi emberektől hallottam azon véleményt, hogy külön jegybank létesítése esetén hosszú ideig legalább is 2 %-nyi kamatlábemeléssel kell számolnunk. A közös bank fanatikusi ezt a különbséget még többre taksálják. A magam részéről alacsonyabbra szabnám becslésemet és főleg az itt következő megjegyzések kiinduló pontjául olyan különbséget vennék számításba, amelynek méréskeltsége bizonyára minden oldalról el lesz ismervé. Ezen különbséget ugyanis csak 1 %-kal veszem tekintetbe és ebből a következőket vezetem le:

Magától értetődik, hogy a kamatláb emelkedése, illetőleg a pénz megdrágulása sokféle következménnyel jár, amelyek közül az első és leginkább szembeötlő az, hogy mindazoknak, akik pénzzel tartoznak, ezért több kamatot kell fizetniök és mindazok, akiknek pénzkövetelésük van, ezért több kamatot kapnak. Hogy tehát tisztába jussunk arra nézve, előreláthatólag milyenek lesznek ezen kamatlábemelkedésnek abszolút következményei, meg kell állapítanunk azon összegeket, amelyek a kamatlábemeléssel hatásának alá vannak vetve; továbbá államszociális szempontból tisztába kell jönnünk arra nézve, hogy melyek a lakosságnak azon osztályai, amelyeket a kamatláb emelése érint és amelyek ezt pénzügyileg viselni tartoznak és végre, hogy melyek a lakosság azon osztályai, amelyek hitelezők és amelyek ebből a kamatlábemelkedésből hasznot húznak, illetőleg amelyek az ezen emelkedésnek megfelelő nagyobb jövedelemhez fognak jutni. Az előbb említett összegeket természetesen nem lehet egészen pontosan megállapítani, mert igen sok kategóriájukban kivonják magukat a nyilvános ellenőrzés alól. Magyar viszonyaink sajátos tulajdonsága azonban lehetővé teszi, hogy az említett nehézségek ellenére is megközelítőleg biztos eredményeket érjünk el. Ezen sajátos tulajdonság ugyanis abban áll, hogy hitelszervezetünknel fogva az összes engedélyezett hiteleknek túlnyomóan nagyobb része a nyilvános számadásra kötelezett gazdasági testületektől ered. Túlnyomó mértékben bankok, takarékpénztárak és szövetkezetek a magyarországi adósoknak hitelezői és csak sokkal csekélyebb mértékben jönnek tekintetbe e helyt azon összegek, amelyeket belföldi magánfelek és cégek saját tőkájükből belföldieknek kölcsönöznek. Ép ilyen csekélyek azon összegek is, amelyeket külföldiek közvetlenül belföldieknek kölcsönadnak. Az említett három kategória közül az első, még pedig kétségtelenül a legfontosabb, számszerűleg hibátlanul megállapítható. Ezek azon összegek, amelyeket a nyilvános számadásra kötelezett intézetek a magyar közönségnek kölcsönöznek. Ez irányban pozitív adatok állnak rendelkezésre és azok alapján meg-

állapítható, hogy a nevezett intézetek részéről a közönségnek kölcsönadott összeg, Magyarországot és Horvátországot egybefoglalva, mintegy 4000 millió koronára becsülendő. Ebből az összegből mintegy 500 millió levonásba hozandó, mint amely összeg a nevezett intézetek között kölcsönös hitel és escompt tárgya, úgyhogy 3500 millió koronára tehető az az összeg, amelyet közvetlenül a közönség vett kölcsön és amelynek kamatait a magyarországi adósoknak kell viselniök.

Azok az összegek, amelyeket belföldi magánfelek belföldieknek kölcsönöztek és azok az összegek, amelyeket külföldi intézetek belföldieknek adtak kölcsön, mint már említettem, számszerűleg nem állapíthatók meg és e tekintetben feltevésekre vagyunk utalva. Ezért tehát, nehogy tévedésbe essünk, ajánlatos az ezen két kategóriába eső összegeket mérsékelten számításba venni s én ennél fogva azokat következtetésem céljaira 400—400 millió koronával, összesen tehát 800 millió koronával kombinálom, vagyis oly összeggel, amely a fent megállapított 3500 millióhoz viszonyítva bizonyára nem tekinthető túlságosan magasnak.

Ha már most ezen összes kombinációkra azon 1 %-ot alkalmazzuk, amelylyel a kamatlábemelkedést számításba vettem, azt találjuk, hogy külön bank létesítése esetén a többször említett pénzáldozatok, amennyiben ezek csak az adósnak a hitelezőhöz való viszonyából erednek a következőképpen alakulnak:

A magyarországi adósok összességükben évenként — még pedig hosszú időn át — 43 millió koronával többet fizetnének kamatok fejében, mint fizettek eddig. Ezen 43 millió koronából 4 millió korona (1 % 400 millió korona után) egyenesen a külföldnek jut, illetőleg közvetlenül a külföldi hitelezők javára esik, 4 millió koronával pedig több lesz kamatok fejében a belföldi magánhitelezőknek és 35 millióval a belföldi intézeteknek a bevétele. Ebből látható, hogy ha Magyarország gazdaságának összessége szempontjából ítéljük meg az ügyet, a kamatláb emelkedése nem nagy változásokat idézne elő, mert ha a fenti számok helyesek, egészben véve 4 millió koronára rúgna a külföldre menő kamattöbblet összege, vagyis oly összegre, amely önönmagában véve ugyan nem éppen jelentéktelen, de amelynek a dolog megbírálásánál elhatározó jelentőség nem tulajdonítható. Ennek ellenében a fennmaradó mintegy 40 millió korona véleményem szerint elementáris jelentőséggel esik latba, jóllehet látszólag nem is érinti Magyarország gazdaságának összességét. Elmúlt idők avult doktrínáihoz tartozik az a fölfogás, hogy valamely országra teljesen közömbös, miképpen alakul benne a nemzeti vagyon megoszlása. A valóságban azonban egészen másképpen áll a dolog. Az ország vezető férfiai legkomolyabb törekvésének arra kell irányulnia, hogy az államban a va-

gyon és a jövedelem megosztására kiegyenlítőleg hasson. Azon körülmény tehát, hogy az általam többször említett évi 40 millió korona többkiadás az országban marad és úgyszólván az egyik kézből a másikba megy, nemcsak hogy nem képezi ezen kérdés megnyugtató elintézését, hanem egyenesen annak a kutatására kényszerít, hogy melyik kézből melyikbe vándorol ez a 40 millió korona, illetőleg annak a kutatására, hogy kinek kell ezt a 40 millió koronát fizetni és ki kapja azt. Mert szerény véleményem szerint ezen kérdés eldöntésétől igen sok, hacsak nem minden, függ. Nos ez a döntés nem nehéz, s magától kínálkozik. Ezt a 40 millió koronát az összes adósok fizetik és az összes hitelezők kapják. Hogy pedig kik ezek az adósok hazánkban, azt nem kell bővebben fejtegetnünk. Ezek az adósok a lakosság minden osztályához tartoznak, de csak igen-igen elenyésző mértékben a gazdagok és vállalkozók osztályába, míg ellenben azok, akiknek ezek a többletfizetések javukra esnek, gazdaságilag véve a legfelsőbb pénzügyi szférához tartoznak. Kissé brutálisan, de az igazságnak megfelelően kimondva, egy ily kamatlábemelkedés okvetlenül maga után vonná, hogy — azt a 4 millió koronát figyelmen kívül hagyva, amely a külföld javára esik — hazánkban a jövedelmek oly alakulása fog előállni, hogy a tőketulajdonosok teljesítményeik fokozása nélkül évenként legalább újabb 40 millió korona kamatbevételhez fognak jutni, amely összeget azoknak kell megfizetniök, kik Magyarországon hitellel élnek. Politikai, gazdasági és szociális felfogásra való tekintet nélkül valamennyien azt valljuk, hogy sok oknál fogva éppen Magyarország szorult rá arra, hogy a Manchester-féle elméletektől elforduljunk. Mindannyian az ország gazdaságilag gyengébbjei részére védelmet és gondoskodást óhajtunk. A vagyonosak minden rétege át van hatva ennek elkerülhetetlenségétől. A vagyonosak ennek a célnak a kedvéért készségesen meghozzák a jogegyenlőséggel járó áldozatokat és alig fog szó emelkedni, amely a progresszív adórendszer bevezetését ellenzi. A törvényhozás minden fáradozása arra irányul, hogy ebben a szellemben munkálkodjék és összes újabb törvényeink tekintettel is vannak erre a szempontra, vagy legalább is arra, hogy vele ellentétbe ne jussanak. S mind ezen fáradozásainkat és államszociális téren elért minden vívmányunkat nagy mértékben ellensúlyozná az, ha újabb és magában véve is olyan rendkívüli nagy összeg, mint amilyen évi 40 millió korona, azok vállát terhelné, akik kénytelenek hitellel élni, s ez az összeg azoknak jutna, akik erősek és akiknek módjukban van pénzt kölcsönadni.

Ezt nagyon aggályosnak és csak abban az esetben tartanám menthetőnek, ha valóban hazánk elementáris érdekei forognának kockán, vagyis csak akkor, amikor utóvégre is minden más tekintetet figyelmen

kívül kellene hagynunk. Vájjon ez az eset csakugyan fennforog-e, annak megítélése a törvényhozásra tartozik, s ránk egyesekre csak az, hogy ezen kérdés tisztázásához minden erőnkkel hozzájáruljunk és kérem is, hogy fejtegetéseimet így méltóztassék érteni.

A mondottakból — pro domo mea — még csak egy következtetést szeretnék levezetni. Igen tiszteletreméltó oldalról, amelynek jóhiszeműségét a legkészségesebben elismerem, ismételten arra történt hivatkozás, hogy a közös bank fenntartása a nagy bankok és intézetek érdekében áll, a külön jegybank megalapítása ellenben a lakosság többségének az érdeke. Szerény véleményem az elmondottakból önként következik: éppen az ellenkezője igaz. Szembeszökőleg világos, hogy — mondjuk — a Magyar Általános Hitelbank, amely mintegy 100 millió koronányi saját tőkéje felett rendelkezik, a külön jegybank létesítése esetén ezzel a 100 millió koronával részesednék a kamatlábemelkedésben és e szerint anélkül, hogy ezért bármi külön szolgáltatást kellene tennie, évenként egy millió koronával több jövedelme lenne. Ezt az egy milliót az adósoknak kellene megfizetniök. Hogy melyik részen van az előny és melyiken a hátrány, világos. S ugyanez áll az összes többi intézetre és tőkepénzesre nézve a többször említett egész 40 millió korona erejéig. Minden vezető bankférfiú önző álláspontjának tehát az felelne meg, hogy síkra szálljon a külön bank mellett s valóban e kérdésnek — gazdaságilag véve — magasabb szempontból való felfogására vall, hogy ezen urak mindennek ellenére a közösség fenntartásán buzgólkodnak, — magasabb szempontból való felfogásra nem csupán eszményi álláspontról tekintve, hanem annak helyes megítélésénél fogva is, hogy ezek a milliók az évi mérlegeknek bevételi többletét jelentenék ugyan, a vele szorosán együtt járó gazdasági alakulások azonban könnyen oly visszas állapokat idézhetnek elő, amelyek a pénzügyintézeteket tevékenységük kifejtésében elemi módon hátráltatják.

Valamennyi egyéb pénzügyi aggodalom véleményem szerint összehasonlíthatatlanul csekélyebb jelentőségű. Magától érthető, hogy az új vállalatok alapítására, különösen pedig az új iparvállalatok létrehozatalára irányuló kedv meg fog csappani, ha a magasabb kamatláb következtében a külfölddel való versenyképességünk még inkább meggyöngülne. A magasabb kamatláb továbbá nemcsak abszolút káros hatásával érvényesülne, hanem indirekte a közvetítési költségek stb. nagyarányú fokozódását is vonná maga után. Hogy végre a magánkamatláb emelkedésének az állampapírok kamattípusára befolyással kell lennie, nem szorul külön magyarázatra, valamint az sem, hogy az államadósság kamatainak emelkedése szintén csak újabb terheket róna az állampolgárokra. Véleményem

szerint azonban mindezek a tekintetek nem oly fontosak, hogy a magánhitel megdrágulásáról előadott észrevételeim után velők itt tovább kellene foglalkoznom.

Szeretnék még röviden egy másik kérdésre is kitérni, amely az utóbbi napokban nemcsak kereskedelmi körökből intéztetett hozzám. Ez a kérdés arra vonatkozik, hogy az esetre, ha a törvényhozás mindezek ellenére a külön jegybank létesítését határozná el, vannak-e nekem is aggodalmaim értékpapírjainknak a külföldről való visszaözönlése tekintetében. Szívesen ragadom meg ezen alkalmat, hogy ama véleményemnek adjak kifejezést, hogy ez iránt aggodalmaim nincsenek és értékpapírjaink visszaözönlését — föltéve, hogy az új jegybank készfizető bank lesz — nem tartom valószínűnek. Nem látok egyáltalában semmiféle okot arra, hogy valaki értékpapírjait azért adja el, mert minőségükben javultak. Hisz világos, hogy valamely értékpapír annál fogva, hogy aranypapirossá lett, minőségileg tetemesen megjavul. Az a körülmény pedig, hogy egyik vagy másik, attól való félelmében, hogy a készfizetés nem fog fenntartani, jónak látja értékpapírjait eladni, a fentebb nyilvánított véleményen egyáltalán nem változtat, mert azt tartom, hogy ha a törvényhozás külön bank felállítását határozná el, — amit a részemről többször hangoztatott okokból igen sajnálnék — a külföld bizalma elhatározásaink komolysága tekintetében elég nagy arra, hogy higgyen olyan intézmények állandóságában, melyeket a magyar törvényhozás felelősségének teljes tudatában és a körülmények alapos megfontolásával hoz létre. Egyáltalában meggyőződésem az: nem hitelezőinknek volna okuk arra, hogy a külön jegybank létesítése miatt panaszkodjanak; nézetem szerint panaszra csakis az adósoknak volna okuk, még pedig — amit az adósok nem minden panaszáról lehet mondani — ezúttal teljesen megokoltan.

Bocsánatot kérek, tisztelt uraim, hogy türelmüket és idejüket ily sokáig vettem igénybe. Fontosnak tartottam azonban a tárgyalt kérdést éppen az önök fóruma előtt kissé tisztázni.

A királynak nem volt módja többé, hogy Kornfeldnek személyesen mondjon köszönetet. Az 1908 őszén tartott delegációs fogadtatáson ugyan megjelent Kornfeld is, de Ferenc József nem beszélt vele.

— Én beteg és fáradt voltam — mondta Kornfeld — és mindenki annyira tolakodott és igyekezett saját személyét előtérbe tolni, így hát lemaradtam.

Szólt és mosolygott hozzá, derűsen és harag nélkül. Talán akkor mosolygott utoljára...

A merkantilizmus megtestesítője volt Kornfeld Zsigmond, a merkantilista politika szemefénye, bálványa és büszkesége. Az ő nagy erkölcsi súlya és anyagi áldozatkészsége segített életrehívni az OMKE-t, az Országos Magyar Kereskedelmi Egyesülést, amely az ő életében az ő akarata és intenciói szerint működött. Ahogyan tudott erőt mutatni az antimerkantilsták felé, úgy tudott őszinte és kemény kritikát gyakorolni a merkantilizmus hibái és gyarlóságai fölött is. A kereskedelem, mint hivatás címen cikket írt a Pester Lloydba az OMKE megteremtése érdekében és ebben a cikkben a következőket írta:

„Gyakorlatilag feladatává kell tennie az Egyesülésnek, hogy az egész kereskedővilágot, tehát az ipart és kereskedelmet egyaránt képviselje és felkarolja. A legtávolabbi falunak legkisebb kereskedőjét és iparosát is, ha annak jogosult érdekeit veszély fenyegeti. Másrészt azonban törhetetlen eréllyel dolgoznia kell rajta, hogy az intézményesen mutatkozó káros jelenségeket, úgyszintén az egyesek visszaéléseit tekintetnélküli beismeréssel és pellengérré állítással kiküszöbölje. Irányadó lehet ez az Egyesülés továbbá azáltal, hogy alkalmas rendszabályokkal hozzájárul üzletemberei szűk látókörének tágításához és megfelelő indítványokkal a kormányt és a törvényhozást is rábírja az együttműködésre.”

IV.

Nemzetközi pénzügyi és politikai súlya, pozíciója és jelentősége volt. Többször tárgyalt Párizsban Clemenceauval, Combes-bal és több francia politikussal és pénzügyi vezérférfiúval, akik mindannyiszor igen nagy szívélyességgel és érdeklődéssel fogadták. Verneuil, a párizsi tőzsde elnöke legjobb barátai és tisztelői közé számított és a legnagyobb készséggel támogatta 1902-ben azt a törekvését, hogy a magyar koronajáradékot a párizsi tőzsdén jegyeztesse.

Mikor 1902-ben ebben az ügyben Párizsban járt, Verneuil hatvanterítékes diner-t adott Kornfeld tiszteletére és a párizsi politikai, pénzügyi és ipari élet legelőkelőbbjeit hívta meg.

Hasonló meleg és előkelő fogadtatásban volt része többször Londonban is, ahol különösen a Rothschildok fogadták kitüntető kedvességgel. 1902 októberében szertartásosan fogadták a londoni tőzsde vezetősége

részéről is, amely ünnepélyes formák között rendelte el a 4 %-os magyar koronajáradék jegyzését.

Legnagyobb nemzetközi pénzügypolitikai sikere az az elismerés volt, amellyel Luzzatti volt olasz pénzügyminiszter adózott Kornfeld zsenijének.

Az 1902-i magyar konverzió nagy nemzetközi sikere alkalmából Luzzatti, aki egy évvel előbb vallott kínos kudarcot az olasz konverzióval, hosszabb tanulmányt írt a magyar hitelműveletről a Piccoloba. Luzzatti részletesen foglalkozott a modern államok hitelműveleteinek technikájával és megállapította, hogy „pénzügyi műveletekben való ítélőképesség és ügyesség tekintetében Magyarország az összes fiatal államok között a legelső helyen áll. Ahogyan Kornfeld megérezte az alkalmas pillanatot, ahogyan megtalálta a módot és kijelölte a lehetőséget, az egy magasabbrendű ember szerencsés és áldott ösztönének megnyilatkozása volt. A mikor és a hogyan a két legfontosabb tényező egy államhitelműveletnél és ezt a mikort és ezt a hogyanat Kornfeld tudta az elmúlt negyedszázad alatt mindig a legjobban eltalálni”.

V.

Korának helyzetét ebben a tömör és bölcs megállapításban foglalta össze:

— Ebben az országban minden megterem, amire egy nemzetnek a boldoguláshoz szüksége lehet. Csak az emberek türelmetlenek és nehezen tudják bevárni, amíg minden beérik a maga idejében.

EMLÉKEZETE

I.

Már 1905-ben a megfeszített munka kikezdte a gyenge szervezetet és az 1907-i izgalmak és megpróbáltatások még jobban gyengítették a beteg test ellenállóképességét. 1908 májusában kapta az első erősebb veserohamot, akkor az edlachi szanatóriumban ápolták hat hétig, majd a nyarat Rakovicon töltötte. Nem hagyták dolgozni, de nem akart engedelmessékedni. Rakovicon készült el a bankkérdésben adott szakvéleménye és onnan irányította a Hitelbank életét. Ősszel visszatért munkahelyére és olyan aktivitással látott munkához, mintha soha semmi baja nem lett volna. Megint reggeltől estig dolgozott, megint sokat utazott és egyáltalában nem fogadott szót orvosainak és hiábavaló volt a család minden kérése, nem kímélte magát. Október közepén megint Bécsben kapott újabb veserohamot, akkor a Grand Hotelban, majd a Cottage-szanatóriumban feküdt hetekig. November végén azt a kívánságát fejezte ki, hogy le akar menni a Riviérára, a Cote d'Azur-ön remélte és várta a gyógyulást. A Hotel de Paris-ban lakott, felesége, fiai, titkára és orvosa voltak szinte állandóan mellette. A kínzó betegség gyötörte, megtörte és felőrölte szervezetét. Januárban hazahozták, a Földközi tenger balzsamos levegője és napfénye sem tudott rajta segíteni. Néha még jobban érezte magát, de nagyon sokat szenvedett. Orvosai tudták, hogy segíteni már nem lehet rajta és azon igyekeztek, hogy szenvedéseit enyhítsék. Március 18-án még magához kérte titkárát, Gerber Miksát és beszélgetett vele. Azt mondta, hogy hat hónapi szabadságot kér és elutazik gyógyulást keresni, azután megint gyötörni kezdte a kínzó fájdalom, még napokon át szenvedett és 1909 március 24-én visszaadta lelkét teremőjének.

Halála országos gyász volt, megsiratta az egész magyar közélet, amely egyik legjobb, leghűbb és leghasznosabb fiát vesztette el benne.

Temetése a gyász és az őszintén átértett veszteség impozáns meg-

nyilatkozása volt, a politikai világ és a gazdasági közélet szinte minden számottevő tényezője részt vett a gyászszertartáson és elkísérte utolsó útjára. Emelkedett hangú nekrológok egész sora jelent meg, a legszebb és legnemesebb veretű gyászirat Rákosi Jenőé volt. A nagy magyar publicista ezeket a remekbe készült sorokat írta róla:

Közgazdasági életünket súlyos csapás érte e kiváló férfiú elhunytával. Elsőrendű szervező és intéző erő szűnt meg most működni a legkényesebb munkakörben: a pénzgazdaságban, a hitelügyek élén, ahol Kornfeld Zsigmond nagy tudásának, biztos ítéletének, tapasztalatainak és energiájának hiánya kiszámíthatatlan veszteséget jelent.

Érdekes és tanulságos életpálya záródik e ravatalnál, nemcsak az egyéni érték szempontjából, hanem Magyarországra való vonatkozásai-ban is.

Kornfeld Zsigmond most harminc éve költözött hazánkba. Születésre cseh-német volt, bölcsője egy kis határszéli faluban: Jenikauban ringott; senki se sejtette akkor, hogy a szegény zsidófiúból valaha a mi hazánk egyik vezérlő pénzügyi kapacitása lesz.

\ Tünetes tehetségét vasszorgalommal fejlesztette és fürge élel-mességgel gyorsan tudta értékesíteni. Iskolákat nem sokáig járt., a kora ifjúság éveit bizományi és banküzletekben töltötte: szolgált Prágában, Bécsben és Párizsban csupa jeles cégeknél. S ügyessége, megbízhatósága, feltűnő sikerei révén hamar beleülhetett a szerencse nyergébe. Korán jutott az üzletvilágban névhez és tekintélyhez. Alig múlt húsz éves, s már élén állt a cseh tőkésék prágai bankegyesületének mint vezérigazgató; két esztendő múlva pedig az osztrák kereskedelmi és hitelintézet őt hívta meg a prágai fiók vezetésére. Innen lépett át 1878-ban a legelső magyar pénz-intézet: a Magyar Általános Hitelbank igazgatóságába.

A huszonhat éves ifjú egész hevületét, talentumának minden erejét most új hivatásának, új hazájának szentelélé. Szárnyait az így megnyílt pályához előbb Pallavicini Ede örgróf vezérigazgató égisze alatt bontogatta, tőle kapott irányzást, mértéket, tájékoztatást. De mihamarabb társává, jobbkezővé, utóbb tanácsadó jószellemévé lett mesterének. Egye-sített erejük műve volt az a hatalmas lendület, ami az intézetet európai

Horovitz portréja

jelentőségre emelte s az a termékenyítő hatás, amit tőkeerejével a hazai vállalkozókedvre, munkakészségre és gazdasági fejlődésre gyakorolt.

Széleskörű működésének alapja a hitelbank gyökeres átszervezése, a részvénytőke fölemelése, a tartalmak rendezése volt; hatalmat, összekötéseket és háttért azáltal biztosított neki, hogy szorosabb viszonyba hozta Közép-Európa legnagyobb bankárcegeivel: egyetlen magyarországi tagjává tette a Rothschild-csoportnak. így lett a Magyar Általános Hitelbank hatalmas tényező a magyar állami pénzügyek rendezésében s az állam hiteligényeinek kielégítésében. A boszniai megszállás költségeit ez az intézet előlegezte s azóta minden hitelműveletet is ez hajtott végre. Legfontosabbak köztük a magyar aranyjáradék konverziója, a papírjáradék forgalomba hozása, a valutarendezéssel s az aranyfedezet beszerzésével kapcsolatos műveletek. Mindez főleg Kornfeld Zsigmond nagystílusú üzleti zsenijét, reális érzékét, energiáját és szoliditását dicséri.

Ennél is csodálatosabb az a sokoldalú tevékenység, amit okos ésszel, ürge leleményességgel, biztos számítással és szerencsés kézzel társadalmi téren üzletszerűen kifejtteni tudott, hogy a magyar közgazdaságnak hasznosító lendületet adjon. Kornfeld Zsigmond értett hozzá, hogyan kell Magyarország parlag kincseit értékelni, föltárásukhoz hozzálátani, hasznosításukat tőkeerővel előmozdítani. Alig van vállalkozásra alkalmas terület, valószínűsítésre érett gondolat, gyümölcsöztetésre kínálkozó alkalom, amit ő meg ne ragadott volna vagy bele nem foglalt üzleti kombinációinak körébe.

Harmincéves igazgatása alatt a Hitelbank mindenütt ott volt s mindenben részt vett, ahol szolid kockázattal és nyereséggel a magyar közéletnek javára, anyagi gyarapodására cselekvőleg szolgálhatott. Megépítette avasúthálózat egy részét, magához váltotta és üzembe hozta az eladósodott gőzmalmokat, gyárakat alapított a fővárosban, a vidéken, lenn a magyar tengerparton, megalkotta a folyam- és tengerhajós részvénytársaságot, kezelésbe vette a budapesti közraktárakat, finanszírozta a villamos közlekedési vállalatokat. Mindeme üzleti tevékenységnek mozgató, vezető szelleme Kornfeld Zsigmond volt.

Műveinek hosszú sorában nem utolsó a budapesti zsiró- és pénztár- egyesület megteremtése, az érték- és gabonatőzsde ügyrendjének átalakítása volt, amikkel azt a nagyobb célt kívánta elérni, hogy az ingó tőke

forgalma könnyűséget s nagyobb biztosságot, az inszolid tőzsdejáték kellő korlátokat és fékeket kapjon. Életének főtörekvései abban kulmináltak, hogy Magyarország pénzpiaca és háztartása az idegen gyámság alól mielőbb fölszabaduljon s a nemzetközi érintkezésben jelentőségéhez méltó helyet elfoglalhasson és ennek hasznát csonkíttatlanul élvezhesse.

Ez életirányához híven fogalmazta meg szakértői véleményét tavaly a jegybank aktuális kérdésében is. Nem csatlakozott kifejezetten azokhoz, kik a bankközösség fenntartásának hívei, de nem leplezte el az akadályokat és nehézségeket sem, amik ezidőszerint a teljes bankelkülönítésnek útjában állanak s az alkalmasabb időpont megvárását kívánatosá teszik.

Roppant munkássága és nagy szemhatáron, messze időkre kiterjeszkedő gondjai az utolsó években megrendítették hatalmas fizikumát s kimerítették nagy lélekerejét. Egészsége már tavaly gyenge lábon állt; kíméltre, pihentetésre lett volna szüksége. De ő éppen ezt nem engedte meg magának: így esett hivatásszeretete, kötelességérzete és munkaösztöne áldozatául java férfikorban, a hatvanéves kor betöltése előtt. Az utolsó öröm, amit megérnie még megadatott neki, a királyi kitüntetés volt, mely a polgári munka ez oszlopos emberét s ivadékát a magyar főnemeselek sorába emelte.

A magyar közgazdaságnak nagy a vesztesége s ép a legválságosabb időkben, mikor a gazdasági regeneráció küszöbén, az Ausztriával vívandó harcok és egy külső háború előestéjén e kiváló ember tapasztalataira, szolgálataira nagy szükség lett volna.

Ravatalánál meghajlunk érdemei előtt, s kegyelettel adózunk emlékezetének.

II.

A Magyar Általános Hitelbank 1910. évi jelentésében így örökítette meg igazi megalapítójának és fölvirágoztatójának emlékezetét:

Üzleti jelentésünk előterjesztése előtt mély megilletődéssel emlékezünk meg azon fájdalmas és súlyos veszteségről, amely intézetünket báró Kornfeld Zsigmond elnökünknek röviddel múltévi rendes közgyűlésünk után, 1909. évi március hó 24-én bekövetkezett halálával érte.

Kornfeld Zsigmond több mint három évtizeden keresztül állott intézetünk élén, amelynek kötelékébe 1878-ban lépett. Rendkívüli tehetségével, páratlan kötelességérzetével és szeplőtlen jellemével époly sokoldalú, mint sikerekben gazdag tevékenységet fejtett ki intézetünk felvirágoztatása és általában hazánk gazdasági viszonyainak megszilárdítása körül, ezáltal hervadhatatlan érdemeket és az ország határain túl elható hírnevet szerezve magának. A Magyar Általános Hitelbank azon három évtized alatt, amelyben Kornfeld Zsigmond intézetünkénél előbb mint igazgató, majd 1900-tól kezdve mint vezérigazgató és 1905 óta mint az igazgatóság elnöke mély tudással és fáradtságot nem ismerő odaadással és céltudatos következetességgel működött, gyors és biztos fokozatokban emelkedett mai színvonalára. De Kornfeld Zsigmond tevékenysége messze túlterjed intézetünk keretén, amidőn hazánk pénzügyi viszonyainak, iparának és közlekedésének fejlesztésében vezérszerepet vitt és a virágzó vállalatok és közhasznú intézmények egész sorozatának alapításában és felvirágoztatásában döntő súllyal résztvett.

Férfikora delén, rendkívüli pályafutásának zenitjén ragadta el a kérésselhetetlen halál, gátszba borítva elhunytával bennünket és velünk együtt hazánk közgazdaságának és társadalmának széles rétegeit.

III.

A Magyar Általános Hitelbank igazgatósága kegyelete jeléül megalapította a báró Kornfeld Zsigmond segélyalapot és azt az első esztendőben 100.000 koronával dotálta.

Az Országos Ipar egyesület Matlekovits Sándor elnökletével tartott vezetőségi ülésében akként áldozott Kornfeld Zsigmond nemes emlékezetének, hogy megalapította a báró Kornfeld Zsigmond könyvtárat, amelynek 1914-ig, a háború kitöréséig hét vaskos kötete jelent meg, köztük a legérdekesebb a magyar céhek történetéről szóló kétkötetes nagy munka.

A tőzsde megmintáztatta Kornfeld Zsigmond mellszobrát. A Hitelbank megfestette Benczúr Gyulával Kornfeld Zsigmond portróját.

IV.

Élete alkonyán a betegeskedő, öregedő ember érzékenységgel szokta olvasni Kornfeld Zsigmond a lapokban megjelent gyászjelentéseket. Egy ilyen gyászjelentésben olvasta, hogy a halott elmúlása pótolhatatlan veszteséget jelent. Kétkedően rázta a fejét, mondván:

— Pótolhatatlan veszteség?! Hát azt hiszik az emberek, hogy van pótolhatatlan veszteség?! Én azt hiszem, hogy nincsen.

Én azt hiszem, hogy van. Kornfeld Zsigmond halála pótolhatatlan veszteség volt.

V.

Hogy mennyire élt és hatott még halála után is, igazolja az a cikk, amely közel tíz évvel halála után jelent meg az OMKE-ben akkor, amikor a Hitelbank 1921 novemberében kivonult a Franklinból.

Íme, a cikk egész terjedelmében:

Kornfeld Zsigmond — áldja meg az Isten a haló porában — nagyszerű bankár, kitűnő kereskedő és messzire előrelátó nagy magyar ember volt. Halottak napján, amikor minden intézmény megemlékezik azokról, akik megalapítása körül valaha kiváló érdemeket szereztek, halottak napján a mi lelkünk visszazáll a múltba. A régiekről megemlékezvén, gyermeki hálával emlékezünk meg az OMKE egyik nagy kezdeményezőjéről, Kornfeld Zsigmondról.

A Hitelbank felejtethetlen vezérigazgatóját azonban nemcsak a november eleji kegyeletes megemlékezés tette aktuálissá. Hálátlanságot követne el a közgazdasági élet embere, ha most alkalom adódván, nem jegyezné fel Kornfeld Zsigmond maradandó érdemeit, amelyeket egyebek közt a magyar grafikai iparnak és a kiadói üzletnek fellendítése, modern irányba való terelése körül ért el. El kell ezt könyvelni abban a pillanatban, amikor Kornfeld nagy öröksége, a magasra lendült Franklin-Társulat leválik volt patrónusának, a Hitelbanknak a kebeléről.

Már lapunk múlt számában jeleztük, hogy a Franklin-részvények többségét egy új tőkecsoport vette a kezébe s ez a csoport, miután az eddigi bankárral, a Hitelbankkal nem jött létre megegyezés az igazgatósági állások betöltése tekintetében, a Franklin vezetését új kezekbe adta.

Az a veszély, hogy a Hitelbankon kívülálló egyén talál magának utat törni az igazgatóságba, nem ez alkalommal merült fel először. Megegett már a boldogult Kornfeld idejében is, hogy a budapesti kereskedővilág egyik jólismert textilcégének junior főnöke, — akiről köztudomású, hogy irodalombarát hajlandóságai vannak — megszerezte a Franklin részvényeinek egy bizonyos számát és megüzente Kornfeldnek, hogy igényt tart az igazgatósági tagságra.

— Meglehet, hogy ő bevásztatja magát, de mi már akkor nem leszünk benn a Franklinban! — így hangzott Kornfeld sokatmondó, karakterisztikus válasza. Benn volt ebben az a fensőbbes önérték, amely a Hitelbank akkori vezetőségét is áthatotta. Jól szerették megvalósítani, kivel működnek együtt, s készek voltak azonnal otthagyni a csata-teret, amint olyan elemek kerülnek a nagyfontosságú, kulturális jelentőségű végvárhoz, akik nem feleltek meg az ország első bankja ízlésének. Kornfeld nem volt gögös ember, de büszke volt! Büszke a Hitelbank hagyományaira, amelyekkel nem tudta volna összeegyeztetni, hogy a derék kanavászkereskedő szépirodalmi művek kiadásában nyerjen irányító befolyást. De nemcsak büszke volt, hanem körültekintő is. S a veszély, amelyet ő kellő időben veszély gyanánt ismert fel, nagyon hamar eloszlott. Nem került szavazásra a kérdés, az igazgatósági stallumnak merész ostromlója hamarosan visszavonult.

Most, amikor egészen más konstelláció között mégis kiválik a Hitelbank a Franklin-Társulat vezetőségéből, a közgazdasági élet krónikásának, azt hisszük, egyéb glosszát is kell fűzni ehhez az eseményhez, nemcsak a Hitelbank 40 éves tevékenységének spontán elismerését.

Természetes, hogy amikor egy ilyen nagyarányú meglepetésszámba menő átalakulás megy végbe, azok, akikre nézve az kellemetlen, szívesen hajlanak a kérdésnek utrírozott beállítására. Nem hiányoztak ez alkalommal sem olyan kritikák, amelyek szerint merőben képtelen állapot az, hogy máról-holnapra kidobjanak nagyjelentőségű, kulturális polcokról jól bevált szakembereket csak azért, mert „spekulánsoknak tetszett rávetni magukat Franklin-részvények vásárlására”. „Az a kéz, amely tegnapelőtt talán Romanov-rubeleken vagy lei-en keresett milliókat, ma könnyűszerrel kivetheti Gyulai Pál örökéből Beöthy Zsoltot”. „Sőt csak túlzott

delikatesz tőle, hogy nem ül mindjárt bele ő maga a Gyulai székébe”.

Mi kereskedői szempontból ezt a kérdést mindenesetre elég fontosnak találjuk, hogy vizsgálat alá vegyük, mert hiszen a Franklin-Társulat esete nem olyan elszigetelt, hogy követőkre nem találhatna. Hiszen egész sereg kereskedelmi vállalatunk alakult át az évek során részvénytársasággá.

Nem lehet kétségbevonni, hogy a múlt szombatihoz hasonló fejlemények erősen gondolkodóba ejthetik a kereskedőket. Ha a legnagyobb bank árnyékában ilyen meglepetés érheti őket, ki érezheti magát még biztonságban tőzsdei megrohanások veszélyével szemben? Ebben sok igazság van. De azt hisszük, még sem lehet olyan orvosságot sürgetni ez ellen, amely rosszabb a betegségnél. Nekem, mint egy régi kereskedelmi vállalat vezetőjének bizonyára rosszul esik, ha 30—40 éves működésem színteréről, ahol tevékenységemet szaktársaim is példaadónak mondták, eltávolítanak. A felháborodáshoz szent jogom van és senki sem kényszeríthet rá, hogy bosszúság helyett elragadtatást érezzék akkor, amikor az, én becsületes, tisztas kereskedői munkám derékba szakad tisztán azért, mert suttyomban megszerezték velem szemben a részvények többségét. Az egyén, akit ez ér, mindig joggal lamentálhat, de részvényjogi, adminisztratív, avagy policiális rendszabállyal ez ellen küzdeni nem lehet. Minden beavatkozás csak visszas eredménnyre vezet. A közgazdasági forgalomnak alapvető kívánsága, hogy a fejlődés bizonyos fokára jutott vállalatoknak részvényei tőzsdei forgalomba kerüljenek, s a Szabadság téren az egész kapitalista világ szabadon megvásárolhassa őket. Ha ez így van, akkor senki sem zúgolódhatik amiatt, hogy a tőzsdén kotírozott részvények X vagy Y-nak kezébe jutnak. Ha ebbe beleszólást engednénk, holnap már a javak szabad forgalmának az alapelvét lyukasztanák keresztül.

Mi következik hát mindebből? — kérdi tanácstalanul az olvasó. — Nincs igaza a győztes támadónak, aki legyőzve az ellenállást, behatol a szétrepesztett résen? S nincs igaza a vár védőjének sem, aki az elvesztett ütközet felett kesereg? Szerintünk úgy áll a helyzet, hogy erőszakos rendszabályokat alkalmazni nem lehet, mert ezek csak a gazdasági élet megkövesedését, a forgalom megbénulását idéznék elő. A szabad mozgás, a szabad forgalom, a tőzsdén jegyzett értékek szabad adását-vevését,

ebből folyólag a megszerzett többséggel együtt a jogok szabad gyakorlását követelik meg. Ezzel szemben a védekezés kisiklik a törvényhozás kezéből. Ki védekezzék?

Vigyázzanak a bankok és ne bízzák el magukat a tőzsde-intézők! Ha egy nagy vállalat egész gesztióját irányítja és ellenőrzi a bank, akkor annak állandóan résen kell állania. Nemcsak kormányozni kell, hanem arra is illik vigyázni, hogy ki ne billentsék a ladikból magát a kormányost.

Az új Franklinnak a vezetősége pedig azzal az érzéssel foglalja el az egyetemuccai frontot, amivel Cézár katonái léptek fel a polgárháború után a kapitóliumra: Numen adest. Nagy, nemes szellemek élnek tovább a falak közt, ahová beléptek. Gyulai Pálnak és Kornfeld Zsigmondnak emléke hatja át még most is ezeket a szűk szobákat. Aki a magyar közgazdasági élet emberei közül vállalkozik a Franklinnak dirigálására, annak nemcsak a pillanatnyi hasznot kell nézni, hanem a magyar közgazdaság és kultúra százszorosán egybefonódó érdekeinek előmozdítását.

VI.

Szerette a könyvet, szerette a szobrot, szerette a képet.

A Hitelbankban portréja, a tőzsdén szobra őrizte mostanáig emlékezetét, most ime elkészült ez a róla szóló könyv is, hogy hirdesse az utóknak a zseni és az igaz ember halhatatlanságát.

TARTALOM

	Oldal
ELINDULÁSA.....	3
AZ ÁLLAM BANKÁRJA.....	13
A HITELBANK ÉLÉN	39
A TŐZSDE VEZÉRE.....	63
AZ EMBER	89
AZ ELŐADÓ	117
A POLITIKUS	145
EMLÉKEZETE	171